

**ANADOLU'DA CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR TÜRK - İSLAM
MİMARİ YAPILARIN ARAŞTIRILMASI**

VE

SERAMİK MALZEME İLE UYGULAMALAR

Ahmet Muhammet KILIÇ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Ü. Şirin KOÇAK ÖZESKİCİ

Uşak

Şubat - 2019

**ANADOLU'DA CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR TÜRK - İSLAM
MİMARİ YAPILARIN ARAŞTIRILMASI**

VE

SERAMİK MALZEME İLE UYGULAMALAR

Ahmet Muhammet KILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr.Öğr.Ü. Şirin KOÇAK ÖZESKİCİ

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat - 2019

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm.

Ahmet Muhammet KILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

ANADOLU'DA CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR TÜRK - İSLAM MİMARİ YAPILARIN ARAŞTIRILMASI VE SERAMİK MALZEME İLE UYGULAMALAR

Ahmet Muhammet KILIÇ

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2019

Danışman: Dr. Öğr. Ü. Şirin KOÇAK ÖZESKİCİ

Mimari insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri ve kolaylaştırmaları amacı ile yapılan içerisinde eğitim, barınma, dinlenme, çalışma gibi alanları kapsayan inşa etme sanatıdır. Bir çok kaynakta sadece barınma ve yaşam alanı olarak gösterilen mimariyi sadece bir yaşam alanı değil sanatsal bir form olarak tanımlamak tez konusunda amaçlanmıştır. Mimarinin tarihi ilk çağ medeniyetlerine kadar inmektedir. İlk olarak ihtiyaç amaçlı başlanıp daha sonrasında dini yapılar, anıtlar gibi yapılar ortaya çıkmış ve günümüze kadar da bazı önemli dönemlerde bu yapılar farklılık göstermiştir.

Türk mimarisi denildiği zaman ise akla ilk olarak dini yapılar gelmekte ve bunların yanı sıra saraylar, köşkler, kervansaraylar, türbeler, bedestenler gibi bir çok yapı da görülmektedir. Türk mimarisi örneklerinin hem Anadolu'da hem de Anadolu dışında, her dönemin de kendine özgü bir üslubu ve tarzı vardır. Mesela kimi dönemde kubbe ön planda iken kimi dönemde yapıların kapı kemerleri ön planda olmuştur.

Eski uygarlıklardan günümüze kadar gelmiş bir çok yapı vardır. Bunun yanında bir çoğu ise yok olmuş, sadece belgelerde ve kaynaklarda yer almaktadır. Bunun nedeni ise zaman ile yapıların yıpranması, yapılmış olan savaşlar ve başkaları tarafından el değiştirmiş olmasıdır. Günümüze kadar gelenler ise restorasyon ile yenilenmiş ve bakımları yapılmıştır. Zamanın sultanları, padişahları ve başlardaki liderler tarafından yaptırılan saraylar, külliyeler, camiiler, türbeler, su yapıları, kaleler, sivil yapılar, şifahaneler gibi bir çok yapı çeşidi vardır. Karahanlılar'dan başlayıp Çağdaş Türkiye'ye kadar gelmiş ihtiyaç ve barınma simgesi olan yapıların estetik yönlerini değerlendirmek, mimari eserlerin yapısal özelliklerinin incelenerek

ve biçim olarak ele alınarak yorumlanması ve özgün seramik çalışmaları yapmak tezin amaçlarıdır.

Tezin uygulamalarının yapıldığı malzeme olan seramik, ilk çağlardan günümüze kadar gelen, ilk zamanlar da yalnızca ihtiyaç amaçlı üretilen ve kullanılan şimdilerde ise ihtiyacın yanı sıra sanat anlamında da ortaya çıkan el ile şekillendirme yapılarak veya bir çok farklı materyaller yardımıyla şekillendirilen pişmiş kilin genel ismidir. Seramik malzemesi kullanım amaçlı ve sanatsal amaçlar dışında mimari yapılarda önemli bir rol oynamıştır. Bu mimari yapılardaki eserler yorumlandıktan sonra 3 boyutlu hale dönüştürülerek bir sergi ortaya çıkarılmıştır.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde mimari yapıları özellikleri ile birlikte ele alarak anlatmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise Türk mimarisi ve bu mimarinin genel özellikleri ele alınmıştır. Günümüze dek ayakta durmayı başaran önemli eserler ve yapıların genel özellikleri göz önünde tutularak anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde kısaca açıklanan seramik sanatı ve bu sanatın gelişim süreci, seramik sanatında mimari unsurlar son olarak da mimari yapılar üzerine çalışan sanatçılar ve sanatçıların ortaya koymuş oldukları eserler ele alınmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise tez konusu ile ilgili uygulamalar, yapım aşamaları, eskiz, şekillendirme, kalıp alma, döküm, sırlama ve fırınlanmasından görselleri ile bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mimari, Yapı, Türk Mimarisi, Seramik, Tasarım, Form, Uygulama

THE ABSTRACT OF POSTGRADUATE THESIS

THE INVESTIGATION OF TURKISH - ISLAMIC ARCHITECTURAL STRUCTURES TO THE REPUBLICAN PERIOD IN ANATOLIA AND APPLICATIONS WITH CERAMIC MATERIAL

Ahmet Muhammet KILIÇ

UşakÜniversitesi Institute of social sciences, February, 2019

Counsellor: Asst. prof. Şirin KOÇAK ÖZESKİCİ

Architecture is the art of construction areas such as education, sheltering, relaxation and working which are built with the aim of maintaining and making people's lives easy. The aim of thesis is to define the architecture not only a living space but also artistic form, which is shown only sheltering and living space in many resources. The history of architecture dates back to ancient civilizations. Firstly, it has been started as a need and then religious buildings, monuments have emerged and until today these buildings have differed from in some important periods.

When it comes to Turkish architecture, firstly religious structures as well as a lot of buildings such as palaces, pavilions, caravansaries, tombs, covered bazaars. Each period has a unique form and style both in Anatolia and outside Anatolia in Turkish architecture samples. For instance, while the dome is sometimes in the forefront, the door aches of the structures are in the forefront in some periods.

There are a lot of structures which are extant today. In addition to this, many of them were demolished, they are only in documents and resources. The reason is that structures are worn out in time, the wars that was made and passing in other hands. The structures that are extant today are renewed with restoration and carried out their maintenance. There are many types of building such as palaces, social complexes, mosques, tombs, water structures, castles, civil constructions and hospitals which were built by sultans of time, rulers and leaders. The purposes of this thesis are to evaluate the structures that are the symbol of sheltering and need from starting Karahanli state to modern Turkey, to comment the architectural works by

examining the constitutive properties and regarding as form and to do unique ceramic works.

Ceramic, a material of thesis application is the general name of the baked clay that is extant from ancient times to today, is produced and used only for need in the beginning, but today in addition to needs have emerged with regards to art by forming with hands or shaped with the help of different materials. Ceramic material has played an important role in architectural structures except for using and art aims. After the works in this architectural structures were commented, they were exhibited by transforming 3-d.

The research consists of four parts; in first part, architecture structures are expressed by handling with properties. In the second part; Turkish architecture and the general properties of this architecture is handled. It is explained important works that managed to remain standing until today and the general properties of these works.

In third part; ceramic art explained shortly, and the development process of this art, architectural elements in ceramic art and finally artists who work on architecture and their works are explained.

In fourth and final part, it is mentioned that my application about the written thesis, construction phase, sketch, shaping, stripping, molding, enameling, and kiln-drying with their visuals.

Keywords: Architecture, Building, Turkish architecture, Ceramic, Design, Shape, Practice

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ahmet Muhammet KILIÇ' ın " Anadolu'da Cumhuriyet Dönemine Kadar Türk İslam Mimari Yapıların Araştırılması Ve Seramik Malzeme İle Uygulamalar" başlıklı tezi 28 / 02 / 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye(Tez Danışmanı) :Dr.Öğr.Üyesi. ŞİRİN KOÇAK ÖZESKİCİ .....

Üye :Prof. İsmail YARDIMCI .....

Üye :Dr. Öğr. Üyesi İsmet YÜKSEL .....

Prof. Mehmet Karayaman

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kültür öğelerimizden biri olan Türk mimari yapılarının tarihsel süreç içinde gelişen özelliklerini tespit etmek, çeşitlilik gösteren mimari unsur ve öğeleri ortaya çıkararak sanatsal açıdan incelenmesi, yorumlanması, seramik malzeme ile yeni ifade yollarının tasarlanması açısından önemlidir.

Sanatsal açıdan ele alınan Türk mimari yapı ve özellikleri seramik malzeme kalitesi ve üretim süreci göz önünde tutularak üç boyutlu tasarımların ortaya çıkarılmasından dolayı büyük önem arz etmektedir. Bu dönemlerde yapılan seramik formların bir ifade amacı olarak kullanılması amaçlanmıştır. Konusu dışına çıkmadan Anadolu da kurulmuş Türk devletleri ve bu devletlerin eserleri, mimarları ve dönem hakkında önemli gelişmeleri ele alınarak seramik malzemeler ile uygulamalar yapmak amacı ile önem taşımaktadır.

Araştırmalarımın her aşamasında değerli bilgilerini paylaştığı, her koşulda yardımlarını esirgemediği, kaynak konusunda destek verdiği, uygulamalarımın tasarım sürecinde yol gösterdiği için Dr. Öğr .Ü. Şirin KOCAK ÖZESKİCİ hocama teşekkürlerimi sunarım.

Seramik sanatında gerek eserler gerekse tez konusunda bakış açımı yön veren, her konuda yardımlarını esirgemeyen, zorlu süreçte bana destek olan Prof. İsmail YARDIMCI hocama ve Öğr. Gör. Vefa İLDELP hocama teşekkür ederim.

Seramik sanatında bana yol gösteren beni cesaretlendiren değerli hocalarıma, çalışmalarım boyunca tez sürecimde bana sürekli maddi manevi destek olan aileme ve kız arkadaşıma, her konuda desteklerini esirgemeyen her daim yanımda olan Hakan ÖCEL, Ethem Yavuz ÖNCEL' e fotoğraf ve bir çok konuda bana yardımcı olduğu için Ferhat ASLAN ve diğer değerli arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet Muhammet KILIÇ

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad - Soyadı: Ahmet Muhammet KILIÇ

Doğum Tarihi: 12.03.1992

Doğum Yeri: İstanbul / Fatih

İletişim

Email: bjkahmet_34@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı (2014-)

Lisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü (2010 - 2014)

Staj: 7.Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu "staj" Sanatçı: Öğr. Gör. Meliha Coşkun Eskişehir , (03.09.2013-22.09.2013)

Ortaöğretim: Kırıkkale Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü Kırıkkale / Merkez (2006-2010)

KULLANDIĞI BİLGİSAYAR PROGRAMLARI

Adobe Photo Shop (Cs-3-4-5-6) : (İyi Derece)

Adobe Illustrator (Cs-3-4-5) : (İyi Derece)

Space Claim (11-12) : (Orta Derece)

Microsoft Office Programları : (İyi Derece)

Yabancı Dil: İngilizce - Orta Derece

İş Tecrübesi: Orhun KARA Sanat Merkezi Resim Kursu Asistan Öğretmen (2011-2013 Denizli / Merkez

ÖDÜLLER

1. Pertek Kaymakamlığı Hediyeelik Eşya Yarışması, Mansiyon Ödülü, Tunceli, 2014

ULUSAL, ULUSLARARASI, KARMA SERGİLER

10. Uluslararası Muammer Çakı Öğrenci Seramik Yarışması, Serbest Şekillendirme Dalı, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Eskişehir, 2017

BİAMPT, International Biennial of Miniature Arts Timisoara Romanya, 2016

5. Uluslararası Katılımlı Genç Seramikçiler Karo Yarışması, Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Uşak, 2016

6. Uluslararası Gizem Frit Seramik Yarışması, Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sakarya, 2015

Dumlupınar Üniversitesi Sergi Salonu, Yüksek Lisans Karma Seramik Sergisi, Kütahya, 2015

Uşak Ulubey Belediyesi Uşak Kanyonları Konaklama Evleri Sergi Salonu, Yüksek Lisans Kanyon Seramik Sergisi Uşak, 2015

2. Dumlupınar Seramik Yarışması, Serbest Seramik Tasarımı Dalı, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2015

1. Dumlupınar Seramik Yarışması, Serbest Seramik Tasarımı Dalı, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2014

1. Evliya Çelebi Çini Yarışması, Çini Dalı, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2014

4. Uluslararası Katılımlı Genç Seramikçiler Karo Yarışması, Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Uşak, 2014

Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi Sanat Galerisi, Karma Resim + Seramik Sergisi, Sergi adı:22+ Ankara, 2014

Afyon Kültür Merkezi Sergi Salonu, Birikim Karma Seramik-Resim Sergisi, Afyon, 2014

Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü Yıl Sonu Sergisi, Afyon, 2014

7.Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Profesyonel Torna Yarışması Canlı Performans, Eskişehir, 2013

4. Gizem Frit Seramik Yarışması, Sakarya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Sakarya, 2013

ÇALIŞTAYLAR VE ETKİNLİKLER

4. Ulusal Alternatif Seramik Pişirim Çalıştayı, Ananos / Nevşehir, 2016

3.Ulusal Alternatif Seramik Pişirim Çalıştayı, Avanos / Nevşehir, 2015

Ahmet Yesevi İlköğretim Okulu Duvar Boyama Etkinliği, Afyonkarahisar, 2014

Doğa Koleji Seramik Bilgilendirme Semineri Konuşmacı: Ahmet Muhammet KILIÇ, Afyonkarahisar, 2014

Afyon Kocatepe Üniversitesi Seramik Müzik Aletleri Udu Semineri Konuşmacı: Ahmet Muhammet Kılıç, Afyonkarahisar, 2013

7.Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Sanatçı :Meliha Coşkun Asistanlığı, Eskişehir, 2013

7.Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Profesyonel Torna Yarışması Canlı Performans, Eskişehir, 2013

Bilecik Bozüyük Kız Meslek Lisesi ve Kınık Köyü Çömlekçileri Bilgilendirme Organizasyonu, Bilecik, 2012

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	xi
RESİM LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM	
1.MİMARİ VE YAPI.....	2
1.1.Mimarinin Tanımı ve Tarihsel Süreçteki Gelişimi.....	2
1.2.Yapı'nın Tanımı, Özellikleri ve Sınıflandırılması.....	5
2.BÖLÜM	
2.TÜRK MİMARİSİ VE MİMARLIĞI.....	8
2.1.Türk Mimarlığı ve Eski Dönem Mimari Yapıların Önemi.....	8
2.2.Anadolu da İlk Türk Mimarisinin Başlangıç ve Gelişim Evreleri.....	9
2.3.Anadolu'da Türk İslami Mimari Yapıları.....	11
2.3.1.Abide.....	11
2.3.2.Cami ve Mescid.....	13
2.3.2.1.Camilerde Yer Alan Mimari Unsurlar.....	16

2.3.3.Hamam.....	20
2.3.4.Bedesten.....	21
2.3.5.Kervansaray.....	22
2.3.6.Medrese.....	23
2.4.Türk Mimarlığının Oluşumunda Rol Oynayan Medeniyetler.....	24
2.4.1.Anadolu Dışındaki Medeniyetler.....	25
2.4.1.1.Karahanlılar Dönemi Önemli Mimari Eserleri.....	25
2.4.1.2.Gazneliler Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri.....	28
2.4.1.3.Büyük Selçuklular Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri....	32
2.4.1.3.1.Diyarbakır Ulu Camii.....	34
2.4.1.3.2.Siirt Ulu Camii.....	36
2.4.1.4.Büyük Selçuklu Devleti Türbeleri.....	37
2.4.1.5.Tolunoğlu Memluklar Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri.....	39
2.4.1.6.Zengiler Dönemi Önemli ve Mimari Eserleri.....	41
2.4.1.7.İldenizliler Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri.....	44
2.4.1.8.Timurlular Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri.....	45
2.4.2.Anadolu'daki Medeniyetler ve Mimari Eserleri.....	49
2.4.2.1.Anadolu Selçukluları Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri.....	49
2.4.2.2.Mengücekler Dönemi Önemli ve Mimari Eserleri.....	55
2.4.2.3.Saltuklular Dönemi Önemli ve Mimari Eserleri.....	59
2.4.2.4.Danişmendliler Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri.....	61

2.4.2.5.Anadolu Beylikleri Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri.....	62
2.4.2.6.İlhanlılar Dönemi Önemli ve Mimari Eserleri.....	64
2.4.2.7.Osmanlılar Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri.....	66
2.4.2.7.1.Osmanlı Dönemi Önemli Camileri.....	69
2.4.2.7.1.1.Ayasofya Müzesi ve Camii.....	71
2.4.2.7.1.2.Bursa Ulu Camii.....	72
2.4.2.7.1.3.Bursa Yeşil Camii.....	74
2.4.2.7.1.4.Edirne Üç Şerefeli Camii.....	77
2.4.2.7.1.5.Süleymaniye Camii.....	80
2.4.2.7.1.6.Selimiye Camii.....	83
2.4.2.7.1.7.Şehzade Camii.....	87
2.4.2.7.1.8.Sultanahmet Camii.....	89
2.4.2.7.2.Osmanlı Dönemi Önemli Külliyesi.....	92
2.4.2.7.3.Osmanlı Dönemi Önemli Sarayları.....	93
2.4.2.7.3.1.Topkapı Sarayı.....	94
2.4.2.7.3.2.Yıldız Sarayı.....	96
2.4.2.7.3.3.Dolmabahçe Sarayı.....	97
2.4.2.7.4.Osmanlı Dönemi Önemli Türbeleri.....	100
2.4.2.7.5.Osmanlı Dönemi Önemli Savunma Yapıları.....	102
2.4.2.7.6.Osmanlı Dönemi Önemli Çarşıları.....	106
2.4.3.Mimar Sinan ve Mimari Eserleri.....	109

3.BÖLÜM

3.TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE SERAMİKTE MİMARİ UNSURLARIN KULLANIMI.....125

3.1.Anadolu'da Seramik Sanatı Tarihine Genel Bir Bakış.....125

3.2.Çağdaş Türk Seramik Sanatının Oluşum Evreleri.....128

3.3.Çağdaş Seramik Sanatında Mimari Unsurların Etkisi.....130

3.4.Mimari Unsurları İlham Alan Seramik Sanatçıları ve Eserlerinden Örnekler.....131

3.4.1.Füreyâ KORAL.....131

3.4.2.Cihat BURAK.....134

3.4.3.Burcu Öztürk KARABEY.....136

3.4.4.Mutlu BAŞKAYA.....138

3.4.5.İrfan AYDIN.....142

3.4.6.Hasan ŞAHBAZ.....146

3.4.7.Serkan GÖNENÇ.....149

3.4.8.Hasan Numan SUÇAĞLAR.....150

3.4.9.Fatih KARAGÜL.....153

3.4.10.Alison RUTTAN.....156

3.4.11.Palma BABOS.....158

3.4.12.Eric CREMERS.....160

4.BÖLÜM

4.UYGULAMALAR.....	163
4.1.Uygulamada Tasarım Süreci.....	163
4.2.Uygulama Süreci.....	167
4.3.Uygulamalar.....	171
SONUÇ.....	182
KAYNAKÇA.....	184

RESİM LİSTESİ

(Resim-1) İlk Türk Devletleri Harita.....	10
(Resim-2) İlk Mimari Eserden - Malabadi Köprüsü.....	10
(Resim-3)Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi bahçesinde bulunan Mimar Sinan heykeli.....	12
(Resim-4) Bursa Ulu Camii.....	13
(Resim-5) Tek Kubbeli Cami Örneği; Selimiye Cami, Edirne.....	14
(Resim-6) Selçuklu Mimarisinde Anıtsal Camilerde Bulunan Kabartma, Divriği Ulu Camii, Sivas.....	15
(Resim-7) Selçuklu Mimarisinde Anıtsal Camilerde Bulunan Hayat Ağacı Motifi ve Ejder Motifi, Erzurum Çifte Minare.....	16
(Resim-8) Sultanahmet camii mihrabı.....	16
(Resim-9) Akşemseddin Camii künde-kari minberi, Küre.....	17
(Resim-10) Aziziye Camii şerefesi, minaresi Konya.....	17
(Resim-11) Kubbe.....	18
(Resim-12) Fatma Hatun Kümbeti, Kırşehir.....	19
(Resim-13) Osman Gazi Türbesi, Bursa.....	19
(Resim-14) Mevlana Müzesi bahçesindeki şadırvan, Konya.....	20
(Resim-15) Hürrem Sultan Hamamı Plan Örneği.....	21
(Resim-16) Kervansaray Örnekleri, Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklular ve Osmanlı Dönemi.....	22
(Resim-17) Konya, Anadolu Selçuklu Devleti, Selçuklu Medresesi.....	23
(Resim-18) Karahanlı Devleti.....	26
(Resim-19) Gazneli Devleti.....	29

(Resim-20) Terrakotalı taş konstrüksiyon, Sultan III. Mesud Minaresi, Gazne, Afganistan.....	30
(Resim-21) Büyük Selçuklu Devleti.....	32
(Resim-22) Dört Eyvanlı, Avlulu ve Mihrap Önü Kubbeli plan, Gülpayegan Mescidi Cuması, Büyük Selçuklu Devleti.....	33
(Resim-23) Diyarbakır Ulu Camii, Büyük Selçuklu Devleti.....	34
(Resim-24) Diyarbakır Ulu Camii- Planı.....	35
(Resim-25) Siirt Ulu Camii, Büyük Selçuklu Devleti.....	36
(Resim-26) Siirt Ulu Camii.....	36
(Resim-27) Kümbeti Ali, Sekizgen Köşeli, Büyük Selçuklu Dönemi.....	37
(Resim-28) Tolunoğulları- Yerleşim Bölgesi.....	38
(Resim-29) Tolunoğulları.....	39
(Resim-30) Halep Ulu Camii Planı.....	42
(Resim-31) Halep Ulu Camii Geriye Kalan Minaresi.....	43
(Resim-32) İldenizliler Harita.....	43
(Resim-33) Timurlular.....	44
(Resim-34) Timurlular, Meşhet Ulu Camii Taç Kapısı, Çini Süsleme.....	46
(Resim-35) Timurlular, Gur-ı Emir' den Bazı Süsleme Detayları.....	46
(Resim-36) Timurlular, Uluğ Bey Medresesi.....	47
(Resim-37) Timurlular, Bibi Hanım Camii, Cümle Kapısı.....	48
(Resim-38) Anadolu Selçuklu Devleti Harita.....	49
(Resim-39) Konya Alaeddin Camii Planı.....	51
(Resim-40) Konya Alaeddin Camii.....	51
(Resim-41) Malatya Ulu Camii.....	52

(Resim-42) Malatya Ulu Camii duvar süsleme.....	53
(Resim-43) Amasya, Halifet Gazi Türbesi Planı.....	54
(Resim-44) Amasya, Gökmedrese Türbesi Üst Kat Planı.....	54
(Resim-45) Amasya, Torumtay Türbesi Planı.....	55
(Resim-46) Mengücekler Harita.....	55
(Resim-47) Sivas Divriği Ulu Camii.....	57
(Resim-48) Sivas Divriği Ulu Camii, Taç Kapı Batı.....	57
(Resim-49) Sivas Divriği Ulu Camii, Taç Kapı, Çift Başlı Kartal, Doğan Kuşu.....	58
(Resim-50) Sivas Divriği Ulu Camii, Taç Kapı, Kuzey.....	58
(Resim-51) Saltuklular Harita.....	60
(Resim-52) Saltuklular Harita.....	61
(Resim-53) Anadolu Beylikler Dönemi.....	62
(Resim-54) İlhanlılar.....	64
(Resim-55) Amasya Bimarhanesi, Şifahane.....	65
(Resim-56) Hüdavent Hatun Kümbeti.....	66
(Resim-57) Nuruosmaniye Camii.....	70
(Resim-58) Ayasofya camii.....	72
(Resim-59) Ayasofya Camii İçerisinden Kesit.....	72
(Resim-60) Bursa Ulu Camii.....	73
(Resim-61) Bursa Ulu Camii.....	74
(Resim-62) Bursa- Yeşil Camii- Turkuaz Renk.....	75
(Resim-63) Bursa Yeşil Camii.....	75
(Resim-64) Bursa- Yeşil Camii- Yeşil ve Mavi Tonlarındaki Çinileri.....	76

(Resim-65) Bursa- Yeşil Camii- Caminin ön yüzünden yüksekliğinin planı.....	76
(Resim-66) Bursa yeşil camii - Mihrap, Yeşil ve Mavi Çinileri.....	77
(Resim-67) Edirne- Üç Şerefeli Camii.....	78
(Resim-68) Edirne- Üç Şerefeli Camii, Planı.....	78
(Resim-69) Edirne- Üç Şerefeli Camii, Geometrik Süslemeler.....	79
(Resim-70) Süleymaniye Külliyesi- 1)Cami dış avlusu, 2) Avlu, 3) Cami, 4) Hazire, 5) Sultan Süleyman'ın Türbesi, 6) Haseki Hürrem Sultan'ın Türbesi, 7) Evvel ve Sani Medreseleri, 8) Kervansaray ve Şifahane, 9)Tıp Medresesi, 10) İmaret, 11) Sinan'ın Türbesi, 12) Salis ve Rabi Medreseleri, 13) Hamam.....	80
(Resim-71) Süleymaniye Camii- Caminin dikdörtgen şekli.....	81
(Resim-72) Süleymaniye Camii -Şadırvan.....	82
(Resim-73) Süleymaniye Camii -Mermer Laleli Kapı, Taç Kapısı.....	83
(Resim-74) Edirne-Selimiye Camii- Caminin planı.....	84
(Resim-75)Edirne-Selimiye Camii.....	85
(Resim-76) Edirne-Selimiye Camii.....	86
(Resim-77) Edirne-Selimiye Camii- Caminin Avlusunda Bulunan Şadırvanın Resmi.....	86
(Resim-78) Şehzade Camii mekan örtüsünün aşamaları.....	88
(Resim-79) Şehzade Camii, Şadırvan, Malakari Kalem İşleri.....	88
(Resim-80) Sultanahmet Camii, Çinileri.....	90
(Resim-81) Sultanahmet camisinden Görünüm.....	91
(Resim-82) Sultanahmet Camii.....	92
(Resim-83) Topkapı Sarayı.....	94
(Resim-84) İstanbul, Topkapı Sarayı Yerleşim Planı.....	95

(Resim-85) Yıldız Sarayı.....	96
(Resim-86) Yıldız Sarayı İçerisi.....	97
(Resim-87) Dolmabahçe Sarayı.....	98
(Resim-88) Dolmabahçe Sarayı Kapısı.....	99
(Resim-89) Dolmabahçe Sarayı Merdivenleri.....	100
(Resim-90) İstanbul- Kanuni Sultan Süleyman'ın Türbesi.....	101
(Resim-91) Anadoluhisarı, İstanbul, Gravür (A.Gabriel.....	103
(Resim-92) Anadoluhisarı (Güzelcehisar).....	104
(Resim-93) Anadoluhisarı (Güzelcehisar).....	104
(Resim-94) Rumelihisarı.....	105
(Resim-95) Rumeli Hisarının planı (A. Gabrielden).....	106
(Resim-96) Kapalı Çarşı.....	107
(Resim-97) Mısır Çarşısı, 23.10.1943.....	108
(Resim-98) Hüsreviye Külliyesi.....	112
(Resim-99) Rüstem Paşa Camii.....	113
(Resim-100) Selimiye Camii.....	113
(Resim-101) Piyale Paşa Camii.....	114
(Resim-102) Hayreddin Paşa Türbesi.....	115
(Resim-103) Kanuni Sultan Süleyman Türbesi.....	115
(Resim-104) Hafsa Sultan Darüşşifası.....	116
(Resim-105) Haseki Hürrem Sultan Hamamı.....	117
(Resim-106) Sultan Süleyman Kervansarayı.....	117
(Resim-107) Harami dere Kapı Ağası köprüsü.....	118

(Resim-108) Topkapı Sarayı III. Murat Köşkü.....	119
(Resim-109) Füyeyya KORAL.....	131
(Resim-110) Füreya KORAL - İsimli, Evler Serisinden, 10x10x10cm.....	132
(Resim-111) Füreya KORAL - Retrospektif Sergisinden, İsimli, 25x25cm.....	134
(Resim-112) Cihat Burak.....	134
(Resim-113) Cihat Burak, Beylerbeyi Sarayı Deniz Köşkü Kuş Evi.....	135
(Resim-114) Cihat Burak, Laleli Mustafa III Türbesi Kuş Evi.....	135
(Resim-115) Burcu Öztürk Karabey.....	136
(Resim-116) Burcu Öztürk Karabey - Çadır.....	137
(Resim-117) Mutlu Başkaya.....	138
(Resim-118) İsimli, 2010 Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir.....	139
(Resim-119) Merdiven.....	141
(Resim-120) Merdivenler.....	141
(Resim-121) “Asya’nın En Batısı ile Doğusunu Birleştiren Seramik Sanatı” Sergisi - 1-7 Temmuz 2015, Seul, Tong-In Galerisi.....	142
(Resim-122) İrfan AYDIN.....	142
(Resim-123) İrfan Aydın, Apollon Sminthion, 2012.....	143
(Resim-124) İrfan Aydın, Poscidon'un Laneti, 2010.....	144
(Resim-125) İrfan Aydın, Fareli Apollon, 2009.....	145
(Resim-126) Hasan Şahbaz.....	146
(Resim-127) “Pembe Obje” (Organik Obje Seramik Sergisi).....	147
(Resim-128) “Pembe Obje” (Mekanlar Sınırlar Seramik Sergisi) 1200 °C, 2011.....	148

(Resim-129) Barınak Serisi - 1200 °C, - 2015.....	148
(Resim-130) Serkan Gönenç.....	149
(Resim-131) Serkan GÖNENÇ, Kohila Sempozyumu 2016.....	150
(Resim-132) Hasan Numan SUÇAĞLAR.....	150
(Resim-133) Anagama Pişirimi, 1300 °C, Karışık Malzeme, 29x60x18 cm, 2017.....	151
(Resim-134) Anagama Pişirimi, 1300 °C, Karışık Malzeme, 40x70x20 cm, 2017.....	152
(Resim-135) Anagama Pişirimi, 1300 °C, Karışık Malzeme, 40x50x30 cm, 2017.....	152
(Resim-136) Fatih Karagül.....	153
(Resim-137) Troia 2,(Tartı) Fatih Karagül, 201- Ebadlar: 60 cm gre ve porselen astar, - 1230 C°, oksidan pişirim.....	154
(Resim-138) Troia 1 (Tartı) - Fatih Karagül, 2015 - Ebadlar: 60 cm - gre ve porselen astar, 1230 C°, oksidan pişirim.....	154
(Resim-139) Kule Odeon - Fatih Karagül, 2015, - Ebad: 57 cm. - gre ve porselen astar, 1230 C°, oksidan pişirim.....	155
(Resim-140) Troia 3, Fatih Karagül, 2015, Ebadlar: 85 cm gre ve porselen astar, 1230 C°, oksidan pişirim.....	155
(Resim-141) Alison Ruttan.....	156
(Resim-142) Alison Ruttan - Enstalasyon serisi.....	157
(Resim-143) Alison Ruttan - Enstalasyon serisi.....	157
(Resim-144) Palmo BABOS.....	158
(Resim-145) Babos Palma - kuleler.....	158

(Resim-146) Palma Babos - kuleler.....	159
(Resim-147) Eric Cremers.....	160
(Resim-148) Eric Cremers - Gecekonduklar serisi.....	161
(Resim-149) Eric Cremers - Gecekonduklar serisi.....	162
(Resim-150) Eric Cremers - Gecekonduklar, Geçit.....	162
(Resim-151) Teknik Resim, Taslak Aşaması, Program Space Claim 2011.....	164
(Resim-152) Tasarım Boyutlandırma Aşaması, Program Space Claim 2011.....	164
(Resim-153) Ölçülendirme Aşaması, Son Aşama Program Space Claim 2011.....	165
(Resim-154) Tasarım Süreci, Tasarlanmış Eserlerin Son Görünümü, Program: Space Claim 2011.....	166
(Resim-155) Uygulama Süreci ve Aşamaları.....	168
(Resim-156) Uygulanmış Sır ve Hazırlama Aşamaları, Şamot çamuru, Beyaz Döküm Çamuru 1100 °C -1140 °C	170
(Resim-157) Kapıdaki Mavi, El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 11x58x58cm, 1140 °C, 2017.....	171
(Resim-158) Kapıdaki Mavi, El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 11x58x58cm, 1140 °C, 2017.....	172
(Resim-159) Eyvanlı Kapı, El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 11x48x55cm, 1140 °C, 2017.....	172
(Resim-160) Eyvanlı Kapı, El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 11x48x55cm, 1140 °C, 2017.....	173
(Resim-161) Çıkış , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 12x57x68cm, 1140 °C, 2017.....	173
(Resim-162) Çıkış , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 12x57x68cm, 1140 °C, 2017.....	174

(Resim-163) Kubbeler , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 14x56x56cm, 1140 °C, 2017.....	174
(Resim-164) Soyut Kubbe , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 10x35x47cm, 1140 °C, 2017.....	175
(Resim-165) Soyut Kubbe , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 10x35x47cm, 1140 °C, 2017.....	175
(Resim-166) Değişim, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, 12x55x46cm, 12x55x46cm, 1140 °C, 2017.....	176
(Resim-167) Değişim, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, 12x55x46cm, 12x55x46cm, 1140 °C, 2017.....	176
(Resim-168) Surlar, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 15x30x40cm, 1140 °C, 2017.....	177
(Resim-169) Surlar, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 15x30x40cm, 1140 °C, 2017.....	177
(Resim-170) Surlar, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 15x30x40cm, 1140 °C, 2017.....	178
(Resim-171) Merdivenler, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 12x35x25cm, 1140 °C, 2017.....	178
(Resim-172) Merdivenler, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 12x35x25cm, 1140 °C, 2017.....	179
(Resim-173) Kervansaray, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 12x45x25cm, 1140 °C, 2017.....	179
(Resim-174) Kervansaray, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 12x45x25cm, 1140 °C, 2017.....	180
(Resim-175) Modern Yapı, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 15x35x25cm, 1140 °C, 2017.....	180

(Resim-176) Modern Yapı, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim: 12x45x25cm, 1140 °C, 2017.....181

(Resim-177) Kalıplaşmış Yapı, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim: 20x35x12cm, 1140 °C, 2017.....181

GİRİŞ

Türk mimarlığı ve mimarisi denince Türkler tarafından gerçekleştirilen tarih boyunca ve bugünde süren yapı üretme çalışmaları anlaşılmaktadır. Türkler mimarlık sanatını en eski çağlardan beri uygulamaktadır. Çok geniş bir alan üzerinde yaşayan Türkler ürettikleri yapılarda da farklılık göstermektedir. Zaman içerisinde bunlar sanatsal, işlevsel ve tarihi özellikler kazanmışlardır. Orta Asya da yaşayan Türklerin ilk mimari örnekleri de yine Orta Asya da başlamakta, Türkiye Cumhuriyetindeki çağdaş mimarlık çalışmalarına kadar uzamaktadır. Bugünde Türk kökenli devletlerinde bulunduğu, mimarlık ve yapı çalışmalarının olduğu bilinmektedir. Fakat Türkiye'deki çağdaş mimarlığı direkt etkilemediklerinden dolayı incelenmemiştir.

Bu çalışmada Anadolu'da Türk mimarisinin gelişim evrelerini, dönemlerini ve yapılmış olan yapıları inceleyip, bu yapıların sanatsal yönlerini araştırmış olup bilgiler ve görseller üzerinden üç boyutlu çağdaş seramik formlarda yeni yorumlamalarla ifade etmek ve değerlerin unutulmamasını sağlamak amaçlanmıştır. Günümüzde de olduğu gibi mimari yapılar hep bir ihtiyaç amacı ile yapılmışlardır, ancak birbirinden farklı özelliklere sahip bu yapıların, sanatsal değerini göstermek, sadece fonksiyonel özelliklerini değil, her bir yapının bir sanat eseri ve değeri olduğunu göstermek önemlidir.

1.BÖLÜM

1.MİMARİ VE YAPI

1.1.Mimarinin Tanımı ve Tarihsel Süreçteki Gelişimi

"Mimarlık değersiz bir tuğlanın, altın bir tuğlaya dönüşmesidir."

(Alvar Aalto)

"...Mimarlık kavramını yapı sanatı olarak, konusunu da Vitruvius gibi güzellik, maksada uygunluk, doğruluk, Geidion ve Jodicke gibi form, fonksiyon ve konstrüksiyonun bir birleşimi, sentezi diye açıklıyorum."

(E.Heinle)

"Mimarlık; en genel anlamda insan tarafından yapılmış ya da yapılaşmış çevrenin tasarımı olarak tarif edilebilir. Mimarlık kelimesinin, Türkçedeki sözcük anlamı, Arapça "umr" eyleminden kaynaklanmaktadır. Umr eylemi Arapçada, bina yapma yolu ile geliştirmek, zenginleştirmek, dayanıklı olmasını sağlamaktadır. Mimarlık, medeni hale dönüştürme yani gelişmişlik, uygar ve ileri olma eylemidir.

Latince de mimarlık, architectonice olarak geçmektedir. Kelime techne ve architecton olarak ayrışır. "Techne" kelimesi Antik Yunanda bilinen anlamda teknoloji değil, aynı zamanda yaratma (poiesis, cretion) anlamına gelmektedir. "Architecton" orijin, prensip ve öncelik anlamına gelen "arche" ve marangoz yada zanaatkar anlamındaki "tecton" dan oluşur. Kelime Latince usta biri olarak tanımlanan bilgi donanımlı yaratıcı tarafından yaratılan, bir yapış (making) eylemi anlamındadır."¹

"Mimarlık kelimesinin İngilizcesi olan "architecture", şef anlamına gelen "arkhi" ve yapı ustası ya da marangoz anlamına gelen "tekton" kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir."²

¹Hasan BEGEÇ, **Mimarlık Bilgisi** (Birinci basım. İstanbul: Yalın yayıncılık, 2012), s.7,8.

²Lorraine Farrelly, **Mimarlığın Temelleri** , Çeviren: Neslihan Şık (Literatür Yayıncılık, 2011), s.8.

Mimarlık Utarit İzgi'nin *Mimarlıkta Süreç Kavram- İlişkiler* adlı kitabında; "Toplum, ve birey olarak onu oluşturan insan yaşamıyla ilgili işlev ve etkinliklerin gerçekleştiği mekanı ve çevresini, inşa etme, düzenleme, organize etme sanatı ve eylemi, olarak tanımlanır.

Yazar, mimarlık olgusunu ve eylemini; uygarlık düzeyine erişmeyi başaran toplumsal bir sürecin içinde gerçekleşen, yapı eyleminin nesnel amaçlarını aşan, duygusal, öznel ve estetik değerlerini de kapsayan ve bir ürünün elde edilmesiyle tamamlanan bir sentez olarak tanımlamaktadır. Somut ve soyut değerlerin bir arada ve uyum içinde olduğu mimarlık yapıtı, toplumun bireyi olan insana yönelerek bilimsel bir yeri olan yapısal kurgu strüktür ve donatı tarafından tekniğe ve mühendisliğe varan, biçim, kütle ve mekan olgusu açısından sanat yönlü etkinliği hedefleyen, özel ve karışık bir sentez olayının sonucunda gerçekleşir. "³, diye belirtir.

Bülent BATUMAN, *Mimarlığın ABC'si* isimli kitabında ise mimarlığı, "insan deneyimine konu olan somut mekanların, üretiminden kullanımına, düşünsel olarak kavranışından, sözle yazıyla yahut çizgiyle ifade edilmesine kadar tüm boyutlarını içine alan bir etkinlik alanı olarak tanımlar. Öte yandan, mimarlık, insan yaratıcılığının ve hayal gücünün en somut ve kalıcı simgesidir geçtiğimiz yüzlerce yılda yazılmış ciltler dolusu eser, bize mimarlığın ihtişamından, mimari yapıları yaratan iradelerin göz alıcı gözünden bahseder. Bu denli geniş bir bilgi ve eylem alanına tekabül eden mimarlığı tarif etmek zorlu bir iştir,⁴ demektedir.

Atilla Cimcoz, mimarlık sanatının herkese en fazla hitap eden sanat olduğunu savunur, *Mimaride Estetik* adlı kitabından, "içimizde resim, heykel, vb. sanatlara karşı fazla hassasiyete sahip olmayan kimseler dahi, hiç bir zaman bir çatıdan vazgeçemezler. Yoldan geçmekte olan bir şahsa göre mimarlık yol boyunca gördüğü yapı topluluklarından ibarettir. Bazı kimseler için mimarlık sanatı sağlam yapılara oluşturmak, diğerlerine göre ise yaşama elverişli mekanlar kurmaktır. Başka bir tutum, mimarlığın her şeyden evvel bir güzellik sanatı olduğunu ifade etmektir.

---

³ Utarit İZGİ, *Mimarlıkta Süreç Kavramlar-İlişkiler* (Birinci basım. İstanbul: Yapı Endüstrisi Merkezi Yayınları, Yem Yayınları, 1999), s.35.

⁴Bülent BATUMAN, *Mimarlığın ABC'si*(Birinci basım. İstanbul: Say yayınları, 2012), s.9.

Gerçekte mimarlığın ana gayesi, yukarıda sayılan, çeşitli şartları bir araya toplayabilmektir, olarak tanımlar."⁵

Mimarlık; ilk insanlardan başlayıp günümüze kadar gelen bir ihtiyaç ve yaşam alanı olmuştur. İlk insanlar, yaşamlarını yaban hayatından korumak için çeşitli şekillerde barınaklar inşa ederek başlamış ve zaman ile gelişim gösterip günümüze kadar gelmiştir. İlk olarak mimari yapılar, cilalı taş devrinde görüldüğü söylenmektedir. Cilalı taş devrinin öncesindeki yapılar, bozulmuş ve kalıntıları kalmamıştır. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmeleri için mağaralarda veya ağaçlardan yapılmış sığınaklarda yaşamışlardır. Yapılan yapılar doğadan yararlanarak yaprak, dal parçaları vb. objeler ile yapılmış inşa edilmiş ve insanlar yaşamlarını buralarda sürdürmüşlerdir. ⁶

"Ağaç kavuğu, mağara vb. doğal mekanların ötesine geçilip ayakta duran yapıların inşa edilmesi ise, mimarlık olarak adlandırdığımız etkinliğin, türlü doğal faktörler karşısında dayanıklılığını gündeme getirmiştir. Bir yapının ayakta durmayı sürdürebilmesi, içinde barınabilmemizin bir koşulu olduğuna göre, dayanıklılık da mimarlığın vazgeçilmez unsurlarındandır. Öte yandan, mimarlığın basitçe barınma ihtiyacını karşılamaktan ibaret olmadığı da açıktır. Paleolitik mağara resimlerinin tanıklık ettiği gibi, insan tarih öncesi çağlardan beri yaşadığı mekanı güzelleştirme kaygısı içinde olmuştur. Daha doğru bir ifadeyle mekanın kendisi, salt barınma ihtiyacının ötesinde taşıyıcı olacak şekilde üretilmiştir. Bugün de, mimarlığa ilişkin ortalama bir fikri olan herkes mimarlığın "sanat" la olan ilişkisini vurgulayacaktır."⁷

"Eski çağlarda avcılık ve toplayıcılıkla hayatlarını sürdüren insanlar ağaç kavuklarında, otlardan ağaç dallarından yaptıkları ilkel barınaklarda ya da mağaralarda yaşarlardı. Göçebe bir hayat tarzı benimseyen insanlar ise uygun buldukları yerlerde barınır veya kolayca taşıyabilecekleri çadır tarzında barınaklarını yanlarına alırlardı. İlk mimari yapılarda, insanların tarımsal üretime geçmesiyle beraber yerleşik yaşamın ortaya çıkmasıyla başlamaktadır. Sonrasında ise insanlar

---

⁵ Atilla CİMCOZ, **Mimaride Estetik**, 211.Cilt, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1991, s.32.

⁶ Atilla CİMCOZ, **Ön.Ver.**, s.32.

⁷Batuman. **Ön. ver** s.17.

sadece ev yapmakla kalmayıp ölüleri için mezarlar ve anıtlar , tanrıları için tapınaklarda yapmışlardır."⁸

"Mimarlık diğer sanat kollarıyla kıyaslandığında yapının meydana gelmesindeki etmenler ve koşullar açısından çeşitli yönleri içermekle birlikte, aslında kapsam açısından bir sanat etkinliğidir ve tüm sanat etkinlikleri gibi zihinselliğe dayanan bir eylemdir. Mimarlıkta her çağ kendi içerisinde geçerli sayılan sosyo ekonomik yapının, düşünce akımının ve inancını üretim teknolojisinin sonuçlarının gösterildiği bir zaman dilimidir. Geride kalan ve aşılacak her devir değerlerini kendi içinde gizli bir şekilde barındırır. Bu önemli değerler geleceğe aktarılmak üzere korunması gereken kültür mirasıdır, uygarlığın temel taşlarıdır."⁹

"Bilim ve teknoloji alanındaki ortaya çıkan gelişmeler insanlığa ve oluşturduğu medeniyetlere tarih boyunca bir çok şey katmış ve insanoğlu kendisini farklı şekillerde ifade etme olanağı bulmuştur. Toplumların kendini ifade etme yollarından en önemlisi ise mimarlık olmuştur. Birçok ihtiyaç tarafından etkilenen biçimlendirme isteği, insanın yaratıcılık özelliklerini kullanması ile tarihsel süreçte, değişmiş, gelişmiş ve hep ilerlemiştir. İnsanın kendi kendini ve ortaya çıkardığı ürünü eleştirerek en iyisini yapmak ya da doğrudan daha yeni şeyler meydana getirme isteği, biçimlendirme anlamına gelen mimarlık alanında da gelişmenin, değişimin ilerleten gücünü oluşturmuştur".¹⁰

1.2.Yapı'nın Tanımı, Özellikleri ve Sınıflandırılması

Yapı başlı başına kullanılabilen, insanların yaşamlarını sürdürmeleri için oturma, dinlenme, çalışma, ulaşım, eğlence ve ibadet gibi etmenlere yarayan, hayvanların ve eşyalarında korunmasını sağlayan, karada ve suda kalıcı ve geçici, yer altında ve yer üstünde inşaatı bulunan gerekse bunların tamirlerini de içine alan tüm yapılaş tesislere verilen bir isimdir. Kısaca canlıların yaşamlarını, gereksinimlerini karşılayan ve başka amaçlarla da kullanılmak için tasarlanmış ve yapılmış her türlü mimari eserlere, binalara verilen isime yapı denir.

---

⁸Begeç, **Ön. ver.**, s.47.

⁹İzgi, **Ön.ver**, s.37.

¹⁰Begeç, **Ön. ver.**, s.7.

Dr. Cevdet Emin EKİNCİ, *Yapı ve Tasarımcının İnşaat El Kitabı* isimli kitabında yapının özelliklerini şu şekilde yazmıştır:

"Planlanan amaca uygun olması; yapılacak olan yapının ne türlü amaçlar için inşa edilmek isteniliyorsa o amaçlar çevresinde gerekli araştırmalar yapıp belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda planlama süreci hazırlanmalıdır.

Gereçlerin yapının özelliklerine ve teknik açıdan uygun olması; yapılmak istenen bina için malzeme ve yapım sisteminin hangi şekilde kullanılacağı tespit edilmelidir. Dolayısı ile yapının üretiminde kullanılacak gereçler, yapının kullanım amacına ve tipine uygun olmak zorundadır.

İç ve dış etkilere dayanabilecek sağlamlıkta olması; yapının her türlü hareket eden yükler hesaba alınarak zeminin kaldırabileceği yük miktarı ve kilogramı tespit edilmelidir. Konu ile alakalı yangın, deprem, sel ve coğrafi konum gibi şartlar dikkat edilmelidir.

Estetik (güzel görünümlü) olması; yapı, neden yapıldığı ve yapıldığı bölgenin coğrafi şartları ön planda tutularak bu bölgenin mimari yapısına uyumlu şekilde dizayn edilmelidir.

Ekonomik olması; yapının inşasında kullanılacak malzemelerin en ekonomik şekilde temin edilmesi ile birlikte sağlam olmasına da dikkat edilmelidir. "¹¹

Yapılar özelliklerine göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Prof. Dr. İlker ÖZDEMİR, *Yapı Elemanları Ders Notları* isimli kitabında yapıların sınıflandırılmasını maddeler halinde belirtmiştir.

a.Gereçlerine göre sınıflandırma; hıms yapılar, kerpiç yapılar, ahşap yapılar, yarım kargir yapılar, kargir yapılar, çelik yapılar , betonarme yapılar.

b.Buldukları yere göre sınıflandırma; yol ve su kanalizasyonları, alt yapılar, diğer zemin seviyesi altında kalan yapılar. Üst yapılar zemin seviyesi üzerinde kalan tüm yapı kesimleri.

---

¹¹ Dr. Cevdet Emin EKİNCİ, *Yapı ve Tasarımcının İnşaat El Kitabı* (Genişletilmiş 5. basım. Data yayınları), s.59.

c.Sürekliliğine göre sınıflandırma; geçici yapılar hizmet amacıyla kısa sürede yapılan baraka, şantiye, depo v.s. yapılar. Sürekli yapılar kendisinden hizmet beklenen kalıcı olarak yapılan yapılar.

d.Hizmet amaçlarına göre sınıflandırma; apartman, konutlar, müstakil ev, köşk ve benzerleri yapılarıdır. Konaklama yapıları süresi belli olmayan motel, otel kamp vb. Kültür yapıları okul, müze, kütüphane, tarihi vb. Sağlık yapıları dispanser, hastane, revir, sağlık ocağı, sanatoryum, vb. Dini yapılar Cami, kilise vb. Sosyal yapılar tiyatro, kulüp, sinema vb. Ticaret yapıları dükkan, banka vb. Endüstri yapıları işlik fabrika, atölye vb. Anıtlar ve tarihi yapılar. Su yapıları su kanalı, baraj yapıları vb.

e.Mülkiyetlerine göre sınıflandırma; Vakıf yapıları. Özel yapılar. Resmi yapılar. İnşaat ve taşıyıcı elemanları yönünden sınıflandırma; Karkas yapılar iskelet yapılar. Yığma yapılar masif yapılar. Ahşap yığma yapılar. Ahşap karkas yapılar. Kargir yığma yapılar. Çelik karkas yapılar. Prefabrik yapılar. Kaba inşaat temel duvar merdiven vb. taşıyıcı sistemler. İnce inşaat kaplama tesisat boya badana yalıtım vb.

f.İnşaat ve taşıyıcı eleman yönünden sınıflandırma; Yapının yük taşıyan elemanların ve üzerine gelmiş olan yükleri taşıma ve şekillerine göre sınıflandırılmasıdır.

g.Yapının elemanlarına göre sınıflandırma; Taşıyıcı elemanlar. Döşemeler. Temeller. Temiz pis ve sıcak su tesisatları. Duvarlar. Merdivenler. Elektrik tesisatları.Havalandırma tesisatı. Kolonlar. Çatılar. Isıtma kalorifer tesisatı. Merdiven balkon ve teras korkulukları. Su nem ses ve ısı yalıtımları. Boya ve badanalar¹²

---

¹² Prof. Dr. İlker ÖZDEMİR, **Yapı Elemanları Ders Notları** (Gözden geçirilmiş, düzenlenmiş ve güncel basım. Eskişehir: Osman Gazi Üniversitesi Eskişehir Teknoloji Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yayın no:TA 97-002-İÖ), s.1.

2.BÖLÜM

2.TÜRK MİMARİSİ VE MİMARLIĞI

2.1.Türk Mimarlığı ve Eski Dönem Mimari Yapıların Önemi

Mimarlık Türklerin eski çağlardan beri uğraştığı sanat alanlarından birisi olmuştur. Yapılan mimari yapılar çok geniş bir alan ve coğrafyaya yayıldığı için farklı yerel ve fiziki özellikler göstermektedir, bunun içinde mimarlıkta önce Orta Asya döneminin izlerini taşımaktadır. Yapılmış olan yapılar da, göçebe bir yaşam biçiminin izleri ve etkileri görülmüştür. İslam dininin benimsenmesiyle, tarımsal ve yerleşik yaşama biçimi ve belirlediği dönemler takip eder. Son olarak da sanayi devrimi ve batılılaşmanın etkileri Türk mimarlığını yönlendirmiş ve etkilemiştir. Türk devletleri kalıcı bir yönetim kurabildikleri zamanda da mimari alanda gelişim gösterip daha da farklı üslup ve özellikleri taşıyan üst düzey bir sanat, yapı aşamasına çıkmışlardır.¹³

Eski dönemlerdeki Türk mimarisine ait yapıların günümüze kadar gelmeyişinin çeşitli farklı nedenleri vardır, bu nedenler de deri, ahşap, keçe gibi birçok kolay bozulan malzemeler ile yapılmış olmasıdır. Çadır gibi kolaylıkla kurulup, sökülebilen yani bir yerden bir yere kolay hareket edecek yapılar olduğundan günümüze kadar gelememişlerdir. İşlev ve amaçları dışında kullanımlar ve yabancıların eline geçmeleri de etkenlerden birisidir. Günümüze kadar gelebilen yapılar da korunan ve işlevlerini yitirmeyen yapılardır. Bu yapılar da cami, saraylar, türbeler gibi yapılardır. En eski Türk mimarlık yapıları da Karahanlılar döneminden başlamıştır.¹⁴

Üstün ALTAÇ 'ın *Türk Mimarlığı* adlı kitabında; "Türk mimarlığı denildiği zaman Türkler tarafından gerçekleştirilen ve günümüze dek gelen yapı üretme çalışmaları anlaşılır. Türkler'in eski çağlardan beri uyguladığı sanatlardan biride mimarlıktır. Geniş bir coğrafya üzerinde yaşayan Türklerin ortaya çıkardıkları yapılarda da farklılıklar görülmektedir. Bu yapılar dönem içerisinde yerel özellikler kazanmışlardır. Türk mimarlığının, ilk örnekleri ise Türkler'in kökeninin dayandığı

¹³ Üstün ALTAÇ, *Türk Mimarlığı* (Birinci basım. İstanbul: İletişim yayıncılık, 1992), s.7.

¹⁴ ALTAÇ, *Aynı.* s.7.

Orta Asya da görülmekte, Türkiye Cumhuriyetindeki Çağdaş mimarlık çalışmalarına dek uzanmaktadır. Ayrıca Türk kökenli olan diğer devletlerin olduğunu ve mimari yapılarını unutmamalıyız. Fakat bu devletler Türkiye deki çağdaş mimarlığı etkilemedikleri için incelenmemişlerdir. ¹⁵ diye anlatılmıştır.

2.2. Anadolu da İlk Türk Mimarisinin Başlangıç ve Gelişim Evreleri

"Türk mimarlığı, Türk toplumunun yaşamının başladığı ilk bölge olan orta Asya da görülmektedir. Bu örnekler Türkiye Cumhuriyeti Çağdaş mimarlık yapılarına dek devam ederek ulaşmıştır. Yani mimarlık Türklerin eski çağlardan beri sürdürdüğü bir sanat dalı haline gelmiştir. Türklerin ürettikleri yapıların çeşitlilik gösterme sebepleri çok geniş alanlar üzerinde yaşamalarından kaynaklanmaktadır."¹⁶

"XI. yüzyıldan itibaren, Anadolu'ya gelen Türk boyları, 1071 Malazgirt zaferi ile birlikte Anadolu'ya hakim olmuşlardır.. Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah 1075'de İznik'i fethederek kendine merkez yaptı. Oğlu Kılıçaslan zamanında 1096'da Haçlı orduları İznik'i geri aldılar. Konya, ikinci merkez oldu. Buhranlı bir devirden sonra, oğlu Sultan Mesut Selçuklu devletinin başına geçerek, 40 yıl süren liderliği süresince Anadolu birliğini kurdu. Yerine gelen Kılıçaslan II. (1155-1192) yeni bir devir açarak, Sakarya'dan Fırat'a kadar ülkesini genişletti. 1176 da büyük bir ordu ile Konya'ya ilerleyen Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'u ağır bir bozguna uğratarak, Bizans'tan gelen son taaruzuda kırmış oldu. Böylece Anadolu Selçuklularının XII. yüzyılın ikinci yarısına kadar bir çok mücadele ve karışıklık içinde geçen ilk dönemde tam anlamıyla bir sanat faaliyeti gerçekleşmemiştir.¹⁷

---

¹⁵ Üstün ALTAÇ, **Türk Mimarlığı** (Birinci basım. İstanbul: İletişim yayıncılık, 1992), s.7.

¹⁶ **Ön. Ver.** Üstün ALTAÇ, s.7.

¹⁷ Oktay Aslanapa, **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi** (İkinci baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2007), s.1.

(Resim-1) İlk Türk Devletleri Harita

<http://merakligencler.com/wp-content/uploads/2014/04/1.by1klr.jpg> [15.12.2018]

"11.-12.yy. arasında Sivas, Kayseri ve Malatya'da yerleşen Danişmentliler, 11.-13.yy. Hısn Kehfa, Mardin, Harput ve Diyarbakır da yerleşen Artuklular, 11.-13.yy. Erzurum'a yerleşen Saltuklular ve 12.-13.yy. Erzincan, Kemah, Şebinkarahisar ve Divrik'de yerleşen Mengüçlüklüler gibi Türkmen devletleri, Selçuklulardan önce, Anadolu'da ilk mimari eseri ortaya çıkarmak için bir fırsat yakalamışlardır."¹⁸

(Resim-2) İlk Mimari Eserden - Malabadi Köprüsü

<http://www.milliyet.com.tr/tarihin-eskitemedigi-kopru-malabadi-diyarbakir-yerelhaber-2949079/>

[12.11.2018]

¹⁸ Oktay Aslanapa, **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi** (İkinci baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2007), s.1.

"Anadolu da yapılmış olan mimari eserlerin en önemlisi olan Malabadi köprüsü; 1147 tarihli inşa kitabesine göre, Timurtaş b. İlgazi b. Artuk tarafından Artukoğulları döneminde inşa ettirilen ve 12. yy. Selçuklu dönemi anıtsal mühendislik ve mimarlık baş yapıtlarından olan tarihi Malabadi köprüsü, 40.86 m açıklığındaki sivri ana kemeri ile dünyanın günümüze ulaşan en büyük kemer açıklığına sahip taş kemer köprüsü olarak bilinmektedir."¹⁹

O zamana kadar sağlam temeller üzerine kurulmuş olan Türk sanatında, XII. yılından itibaren Anadolu da, bir çok alanda parlak bir gelişme meydana gelmiştir. Uygurlar ve Karahanlılar'dan gelerek, Büyük Selçuklulara kadar devam eden kubbe problemi, dünyada bir eşi olmayacak şekilde, Anadolu Türk mimarisinde muazzam abidevi sonuçlara ulaştırılmıştır. Bunun en güzel örneklerini cami mimarisinde görülmektedir.²⁰

2.3.Anadolu'da Türk İslami Mimari Yapıları

"İslamiyet'i kabul etmiş milletlerin on dört asırlık İslam tarihi boyunca sanat için ortaya çıkardıkları bölgelere göre değişiklik gösteren mimari süsleme ve el sanatlarını incelememiz gerekmektedir. Günümüzde mimari, sanat tarihi ile ilgili çalışmaların en kapsamlısını oluşturmaktadır. İslam mimarisini oluşturan yapı gruplarına kısaca değinmek gerekirse; İslam mimarisinde karşımıza çıkan bu yapılar abideler, cami ve mescitler, medreseler, türbeler, şifahaneler, kervansaraylar, köşk ve saraylar, imaretler, sur, kale, hamamlar, hisar ve ribatlar, han, bedesten, köprülerdir. Aralarından ise en erken ortaya çıkanlar Cami ve mescitler köşk ve saraylar, hamam ve türbelerdir."²¹

2.3.1.Abide

"Abide, Yadigar kalacak anıt, yıllar boyu ayakta kalabilen ulu eser demektir. Abide, tarih süresince gerçekleşen büyük olaylar, yıllarca ayakta kalan ve benzeri az olan önemli eserler içinde kullanılmaktadır. Sanatta ise ; yapılmış olduğu tarih ve estetik açıdan büyük önem taşıyan bina, heykel, tablo gibi sanat eserlerine denilmektedir. Dönemin önem taşıyan kişiler için ve hatıralarını gelecek nesillere

¹⁹ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-163968/silvan-malabadi-koprusu-diyarbakir-2016.html>
[13.11.2018]

²⁰ Oktay Aslanapa, **Ön. Ver.**, s.1.

²¹ Yılmaz Can, Recep Gün, **İslam Sanatına Giriş**, (İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Basım, 2015), s.37 - 38.

ulaştırmak amacıyla yapılan mimari eserlere de abide denilmektedir. Tarih boyunca insanlar unutulmamak ve hatırlanmaları için eserler bırakmaya çalışmışlardır. Abideler inşa edildiği zamanın mimari yapısına göre gelişmişlerdir. Bazen mezarlık mimarisi, bazen cami, bazen de kahramanlığı ifade eden meçhul asker abidesi ve zafer taları olarak görünür."²²

(Resim-3)Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi bahçesinde bulunan Mimar Sinan heykeli

Mustafa Bektaşoğlu, 2009, s.188.

"Türk mimarisinin en güzel abide örnekleri olan Bayezid, Süleymaniye ve Selimiye Camileri, Sultanahmet eşmesi, ifte minare vb. gibi abide değerinde bir çok eser bulunmaktadır. Tarih boyunca dünyaya ismini duyurmuş kişiler içinde abide kavramı kullanılmıştır. Tarihimizde görülen Bilge Kaçan, Ahmet Yesevi, Akşemseddin, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş Veli, Fatih, Yavuz, Kanuni, Barbaros Hayrettin Paşa, Mimar Sinan, Gazi Osman Paşa, Ali şir Nevai, Evliya Çelebi, Baki, Fuzuli, Yunus Emre, Mustafa Kemal Atatürk gibi bilgin, sanatçı, şair, lider, kumandan, dahi kimseler, milletimizin yetiştirdiği abide şahsiyetlerdir."²³

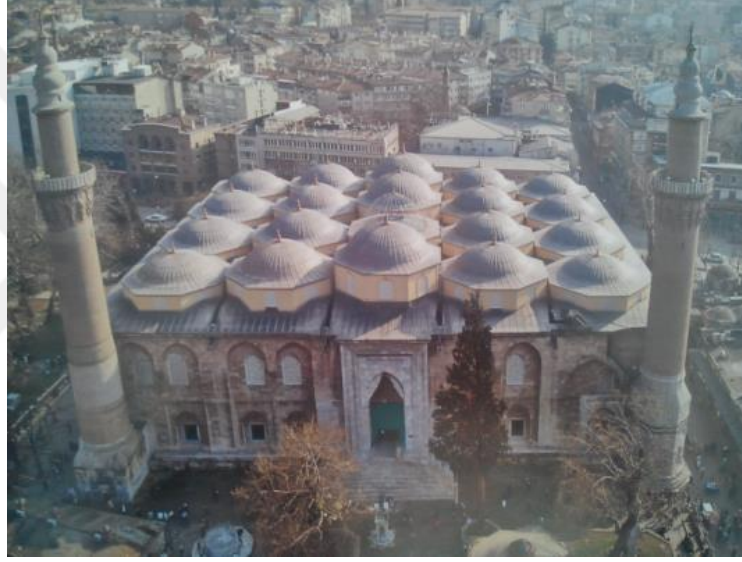
²² Mustafa Bektaşoğlu, **Anadolu'da TÜRK İSLAM SANATI** (Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları:769, Mayıs 2009), s.186.

²³ **Aynı.** s.186.

2.3.2.Cami ve Mescid

Arapça (toplayan, bir araya getiren) anlamındaki (cami) kelimesi, başlangıçta sadece cuma namazı kılınan büyük mescitler için kullanılmıştır.

"Cami, İslamiyet'te bir ibadet mekanı olarak tanımlanmaktadır. Minaresi olmayan bazı kurum ve iş yerlerinde ibadet amaçlı bulunan küçük mekanlara mescid denilmektedir. Ülkeler arasında camiler o ülkenin kültürüne göre farklı göz alıcı mimari tarzlar ve mimari süslemeler ile tasarlanarak inşa edilmişlerdir. Cami kelimesi Kur-an da ibadethane adı olarak geçmemektedir, ancak secde edilen yer yani mescid sözcüğü kullanılmaktadır."²⁴

(Resim-4) Bursa Ulu Camii

Mustafa Bektaşoğlu, 2009, s.193.

Camiler, büyüklük ve fonksiyonlarına göre dört gruba ayrılmaktadır. Bu camiler, ulu camiler, tek kubbeli camiler, çift kubbeli camiler ve anıtsal camilerdir.

Ulu Camiler; Hurma dalları ile yapılan duvarlara dayalı gölgelik yani sundurma biçimine Suffa şekli denilmektedir. "Suffa şeklinde dayanan ilk mescitler, sonraları gölgelik için çok direkli (sütunlu) ibadet yerleri haline sokulmuşlardır. Bu yoldan geçilerek büyük cami tipleri vücuda getirilmiştir. Selçuklu zamanında başlayarak bir çok şehrimizde Suffa şeklinde camiler yapılmıştır. Bunların en eskisi

²⁴ <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=070046&idno2=c070033#2>
[12.11.2018]

XI. yüzyılda yapılan Sivas Ulu Camisi'dir. Sonra Konya Alaattin camisinin (1156 da başlanmış, 1220 de tamamlanmış), Kayseri, Niksar, Divriği, Tokat, Urfa Ulu camilerinin adları verilerek plan özellikleri bakımından ön safta geldikleri görülmektedir."²⁵

"Tek Kubbeli Camiler; Daha az sayıda cemaat için düşünülmüştür. Genellikle dikdörtgen şeklinde olan bu tip camilerin kubbeleri duvarlar üzerine oturtulmuştur. Anadolu da tek kubbeli camilere sıklıkla rastlanmaktadır. Bunlardan en belirgin örneği ise Edirne de bulunan Selimiye camiidir."²⁶

(Resim-5) Tek Kubbeli Cami Örneği; Selimiye Cami, Edirne

<https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/mimar-sinanin-muhendisleri-sasirtan-saheseri-selimiye-camii-377172.html> [14.11.2018]

Çift Gövdeli Camiler; Bilindiği üzere ilk camilerde hem namaz kılınır hem de türlü toplantılar yapılırdı. İbadet için ortada belli bir yer ayrılmış, diğer işler için ise ön veya yan taraflarda odalar yaptırılmıştır. Bu tip camilerin başında Bursa Murat Hüdavendigâr camisinin geldiği bilinmektedir. Sonraları yine Bursa da, Edirne, İstanbul ve diğer şehirlerde bu tip camilerin yaptırılmasına önem verilmiştir.²⁷

²⁵Prof. Dr. Zeki Başar, **Tarih Boyunca Çeşitli Hizmetleriyle Camilerimiz** (Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları: 491, 1977), s.39-40.

²⁶ Aynı.s.41.

²⁷ Aynı.s.41.

Anıtsal Camiler; "Birçok bakımlardan göz doldurup gönül doyuran mabetlerdir. Bunlar bir bakıma kalabalık cemaat kitlesini bir araya toplamak amacıyla yapılan Ulu camilerde çok ve sık yapılmak suretiyle vücuda getirilmişlerdir. Ulu camilerde çok ve sık olan sütunlar namaz kılanların büyük saflar teşkil etmelerine engel olduğundan bu sütunların azaltılması geniş bir açıklığı ve yüksek kubbesi olan camilerin yapılması düşünülmüştür. Edirne'deki üç şerefeli (1438- 1447) örneğinde olduğu gibi. Selçuk mimari eserlerinde kabartmalar (Yarım küre şeklinde ileriye doğru taşınan kısımlar) ve kurslardan (iki kemer arasındaki üçgen yüzlerini ve bu yüzleri aynı seviyede birleştiren küçük daireler) başka kabartma hayvan suretlerine (Çifte Kartal, Ejder) ve melek resimlerine yer verildiği görülmektedir. Bu durumun Osmanlılarda görülmediği bilinmektedir."²⁸

(Resim-6) Selçuklu Mimarisinde Anıtsal Camilerde Bulunan Kabartma, Divriği Ulu Camii, Sivas

<https://www.beyz tarih.com/resimlerle-tarih/detay/anadolu-selcuklu-ve-beylikler-donemi-mimaride-susleme> [14.11.2018]

²⁸ **Ön. Ver.** Prof. Dr. Zeki Başar, s.41.

Hilal biçiminin içinden hayat ağacı motifi çıkmakta ve portalı çevreleyen bitkisel motifin altında da ejder motifi yer almaktadır. Genel olarak çözümlemesine bakılacak olursa hayat ağacı kainatın yenileme kudretini gösterirken, ejder ise evreni çeviren bir anlam taşımaktadır.

(Resim-7) Selçuklu Mimarisinde Anıtsal Camilerde Bulunan Hayat Ağacı Motifi ve Ejder Motifi, Erzurum Çifte Minare,

<https://www.beyzatarikh.com/resimlerle-tarih/detay/anadolu-selcuklu-ve-beylikler-donemi-mimaride-susleme> [14.11.2018]

2.3.2.1.Camilerde Yer Alan Mimari Unsurlar

"Mihrap imamın namaz esnasında durduğu yeri gösteren, namazgah ve mescid de kible yönünü belirleyen mimari elemandır."²⁹

(Resim-8) Sultanahmet camii mihrabı

Mustafa Bektaşoğlu, 2009, s.206.

²⁹ Bektaşoğlu, **Ön.Ver.** s. 204.

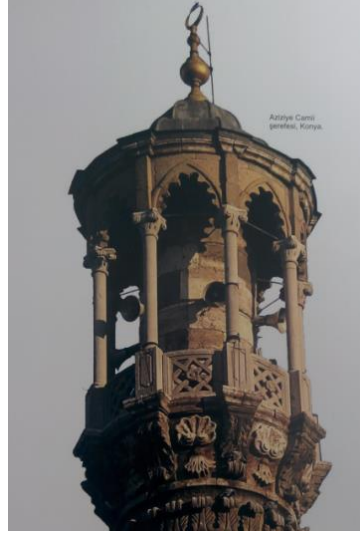
Minber, camilerde özel günlerde (cuma ve bayram namazları gibi) üzerine çıkılarak hutbe okunan basamaklı mimari bir unsurdur.

(Resim-9) Akşemseddin Camii künde-kari minberi, Küre

Mustafa Bektaşoğlu, 2009, s.209.

"Camilerde müezzinin namaz vaktinin geldiğini belirtmek için ezan okuduğu bir yada bir kaç tane şerefesi olan yüksek ve ince yapıdır. Lügate, (nur saçan yer, ezan yeri, çerağ) anlamlarına gelmektedir. Minare, Arapça olan (menâra) kelimesinin Türkçeleştirilmiş hâlidir. Minare, sadece taştan inşa edilmediği gibi tuğla ve ahşaptan da yapılmaktadır."³⁰

(Resim-10) Aziziye Camii şerefesi, minaresi Konya

Mustafa Bektaşoğlu, 2009, s.213.

³⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/minare> [12.11.2018]

"Kubbe, mimaride örtü olarak kullanılan yarım küre biçimindeki unsurdur. İslam Ansiklopedisinde kubbe; kavisli, bombeli şey, yuvarlak dam olarak açıklanmaktadır. Kelime, İslamiyet'i benimseyen bütün toplumların lisanlarına kümbet yada gümbet şeklinde girdiği gibi, batı lisanlarına da geçmiştir. Düz dam, kırma çatı veya külah şeklindeki örtü sistemlerine göre kubbe, teşkil ettiği dış bükey kütle dolayısıyla değişik bir etkiye sahiptir. "³¹

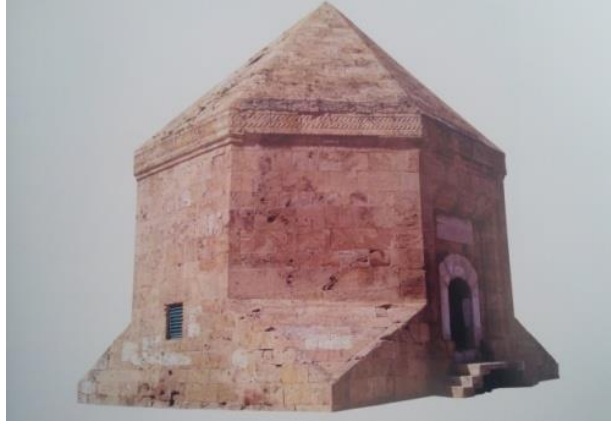
(Resim-11) Kubbe

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kubbe> [12.11.2018]

"Kümbetler, Anadolu'nun Türklüğünü simgeleyen ata mezarlarının ve Türk çadır sanatının taşlara, mermerlere yansıyan örnekleri olarak bilinmektedirler. Kümbet cenazelik, mumyalık gibi isimlerle anılan kareli olarak yapılmış, bodrum katları olan üstlerinde kubbeye benzer çatıları olan yapılardır. Anadolu'da Selçuklu Türklerine ait kümbet yapıları Türk mimarisinin en orijinal örnekleri olmuştur. Kümbet yapılarına, Doğu Türkistan'dan başlayıp Anadolu'ya kadar Türklerin geçtiği ve oturduğu her yerde görülmektedir. "³²

³¹ Bektaşoğlu, **Ön.Ver.** s. 216.

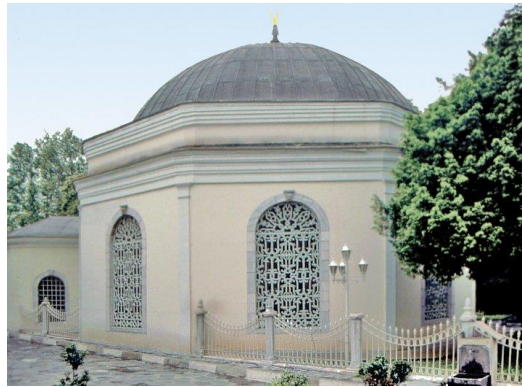
³² <http://www.islamansiklopedisi.info/> [12.11.2018]

(Resim-12) Fatma Hatun Kümbeti, Kırşehir

Mustafa Bektaşoğlu, 2009, s.255.

"Türbe Vefat edeni kişiyi ziyaret etmek amacı ve dua etmeye gelen insanları yağmurdan, güneşten ve kısacası hava şartlarından korumak için kabirlerin üzerine kurulan çadır vs. yerlerdir. Türbeler, dört bir yanı çevrilerek ve üzerleri örtülmüş mezar yerininde kullanılmış yapılardır. Arapça kökenlidir. Kökü “türab” veya “terb” den gelmektedir. Lügatta, toprak, topraklı alan, bir şeyi toprakla kapatmak ve üstüne toprak taşımak manalarına gelmektedir. Şehitlerin, evliyaların, sultanların ve büyük zaddarın mezarlarına da türbe denilmektedir.. İlk türbe örnekleri, çadır, çardak, taş ve topraktan yapılmış odalardır. Türbenin temizlik ve bakım gibi işlerini yapanlar "Türbedar" denilmektedir. Türk İslam mimarisinde çok yaygın olarak görülen bir yapı tarzıdır. Cami, medrese, tekke ve zaviyelerin yanında bir türbeye de rastlanmaktadır."³³

(Resim-13) Osman Gazi Türbesi, Bursa,

<https://islamansiklopedisi.org.tr/osman-gazi-turbesi> [12.11.2018]

³³ <http://rehber.ihya.org/yenirehber/turbe.html> [12.11.2018]

"İçerisine bol su akan havuzlu yada musluklu etrafı duvarlar ile çevrilmiş bir su haznesidir. Şadırvanlar genellikle abdest almak amacıyla cami avlularında bulunurlar. Genellikle cami avlularını süsleyen şadırvanlar, abdest almak amacıyla olduğu kadar estetik amaçlarla da yapılmışlardır.³⁴

(Resim-14) Mevlana Müzesi bahçesindeki şadırvan, Konya

Mustafa Bektaşoğlu, 2009, s.265.

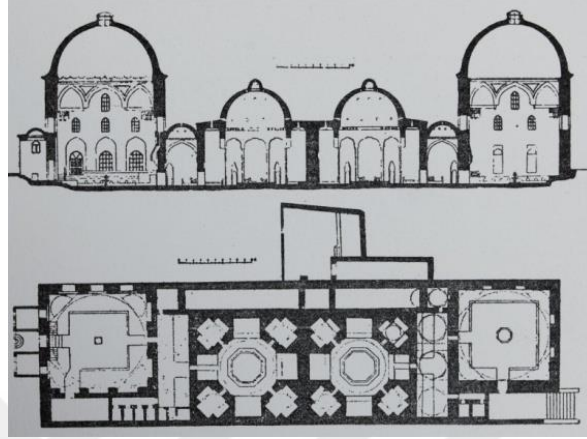
2.3.3.Hamam

"Arapça banyo sıcak olmak anlamındaki hamam (hamem) kökünden türeyen hamam kelimesinin sözlük anlamı "ısıtan yer" demek olup (yıkama yeri) manasında kullanılmaktadır.Türkçe' de ise hamam karşılığı olarak kullanılan en eski kelime (munça) veya munçaktır.Yaşamsal gereksinimlerden biri olan suyun kullanımı, korunma, yararlanma ve suyu koruma gibi çeşitli su yapılarının inşasına yol açmış ve bu yapı türlerinden biri olan hamamlar, yıkama ve temizlenme ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bunun yanı sıra hamamlar toplumun dini inançları doğrultusunda mimari biçimlenmeleri ile sosyal yaşantının bir bileşeni olmuştur. Halk hamamlarının yanı sıra askerler için de seyyar çadır hamamlarının bulunduğu bilinmektedir. Böyle çadır hamamlara (çerge) denilmektedir.Yıkama ve temizliğin önemli bir yer tuttuğu Türk yaşantısı içinde hamam yapılarını aşağıda verildiği üzere sınıflamak mümkündür.³⁵

³⁴ Bektaşoğlu, **Ön.Ver.** s. 267.

³⁵ Gülşah Cebioğlu, "İstanbul'da Yeniden İşlev Verilen 16. Yüzyıl Çarşı Hamamlarına Yönelik Bir Araştırma: Ağa Hamamı -Samatya, Ortaköy Hamamı- Beşiktaş,Büyük Yeşil Direkli Hamam-Üsküdar", (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2013), s.3.

Kaplıcalar, yer altı sularından yararlanılarak yer güzünde hamam tarzında yapılmış sıcak su tesislerine verilen isimdir. Ülkemizde bir çok bölgede bulunmaktadır. Özel hamamlar ise hamam yapılarının şahısa özel yapılmış olanlarıdır. Çarşı hamamları halk tarafından kullanılan ve ülkemizde her ilde bulunan hamamlardır.

(Resim-15) Hürrem Sultan Hamamı Plan Örneği

<http://abihayatsergisi.com/?portfolio=hamam-yapilari> [31 Temmuz 2017]

2.3.4.Bedesten

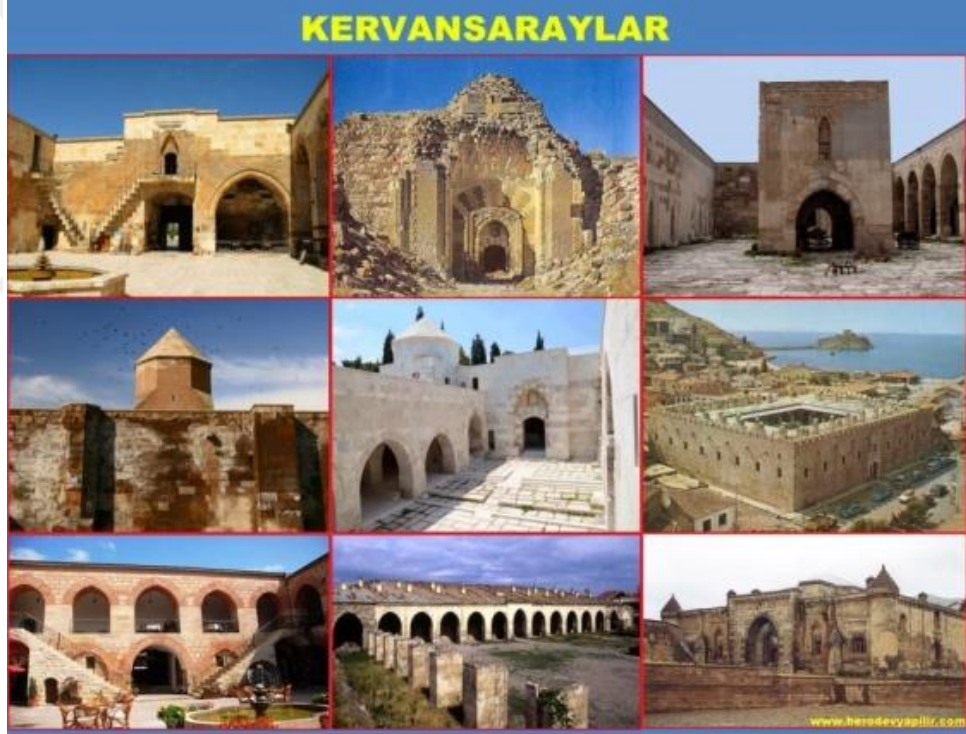
"Bedesten kelimesinin anlamı bezciler çarşısı demektir. Değerli kumaşların satıldığı yerlere söylenen (bezzazistan, bezzaz, kumaş satan) çarşıları, ticaret hayatının kalbini oluşturan bu çok yönlü yapılar zaman içerisinde kıymetli malların alım satımı için tahsis edilmiştir. Bu yapıların odak noktasında planlar çerçevesinde özelliklerini gösteren bir diğer grup teşkil eder. İçerisinde genellikle iki sıra kubbe ile örtülü bir orta hacmin etrafında dükkanlar bulunmaktadır. Dışarısında ise yine birbirini takip eden dükkanlar ortasında yüksek kısmı çevreler. Bedestenler kumaş, madeni eşya, yada değerli eşya satan ticaretle uğraşan tüccarların bulunduğu yerlerdir. Büyük Osmanlı şehirlerinde bulunan bedestenler genellikle erken tarihlidir."³⁶

³⁶ Süleyman Faruk Göncüoğlu, *Yolu İstanbul'dan Geçen Kervan'ın Sarayları*, (İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2012-17, 2. Baskı, 2012), s.86 - 87.

2.3.5.Kervansaray

"Kervansaraylar ortalama bir gün sürecek ticaret yollarının üzerine yerleştirilmiş, ticaret kervanlarının dinlenme ve güvenliğini sağlamak amacı ile yapılmış konaklama yapılarıdır. İlk örneklerini ise İslam coğrafyasında Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklularda rastlanmaktadır.Bu dönemlerde görülen kervansarayların ismi ribat olarak bilinmektedir. Karahanlılar döneminde görülen ilk örneklerden bir tanesi ribat-ı meliktir. İslam dünyasında ribat kavramı kervansaray haricinde ikinci bir anlam daha üstlenmiştir. Abbasiler döneminde özellikle bizans ile paylaşılan sınır boylarında kurulmuş haber edinme ve gözetleme amaçlı karakol yapılarına da ribat ismi verilmiştir."³⁷

(Resim-16) Kervansaray Örnekleri, Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklular ve Osmanlı Dönemi

<https://eodev.com/gorev/10868973> [13.11. 2017]

³⁷ Yılmaz Can, Recep Gün, **Ön. Ver.** s.41-42.

2.3.6. Medrese

"Medrese kelimesi, Arapça (Derase) kökünden gelir. (Talebinin ilim öğrendiği yer) manasında olup, özellikle sıbyan mektebinin üstünde eğitim ve öğretim yapılan tahsil müesseseleri anlamını taşır. Daha önceki devirlerde bu seviyelerde eğitim ve öğretim müesseseleri olduğu halde ilk olarak Nişabur havalisinde kurulan eğitim ve öğretim müesseselerine bu adın verildiği anlaşılmaktadır."³⁸

Medreseler üç ana sebep üzerine kurulmuştur. Bu medreseler ; müderris yetiştirmek yani şimdiki anlamı ile üniversitelere akademisyen yetiştirmek amacı ile yapılmış olanlar, devlet adamı yetiştirmek ve adalet mensuplarını yetiştirmek amacı ile yapılmışlardır.

(Resim-17) Konya, Anadolu Selçuklu Devleti, Selçuklu Medresesi,

http://www.yeniasya.com.tr/kultur-sanat/anadolu-nun-ilim-yuvalari-selcuklu-medreseleri_473104

[13.11. 2017]

³⁸ Şerife Özkan, "Medrese Tabirinin İlk Defa Ortaya Çıkışı, Selçuklular Zamanında Medreselerin Kuruluş Sebepleri ve Medrese Eğitimi", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007), s.15.

2.4.Türk Mimarlığının Oluşumunda Rol Oynayan Medeniyetler

Türk mimarisinde gelişim göstermiş ve mimari eserler vermiş olan bir çok dönem bulunmaktadır. Bu dönemlerde yapılmış mimari yapılar camiler, medreseler, kervansaraylar, saraylar, türbeler ve savunma amaçlı yapılmış olan kale yapılarıdır. Yapılar her dönemde farklılık göstermiş ve o dönemin yaşantısını eserlerde göstermiştir. Genel olarak bakılacak olursa İslam mimarisi yani cami, türbe kısacası dini yapılar ön plandadır. Önemli mimarlık yapıları vermiş Türk devletleri; Üstün ALTAÇ 'ın *Türk Mimarlığı* adlı kitabında aşağıdaki şekilde verilmiştir.

"Anadolu Dışında; Göktürkler (552-745), Uygurlar (744-840), Karahanlılar (840-1077), Tolunoğulları [Mısır'da] (868-905) , Gazneliler (962-1187), Büyük Selçuklular (1040-1194), Selçuk Atabegleri [Zengiler] (1109-1286), Azerbaycan Atabekleri [İldenizliler] (1137-1225), Harzemşahlılar (1157-1231), Memluklar [Kölemenler] (1250-1517), İlk dönem (1250-1350), İkinci dönem (1350-1390), Çerkez Memlukları (1390-1517), Timuroğulları İmparatorluğu (1370-1512), Babürlü Türk- Hint Devleti (1525-1862)"³⁹

"Anadolu'da; Selçuklu Boyları (1071-1252), Mengücekoğulları, Saltukoğulları, [Ebül-Kasım Beyliği], Danişmentoğulları, Artukoğulları, Bitlis Atabeyleri [Dilmaçoğulları], Ahlat Atabeyleri, [Ermen- Şahlar], Diyarbakir Atabeyleri, [İnalğulları], Anadolu Selçuklu Sultanlığı (1077-1308), Kuruluş dönemi (1077-1157), İmparatorluk dönemi (1157-1243), İlhanlı egemenliği dönemi (1243-1308), İlhanlılar (1256-1308), Yapı eylemi olmayan fetih dönemi (1243-1256), İlhanlı devletinin kurulmasından sonraki dönem (1256-1276), İlhanlıların son çözülüş dönemi (1276-1308), Anadolu Selçuklularını izleyen Beylikler dönemi (1200-1600), Çobanoğulları, Karamanoğulları, Germiyanoğulları, İnançoğulları, Ladik Denizli Beyliği, Sahip- Ataoğulları, Pervaneoğulları, Eşrefoğulları, Hamitoğulları, Menteşoğulları, Rahatoğulları, Ankara da Ahi Cumhuriyeti, Candaroğulları- İsfendiyaroğulları, Alanya Beyleri, Karesioğulları, Gazi Çelebi, Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Surtaylar, Eretna Oğulları, Dulkadiroğulları, Kutluşahlar, Ramazanoğulları, Kadı Burhaneddin., Karakoyunlular (1437-1469), Akkoyunlular (1467-1508), Osmanlı İmparatorluğu (1299-1923), Erken dönem [İznik-Bursa-Edirne] (1300-1450), Klasik öncesi dönem (1450-1480), Klasik dönem

³⁹ ALTAÇ, ön.ver. ,s.98,100.

(1480-1720), Erken klasik dönem (1480-1540), Mimar Sinan [yüksek klasik] dönemi (1540-1590), Sinan'ın durağan [klasiği hazırlayış] dönemi (1540-1570), Sinan' devingen [araştırma] dönemi (1570-1590), Geç klasik dönem [Mimar Sinan'ın klasiği hazırlayış dönemi biçim özelliklerinin yenilenmesi] (1590-1720), Batı etkilerine açılış (1720-1790), İlk aşama (1720-1740), Lale Dönemi (1720-1730), Lale Dönemi sonrası (1730-1740), Osmanlı- Türk Barok ve Rokokosu (1730-1840), İkinci aşama (1740-1790), Yenileştirme çalışmaları dönemi (1790-1900), Mimarlıkta ara dönem [geçiş dönemi] (1790-1810), Ermeni kökenli ve yabancı mimarlar (1800-1900), Ampir (1854-1874), Yeni Sanat [Art Nouveau] (1895-1910, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1900-1930), İstanbul ağırlıklı (1900-1920, Türkiye Cumhuriyeti (1923-.....), Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1900-1930), Ankara ağırlıklı (1920-1930), Akılcı İşlevci Mimarlık Dönemi (1930-1940), Yabancı mimarlar (1930-1955), İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1940-1950), Mimarlıkta Serbestleşme dönemi (1950-1960), Mimarlıkta toplumsal konulara eğilme dönemi (1960-1970), Mimarlıkta çoğunluk dönemi (1970-1980), Mimarlıkta çelişkili uygulamalar dönemi (1980-1990)"⁴⁰

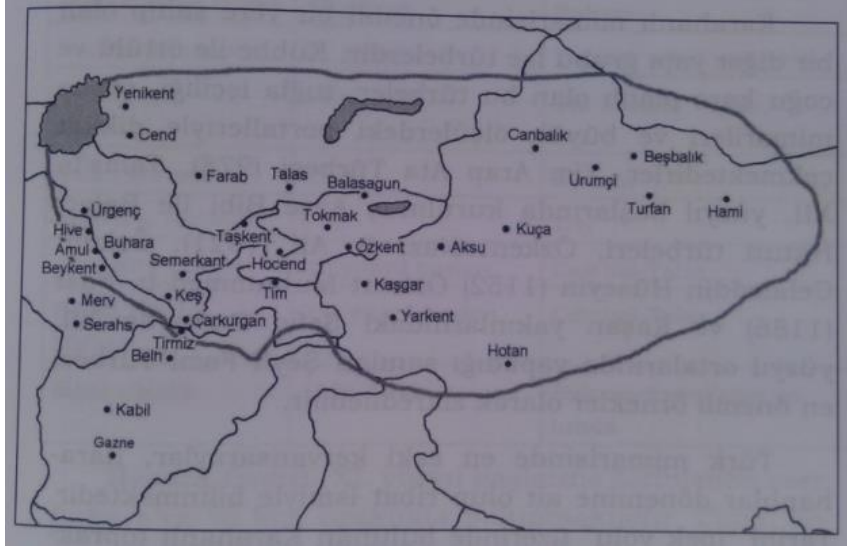
2.4.1. Anadolu Dışındaki Medeniyetler

2.4.1.1. Karahanlılar Dönemi Önemli Mimari Eserleri

Karahanlı devleti (840-1212) yılları arasında yaşamış, Uygur devletinin yıkılmasından sonra kurulmuş bir Türk devletidir. Tanrı dağlarının güney ve kuzeyini içine alan bu devletin başkenti, merkezi Balasagun kentidir. Devlet sınırları zamanla Maveraünnehir, Türkmenistan ve Horasan'ı içerisine alacak bir şekilde genişlemiş ve büyümüştür. Karahanlı devleti ilk Müslüman Türk devletidir. İlk olarak bilinen hükümdarları Bilge Kül Kadir Han'dır. İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devleti olduğu için de kalıcı mimari eserleri de bu devlette ve sonrasında görülmüştür. Bunlar da ilk camiler ve kervansaraylardır. Böylelikle Türk mimarisinin temelleri atılmıştır. ⁴¹

⁴⁰ Aynı. ,s.98,100.

⁴¹ALTAÇ , Ön. ver., s.8.

(Resim-18) Karahanlı Devleti,

"Yılmaz Can ve Recep Gün, Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği, 2011" s.133.

Karahanlılar, Üstün ALTAÇ 'ın *Türk Mimarlığı* adlı kitabında; "Mimarlıkta onların zamanında ortaya çıkan bazı ilkelerin önem taşımaları ileriki dönemlerde örnek alındıkları içindir. Karahanlılar cami, medrese gibi yapılar meydana getirmiştir, Türklere has bir gelenek olan gömüt yapımını yaşatarak bu yapı biçiminin kümbet ve türbe şeklinde sürmesini sağlamışlardır. Gömüt yapımı diğer anlamı ile mezar yapımıdır ve türbe şeklinde genişletilmiştir. Asya'ya ait olan bir yapı türü de, savunma ve iletişim amaçlı yapılan kule, Karahanlılar'ın elinde mimariye dönüşmüştür.⁴²

Ribat Karahanlılar devrinin en önemli mimarlık işlevlerinden biridir. Yani bir diğer anlamı ile askeri amaçlı yapılmış yapılardır. Düşmandan gelebilecek saldırılardan korunmak amacı ile yapılmışlardır. İslamiyet ile birlikte meydana gelen bu yapı türü, sınırlarda kurulan bir tür küçük kaledir. Sınır genişledikçe bu yapıların savunma ve cihat amaçlı saldırı işlevleri gerilemiş, onlarda daha çok konaklama amaçlı işlevler üstlenmişlerdir. Sonralarında hanakah, zaviye, kervansaray, han gibi isimlerle süren bu mimari yapılar, 9.-11. yüzyıllar arasında Türkler tarafından geliştirilerek çok yaygın bir biçimde kullanılmıştır. 10.-13. yüzyıllarda yaşayan Arap tarihçileri, yerbilimcileri yalnız Maveraünnehir bölgesinde on bin ribat olduğunu

⁴²ALTAÇ , *Ön. ver.*, s.9.

söylemektedirler. Maveraünnehir, Orta Asya'da, Seyhun ve Ceyhun nehirleri arasında yer alan tarihi bölge olarak bilinmektedir. Bugün bu bölge Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan arasında bölünmüştür. Düzenleme açısından saray, hastane, medrese gibi yapılarında etkisinde kaldığı bilinen ribatlar, birer hayır kurumu olarak kurulduklarından, Türkler de İslamıktan önce de var olan toplumsal amaçlı yapılar yapma geleneğini devam ettirmişlerdir. Kimi yazarlara göre çok ayaklı Arap camilerinden eyvanlı İran camilerine geçiş, bu yapılar aracılığıyla olmuştur. Eyvan üstü çoğunlukla tonozla örtülü, üç tarafı kapalı bir tarafı tamamen açık mimari bir biçim olarak bilinmektedir. Konaklama işlevli gören ribatların yapımı Gazneliler ve Selçuklular zamanında da devam etmiştir, diye yazmaktadır."⁴³

"Anadolu Türk cami mimarisinde olgun şekline kavuşacak olan enine gelişmiş, mihrap önü kubbeli plan şemasıyla merkezi planlı cami formunun ilk örnekleri Karahanlı devrinde görülmektedir. XI. yüzyıl başlarından kalma merkezi planlı Hazara cami ile XI. yüzyıl sonu ya da XII. yüzyıl başlarına tarihlenen enine gelişmiş bir düzenlemeye sahip Talhaban Baba Camii büyük boyutlu kubbeleri ile son derece olgun bir mimari sergilerler. Diğer bir önemli Karahanlı eseri olan Muğak Atari Camii (XII. yüzyıl) ise portal cephesindeki pişmiş topraktan mamul zengin süslemeleri ve bunlar arasındaki çini tezyinatı ile dikkat çekici bir örnektir. Karahanlı camilerinin bir çoğu yıkılmış olup, bu gün onlardan bazılarının sadece minareleri ayakta kalabilmiştir."⁴⁴

Karahanlı mimarisinde önemli bir yere sahip olan bir diğer yapı grubu ise türbelerdir. Kubbe ile örtülü ve çoğu kare planlı olan bu türbeler, tuğla işçiliği, cephe mimarileri ve büyük ölçülerdeki portallar dikkat çekmektedir. Türk mimarisindeki en eski Kervansaraylar Karahanlılar dönemine ait olmakta ve Ribat ismi ile geçmektedir.

---

⁴³ALTAÇ , **Ön. ver.**, s.9.

⁴⁴ Yılmaz Can ve Recep Gün, **Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği** (İstanbul: Kayıhan Yayınları, İkinci Baskı, 2011), s.134.

Karahanlılar devri türbeler "İlk Müslüman Türk Devleti Karahanlılar devrindeki ilk türbe 367 (978) olan Arap türbesidir. Türbe kare planlı ve kubbeli bir yapıdır. Zengin tuğla süslemeli portal cephesi ile ilginçtir. Kare planlı Ayşe Bibi türbesi ile, Balacı Hatun türbesi diğer iki Karahanlı türbesidir."⁴⁵

*Karahanlılar döneminin önemli mimari eserleri;

Hazara Camii, Talhatan Baba Camii, Muğak Attari Camii, Burana Minaresi, Çar Kurgan Minaresi, Kalan Minare, Arap Ata Türbesi, Ayşe Bibi Türbesi, Balacı Hatun Türbesi, Ribat-ı Melik

2.4.1.2.Gazneliler Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

Gazneliler İran asıllı Samani Devleti bünyesinde varlık gösteren Türk Boyları tarafından 968 yılında kurulmuş ve 225 yıl boyunca İç Asya'nın güneyinde varlıklarını devam ettirip, Asya'da yaşayan diğer Türk Devletleri Karahanlılar, Selçuklular ve Oğuzlar ile komşu olmuştur. 1187 yılında, İran-Tacik asıllı Gurlular tarafından yıkılmışlardır.

"Gazneli devleti, Samanoğulları komutanlarından Alptekin tarafından bugünkü Afganistan topraklarında kurulmuştur. Gazneliler de hükümdar sülalesi, yönetici kadro ve komutanlar Türk olmakla birlikte, halk ve ordu içinde İranlı, Hintli ve Afganlılar da bulunmaktadır. Gazneliler kurulduktan kısa bir süre sonra Doğu İran, Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'a hakim olmuşlardır. Gazneli Mahmut döneminde İslamiyet, Hindistan topraklarında yayılmaya başlamıştır. Sultan Mahmut'un oğlu Mesut, 1040 yılında Dandanakan savaşında Selçuklulara yenilince, Gazneliler topraklarının önemli bir bölümünü kaybetmiş ve bir daha toparlanamayarak 1187 yılında Afganistan yerlileri Gurlular tarafından ortadan kaldırılmıştır."⁴⁶

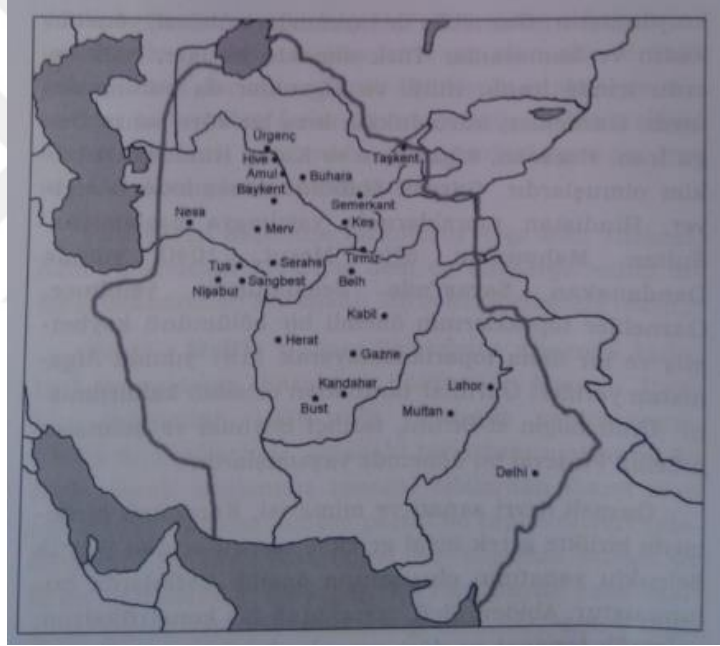
---

⁴⁵ Zeki Sönmez, **Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı Ve Sanatı** (Birinci baskı, İstanbul: Kültür Yayınları, 1988), s.295.

⁴⁶ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.138.

"Afganistan topraklarında İnan menşeli devletlerin dışında Türk menşeli devletler de bu topraklarda asırlarca hüküm sürmüşlerdir. Türkler bu bölgede M.Ö. II. yüzyıldan bu yana çeşitli devletler kurmuşlardır. Türkler devlet kurma geleneğini İslâm dinini kabul ettikten sonra da devam ettirmişlerdir. Bu Türk devletlerinden biri olan Gazneliler, isimlerini başşehirleri Gazne şehrinden almışlardır. Ayrıca bu devlet, Yeminîler ve Sebükteginîler olarak da geçmektedir.

H.352/M.963 yılında Afganistan'da kurulan ilk Müslüman-Türk Devletlerinden birisi olan Gazneliler, başlangıçta Gazne şehrinde kuruldu. Daha sonra Sebüktegin ile başlayan hanedan çok geçmeden saltanata dönüştü ve süratle hakimiyet sahalarını genişletmişlerdir."⁴⁷

(Resim-19) Gazneli Devleti,

"Yılmaz Can ve Recep Gün, Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği, 2011" s.140.

⁴⁷ Ahmad Javid NOORULHAK, "İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine Kadar Afganistan'ın İslamlaşma Süreci" , (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2005), s.85.

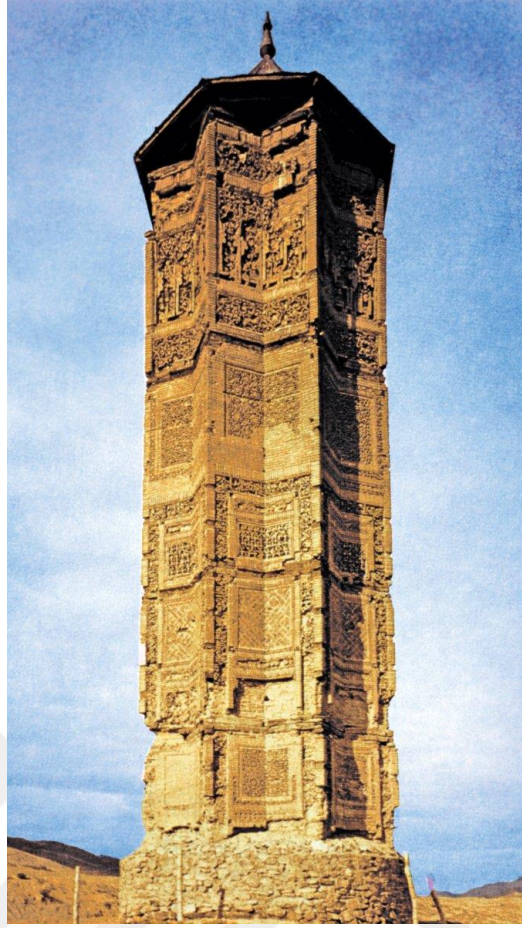
"Günümüze çok bozulmuş şekilde ulaşan Gaznelilerin üretmiş olduğu yapılar hakkında bilgiler sınırlıdır. Fakat bu dönemdeki buluntular arasında saraylarında görülmesi bu yapıların dönemin önemsenen bir yapı türü olduğunu göstermektedir. Konutlara has bir şekilde düzenlenen eyvan ve iç avlu gibi cepheler bu tür mimari yapılarda anıtsal ölçüler dikkate alınarak kullanılmıştır. Gazneliler dönemindeki günümüze kadar gelmiş olan ve zafer anıtı niteliğinde zannedilen bir diğer mimari yapı ise kulelerdir. Sonralarda bu kulelerin aslında yıkılmış camilerin minareleri olduğu anlaşılmıştır."⁴⁸

"Gazneli devri sanatı ve mimarisi, Karahanlı birikintisi ile birlikte gerek inşai gerekse tezyini açıdan Büyük Selçuklu sanatının oluşumuna önemli katkılarda bulunmuştur. Abidevi ölçü, terrakotalı taş konstrüksiyon, epigrafik tezyinat ve dörk eyvanlı plan şeması, Gazneli mimarisinin başlıca özellikleri olarak bilinmektedir. Karahanlılardan başlayan Türk camii mimarisinin gelişiminin Gazneliler de devam ettiği görülmektedir. Gazneli cami mimarisi, Gazne de kurulmuş ağaç direkli, ahşap düz çatılı ve zengin süslemeli Arusü'l-Felek camii (998-1030) ile başlar. Günümüze kendisinden hiç iz kalmayan bu camii, Anadolu'da Selçuklu mimarinde önemli bir yere sahip ağaç direkli camilere öncülük etmiştir. En önemli Gazneli eseri olan Leşker-i Bazar Ulu camii (XI. yüzyılın ilk yarısı) enine dikdörtgen planı ve mihrap önü kubbesi ile Türk camii mimarisinin Anadolu'da gerçekleşecek gelişme seyrinde önemli bir aşamaya işaret etmektedir."⁴⁹

---

⁴⁸ ALTAÇ , **Ön. ver.**, s.10.

⁴⁹ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.139.

(Resim-20) Terrakotalı taş konstrüksiyon, Sultan III. Mesud Minaresi, Gazne, Afganistan

<https://islamansiklopedisi.org.tr/gazneliler> [14.11.2018]

Karahanlı mimarisinde olduğu gibi Gazneli mimarisinde de camisiz minarelere rastlanmaktadır. Selçuklulardan önce ilk medreselerin Karahanlılar ve Gazneliler zamanında yapıldığı biliniyor de bunlardan hiç bir iz kalmamıştır. Gazneliler zamanında yapılan türbelerin bir çoğu yok olmuştur. Kervansaray mimarisi Gazneliler döneminde de devam etmiştir.

Gazneliler devri türbeleri, "Gazneliler'den, kare planlı, kubbeli XI. yüzyıl başlarına tarihlenen Arslan Cazip türbesinden tek türbe olarak söz edilebilir."⁵⁰

*Gazneliler döneminin önemli mimari eserleri;

Leşker-i Bazar Ulu Camii, Sultan Mesut III. Minaresi, Arslan Cazip Türbesi, Leşker-i Bazar Sarayı, Sultan Mesut III. Sarayı, Ribat-ı Mahi.

⁵⁰ Sönmez, **Ön. ver.**, s.296.

2.4.1.3.Büyük Selçuklular Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

"Büyük Selçuklu Devleti, Kınık boyundan mensubu ve lideri Selçuk Bey tarafından 1020'li yılında temelleri atılmış, torunları Tuğrul ve Çağrı beyler tarafından bağımsız bir devlet haline getirilmiştir. Büyük Selçuklu Devletinin kurucusu ve ilk Başbuğu olan Selçuk Bey, Kınık boyuna mensup bir komutandı ve bağımsız bir Türk devleti olan Oğuz Yabguluğu'nun Subaşı (Ordu Komutanı) idi.

Selçuk Bey'in tabii olduğu Kınık boyu, Göktürkler döneminde İç Asya'da kurulan Türk birliği içerisinde yer almış, Göktürk birliğinin yıkılmasından sonra ise batıya doğru girilen göç hareketlerine katılarak Güney Hazar bölgesine yerleşmiş ve bu bölgeyi kendilerine yurt edinmişlerdi.Kınık Boyu, tek başına bir devlet kurabilecek kadar kalabalık ve güçlü durumda değillerdi. Bu haseple kendileri gibi Türk Boylarından biri olan Oğuzların (Uzlar) tabiiyeti altına girdiler ve 860-1068 yılları arasında Güney Hazar Bölgesinde yaşamış olan Oğuzların bünyesinde varlıklarını idame ettirdiler. Selçuklular yine Türk soyundan gelen Gazneliler devletine karşı 1040 Dandanekan savaşı kazandıktan sonra devlet kurmuşlar ve bu devlet 1157 yılında sona ermiştir."⁵¹

(Resim-21) Büyük Selçuklu Devleti-

"Hekimoğlu İsmail, Haritalar, Şemalar ve Tarihi Yorumlarla 1421 Senelik İslam Tarihi, 2001" s.161.

⁵¹ Hüseyin TEKİNOĞLU, **Selçuklu Tarihi** (İstanbul: Kamer yayınları, 2015), s.49.

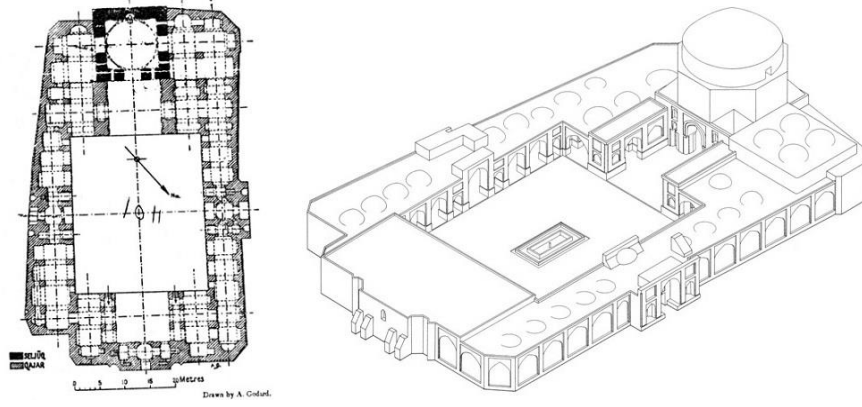
"Türkiye Selçuklu Devletinin kuruluşunu önceleyen XI. yüzyılın ilk üç çeyreğinde Anadolu, bir taraftan doğuda Türk göçleriyle tazyik edilirken bir taraftan da Ermeniler ve diğer Hıristiyanların Ortodoksluğa zorlanması gibi dini ve sosyal çalkantı ve huzursuzluklara sahne oluyordu. Karahanlı ve Gaznelilerin baskıları sonucunda hareket alanları daralan Selçuklu Türkleri Anadolu'ya yöneliyor, ve bu bölgenin doğu hudutlarını daha XI. yüzyılın başlarında zorluyorlardı. Ancak Bizans ordularının karşı hücumuna maruz kalınca geriye; Azerbaycan ve İran'a çekiliyorlardı. Zira onların silah ve teçhizatlarına karşı mukavemet edecek güce henüz sahip değildiler."⁵²

"Büyük Selçuklular, Türk mimarinde daha önce başlayan gelişmeleri değerlendirerek, abidevi bir cami mimarisi ortaya koymuşlardır. Dört eyvanlı, avlulu ve mihrap önü kubbeli planları ile ilk denemelerini Karahanlı ve Gazneli Kervansaraylarında görünen kubbe+eyvan+avlu birlikteliğini büyük bir ustalıklı uygulamışlardır. Genellikle yapı tipleri dini yapılar olan camiler ve mescitlerdir. Bu plan tipi, bütün İran ve Orta Asya'da inşa edilen diğer camilere örneklik etmiştir. Büyük Selçuklu Camileri dıştan her türlü süslemeden uzak, sık tuğla örgüsüyle belirginleşen masif bir kütle görünümüne sahiptir. İlk Büyük Selçuklu camii, önemli, kısımları Melihsah zamanında (1072-1092) yapılmış olan İsfahan'daki Mescid-i Cuma'dır. Gülpayegan camii (1108-1118), Kazvin Mescid-i Cuma (1113-1119), Kazvin Mescid-i Haydariyye (1113-1119), Barsiyan Mescid-i Cuma (1134), Zevvare Mescid-i Cuma (1135) ve Ardistan Mescid-i Cuma (1158) İran topraklarında kurulmuş diğer önemli Selçuklu camileridir. Anadolu'da mevcut inşa tarihleri oldukça eskilere giden üç camide Büyük Selçuklulara bağlanmaktadır. Bunlar Diyarbakır Ulu camii (1091-1092), Siirt Ulu camii (XII. yüzyıl başları) ve Bitlis Ulu camii (XII. yüzyıl yarısı) camileridir."⁵³

---

⁵² Hakkı ÖNKAL, **Selçuklu-Osmanlı Sultanları ve Türbeleri** (Birinci basım. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1999), s.11.

⁵³ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.147.

(Resim-22) Dört Eyvanlı, Avlulu ve Mihrap Önü Kubbeli plan, Gülpayegan Mescid-i Cuması, Büyük Selçuklu Devleti <https://okuryazarim.com/gulpayegan-mescid-i-cuma/> [14.11.2018]

Karahanlı ve Gazneliler'de olduğu gibi, Büyük Selçuklular dönemine ait bazı camilerin de sadece minareleri bize ulaşabilmiştir. Büyük Selçuklularda da medreseler yaygınlık kazanmıştır. Selçuklular devrinde çok sayıda türbe inşa edilmiştir.

Büyük Selçuklular dönemi önemli mimari eserleri; Isfahan Mescid-i Cuma, Diyarbakır Ulu Camii, Gülpayegan Mescid-i Cuma, Kazvin Mescid-i Cuma, Zevvare Mescid-i Cuma, Ardistan Mescid-i Cuma, Damgan Minaresi, Rey Medresesi, Hargirt Medresesi, Karagan/ Harrekan Kümbetleri I-II , Kümbet-i Kırmızı / Surh, Sultan Sencer Türbesi, Mümüne Hatun Kümbeti, Kümbet-i Kabus, Ribat-ı Şerif.

2.4.1.3.1. Diyarbakır Ulu Camii

Oktay Aslanapa *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi* isimli kitabında Diyarbakır Ulu Camii hakkında şu bilgileri vermektedir; "Anadolu'daki camilerin ilki olan Diyarbakır Ulu Camii, aslında alışkinlıkla ileri sürüldüğü gibi, bir Artuklu yapısı değil, Büyük Selçukluların eserlerinden birisidir. Büyük Selçuklu tarzında 484 (1091-92) tarihli çiçekli kufi kitabe, Sultan Melikşah'ın adını taşımaktadır. Cami planı Şam Emeviye Camii'ne bağlanmaktadır. Yalnız burada, nefleri ortadan keserek, mihraba doğru uzanan yüksek ve geniş dikey nef, dik bir ahşap çatı ile örtülmektedir. Kubbe olamayan cami, halen 80 metrekareye yakın bir yer kaplamaktadır ve cami, Melikşah'tan sonra çeşitli değişikliklerle, bugünkü

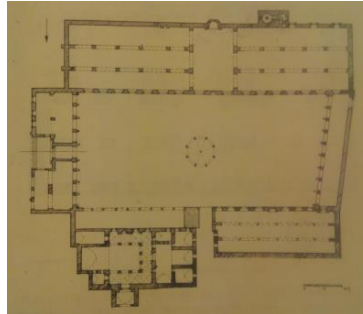
durumuna gelmiştir. İki paye sırası ile, mihrap duvarı boyunca uzanan üç nef, ortadan geniş ve yüksek bir nefle dikey olarak kesilmiş, payeler sivri kemerlerle birbirine bağlanarak üstte küçük kemerlerden ikinci bir dizi sıralanmıştır."⁵⁴

(Resim-23) Diyarbakır Ulu Camii, Büyük Selçuklu Devleti,

<https://www.cnnturk.com/seyahat/turkiye> [14.11.2018]

Diyarbakır ilimizde bulunan Ulu Camii, Anadolu'nun en eski tarihi yapılarından birisi olarak bilinmektedir. Camii Hz.Ömer (r.a) döneminde 639 yılında şehrin merkezinde bulunan en büyük mabed olan Martoma Kilisesinin bulunduğu alanda yer almaktadır. Daha sonrasında ise 1091 yılında Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın emri ile büyük bir onarım görmüş ve restore edilmiştir. Ulu Camii, çeşitli dönemlerde gördüğü tadilat ve onarımlarla bugünkü halini almıştır ve günümüze kadar gelmiştir.

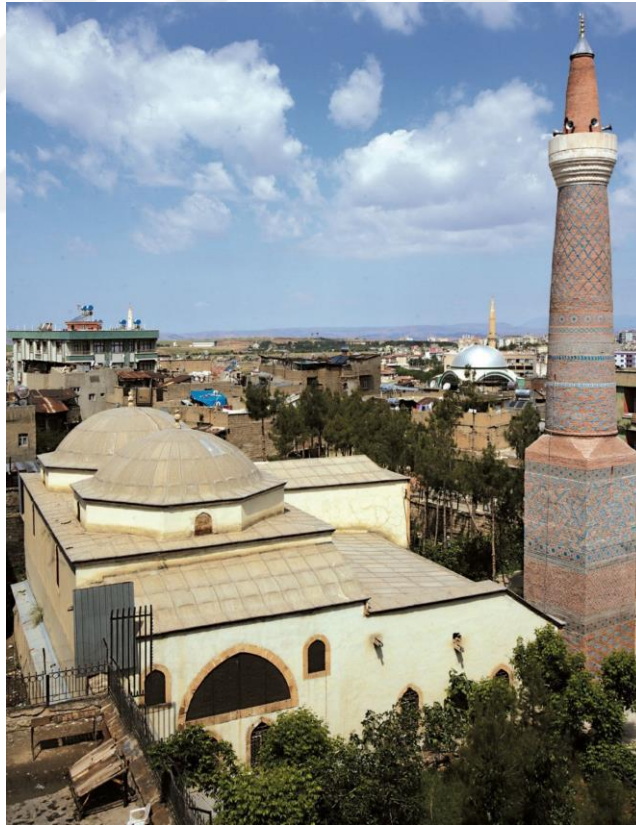
(Resim-24) Diyarbakır Ulu Camii- Planı

"Oktay Aslanapa, Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi, 2007" s.3.

⁵⁴ ASLANAPA, ön.ver. s.2.

2.4.1.3.2.Siirt Ulu Camii

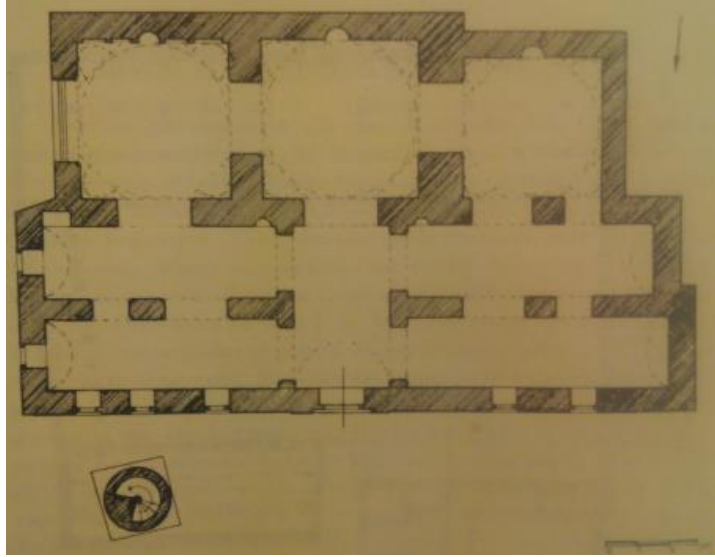
Siirt Ulu camii, Oktay Aslanapa'nın *Anadolu'İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi* isimli kitabında ; "Tarih sırasıyla Siirt Ulu Camii, minaresinin kaidesindeki kitabeyle göre 523 (1129)'da tamir görmüştür. Siirt tarihinde Irak Selçuklularından, Mağisüddin Mahmut'un adı ile 523 tarihi bir defa daha belirtilmektedir. Böylece bu caminin de Büyük Selçuklu devri ile ilgisi meydana çıkmış oluyor. Zamanla caminin planı değiştirilerek genişletilmiş, orijinal şekli bozulmuştur. İlk cami, ön tarafında gömülmüş halde birer mihrap izi bulunan iki tuğla paye üzerinde oturan tromplu bir kubbeden ibaret iken buna bir eyvan eklenmiş, fakat Büyük Selçuklu geleneğinden farklı olarak bu eyvanın iki yanında dikey uzanan tonozlu iki nefre transeptli bir şema meydana gelmiştir. Ayrıca ilk kubbenin doğusuna biraz küçük ve alçak, batısına daha küçük ve alçak olmak üzere, birer kubbe daha eklenerek kemerlerle üç kubbeli mekan birbirine bağlanmıştır."⁵⁵

(Resim-25) Siirt Ulu Camii, Büyük Selçuklu Devleti,

<http://www.selcuklumarasi.com/architecture-detail/siirt-ulu-cami> [15.12.2018]

⁵⁵ ASLANAPA, ön.ver. s.4.

(Resim-26) Siirt Ulu Camii-

Planı "Oktay Aslanapa, Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi, 2007" s.4.

2.4.1.4.Büyük Selçuklu Devleti Türbeleri

"Büyük Selçuklu devleti, Anadolu Selçuklu Devleti'nden evvelki en büyük devlet olduğu gibi, mimaride de en önemli eserlerin meydana getirildiği dönem olmuştur. Türbe mimarisinde, kare planlı Karahanlı ve Harzemşahlı devri türbelerinden farklı olarak silindirik ve sekizgen gövdeli türbeler, Anadolu kümbetlerine öncülük etmektedirler. Sekizgen gövde ve zengin mukarnas kornişli kümbeti Ali ile silindirik gövdeli Kırkızlar türbesi (1056) tarihi ile bu devrin en erken iki türbesidir. Harrekan'daki sekizgen gövdeli, köşelerdeki silindirik kuleleri ve çift kubbeleri ile (1067.8) tarihli iki türbe, Anadolu Selçuklu ve Beylikler türbelerinin olduğu gibi, Sinan türbelerinin de ilk örnekleri olarak düşünülebilir. (1098) tarihli Yartı Kümbet, (1112) tarihli Muhammed İbn Zeyd türbeleri, Büyük Selçuklulara ait kare planlı türbelere iki örnektir."⁵⁶

⁵⁶ Sönmez, **Ön. ver.** s.296.

(Resim-27) Kumbeti Ali, Sekizgen Köşeli, Büyük Selçuklu Dönemi,

Oktay Aslanapa, Türk Sanatı, Remzi Kitapevi Yayınları, 2011-12-01, 11. Baskı, s.69.

"1157 yılında Sultan Sencer için Merv şehrinde inşa edilen yapı , Selçuklu türbe mimarisinin en olgun eseridir. Türbe kare kaide üzerine galerilerin oluşturduğu sekizgene oturan 17 m. çapındaki bir kubbe ile örtülüdür. Toplam yüksekliği 27 m. olan yapının 14 m. lik bölümünü oluşturan kubbe, dıştan çeşitli galeriler ve köşelerde geometrik tuğla süslemeli payelerle, içten ise kaburgalarla desteklenmiştir. Kare duvarlar , 27 m. genişliğe sahip olup kalınlığı 6 m. yi bulmaktadır. Bu derecede kalın duvarlar içte nişlerle hafifletilmiş, doğu ve batıda yer alanlar ise giriş haline getirilmiştir."⁵⁷

⁵⁷ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.152.

2.4.1.5.Tolunoğlu- Memluklar Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

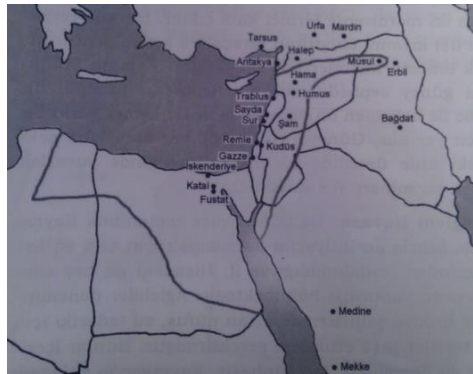
Tolunoğulları Devleti 868-905 yılları arasında yaşamış, Müslüman olan Türklerin kurduğu ilk bağımsız devlettir.

(Resim-28) Tolunoğulları- Yerleşim Bölgesi

"Hekimoğlu İsmail, Haritalar, Şemalar ve Tarihi Yorumlarla 1421 Senelik İslam Tarihi, 2001" s.132.

Tolunoğlu, Memluklar 1250-1517 yılları arasında Suriye ve Mısır' hüküm sürmüş bir devlettir. Mısır ve Suriye de egemenlik kurmuş olan Memluklu hanedanı Türk be Çerkez asıllı kölelerden ibarettir. Bunun için Kölemenler die de anılan Memluklar hanedanı Eyübiler döneminde 1171-1252 orduda görev yapan Türk asıllı komutanların yönetimi ele geçirmesi ile kurulmuştur.⁵⁸

(Resim-29)Tolunoğulları,

"Yılmaz Can ve Recep Gün, Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği, 2011" s.116.

⁵⁸ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.115.

Mısırda önce Tolunoğulları daha sonrasında da Memluklar geleneksel yapılarını anıtsal bir yapıya ulaştırmaları ile tanınırlar. Bu yapılarda da kasnaklar üzerine kurulmuş sivri ya da yumurta biçiminde kubbeler kullanılmıştır. Camiler ise çok ayaklı Arap camilerinin, medreselerde Selçuklu, İran eyvanlı medreselerinin devamıdır.⁵⁹

"Otuz sene kadar hüküm süren Tolunoğlu devleti zamanında imar faaliyetlerine büyük önem vermiştir. Fustat yakınında, el- Katai ismiyle bilinen Samarra'yı hatırlatan yeni bir şehir kurmuştur.Saray darü'l-imara, maris-tan/ hastane ve Tolunoğlu camii, Katai şehrini süsleyen en önemli yapılardır. Bu dönemden günümüze sadece Tolunoğlu camii (876-879) ile bir su kemeri ulaşabilmiştir. Tolunoğulları'ndan sonra Mısır topraklarında İhşidiler isimli yeni bir Türk devleti kurulmuştur. Bu devletinde ömrü kısa sürmüştür. onlardan sonra Mısır'a Fatimiler egemen olmuştur. İhşidiler mimari alanında seviyesi yüksek eserler bırakmamışlardır. Onlardan kalan en önemli yapı 943 yılında inşa edilmiş, harabe halindeki Kahire Şerif Tabataba Meşhedi/ türbesi'dir."⁶⁰

Tolunoğulları ve İhşidiler döneminin önemli mimari eserleri; Tolunoğlu camii, Şerif Tabataba Meşhedi/Türbesi olarak gösterilmektedir.

"Memluk hanedanı siyasi anlamda 1250 yılında, Mısır ve Doğu Akdeniz'deki Eyyübi idaresinin devamı olarak doğmuştur; aradaki fark, gücün önceleri Eyyübi hükümdarlarının hizmetinde bulunan köle askerlere geçmiş olmasıdır. (Memluk kelimesinin sözlük anlamı'sahip olunandır'). Aileden çok efendiye sadakat, teoride Memluk toplumunun temel ilkelerinden biridir, fakat gerçek farklıdır. Memluk devleti, zaman zaman hükümleri kısa süren hanedanlar tarafından yönetilmiştir. Saray hayatının merkezinde, meslek hayatına kendi memurları gibi, güçlü bir emirin asker kölesi olarak başlamış olan hükümdar bulunur. Karadeniz limanlarında bulunan büyük pazarlar yoluyla, Avrasya steplerinden düzenli aralıklarla yeni köleler getirilmiştir. Bu kölelerin çoğu Türk'tür. Böylece iki buçuk yüzyıl boyunca Arap topraklarının merkezini teşkil eden Mısır ve Doğu Akdeniz, Arap olmayan hükümdarlarca yönetilmiştir."⁶¹

---

⁵⁹ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.115.

⁶⁰ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.115.

⁶¹ Robert Hillenbrand, **İslam Sanatı ve Mimarlığı**, Çeviren:Çiğdem Kafescioğlu (Birinci basım, İstanbul: Homer Kitabevi Yayıncılık Ltd. Şti. , 2005), s.142.

"Eyyübiler'in son hükümdarı ölünce tahta, karısı Şecerüddür geçmiş, ancak bu durum hoş karşılanmadığından, Şeceredür İzzettin Aybeg ile evlenmiştir. İzzettin Aybeg Memluk adı verilen Türk komutanlardan biridir. Ordu'nun Şeceredür'ün kocası İzzettin Aybeg'i sultan ilan etmesi ile Eyyübi hanedanı son bulmuş ve böylelikle Memluk dönemi başlamıştır (1250). Memluklar Devleti, Bahri/Türk Memlukları (1250-1382) ve Burci/ Çerkez Memlukları (1382-1517) olmak üzere birbirini takip eden iki döneme ayrılmaktadır."⁶²

Memluk mimarisinde yeni uygulamaların yanında, daha önceki Türk mimari geleneklerinin de etkileri görülmüştür. Taş malzeme ile inşa edilen mimari eserler genellikle külliye halinde ele almıştır. Eserlerde dört eyvanlı avlulu plan şeması, yüksek kasnaklı kubbeler ve düğümlü geçmeli renkli taş süslemeler gibi Zengiler'den gelen sanat ve mimarlık unsurları varlıklarını devam ettirmiştir. At nalı kemer ve çifte pencere gibi unsurlar da, Kuzey Afrika ve Endülüs tesirleri olarak görülmüştür.

Memluklar Döneminin önemli mimari eserleri; Baybars Camii, Kalavun Külliyesi (cami+maristan+medrese+türbe), Sultan Hasan Medresesi, Kayıtbay Külliyesi (cami+medrese), Başta Sarayı, Sultan Berkuk Hankanı.

2.4.1.6.Zengiler Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

"Büyük Selçuklu devletinin hükümdarlığının bitmesiyle onun ilkelerini izleyecek ve onu takip edecek nitelikte küçük çaplı devletler kurulmuştur. Bunların arasında Haçlı seferleri adıyla Orta Doğu ülkelerine karşı uygulanan savaşlara karşı ayakta kalmayı başaran hatta arkalarından kendinden söz edilecek derecede mimari yapıları bırakanlar vardı. Zengilerin oluşturduğu devlet bunlardan bir tanesidir. Bu devlet Selçuklu sultanında çok bağlı olmasıyla birlikte Atabeklik yönetimi olarak kurulmuş, Suriye ve Irakta egemen olan bu devlet kısa bir sürede bağımsız olarak varlığını devam ettirmiştir. Halep iç kalesi gibi savunma yapısı olan bir mimarinin Zengilerin yapımında katkısı olması şaşırtıcı değildir.

Köprülü bir girişi olan bu yapının kuleler ile korunması alışılmış yalın savunma yapılarından farklıdır. Şam ve Bağdat surları da Zengiler zamanında yenilenerek, üzerlerine ihtişamlı kapılar yapılmıştır. Suriye de çan kulesini andıran kare planlı minarelerin Büyük Selçuklu takibinde daire planlı olarak yapılması da

---

⁶² Can ve Gül, **Ön.ver.**s.128.

Zengi mimarlığının getirmiş olduğu bir yeniliktir. İlk örneği 1136 da Bosra da gerçekleştirilen kapalı medreselerin yapılması da bu bölge için bir yenilik olmuştur."⁶³

Zengiler döneminde kalma kitaplarda ve tarihlerde yazan bir kaç eser bulunmaktadır bunlardan önemli olanları; Halep Ulu Camii, Musul Ulu Camii, Basra Gümüş Tekin Medresesi, Maristan Medresesi'dir. Bu yapılardan en önemlisi olan Halep Ulu Camii ve Musul Ulu Camii kısaca açıklanmıştır.

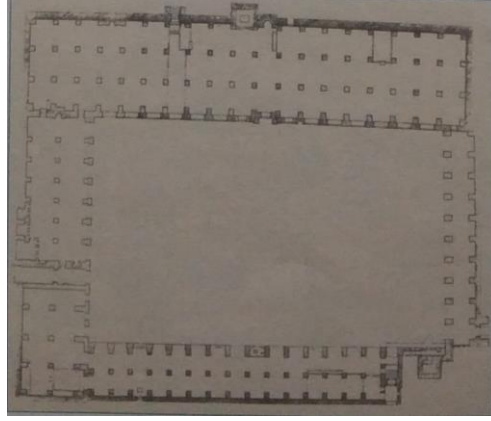
Zengiler zamanında cami mimarisinde göze çarpan bir yenilik olmamıştır. Şam Emeviye Cami planı kuvvetli bir gelenek halinde daha sonra yapılan camilerde etkisini sürdürmüştür.

"Halep Ulu cami,halep kalesinin batısında ve eski ismi ile bezzazlar çarşısında bulunan külliyeinin içerisinde yer alan bir cami olarak bilinmektedir. El-Camiu'l- kebir, el- Mescidü'l- cami bitişiğindeki Hz. zekeriyya mescidi adı ile de anılmaktadır. Günümüze ulaşan caminin en eski mimari elemanı, 483 (1090) yılında Selçuklu sultanı Melihşah'ın köklü bir onarım ve sırasıyla yaptırmış olduğu minaresidir. Caminin ilk yapısında bulunmakta olan daha sonraki onarımlarda da ve yeniden yapılma sırasında muhafaza edilen dikey sahnın, Memluk Sultanı el-Melik'z Zahir Çakmak (1438-1453) tarafından kaldırılarak yıpranmış olan kubbe ve tonozlar yenilenmiştir. Bu arada duvarlar ise payandalar ile desteklenmiştir. Mimari yapısı ve süslemeleri ile tamamen Emeviyye camiine benzediği rivayet edilen Halep Ulu caminin ilk yapılmış olan üç nefli bazilikal bir plana sahip olduğu düşünülmektedir. Bugünkü şekli ile cami geniş bir avlunun üç yanını çevreleyen revaklı mekanlar ve güney bölgesindeki harim bölümünden meydana gelmektedir. Dikdörtgen yatık ve prizma şeklindeki yapının dikey olan kesiti üzerinde yer almakta olan orta mekanı kubbe, diğer bölgeleri ise tonoz ile örtülüdür."⁶⁴

---

⁶³ ALTAÇ, **Ön.ver.** , s.13.

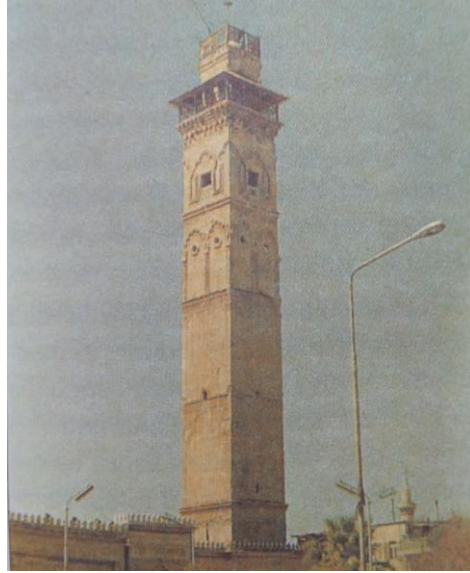
⁶⁴ Başkan, Dr. Azmi Özcan, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. Yeni Bosna, İstanbul, 1997, s.248.

(Resim-30) Halep Ulu Camii Planı,

Başkan, Dr. Azmi Özcan, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. Yeni Bosna, İstanbul, 1997, s.248.

"Caminin kuzeybatı köşesinde yer almakta olan yükselen beş katlı kare planlı minare, üzerindeki süslemeleri ve kitabeleri ile Suriye'deki Selçuklu sanatının günümüze ulaşmış olan nadir örnekleri arasındadır. Yapının beden duvarlarından başlayan ve yüksekliği ise 50 metreye ulaşan minare kesme taş malzemeler ile örülmüştür ve her katı kaval silme çerçevelerle diğer yapılardan ayrılmıştır."⁶⁵

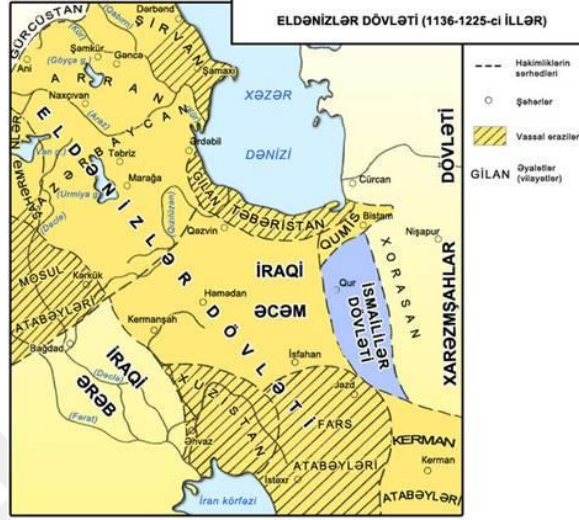
(Resim-31) Halep Ulu Camii Geriye Kalan Minaresi,

Başkan, Dr. Azmi Özcan, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. Yeni Bosna, İstanbul, 1997, s.249.

⁶⁵ Azmi Özcan, **Ön.Ver.** s.249.

2.4.1.7.İldenizliler Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

"İldenizliler, Azerbaycan'da Irak Selçukluları Devletine tabi olarak kurulan Atabegler sülalesi (1141-1225). Sülaleye, kurucusunun adı İldenizliler denildiği gibi, Azerbaycan Atabegleri de denilir."⁶⁶

(Resim-32) İldenizliler Harita,

<http://www.altayli.net/azerbaycan-atabeyleri-ildenzililer-1146-1225.html> [31 Temmuz 2017]

"Azerbaycan Atabekliği de yüz yıla yakın egemenlik sürmüş ve bu sırada da önemli mimarlık yapıtları üretmişlerdir. Bunlar arasında görkemli gömüt yapıtları olduğu söylenmektedir ve bu yapıtların bir çoğu çeşitli şartlardan dolayı günümüze ulaşmamıştır. 1147'de Meraga da yapılmış olan kümbed-i Kırmızı, süslemeleriyle olduğu kadar mummyalığında tek ayakla desteklenmiş tonoz örtü kullanmasıyla da dikkati çeker. Bu yapının mimarının adı da bilinmektedir: Ebuberk Muhammed bin Bendan. Azerbaycan da yapılan yapılar, uygulanan figürlü süslemeler ile Anadolu Selçuklularının ürettiği yapılar arasında yakınlık vardır."⁶⁷

⁶⁶ TEKİNOĞLU, Ön.ver. s.380.

⁶⁷ ALTAÇ , Ön. ver., s.14.

2.4.1.8. Timurlular Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

Orta Asya ve İranda büyük bir İslam devleti kuran hanedanlıktır. Dünyanın en büyük hükümdarlarından olan Timur Han tarafından 1370 yılında kurulmuştur. Maveraünnehir ve İran da dahil Çin' ve Delhi'ye kadar bütün Asya'ya Suriye, Irak ve İzmir'e kadar Anadolu'ya hakim olmuşlardır. Timurlular mimari açıdan külliyeler ile bilinmektedir. Timurluların mimari yapıları içerisinde de ilk sıralarda gelen yapıları türbelerdir.

(Resim-33)Timurlular,

"Yılmaz Can ve Recep Gün, Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği, 2011" s.169.

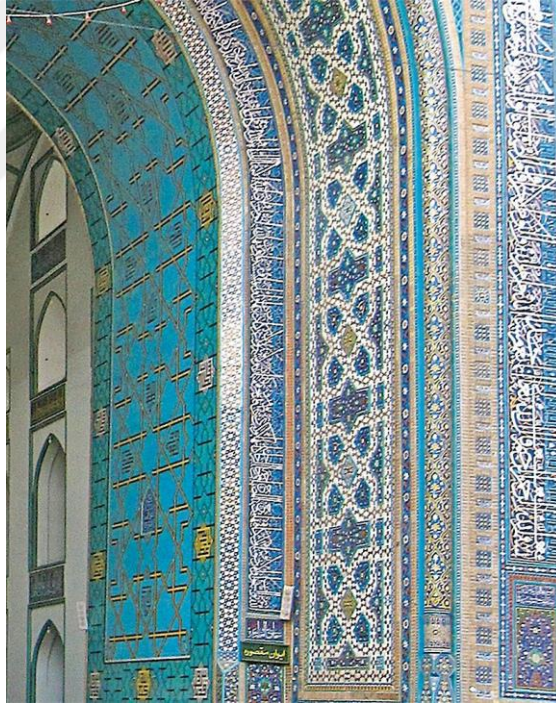
"İranlıların Timurleng, Türklerin Aksak Timur, Avrupalıların ise Tamerlane diye adlandırdıkları Asyalı Fatih ve büyük emir Timur tarafından 771/1370' te kurulan Timurlu imparatorluğu, onun oğulları ve torunları tarafından 913/1507 senesine kadar devam ettirilmiştir. Timur askeri bir lider ve devlet adamı olarak hüküm sürdüğü otuz beş yıl (771-807/1370-1405) içinde, doğuda Altay dağlarına batıda Karadeniz'e ve Akdeniz'e güneyde Hindistan'a kadar uzanan bir imparatorluk kurmaya muvaffak olmuştur. ⁶⁸

⁶⁸ Kishimjan ESHENKULOVA, "Timurlular Devri Medrese Eğitimi ve Ulum El-eva'il (Matematik, Astronomi ve Tıp) ", (Yüksek Lisans Tezi, 2001), s.1.3.

30 yıllık fütihat sonunda teşekkül eden bu büyük devlet daha çok kurucusunun iktidarına dayanmaktaydı. Timur tarafından münferit eyalet ve memleketlere bey veya vali olarak tayin edilip oralarda daha ziyade yarı muhtar olarak hüküm süren oğulları ile torunları gerçekte ona saygı göstermekle beraber yine kendisi tarafından tahtına varis olarak gösterilen Pir Muhammed b. Cihangir'in halef olma nizamına riayet etmiyorlardı.⁶⁹

Şahruh' un vefatından sonra, iktidar hırsıyla yeniden birbirine düşen Timur'un torunları ve emirler arasında yıllarca devam eden mücadeleler sonucunda Orta Asya ile Ön Asya'nın belli başlı siyasi kuvveti sahibi olan Timurlular Devleti çökmeye yüz tutmuştur. Her ne kadar zaman zaman birbiri ile ittifak müzakereleri, hudutlar ve diğer hususlar hakkında anlaşmalar yapılırsa da bunların hiç birine uzun müddet riayet edilmediği gibi bu anlaşmaların ihlalleri de her seferinde yeni anlaşmalara sebep olmuştur."⁷⁰

(Resim-34)Timurlular, Meşhet Ulu Camii Taç Kapısı, Çini Süsleme

<https://islamansiklopedisi.org.tr/timurlular> [16.11.2018]

⁶⁹ Kishimjan ESHENKULOVA, **Ön.Ver.** s.1.3.

⁷⁰ Kishimjan ESHENKULOVA, **Aynı,** s.1.3.

"Timurlular zamanında başkent Semerkant abidevi ölçülerde çok sayıda eserle donatılmıştır. Fakat ne yazık ki, bu eserlerden bir kısmı günümüze ulaşamamış, bir kısmı da harap bir halde ayakta kalabilmiştir. Timurlular dönemi mimarisinde ana yapı malzemesi tuğladır. Tezyinata da büyük oranda sırlı tuğla kullanılmıştır. Çini yapımı ve kullanımı oldukça gelişmiştir. Hendsi ve bitkisel motifler ile yazı, tezyinata kullanılan terimler olarak dikkat çekerler."⁷¹

(Resim-35)Timurlular, Gur-ı Emir' den Bazı Süsleme Detayları

<https://islamansiklopedisi.org.tr/timurlular> [16.11.2018]

"Timurlu mimarisi ana hatları ile Selçuklu geleneğini takip eden İlhanlı mimarisinin devamı niteliğindedir. Bu dönemde inşa edilen önemli camiler Semerkant Bibi Hanım Camii (1399- 1404), Yezd Mescid-i Cuma (1375-1442) ve Meşhed Gevher Şad Camii (1418)' dir. Timurlu mimarisinde medreseler ve türbeler son derece önemli yapılardır. Uluğ Bey'in Buhara (1417), Semerkant (1417-1420) ve Gacdivan'da (1435) yaptırıldığı medreseler, kaleyi andıran, uzun dikdörtgen kütle tasarımıyla dikkat çekilmektedir. Çoğu kısımları yok olmuş, harap durumdaki bu medreslerden en önemlisi ve en iyi korunmuş olanı Semerkant'ta Registan ismiyle anılan meydanın batısında yer alan Uluğ Bey Medresesidir."⁷²

⁷¹ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.167.

⁷² **Aynı.** s.169.

(Resim-36) Timurlular, Uluğ Bey Medresesi,

Nurhayat Haral Yalçı, Bilim ve Sanat Vakfı, 31 Mart 2009,

<https://www.bisav.org.tr> [16.11.2018]

Timurlular döneminin önemli mimari eserleri; Bibi Hanım Camii, Mescid-i Cuma,Uluğ Bey Medresesi, Uluğ Bey Medresesi Buhara, Uluğ Bey Rasathanesi, Gur-i Mir/Gur-Emir , Ahmet Yesevi Türbesi , Şah Zinde Türbesi, Cuma Camii, Mir-i Arap Medresesi, Muhammed Rahim Han Med., Kaltar /Gök Minar, Tak-ı Zargaran, Taş avlu Sarayı.

(Resim-37) Timurlular, Bibi Hanım Camii, Cümle Kapısı,

<https://islamansiklopedisi.org.tr/bibi-hanim-camii> [16.11.2018]

2.4.2. Anadolu'daki Medeniyetler ve Mimari Eserleri

2.4.2.1. Anadolu Selçukluları Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

"Anadolu Selçuklu devleti M.S. 11. ve 13. yüzyıllar arasında yaklaşık iki yüz yıllık süre boyunca yaşamış, sanat ve kültür ortamlarına da sahip olmuş bir devlettir. Anadolu Selçuklu devleti, Anadolu da Selçukluların kurduğu bir devlettir. 1071 Malazgirt savaşından sonra Türklerin Anadolu ya yerleşmesi de hızlanmıştır. I.Süleyman Şah Anadolu'daki fetihleri de batıya yayarak 1075 te Bizans'tan İznik'i alarak başkent yaptı ve bağımsızlığını ilan etti. "⁷³

(Resim-38) Anadolu Selçuklu Devleti Harita,

Yılmaz Can, Recep Gün, s.81.

"Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinde 1071 yılında yapılan Malazgirt Savaşı bir dönüm noktası sayılır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğu 1300 yılına kadar Anadolu da var olan Selçuklu Türklerinin hakimiyeti, Orta Asya ve İran etkileri açık bir İslam kültürünü bu coğrafyaya yerleştirmiştir. Selçuklu egemenliği Anadolu yarım adası ile sınırlı kalmış, İstanbul henüz Bizans İmparatorluğu'nun denetiminde olduğu için Anadolu Selçuklu mimarisi Erzurum, Sivas, Kayseri, Konya, Beyşehir, Karaman, Antalya, Alanya, Ankara gibi kentlerde gelişmiş, Selçuklu topluluklarının Anadolu'daki en önemli katkıları minare (tek ya da çift) ve kümbet olarak belirmiştir. Minareler silindirik formlu yüksek yapılar olarak tasarlanmışlardır. "⁷⁴

⁷³ Tekinoğlu, ön.ver. s.299.

⁷⁴ Baykan GÜNAY, **Türkiye Mimarlığı Gelenek, Yöre, Doğu, Batı** (TMMOB Şehir Plancıları Odası yayınevi, 2005) s.10.

Camilerde yatay yapı bloğuna karşı minare dikeyliği vurgulamış, kümbet ise tek başına güçlü bir form olarak Orta Asya'nın yalın yapısını Anadolu'ya taşımıştır. Gene anılan dönemde, ticaret yollarının gücünü sürdürmesi Anadolu'ya kervansaray ögesine göstermiştir.. Anadolu Selçuklularının camilerinde avlu kullanılmamış, avlu ögesi kervansarayların temel mekan yapısını oluşturmuştur. Camiler ise yapı teknolojisine bağlı olarak çok sütunlu, çok kubbeli olarak inşa edilmiştir.⁷⁵

Selçuklu mimarisi yalın ve güçlü formlardan oluşmaktadır. Avlu ve onu saran odalar içe dönük bir mimari anlayışı yansıtmakta, dış cepheler ise iddiasız basit düzenlemelerle bitirilmektedir. Buna karşılık Büyük Selçuklu devleti döneminde Orta Asya ve özellikle İran etkilerini taşıyan yapılar, Anadolu Selçukluları döneminde Bizans kültürü ile bağdaşmış, iç mekanlarda ince bir taş ve ahşap işçiliği sergilemiştir. Gene aynı dönemde önce avlu (Sivas Ulu Cami), daha sonra da revaklı avlu düzenine geçilecektir. Selçukluların kullandıkları temel geometrik formlar güçlü bir mimarlık üslubunu Anadolu'ya getirmiştir."⁷⁶

"Anadolu Selçuklu mimarisi zaman ve kavram olarak Danişmentli, Saltuklu ve Artuklu ve Mengüçlü gibi Erken Türk Beylikleri ile bir hazırlık dönemi geçirdikten sonra, asıl etkinliğini 1200-1308 yılları arasında ortaya koyan Anadolu Türk Mimarisi'nin güçlü bir dönemini tanımlamaktadır.

XIII. yüzyıla ait Selçuklu camilerinin büyük bir çoğunluğu, örtü sistemi çok sayıda ayak üzerine oturmuş daha önce sözünü ettiğimiz yaygın tipin örnekleri ya da bu tipin değişik yorumlara uğramış varyantlarıdır."⁷⁷

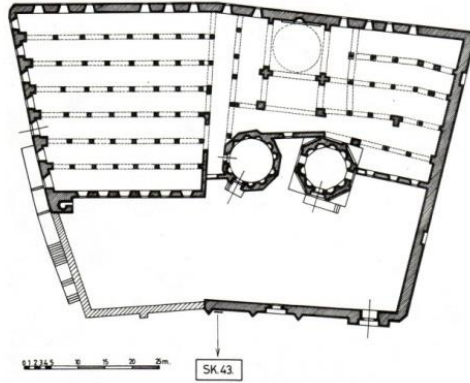
"Anadolu Selçuklularından günümüze gelen ne erken tarihli cami, ilk biçimi XII. yüzyılın ortalarına kadar inen Konya Alaeddin Camii'dir. İçinde Ahlatlı Hacı Mengümberti adlı biri sanatçının eseri olan çok değerli ahşap minberin yazıtlarına dayanılarak, yapımına Sultan Mes'ud ve Kılıç Arslan döneminde başlanıp, 1220 de Alaeddin Keykubad tarafından tamamlattırıldığı kabul edilmektedir. Yapı iki ana bölümden oluşmuştur. Doğuda, çok sayıda ayağın taşıdığı düz damlı birinci bölüm, batıda ise Alaeddin Keykubad zamanında yapılan zengin çini bezemeli mihrap ve

⁷⁵ Baykan GÜNAY, **Ön. Ver.** s.10.

⁷⁶ Baykan GÜNAY, **Ön. Ver.** s.10.

⁷⁷ Murat Aykaç ERGİNÖZ, **İlk Çağ'dan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi** (Birinci basım, İstanbul: Arion yayınevi, 2010), s.113.

mihrap önu kubbesinin yer aldığı ikinci bölüm bulunmaktadır. Bir duvarla çevrilen caminin avlusunda gene Selçuklular dönemine ait iki kümbet vardır."⁷⁸

(Resim-39) Konya Alaeddin Camii Planı-

http://www.anadoluselcuklumimarisi.com/picture/30_17_1.jpg [26 Mayıs 2016]

"Yapı iki ana bölümden oluşmaktadır. Doğu girişinde çok sayıda ayağın taşıdığı düz damlı birinci bölüm, batıda ise Alaeddin Keykubat zamanında yapılan zengin çini bezemeli mihrap ve mihrap önu kubbesinden yer aldığı ikinci bölümdür. Bu bölümde yer alan paha biçilmez değerdeki minberin sanatkarı Ahlatlı Hacı Mengümbertli'dir. Cami'nin kalın ve yüksek duvarlarla çevrili avlusunda uzaktan bakıldığında caminin parçasıymış hissi veren iki kümbet bulunmaktadır."⁷⁹

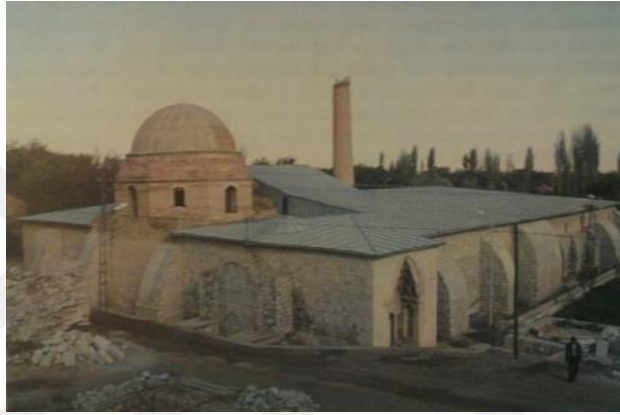
(Resim-40) Konya Alaeddin Camii,

<http://konya.com.tr/portfolio-item/alaeddin-cami/> [15.12.2018]

⁷⁸ Ayn. s.114.

⁷⁹ Ayn. s.306.

"Eski Malatya Ulu Camii, bugünkü Malatya'nın 8.km. kuzeyinde Eski Malatya (şimdi Battalgazi kasabası)'dadır. Bildiği gibi bugünkü Malatya şehri, 1839 yılında Aspuzu bağlarının bulunduğu yerde yeniden kurulmuş, binlerce yıllık tarihi olan asıl Malatya şehri terk edilerek Eski Malatya, daha sonra da Battalgazi adını almıştır. Selçuklu Sultanı I.Alaeddin Keykubad tarafından Danişmentlilerden alınarak Anadolu Selçuklu Devleti'ne katılan Malatya'da Sultan I. Alaeddin Keykubad, Emir Yakup oğlu Mansur'a bir ulu cami yaptırmasını emretmiş ve 1224 yılında Malatya Ulu Camii tamamlanarak ibadete açılmıştır. Mimarı Malatyalı Ebubekir oğlu Yakup'tur."⁸⁰

(Resim-41) Malatya Ulu Camii

"Mehmet Önder, 1996" s.7.

Malatya Ulu Camii, ibadete açıldıktan bir süre sonra, ilavelerle genişletilmiş, çeşitli devirlerde onarımlar görmüştür. Cami, dikdörtgen planlı ve düz damlı ulu cami örneklerinin şaheserlerinden biridir. Mihrabı önünde tuğla örgü kubbesi, buna bitişik firuze ve mor renkli çini mozaiklerle süslü eyvanı, dışa açılan taş işleme iki portalı (cümle kapısı) Selçuklu taş, tuğla ve çini mozaik süslemeleri ile bir sanat meşheri olarak dikkatleri çeker. Süslemeleri arasında geometrik bezemeler, Selçuklu kufisi ve sülüsü ile yazıları, zamanında bu yapının, büyük Sultan Alaeddin Keykubad'ın şanına yakışır şekilde sanatkarane olduğunu göstermektedir. Caminin tuğla örgü muhteşem minaresinin şerefe üstü bölümü yıkılmıştır. Malatya Ulu Camii, Türk mimarisinde sanatın göz kamaştırıcılığı ile taş ve tuğlaya aksidir."⁸¹

⁸⁰ Mehmet Önder, **Şaheserler Konuştukça** (Birinci basım, Ankara: Kültür yayınları, 1996), s.7.

⁸¹ Mehmet Önder, **Ön.Ver.** s.7.

(Resim-42) Malatya Ulu Camii duvar süsleme

"Mehmet Önder, 1996" s.8.

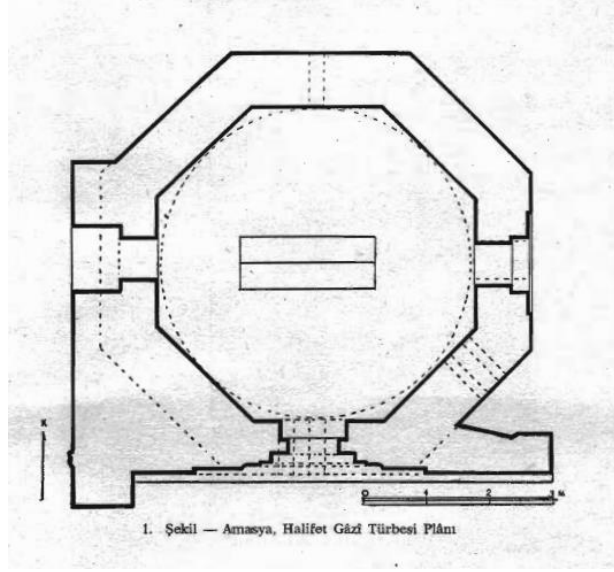
"1071 Malazgirt zaferi ile Anadolu'ya girerek Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Türkler, doğal olarak, yerli kültürün etkisi altında kalmışlardır. Ancak, yarattıkları mimari bakıldığı zaman, doğudan gelen, önceki Müslüman Türk Devletleri'nin eserinin karakter ve özelliklerinin devam ettiği görülmektedir. Mimari yalnız devam etmemekte, aynı zamanda gelişmekte ve daha kesin ve net bir karakter kazanmaktadır. Anadolu Kümbetleri, gerek tipolojik çeşitliliği, gerekse süsleme zenginliği ile önemli yapı türlerinden biri olmaktadır. Anadolu Selçuklu anıtlarında portallar ve minareler manumental ölçülerde, anıtsal görüntülerle gelişirken, türbeler Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklu mezar anıtları yanında mütevazı ölçülerde gördüğümüz bütün plan tipleri kullanılmıştır."⁸²

Anadolu Selçukluları Türbe Planları bazı kaynaklarda değişim gösterse de aşağıda verildiği gibi gösterilmektedir; kare planlı türbeler, sekiz köşeli gövde ve külahlı türbeler, kare oturmalık (mumyalık) sekizgen gövde ve külahlı türbeler, medreselere bitişik ve tamburu medrese korniş üstünde yükselen türbeler, değişik tipte türbeler.

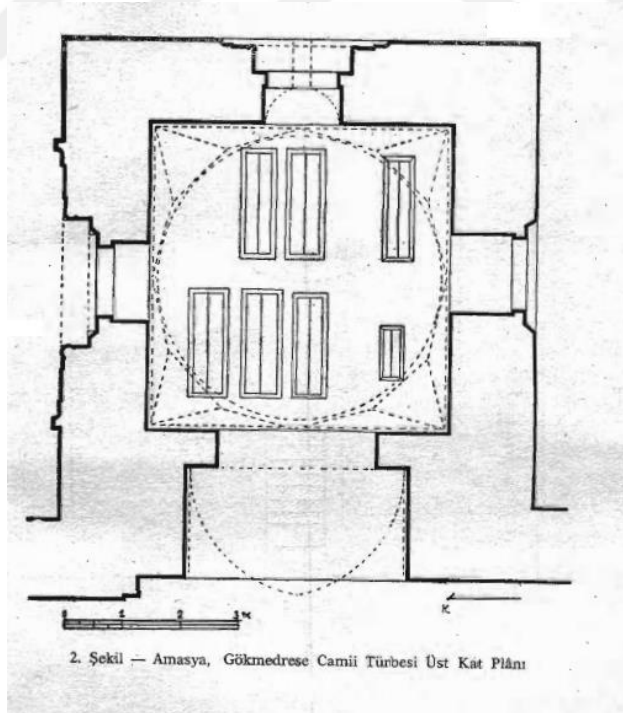
⁸² Sönmez, **Ön.ver.** s.296.

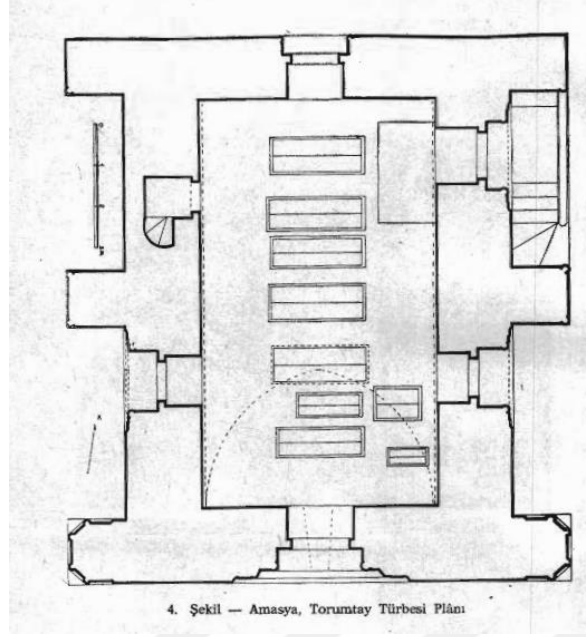
(Resim-43) Amasya, Halifet Gazi Türbesi Planı,

"Dr. Hakkı Önal, " s.213.

(Resim-44) Amasya, Gökmedrese Türbesi Üst Kat Planı,

"Dr. Hakkı Önal, " s.221.

4. Şekil — Amasya, Toruntay Türbesi Planı

(Resim-45) Amasya, Toruntay Türbesi Planı,

"Dr. Hakkı Önal, " s.230.

2.4.2.2.Mengücekler Dönemi Önemli ve Mimari Eserleri

Mengücekli Beyliği, Mengücek Ahmet Gazi tarafından 1080 yılında Anadolu da Erzincan da kurulmuş ve başkenti olmuştur. Hakimiyetlerini Erzincan, Kemah, Divriği ve Şebinkarahisar da sürdürmüşlerdir. Mengüceklerin varlığına 1228 tarihinde Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alaaddin Keykubat son vermiştir.

(Resim-46) Mengücekler Harita,

<http://www.sosyal-bilgiler.com/blog/page/3/> [16.11.2018]

Günümüzde mengüceklerden kalma mimari eserlerin az olmasının sebebi, Moğol istilası sırasında şehrin büyük bir tahribata uğramış olması ve bu bölgede sık sık depremlerin gerçekleşmesidir.

"Mengücekler küçük bir beylik olmasına rağmen, mimari alanında oldukça büyük bir seviye yakalamışlardır. Mengücekler zamanında yapılmış olan, cami ve medreseden müteşekkil Divriği Külliyesi (1228-1229) dünya ölçeğinde bir şaheserdir. Mengücekliler döneminden kalan diğer bir camii Divriği Kale Camii (1180-1181) 'dir. Divriği de kurulmuş Sitte Melik (1195-1196), Emir Kamaruddin (1196) ve Kemah Melih Gazi (XII. yüzyıl sonu ya da XIII. yüzyıl başı) kümbetleri Mengücekliler'e ait önemli mezar yapılarıdır."⁸³

Divriği Ulu camii ve Darüşşifası olarak bilinen bu yapı topluluğu, cami, darüşşifa ve türbeden oluşan bir külliye dir. Külliye Sivas'ta yer almaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı Mengücek Beyliği döneminde inşa edilmiş, Cami Süleyman Şah'ın oğlu Ahmet Şah tarafından, Darüşşifa ise eşi Melike Turan Melek tarafından yaptırıldığı söylenmektedir.

"1228 yılında başlanıp 1243 tarihinde tamamlanan yapı kompleksinin Baş Mimarı Muğis oğlu Ahlatlı Hürrem Şah'tır."⁸⁴

Mehmet Önder *Şaheserler Konuştukça* isimli kitabında Divriği Ulu Camii'nin tarihçesini ve yapılışını şu şekilde anlatmıştır; "Malazgirt Meydan Savaşı'ndan ve kazanılan parlak zaferden sonra, Anadolu fethini tamamlayan Selçuklu Türkleri, yeni bir medeniyetin temellerini atıyor, şehirler kuruyor, bu şehirleri mimari sanat şaheserleriyle süslüyorlardı. Bu sanat şaheserleri arasında, her biri bir bilim dalında eğitim ve öğretim yapan yüksek medreseler başta geliyor, her medrese, bir fakülte sayılıyordu. Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum, Amasya, Çankırı, Kastamonu gibi devrin bilim ve kültür merkezi büyük şehirlerde, tıp fakülteleri demek olan 'dar'üş-şifa'lar (sağlık yurtları açılmıştır. Bu dar'üş-şifalardan biri de Sivas'ın tarihi ilçelerinden biri olan Divriği şehrinde yaptırılmıştır.

⁸³ Can ve Gül, **Ön.ver.**, s.187.

⁸⁴ <http://www.sivas.gov.tr/divrigi-ulu-camii-ve-darussifasi> [26 Mayıs 2016]

Divriği, Selçukluların Anadolu'yu fethinden sonra, Mengüceklere verilmiştir. Mengücek beyi Ahmed Şah, 1229 yılında, 25 kubbeli Divriği Ulu Camii'ni yaptırır. Bununla da kalmaz, aynı yıl karısı Adile Melike Turhan da gerçekten bir mimari şaheser olan bir şifahane yükseltir."⁸⁵ diye özetlemiştir.

(Resim-47)Sivas Divriği Ulu Camii,

"Nusret Algan, 2008," s.106

(Resim-48)Sivas Divriği Ulu Camii, Taç Kapı Batı,

"Nusret Algan, 2008," s.109

---

⁸⁵ Ayn. s.14.

(Resim-49)Sivas Divriği Ulu Camii, Taç Kapı, Çift Başlı Kartal, Doğan Kuşu,

"Nusret Algan, 2008," s.110

(Resim-50)Sivas Divriği Ulu Camii, Taç Kapı, Kuzey

"Nusret Algan, 2008," s.112

Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi Hakan Özhan'ın *Gezi Rehberi Türkiye* isimli kitabında ise; "Sivas'a 160 km uzaklıktaki ilçesi Divriği, Kale, Cami ve Sitte Melik Kümbeti, tarihi evleri ve 1288 tarihinde Mengücekoğlu Ahmet Şah tarafından yaptırılan Ulu cami ile eşi Adil Melik Sultan tarafından Darüşşifası ile meşhurdur. Kible duvarına dik beş sahindan oluşan Ulu Caminin ana mekanını mihrap önu kubbesi örtmektedir. Ahlatlı Hürremşah tarafından oyulan taç kapılardaki hayat ağacı ve çiçek buketleri desenleri olağanüstüdür. Darüşşifa, caminin güneyinde yer alıyor ve bitmemiş giriş kapısı süslemeleri ile dikkat çekmektedir. Hürremşah'ın yontucu mimar olarak Michalengelo ile kıyaslamasına yol açan bu üstün sanat anlayışı, bitmemiş bölgelerle yontulu alan yan yana olduğunda çok daha rahat anlaşılmalıdır. Taşa hamur gibi şekil veren sabrın arkasında inancın olduğu çok açıktır. Kale içindeki camiyi Mengücekoğlu Şehinşah Süleyman 1181'de mimar Hasan Firuz'a yaptırılmıştır. Mihrap duvarına dik üç sahindan oluşan cami klasik Selçuklu sanat anlayışını anlatmaktadır"⁸⁶, diye anlatılmıştır.

2.4.2.3.Saltuklular Dönemi Önemli ve Mimari Eserleri

"Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliği olan Saltuklular'ın başkenti Erzurum idi. Bu beyliği kuran Malazgirt zaferinin kazanılmasında önemli rol oynayan komutanlardan biri olan Emir Saltuk idi. Saltuklu hanedanının kurucusu olan Ebu'l-Kasim Saltuk Anadolu'nun fethinde çok önemli hizmetlerde bulundu onun ölümü üzerine yerine oğlu Ali Bin Ebu'l-Kasim geçti. (1103). Saltukluların başına 1124'de Ziyaeddin Gazi, 1132'de II. İzzettin Saltuk, 1168'de Nasirreddin Muhammed 1191'de Mama Hatun, 1200'de Alaaddin Melihşah geçmiştir.

Anadolu'nun fethinde Erzurum ve civarını aldığı tahmin edilen Ebu'l Kasım'ın oğlu Ali'nin orada bir beylik kurduğu görülmektedir ki, beylik adını Ali'nin babası İzz'üd-din Saltuk'tan almıştır. 1102'de bey olarak Ali bulunuyordu. Saltuklu Beyliği Kars, Bayburt, Oltu, Tortum, İspir ve Tercan topraklarına sahip olmuş, Trabzon persleri ile mücadele etmiş, Tortum, Oltu dolaylarında Gürcülerle savaşlarda başarılar kazanan İzz'üd-din Saltuk, Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ile ittifak ederek kızını onunla nikahlamıştır. Melih Şah zamanında, Anadolu'da siyasi birliği

---

⁸⁶ Hakan Özhan, *Gezi Rehberi Türkiye* (Yayın numarası 364, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014), s.404, 408.

kurmaya çalışan Selçuklu Sultanı Süleyman Şah tarafından Erzurum'un alınmasıyla Saltuklu Beyliği sona ermiştir."⁸⁷

(Resim-51) Saltuklular Harita

<https://turkctarih.com/saltuklu-beyligi/> [16.11.2018]

Saltuklu'ların mimarisi olarak Nusret Algan'ın *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları* isimli Sanatta Yeterlilik tezinde; "Saltuklular döneminin başlıca mimari eserleri Kale Camii, Tepsi Minare, Ulu cami'dir. Ve üç kümbetler denilen türbelerden biri İzzeddin Saltuk'a aittir. Enönemli eserlerden birisi ise Tercan'da Mama Hatun Tarafından yaptırılan Türbe ve eklentilerdir."⁸⁸ şeklinde özetlenmiştir.

"XII. yüzyılda Anadolu'da gelişme gösterilen imar faaliyetlerine kendi bölgelerinde Saltuklular da iştirak etmişlerdir. Erzurum Kale Camii ve Tepsi Minare (XII. yüzyıl ortaları), Erzurum Ulu Camii (1179) ve Erzurum Üç Kümbetler (XII. yüzyıl sonraları), Saltuklular'dan zamanımıza kadar gelmiş önemli mimari eserlerdir."⁸⁹

⁸⁷ Nusret Algan, "Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları", (Yayınlanmış Sanatta Yeterlilik Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008), s.8.

⁸⁸ *Aynı.* s.9.

⁸⁹ Can ve Gül, *Ön.ver.*, s.184.

2.4.2.4. Danişmendliler Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

"Melik-i Muazzam Danişmend tarafından kurulmuştur. 1071-1178 yılları arasında Sivas, Malatya, Kayseri, Tokat, Amasya ve civarında hüküm süren bir Türkmen hanedanıdır. Malazgirt zaferi sonrası Anadolu'nun muhtelif şehirleri fetheden emirler, buralarda kendi adlarıyla anılan beylikler kurmuşlardır. Danişmend Ahmed Gazi de zaferi müteakip Sivas'a geldiğinde de şehri harap halde bulmuştur. Danişmend Gazi fazla bir mukavemetle karşılaşmadan Sivas'a girdi ve Danişmend'li hanedanını kurdu. (1071). Daha sonra Sivas'ı bir üs olarak kullanarak Çavuldur, Tursan, Kara Doğan, Osmançık, İltekin ve Karatekin adlı emirleriyle Amasya, Tokat, Niksar, Kayseri, Develi ve Çorum'u zaptederek Danişmendli topraklarına kattı.

Anadolu'da kurulan beyliklerin en büyüklerinden biri olan Danişmendliler, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması açısından büyük hizmet ifa etmişler ve zaman zaman Anadolu'nun en kuvvetli devleti olan Selçuklulara tahakküm altına almıştır. Haçlılar ve Rumlarla savaşan Danişmend Gazi en önemli hükümdarlarıdır. Mehmed Gazi'ye Büyük Selçuklu Sultanı Sencer gösterdiği başarılarından ötürü Melik unvanı vermiştir. Ancak Yağıbasan'dan sonra işbaşına gelen birbiriyle mücadele eden Danişmendli beyleri, Bizans'ın ve Atabey Nureddin'in oyuncağı olmuş ve Türkiye Selçuklularına karşı bir koz olarak kullanılmıştır. Sultan II. Kılıç Arslan, kararlı ve planlı hareketlerle 1174-78 yılları arasında Danişmendli ailesinin ellerinde kale ve şehirleri teker teker alarak bu beyliğe son vermiştir."⁹⁰

(Resim-52) Saltuklular Harita

<https://turkcetarih.com/saltuklu-beyligi/> [16.11.2018]

⁹⁰ İbrahim Kafesoğlu, **Orta Doğu'da Kurulmuş Türk Devletleri**, (Birinci Cilt, Ankara: Türk Dünyası El Kitabı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992), s.291.295.

Danışmend'liler dönemi mimari eserlerinden bazıları şunlardır;

Kayseri Ulu Camii , Niksar Ulu Camii, Kayseri Kölük Camii ve Medreseleri, Niksar Melik Gazi Türbesi, Amasya Halifet Gazi Türbesi, Tokat Yağlıbasan Medresesi, Niksar Yağlıbasan Medresesi'dir.

2.4.2.5. Anadolu Beylikleri Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

Anadolu Beylikleri Türklerin 1071 Malazgirt savaşından sonra Anadolu da kurmuş oldukları bir Türk devletidir. Malazgirt savaşının hemen ardından, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu da kurulan devletlere birinci dönem Anadolu Beylikleri, Anadolu Selçuklularının zayıflaması ve yıkılması sonucunda kurulan devletlere de ikinci dönem Anadolu Beylikleri denilmiştir.

"1277 yılından beri varlıklarını Moğol hanlarına bağlı olarak sürdürmekte olan Selçukluların sanatı ve gelenekleri Anadolu da uzun süre kendini korumuştur. 1308 yılında son Selçuklu hükümdarının ölümüyle başlatılan Beylikler döneminde, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde bağımsızlıklarını ilan eden giderek güçlenen Türkmen beylikleri varlıklarını kanıtlamak istercesine yoğun bir imar faaliyetine girişmiştir. Çeşitli Beylikler devraldıkları Selçuklu sentezinin yanı sıra yeni denemelere giderek tarihi açısından son derece renkli, ilginç bir dönem yaratmışlardır. 16. yüzyılda klasik Osmanlı devriyle, durulmuş ve olgunlaşmış bir sanat döneminden söz edilebilir. Yine de 19. yüzyıl ve sonrasında, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu da Selçuklu veya Beylikler Devri Sanatının uzantıları izlenir."⁹¹

(Resim-53) Anadolu Beylikler Dönemi,

"Yılmaz Can ve Recep Gün, Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği, 2011" s.183.

⁹¹ Gönül ÖNEY, **Beylikler Devri Sanatı XIV-XV. Yüzyıl (1300-1453)** (XXIV. Dizi-Sa.9, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989) s.1.

Gönül ÖNEY'in, *Beylikler Devri Sanatı XIV-XV. Yüzyıl (1300-1453)* adlı kitabında Beylikler dönemi mimarisi hakkında şu bilgiler verir. "Beylikler döneminin özellikle dini mimarisi konusunda bilgi sahibiyiz. Bu yapılar cami, mescit, medrese ve türbelerdir. Beylikler devrinde önemli rol oynayan ve halk üzerinde büyük etkisi olan dervişlerin barındıkları tekke, imaret ve hanikahlar için pek özelliğimiz ve bilgimiz yoktur. Bu yapılar Osmanlı devrinde kullanılmaya devam etmiş, yenilenmiş ilaveler görmüş ve beylikler devri karakterini kaybetmiştir. Bu nedenle bu yapıları ayrı bir grup olarak ele almıyoruz.⁹²

Beylikler devrinin sivil mimarisi için de bugün ciddi bir bilgi sahibi değiliz Selçuklu devrinde bütün Anadolu'ya dağılmış kervan yolları üzerinde yer alan kervansaraylar Beylikler Devrinde de kullanılmıştır. Bu alanda bu devre ait önemli bir gelişmeden söz edemiyoruz. Bugün Beylikler Devri köşkleri, sarayları ve evleri için de bilgimiz yoktur. Beylikler Devri mimarisi genellikle sadeliği, simetrik düzeni ile dikkati çeker. Süslemeler özellikle cephede, son cemaatte, portalde, yan yüzlerde ise pencerelerde yoğunlaşır. Bu ilginç devrin eserlerinde yer yer Selçuklu, Bizans, Zengi, Eyyübi, Memluk ve hatta deniz aşırı Akdeniz ülkelerinin kültür mirası ile yeni denemelere gidilmiştir. Beylikler devri sanatına büyük ölçüde yön veren Osmanlılar olmuştur. İlk olarak Söğüt civarında yerleşen Osmanlılar 14. yüzyıl sonuna kadar giderek güçlenerek Hamit, Saruhanlı, Aydın, Germiyan, Karaman ve Candar Beyliklerini ortadan kaldırarak sınırlarını Fırat Nehrine kadar genişletip Anadolu'nun hakimi olup Osmanlıların 1331 de ele geçirip merkez yaptığı İznik , Beylikler Devri mimarisinin en yoğun ve tipik eserlerine sahiptir. diye özetlemiştir.⁹³

Beylikler döneminin önemli mimari eserlerinin bazıları bu şekilde sıralanmaktadır. Betlikler döneminde bir çok beylik ve yapı olduğu için önemli olanları seçilerek yazılmıştır.

Ermenek Ulu Camii (Karamanoğulları), Birgi Ulu Camii (Aydınoğulları), İbni Neccar Camii (Candaroğulları), Kasaba Köyü Mahmut Bey Camii (Candaroğulları), Yivli Minare Camii (Hatipoğulları), Selçuk İsa Bey Camii (Aydınoğulları), Manisa Ulu Camii (Saruhanoğulları), Kurşunlu Camii (Germiyanoğulları), Firuz Bey Camii (Menteşoğulları), İlyas Bey Camii

---

⁹² ÖNEY , **Ön. ver.**, s.3.

⁹³ ÖNEY , **Ön. ver.**, s.3.

(Menteşoğulları), Aksaray Ulu Camii (Karamanoğulları) , Maraş Ulu Camii (Dulkadiroğulları), Adana Ulu Camii (Ramazanoğulları, -Elbistan Ulu Camii (Dulkadiroğulları), Vacidiye Medresesi (Germiyanoğulları), Hatuniye Medresesi (Karamanoğulları), Ak Medrese (Karamanoğulları), İbrahim Bey İmaretı (Karamanoğulları), Aşık Paşa Türbesi (Eretnaoğulları), GÜdük Minare Kumbeti (Eretnaoğulları)

2.4.2.6.İlhanlılar Dönemi Önemli ve Mimari Eserleri

İlhanlılar veya diğeri bir ismi ile ilhanlı devleti Moğol imparatorluğunun parçalanmasından sonra Cengiz Han'ın torunu Hülagü Han tarafından İran ve çevresinde 1256 yılında kurulmuş bir devlettir. Merkezleri Tebriz olan İlhanlı devleti en güçlü zamanlarında Irak, İran, Kafkasya ve Anadolu'ya hakim olmuşlardır. Anadolu da 13. yüzyıl sonlarında İlhanlıların egemenliği altına girmiştir. Memlûklüleri ile yapılan mücadeleler sonucu zayıflayan İlhanlılarda iç karışıklık çıkmış ve 1336 yılında devletin yıkılmasına neden olmuştur. İlhanlı mimarisinin bir çoğı zamanla harap olmuş ve tamamen yok olmuştur. Bir çok binası ve yapısı da tamirat nedeni ile değişim göstermiştir.

(Resim-54) İlhanlılar ,

"Yılmaz Can ve Recep Gün, Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiğı, 2011" s.128.

"1256'da Amu Derya'yı geçerek İran'a giren Cengiz Han'ın torunu Hülagü, kendisine karşı koyan İsmaililer'i ortadan kaldırıp İran'ı zaptetmiş ve Tebriz başkent olmak üzere devletin temelini atmıştır. 1258 yılında, Bağdat'ı ele geçiren Hülagü, Abbasi hilafetini ortadan kaldırıp, Azerbaycan ve Irak'ın büyük bölümünü egemenliğine alarak Suriye ve Anadolu'nun doğu topraklarının önemli kısmına da

hakim olmuştur. Abaka'dan sonra hükümdar olan Teküdar, Ahmet Teküdar adını alarak (1282-1284) İslamiyet'i kabul etmiş, Gazan Han zamanında (1295-1304) ise İlhanlılar'ın tamamı Müslüman olmuştur. 1295 yılından itibaren tam bağımsız hale gelen devlete Hülagu'nun taşıdığı sıfattan dolayı İlhanlılar adı verilmiştir. Ebu Said Bahadır Han (1316-1335) döneminden sonra ise hakimiyetlerini yitirmişlerdir."⁹⁴

(Resim-55) Amasya Bimarhanesi, Şifahane,

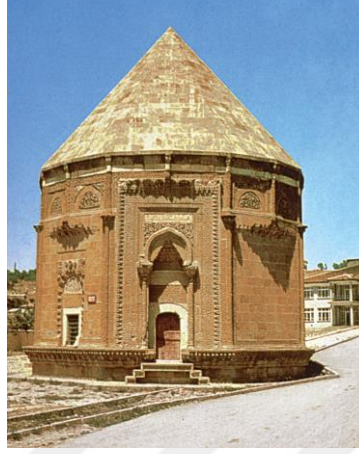
<http://m.amasya.bel.tr/icerik/468/1588/sabuncuoglu-tip-ve-cerrahi-tarihi-muzesi-.aspx> [16.11.2018]

"İlhanlılar İran ve Anadolu'da yoğun imar faaliyetlerinde bulunmuşlar ve bu çevrede İran'da Tebriz, Meraga, Sultaniye, Lincan, Veramin ve Netenz; Anadolu'da Erzurum, Amasya, Tokat ve Niğde şehirlerinde çeşitli türbe eserler inşa etmişlerdir. Anadolu Selçuklu, Memluk, Zengi, Büyük Selçuklu ve Orta Asya etkileriyle şekillenen İlhanlı mimarisi, inşai teknikler, bina tipleri ve tezyinat konularında daha çok Büyük Selçuklu geleneğini devam ettirmekle birlikte, bir takım yeniliklerde sergilemiştir. Örneğin malzeme olarak İran'da kullanılan tuğlanın yerini Anadolu'da taş almıştır. Bunun yanında yüksek kubbeler, mukarnas dolgulu portallar, barok(taşkın) karakterli dış süslemeler ve yazı, İlhanlı mimarisine plastik bir nitelik kazandırmıştır. İlhanlı eserlerinin tezyinatında alçı, tuğla, sırlı tuğla ve çini kullanılmıştır."⁹⁵

⁹⁴ Can ve Gül, **Ön.ver.**s.159.

⁹⁵ Can ve Gül, **Ön.ver.**s.160.

İlhanlı döneminin önemli mimari eserleri; Veramin Mescid-i Cuma, Amasya Bimarhane /Şifahane, Yakutiye Medresesi, Olcayto Türbesi, Kümbeti Cafferiyeye, Hüdavent Hatun Kümbeti.

(Resim-56) Hüdavent Hatun Kümbeti

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hudavend-hatun-kumbeti> [16.11.2018]

2.4.2.7.Osmanlılar Dönemi ve Önemli Mimari Eserleri

"Osmanlı İmparatorluğu veya diğer bir ismiyle Osmanlı devleti 1299-1922 yılları arasında yaşamış bir hanedan devletidir. Başkentleri, İstanbul, Bursa, Söğüt, Edirne'dir. Dünya tarihinin en büyük İmparatorluğudur.

Diğer beylikler gibi, Oğuz boylarından biri olan Osmanlı Türkmenleri, Selçuklularla Orta Asya'dan İran'a oradan Anadolu'ya gelerek, önce Caber kalesi yanından 1228 de Fırat'ı geçerken boğulan beyleri Süleyman Şah'ın oğlu Ertuğrul Bey idaresinde, Söğüt'te yerleşmişlerdir. Söğütte doğan en küçük oğlu Osman Bey, babası Ertuğrul Bey'in yerine geçerek, 1299'da kurulan yeni devlete adını vermiştir. Ondan sonra gelen Orhan Bey, 1326'da Bursa'yı ve Selçuklular dan sonra ikinci defa olarak, 1331'de İznik'i alıp, 1336'da Karesi ülkesine (Balıkesir) egemen olmuştur. Murat I., 1361'de Edirne'yi sonra Filibe ve Sofya'yı Selanik'i aldı. Önce Bursa'yı, sonra Edirne'yi merkez yapan Osmanlılar, XIV. yy. sonunda İstanbul şehri ve civarı ile, Trabzon hariç, Tuna'dan Fırat'a kadar uzanan bir İmparatorluk kurdular.Fakat bu zamanda Asya Türklerini bir araya toplayan Timur, bir kasırğa gibi Anadolu'yu sarıyordu."⁹⁶

⁹⁶ Oktay Aslanapa, **Osmanlı Mimarisi** (Birinci baskı-5.000 adet, Kültür yayınları, 1996), s.1.

"Sultan el-Azam (Büyük Sultan) unvanını alan ilk Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezid, 1402'de Ankara önünde Timur ordularına mağlup ve esir düştü. Kısa bir zaman içinde dağılan genç Osmanlı İmparatorluğu, Çelebi Sultan Mehmed tarafından tekrar toparlandı. Sultan Murad II'nin küçük oğlu, 21 yaşındaki genç Hükümdar Fatih Sultan Mehmed, 1453'te yedi haftalık bir kuşatmadan sonra, mayıs sonunda, İstanbul'u fetederek, Doğu Roma Bizans İmparatorluğuna son verdi. 1460'ta Trabzon İmparatorluğu ülkesi, 1475'te Kırım fethedildi. 1480'de Apulya'ya çıkarma yapıp Otranto alındı. Yavuz Sultan Selim, sekiz yıllık saltanatı zamanında (1512-1520), yine Türk soyundan gelen İran Şahı İsmail Safevi'yi mağlup ederek, bütün Doğu Anadolu'yu birleştirdi. Mısır Memluk Sultanlığı'na son vererek Suriye, Filistin, Arabistan ve Mısır imparatorluğa mal etti. Halife unvanını aldı. Avrupalıların muhteşem dedikleri oğlu Kanuni Sultan Süleyman zamanında en parlak devrini yaşayan imparatorluk, bütün Balkanlar, Macaristan, Güney Rusya, Polonya'nın bir kısmı ile Mısır, Sudan, Habeşistan ve Kuzey Afrika'ya kadar, Roma imparatorlu derecesinde bir Anadolu İmparatorluğu haline gelmişti. Barbaros, Piyale Paşa ve Turgut Reis, bütün Akdeniz'e egemendiler."⁹⁷

Selçuklu devletinin son zamanlarında, yönetimleri ve hakimiyetleri altında bulunan devletler ve beldeler Moğolların idaresi altına girmiş ve Moğollar Anadolu halkı üzerinde baskı ve eziyet idaresi uygulamışlardır. Bununla beraber burada bulunan topraklarda bir zaman ve ilimden uzak kalmış, gelişim gösterememiştir.

"Tarih kaynaklarına Sultan Osman adıyla geçmiş olan Osman Gazi, ilk ortaya çıkışlarında Oğuz boylarından, Kayı kolundan dört yüz on altı aileden oluşan küçük aşiretin başı idi. Osmanlı ülkesi sahası ise ancak şimdiki bir sancak kadar olarak Karacahisar, Söğüt, Bilecik, Domaniç, Yenişehir, İnönü, Bozüyük, Eskişehir kazalarından ibaretti.

Sultan Osman, Kurmak üzere oldukları Osmanlı Devleti'nin gelecekte güçlü, büyük bir devlet olacağını üstün kabiliyet ve ileri görüşlülüğü ile sezmişti. Bu bakımdan kısa zaman içinde Karacaşehir, Bilecik'i ve Yenişehir'i hükümet merkezi ittihaz ederek, aynı zamanda buralarda bir takım camiler ve hamamlar yaptırmışlardır

---

⁹⁷ Oktay Aslanapa, **Ön.Ver.** s.1.

ki, bunların yapılış şekilleri son derece sağlam ve ağır olup hiçbir mimari tekniğe dayanmadıkları, bugün kalıntılarında anlaşılmalıdır."⁹⁸

"Güzel sanatlar ilimlerinin en üst seviyeye ulaştığı devirlerde ortaya konulmuş olan Osmanlı mimarisinin güzel ve büyük yapılarına dikkatle bakıldığı zaman, insan düşünce ve hayallerinin görünen eserleri olan bu yapılarda hususi bir mimari tarzı uygulandığı görülür. Mimari yapılarda uygulanmış olan mimari usulleri, milletlerin ve toplulukların düşünce ve hissiyatını gösteren kendine has hususi yapı usulleriyle yapılmış, hayranlık uyandıran büyük ve güzel yapılar bulunmaktadır.

Çelebi Sultan Mehmed Han'ın padişahlık devrinde ortaya çıkmış olan Mimar İlyas Ali, Bursa'da Yeşil Camiyi yapmıştır.Yaptığı mimari eserinde yapı hususiyetlerinin gösteriş ve inceliğine son derece dikkat ve titizlik göstermiştir. Böylece kendisinin gösterdiği yenilik çabası olarak Osmanlı Mimari usulü (metodu) meydana gelmiştir. Bundan dolayı Osmanlı mimarlık usullerinin, kurucusu sayılır. İstanbul'daki Beyazıt Camii'nin mimarı olan Mimar Hayreddin, sütun başlıklarına belirli bir şekil vermiş olduğundan Osmanlı Mimari usulünün bir adım daha ileriye götürmüştür. Ancak sütunların ölçüleri arasında olan eşitlik bakımından oldukça farklılık vardır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında ünlü Mimar Sinan ortaya çıkarak kendisinden önceliklerin bırakmış oldukları çalışmaları ile yapı şekillerini yeniden düzenlemiştir. Aynı zamanda yapı bölümlerinin arasında olan uyumluluğu belirlemiş ve Osmanlı Mimarisi usullerine yeni şekiller ilave ederek Osmanlı Mimarisinin usullerinin düzenleyicisi olmuştur. Mimari tarzda yeni bir düzenlemeye gitmiş, oranları tespit etmiş, Osmanlı mimarisine yeni biçimler eklemiştir. Bir bakıma milli mimarinin kurucusu olmuştur."⁹⁹

Osmanlı mimarisinin önemli eserleri; Yeşil Camii, Bursa Ulu Camii, Eski Cami,Yeşil Camii ve Külliyesi, Üç Şerefeli Camii, Eski Fatih Camii ve Külliyesi, Yıldırım Medresesi, Fatih Medresesi, Yeşil Türbe, Rum Mehmet Paşa Bedesteni, Anadolu Hisarı, Rumeli Hisarı, Uzun Köprü/ Sultan II. Murat Köprüsü, II. Bayezid Camii ve Külliyesi Amasya, II. Bayezid Camii ve Külliyesi İstanbul, II. Bayezid Camii ve Külliyesi Edirne, Hüsreviye Külliyesi, Üsküdar Mihrimah Sultan Camii ve Külliyesi, Şehzade Mehmet Camii ve Külliyesi, Süleymaniye Camii ve Külliyesi,

---

⁹⁸ İlhan Ovalıoğlu, Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici- Ebul Faruk Önal, **Osmanlı Mimarisi Usul-i Mi'mari-i Osmani** (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın/ 75, 2011). s.5.

⁹⁹ Aynı. s.9.

Gözleve Tatarhan Camii, Beşiktaş Sinan Paşa Camii, Eminönü Rüstem Paşa Camii, Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii ve Külliyesi, Selimiye Camii ve Külliyesi, Sultan Ahmet Camii ve Külliyesi , Eminönü Yeni Valide Camii ve Külliyesi, Üsküdar Yeni Valide Camii ve Külliyesi, II. Bayezid Darüşşifası, Kapı Ağa Medresesi, II. Bayezid Medresesi, Şehzade Mehmet Medresesi, Cağaloğlu Rüstem Paşa Medresesi, Süleymaniye Medreseleri, Şehzade Mehmet Türbesi, Kanuni Sultan Süleyman Türbesi, Mısır Çarşısı, Ayasofya Hürrem Sultan Hamamı, Büyük Çekmece Köprüsü, Drina Köprüsü, Moğlova Su Kemerı, Nur-u Osmaniye Camii, Üsküdar Ayazma Camii, Laleli Camii ve Külliyesi, Eyüp Sultan Camii ve Külliyesi, Nusretiye Camii, Ortaköy Camii, Aziziye Camii, Aksaray Valide Camii, Bebek Camii, Fatih Nakşidil Sultan Türbesi, Sultan Reşat Türbesi, İshak Paşa Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, İhlamur Kasrı, Beylerbeyi Sarayı, Çırağan Sarayı, Yıldız Sarayı, III. Ahmet Çeşmesi, Selimiye Kışlası, Sirkeci Garı, Kastamonu Hükümet Konağı, Haydar Paşa Garı, Sirkeci Büyük Postane, Türkiye Büyük Millet Meclisi.

2.4.2.7.1.Osmanlı Dönemi Önemli Camileri

Osmanlı dönemi camileri Prof. Dr. Murat Aykaç Erginöz'ün *İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi* isimli kitabında; "XVIII. yüzyılda III. Ahmed ve çevresinin batı ile ilişkilerinin güçlendiği yıllarda özellikle İstanbul'da yoğun bir mimari çalışmanın varlığına tanık olmuştur" demiştir. Büyük bir bölümü günümüze ulaşmayan bu yapıların ardından, özellikle bezemede varlığını güçlü bir biçimde duyuran ve Barok Rokoko üslubunun etkilerini taşıyan dinsel yapıların başında I. Mahmud döneminde başlayıp III. Osman döneminde bitirilen Nuruosmaniye camii gelmektedir.¹⁰⁰

"1748-1755 yılları arasında bitirilen külliyenin içinde yer alan cami, zaman içindeki değişimleri de birlikte getirmektedir. Cami'nin ana mekanı tek kubbelidir. Son cemaat yeri ve avlusu ise, on dört küçük kubbeden oluşan çok kenarlı bir görünüme sahiptir. Bu biçimiyle avlu, diğer uygulamalar arasında tek deneme niteliğindedir. Yapıda oldukça yoğun biçimde Barok motifler yer almasına karşın, bu durum Avrupa'daki örneklerinden ayrılıklar taşımaktadır. Bütünüyle yapı, XVIII.

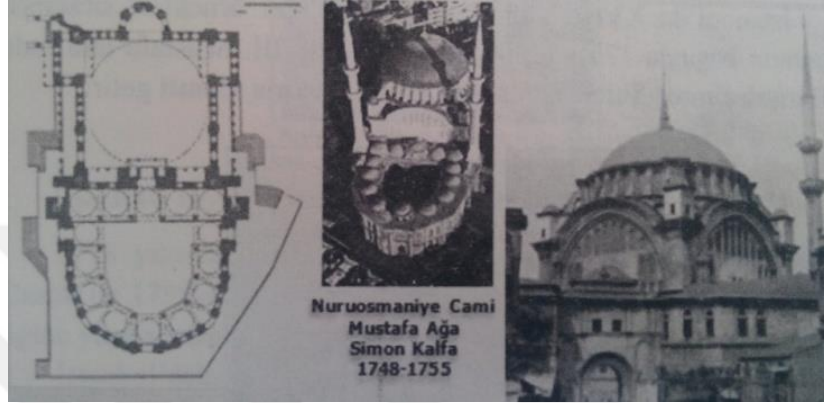
---

¹⁰⁰ Erginöz, **Ön.ver.** s.153.

yüzyıl mimarisinin ilginç denemelerine tanıklık etmekte, belirli bir anlayışı yansıtmaktadır."¹⁰¹

"Cami, barok üslupta yapılmış olup, klasik üsluptan tamamen ayrı bir karakter taşımaktadır. Bilhassa yarım daire şeklindeki avlusu, bunu iyice belirlemektedir. Cami, bu özelliğiyle Osmanlı mimarisinin yeni üslubunun, ilk büyük ve mühim eseridir."¹⁰²

(Resim-57) Nuruosmaniye Camii,

Prof. Dr. Murat Aykaç Erginöz, İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi, 2010, s.153.

Cami; medrese, kütüphane, imaret, sebil, türbe ve çeşmeyle civarındaki dükkanlar ve hanlardan meydana gelen bir külliye şeklindedir. Kütüphanesi, çok değerli el yazması kitaplarla kurulmuştur. Cami, yüksek bir kaide üzerinde inşa edilmiştir. Planı kare olup, mihrabı dışarı çıkıntılıdır. Yüksek ve geniş çaplı kubbe, yan duvarlardaki büyük kemerlere oturur. Caminin iç avlusu yarım daire şeklinde olup, on iki sütuna oturan kubbelerin örttüğü revakı, şadırvansız olan bu avluyu çevreler. Caminin içi, yüz yetmiş beş pencereden ışık almaktadır. Cümle kapısı üzerinde müezzin mahfili, yanlarda yan mahfiller, mihrabın sol tarafında ise dıştan büyük bir rampa ile çıkılan ve odaları da bulunan Hünkar mahfili bulunmaktadır. Caminin beş gözlü son cemaat yerinin iki yanında dışarı doğru çıkıntı yapan birer tane çok zarif minaresi vardır. Minareler ikişer şerefelidir.¹⁰³

¹⁰¹ Ayn. s.153.

¹⁰² http://www.turkcebilgi.com/nuruosmaniye_camii [15.12.2018]

¹⁰³ http://www.turkcebilgi.com/nuruosmaniye_camii [15.12.2018]

Caminin avlusunda bulunan türbeye, ne caminin inşaatını başlatan Sultan Birinci Mahmud, ne de camiye bitiren Sultan Üçüncü Osman Han defnedilmiştir. Bu türbede, Sultan Üçüncü Osman Hanın annesi Şehsuvar Sultan ile bazı şehzade ve sultanlar medfundur." ¹⁰⁴

Camiler sırasıyla, Ayasofya Müzesi ve Camii, Bursa Ulu Camii, Bursa Yeşil Camii, Edirne Üç Şerefeli Camii, Eyüp Sultan Camii, Süleymaniye Camii, Selimiye Camii, Yeni Camii, Edirne Eski Camii, Şehzade Camii, Sultanahmet Camii.

2.4.2.7.1.1.Ayasofya Müzesi ve Camii

"İmparator Jüstinyanos, 532 yılında, Nika ihtilalinde yanan eski Ayia Sofia kilisesinin yerini almak üzere, 23 Şubat 532'de bugünkü Ayasofya'yı inşa ettirmeye başlamıştır. İnşaatta kullanılan malzeme ve bilhassa sütunlar, eski tapınaklardan alınarak İstanbul'a getirilmiştir. Yapının mimarı, Antemios ve İsidorostur. Beş yılda tamamlanmış olan mabedin açılış töreni, 27 Aralık 537'de yapılmıştır. Ayasofya kilisesi, Bizanslılar zamanında bir kaç restorasyon görmüştür. Kilise fetihten sonra camiye çevrilince, mabetteki mozaiklerin ve tasvirlerin üstleri bozulmadan kapatılmıştır. Bugünkü halde, bu mozaik ve tasvirler meydana çıkarılmıştır." ¹⁰⁵

"Küçük Ayasofya camii adı ile bilenen cami ise; Jüstinyanos, İmparator olmadan evvel, oturduğu binanın yakınlarında, İmparator olunca, Sergios ve Vakhos adlı azizler adına bir kilise inşa ettirmiştir. Bu azizlere izafeten, Sergios- Vakhos Kilisesi diye anılmaktaydı. İmparator Makedonyalı II. Visilios tarafından, İstanbul'a gelen Roma kilisesi temsilcilerinin oturmaları için, Papa VIII. Jean'a hediye edilmiştir. Bu mabet 1506 ile 1512 yılları arasında, Ak ağalardan, Hadım Hüseyin Ağa tarafından Camiye çevrilmiştir. Hüseyin Ağa'nın mezarı, caminin etrafındaki türbededir." ¹⁰⁶

¹⁰⁴ http://www.turkcebilgi.com/nuruosmaniye_camii [15.12.2018]

¹⁰⁵ Tahsin Öz ve diğerleri, **İstanbul İl Yıllığı 1967** (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), s.174.

¹⁰⁶ **Aynı.** s.174.

(Resim-58) Ayasofya camii,

<http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr> [17.11.2018]

(Resim-59) Ayasofya Camii İçerisinden Kesit

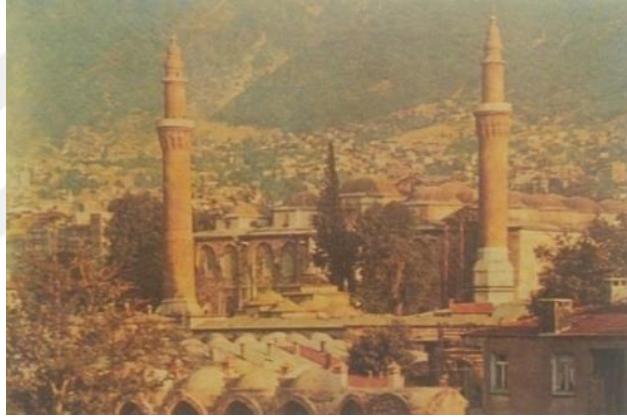
<http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr> [17.11.2018]

2.4.2.7.1.2.Bursa Ulu Camii

"Eski Osmanlı başkenti Bursa'nın en görkemli camilerinden Ulu camii, hem çok ayaklı cami planlamasının en anıtsal ve yetkin örneklerinden biri olmasıyla hem de bir 'hat müzesi' olarak kabul edilecek hatları ve benzersiz bezemeleriyle Anadolu mimarlığının başyapıtları içinde haklı bir yer ediniyor ve ibadet mekanının ortasındaki şadırvanıyla benzersiz bir örnek sunuyor. Evliya Çelebinin deyişiyle Bursa'nın Ayasofya'sı olan yapı, I. Bayezid (Yıldırım , 1360-1403) tarafından mimar Ali Neccar'a 1396-1399 yılları arasında inşa ettirilmiş, cami I. Mehmed (1389-1421) tarafından onartıldı ve 1421' de ibadete açılmıştır."¹⁰⁷

¹⁰⁷ Meltem Cansever, **Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Mimari Şaheser** (Birinci baskı. İstanbul: NTV yayınları, 2009) s.52.

"Dikdörtgen planlı caminin sekizgen kasnaklara oturan 20 kubbesi beş sıra halinde dizilidir. Kasnaklar mihrap eksenini üzerindeki en yüksek olmak üzere yanlara doğru gidildikçe her sırada daha alçak olarak düzenlenmiştir. Kesme taşın kalın duvarların yoğun etkisini hafifletmek için cephelerde her kubbe sırası hizasına gelmek üzere sağır sivri kemerler yapılarak kemerlerin içinde iki sıra halinde ikişer pencere yerleştirilmiştir. Yan kapıları birleştiren eksenlerle mihrap ekseninin kesiştiği yerde ortasında bir fiskiyesi olan bir şadırvan bulunmaktadır. Son cemaat yeri bulunmayan yapının kuzey cephesinde beden duvarına oturmayan ve zeminde yükselen iki minare yer almaktadır. Batı köşesindeki, kaidesi mermer, gövdesi tuğla minare Bayezid tarafından yaptırılmıştır. I. Mehmed' atfedilen, doğu köşesindeki minare ise kare kaideli ve caminin beden duvarından yaklaşık bir metre uzaklıkta yer almaktadır. Yapının kuzey cephesindeki cümle kapısı, Dışa doğru taşın bir taç kapı olarak düzenlenmiştir. Doğu ve batı cephelerinde de birer kapı bulunmaktadır."¹⁰⁸

(Resim-60) Bursa Ulu Camii

"Oktay Aslanapa, Osmanlı Mimarisi, 1996"s.9

"Bursa Ulu Camii Hakan Özhan'ın *Gezi Rehberi Türkiye* isimli kitabında şu şekilde anlatılmıştır; "Orta Asya da 9. yy. da başlayan, kent merkezinde inşa edilen çok ayaklı ve çok kubbeli ulu cami geleneği 14. yy. da burada en müstesna örneklerinden birini vermiştir. Yıldırım Han'ın Niğbolu zaferinin bir şükür nişanesi olarak yaptırdığı söylenen cami 10.5 metre çapında yirmi kubbe ile örtülüdür. İstanbul'un fethinden önce inşa edilen en büyük Osmanlı camisidir. Caminin tam

¹⁰⁸ Meltem Cansever, *Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Mimari Şaheser* (Birinci baskı. İstanbul: NTV yayınları, 2009) s.52.

ortasında yer alan ve yapıya aydınlık bir hava katarken apayrı bir üslubu temsil eden dev şadırvan görenleri şaşırtıp ilk izlenimde hayranlığa sevk etmektedir.

Caminin sütunlarını ve duvarlarını süsleyen çok meşhur hat eserlerinin ise 1854 depreminden sonraki yenileme sırasında yapıldığı kabul edilmektedir. Başka örneği gösterilemeyen bu uygulamayla ilgili olarak ünlü ressam Picasso'nun (İşte ulaşmaya çalıştığımız sanat ufku) dediği rivayet edilmektedir."¹⁰⁹

(Resim-61) Bursa Ulu Camii -

"Mustafa Bektaşoğlu, 2009, s.193.

2.4.2.7.1.3.Bursa Yeşil Camii

Bursa Yeşil Cami Bursa'nın bir ucunda ulu dağına çıkan eğik sahanın alt tarafında inşa edilmiştir. Caminin bulunduğu yer çok yüksek olmasa da çevresindeki yerleşim merkezlerinden meydana gelmiş vilayet, Nilüfer çayı vadisinin çayır ve ekin tarlaları ile zeytinlik bulunan geniş verimli ovasından yüksekçe bir yerde bulunduğu için cami her taraftan görünmektedir. Aynı adlı türbe, medrese, hamam, imaret ve hanla birlikte bir külliye'nin içerisinde yer almaktadır. Bursanın en güzel yapılarından birisi olan cami I.Mehmed (Çelebi) devrinde (1413-1421) inşa edilmiş cami ismini de çinili olan turkuvaz renginden almaktadır.¹¹⁰

¹⁰⁹Meltem Cansever, **Ön.Ver**, s.86.

¹¹⁰ İlhan Ovalıoğlu, Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici- Ebul Faruk Önal, **Ön.ver.** , s.41.

(Resim-62) Bursa- Yeşil Camii- Turkuaz Renk

<http://www.bursa.com.tr/yesil-kulliyesi-22595.html> [17.11.2018]

"Cami, sade ver her türlü yapmacık gösteriştten uzak bir mimari tarzı ile yapılmış olduğundan, son derece ilgi çekicidir. Geniş bir sahayı kaplar. Kare şeklindedir. İç kısmında yedi kare şeklinde bölüm vardır. Bu kare bölümlerin en büyüğü merkezdir. Üzerinde orta kubbe yapılmıştır. Bu merkez kare bölümü ileriye doğru bir miktar daha uzanır ki, sekizinci olarak bir kare alan daha oluşur. Bu sekizinci karenin orta yerine mihrap yapılmıştır.

Caminin içerisine büyük kapıdan girilir. Büyük kapı mihrabın tam karşısındadır. Kapıdan girildiğinde dört sütunlu son cemaat yeri vardır. Bu dört sütun oldukça süslüdürler. Bizans zamanında terk edilmiş bazı eski eser kalıntılarından alınmadır."¹¹¹

(Resim-63) Bursa Yeşil Camii

" Meltem Cansever, 2009" s.54.

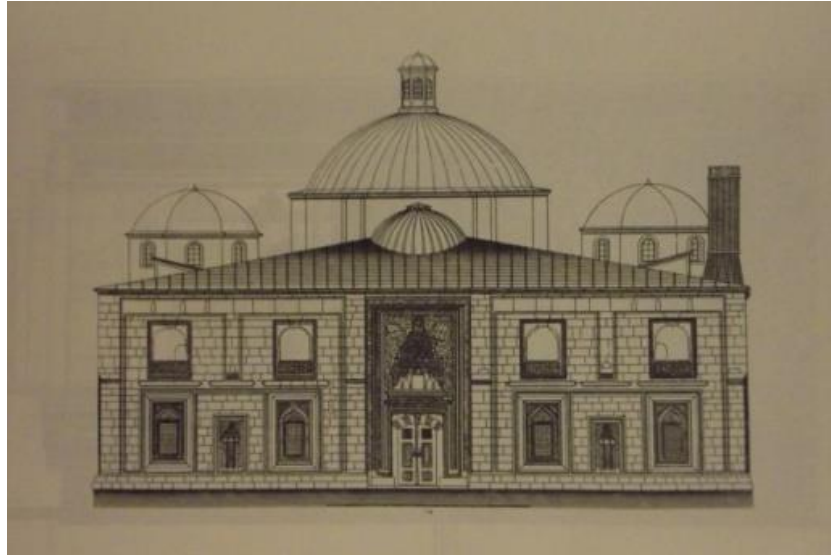
¹¹¹ İlhan Ovalıoğlu, Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici- Ebul Faruk Önal, **Ön.ver.** , s.41.

"Erken Osmanlı devri bezemelerinin en yetkin örneklerinden birini sunan yapı, çok zengin ve üstün yetenekli çini, alçı, kalem işi ve ahşap süslemeleriyle dikkat çekmektedir. Bu süslemelerin Nakkaş Ali Bin İlyas Ali'nin emrinde çalışan Mehmed Mecnun ve Tebrizli bir usta grubu tarafından 1424'te tamamlandığı belirlenmektedir. Caminin duvarları ve mihrabı yeşil ve mavi tonlarındaki çinilerle kaplıdır. Çinilerdeki desenler taş, alçı, ahşap ve kalem işlerinde devam edilmiştir." ¹¹²

(Resim-64) Bursa- Yeşil Camii- Yeşil ve Mavi Tonlarındaki Çinileri

<http://bursatime.net/2014/12/bursahaber/yesilin-hazinelere-yesil-cami-ve-turbe/> [17.11.2018]

(Resim-65) Bursa- Yeşil Camii- Caminin ön yüzünden yüksekliğinin planı

" İlhan Ovaloğlu, Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici- Ebul Faruk Önal, 2011" s.47.

¹¹² Cansever, **Ön.ver.** s.54.

Cami, zaman içerisinde gördüğü onarımlarla büyük değişikliklere uğradı, dökülen ve çalınan çinilerinin yerine yenileri koyulamamıştır. Yinede Bursa yeşil cami, bir mücevheri andıran strüktürü, incelikli bezemeleri ve ışıltılı çinileri ile halen benzersiz bir hazinedir.

(Resim-66) Bursa yeşil camii - Mihrap, Yeşil ve Mavi Çinileri

" Meltem Cansever, 2009" s.55.

2.4.2.7.1.4.Edirne Üç Şerefeli Camii

"Balkanlara sağlamca yerleşen Osmanlı Devleti'nin başkenti Edirne'de 1433-1447 yılları arasında II. Murad tarafından yaptırılan Üç Şerefeli Cami, eski ulu camilerin anıları içinde tasarlanmıştır. Geriye doğru gidildiği zaman, benzer bir cami tasarımı 1374 tarihli Manisa Ulucamisi'nde görülür. Manisa Ulucamisi'nin mihrap önündeki büyük kubbesi ve onu çevreleyen sütunla yan hacimleriyle, özellikle Silvan Ulucami'sine dayanabilen bir tasarımı olduğu, yukarıda belirtilmişti. Böylece bu camide, çok sütunlu Arap camileri tasarımı ile mihrap önünde büyük kubbeli bir maksure hacmini birleştiren ve daha çok İran ve Orta Asya da gelişen cami tipolojisinin yeni bir yorumunu görüyoruz. Üç Şerefeli'de bu eski şema sadece bir orta kubbe ile ikişer yan kubbenin örttüğü ve hacim içinde sadece iki taşıyıcı ayağı bulunan basit bir biçime sokulmuştur.Osmanlı cami geleneğinin ilk aşamasına ulaşılmıştır. Bu adımın bilinçli olarak atıldığı, orta kubbenin teknik bakımdan zor sayılabilecek büyüklükte (24 metre) yapılmasından anlaşılmaktadır."¹¹³

¹¹³ Doğan Kuban, **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları** (Birinci baskı, İstanbul: Yapı Kredi yayınları, 2004), s.136.

(Resim-67) Edirne- Üç Şerefeli Camii,

"Tuğba Saçkesen, Edirne'de Osmanlı Cami Mimarisi ve Mimari Öğelerin Seramik Eserlerde Yorumlanması, Çanakkale, 2013, s.34."

(Resim-68) Edirne- Üç Şerefeli Camii, Planı-

Doğan Kuban, 2004, s.136.

Edirne Üç Şerefeli Camii, Hakan Özhan'ın *Gezi Rehberi Türkiye* adlı eserinde şu şekilde anlatılmıştır; "Eski Cami ve Selimiye ile birlikte yürüme mesafesindeki tarihi çekirdeğin üçüncü köşesinde Üç Şerefeli Cami yer almaktadır. Üç Şerefeli, 27 metrelik kubbe açıklığı ile 15. yy. başı mimarisi için çok cesur bir denemedir. Mimarlık tarihi uzmanlarına göre 8.yy. dan beri devam eden geleneksel İslam mimarisinin tek kubbeli orta mekan geleneğinin zaferini ilan eden bir yapıdır. Bu başarıdan sonra Osmanlı mimarisi artık bu manzumenin kafiyesini koymak üzere Sinan'ı bekleyecektir. Orta Asya'dan getirilen, Bizans'ın da kullandığı tuğla artık terk edilmiştir. Heybetli kubbe, kesme taştan duvarlar ve altıgen çardak üzerinde yükselir. Camiye ismini veren üç şerefeli minare kırmızı mermer ve kesme taştan oluşan zengin ve göz alıcı geometrik bir desenle süslenmiştir. Güneybatı yönünde cami girişinin yanında, camiden bağımsız bir yapı olarak bir kule gibi yükselmesi insanda hayranlık uyandırmaktadır. Bu haliyle II. Murat'a ait bu Ulu Caminin minaresi ile anılması anlaşılabilir bir şeydir. Diğer minareleri de burma ve kare şekilli bezemelerle süslüdür. Kible kapısı, taç kapıları, pencere ve iç mekandaki hat süslemeleri ile de İstanbul'da en yüksek mevkiye bulan bir üslubun ilk aşamalarını yansıtmaktadır."¹¹⁴

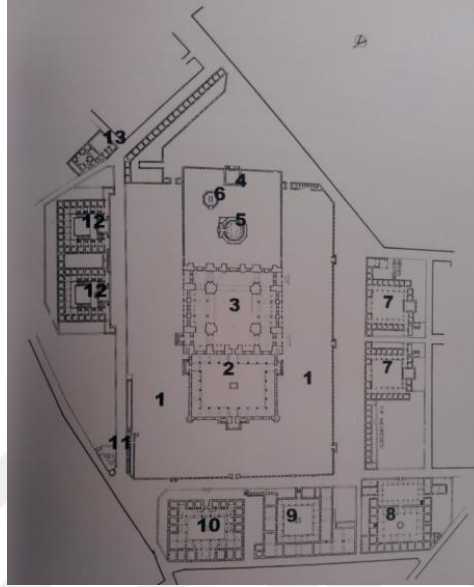
(Resim-69) Edirne- Üç Şerefeli Camii, Geometrik Süslemeler,

"Tuğba Saçkesen, Edirne'de Osmanlı Cami Mimarisi ve Mimari Öğelerin Seramik Eserlerde Yorumlanması, Çanakkale, 2013, s.37."

¹¹⁴Özhan **Ön.ver.** s.24.

2.4.2.7.1.5.Süleymaniye Camii

İstanbul'un Osmanlı döneminden kalma en önemli eserlerinden, simgesel yapısı olan Süleymaniye Camii, Kanuni Sultan Süleyman (1494-1566) adına 1550-1557 yılları arasında Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir.

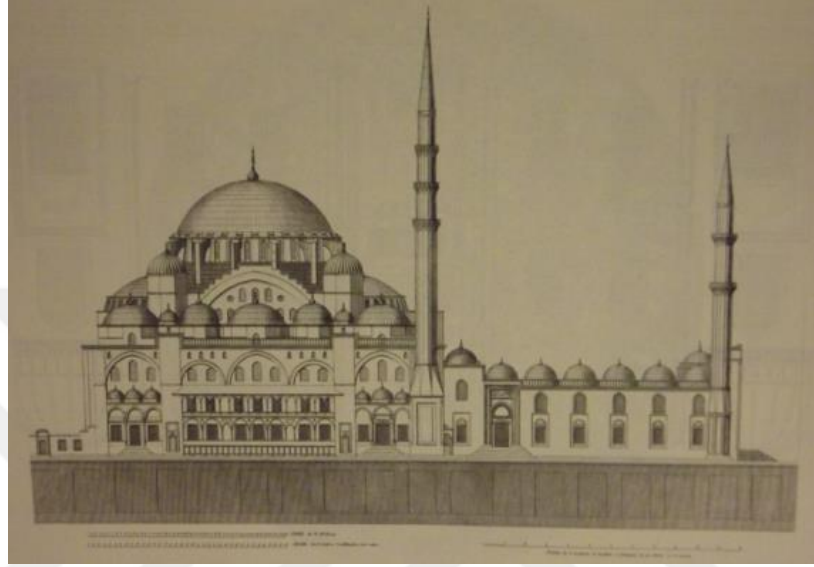

(Resim-70) Süleymaniye Külliyesi- 1)Cami dış avlusu, 2) Avlu, 3) Cami, 4) Hazire, 5) Sultan Süleyman'ın Türbesi, 6) Haseki Hürrem Sultan'ın Türbesi, 7) Evvel ve Sani Medreseleri, 8) Kervansaray ve Şifahane, 9)Tıp Medresesi, 10) İmaret, 11) Sinan'ın Türbesi, 12) Salis ve Rabi Medreseleri, 13) Hamam-

"Ernst Eglı, 2009" s.139.

"Dört medrese, iki türbe, sıbyan mektebi, kütüphane, hastane, hamam, imaret, hazire ve dükkanlardan oluşan Süleymaniye külliyesinin bir parçası olan yapı, 144x216 metrelik bir avlu içinde yer almaktadır. 61x70 metre boylarında, kareye yakın dikdörtgen biçimli ibadet mekanı ise dört filayağı üzerine oturuyor. 53 metre yüksekliğinde ve 26,5 çapındaki ana kubbe, iki yarım kubbe ile destekleniyor. Kubbe yastığında bulunan 32 pencere camiye gün ışığını süzerek almaktadır. Doğu ve batıdaki ince ve uzun sahnınların örtüsünü ise bir sıra üzerine dizilmiş beşer kubbe oluşturmaktadır.

Osmanlı klasik döneminin en yetkin örneklerinden görkemli camideki olağanüstü ustalık, bağlam içindeki anıtsallığı ile sınırlı değildir. Mimar Sinan'ın bir çok yapısı gibi tüm perspektiflerinde farklı keşiflere olanak veren kusursuz bir simetri, uyum ve yücelik hissi sunmaktadır. ¹¹⁵

(Resim-71) Süleymaniye Camii- Caminin dikdörtgen şekli

" İlhan Ovalıoğlu, Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici- Ebul Faruk Önal, 2011" s.105.

"Süleymaniye Camii 57 metre uzunlukta ve 60 metre genişlikindedir. Dört büyük kemere oturan yüksek kubbesi, renkli camlarla süslü 138 penceresi, abanoz kapıları, mermer işçiliğinin seçkin örnekleri olan minber ve mihrabı, hattat Karahisari'nin sülüs yazılarıyla gerçek bir Türk şaheseri ¹¹⁶, şeklinde anlatmıştır.

¹¹⁵ Cansever, **Ön.ver.** s.152.

¹¹⁶ Önder, **Ön.ver.** s.46.48.

(Resim-72) Süleymaniye Camii -Şadırvan

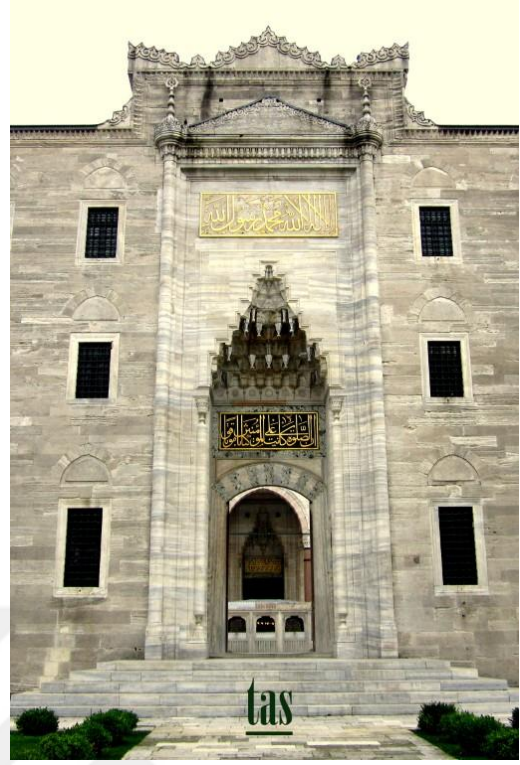
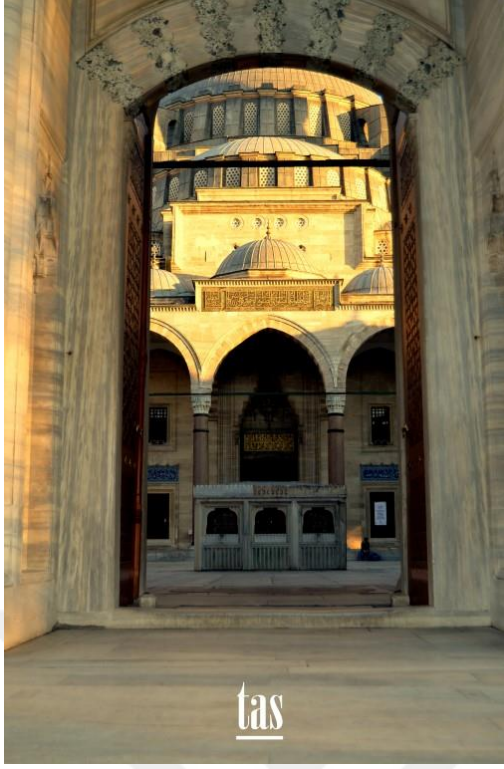
"Mehmet Önder, 1996" s.49.

"Süleymaniye Camii'nin yakından uygun açılarla görülmesine imkan sağlayan ve üç yandan camiyi çevre yapılardan ayıran geniş bir alan yaratan dış avluyu, Aşık Mehmed (harim-i sani) olarak anmıştır. Evliya Çelebi alçak duvarlı kuzey- doğu tarafı dışında demir şebekeli geniş pencerele bir duvarla çevrili dış avlunun on kapısını adları ile saymış, Eski Saray kapısı, Mektep kapısı, Çarşı kapısı, Medrese kapısı, Hekimbaşı kapısı, İmaret kapısı, Ağa kapısı ve Hamam kapısının adını vermiştir. Seyahatnamede dış avlunun kuzey doğu tarafı, İstanbul, Haliç ve boğaz'a olan manzarası ile özellikle övülmüştür."¹¹⁷

"Süleymaniye Camii'nde dış avlunun imaret kapısından girildiğinde bir saray cephesi görünüşü ile beliren avlu kapısı, mimari kuruluşu, süslemeleri ve kitabeleri ile önem taşır. Kapının kavsarada yer alan mermer laleleri, sayılı örnekler halinde günümüze gelmiş mermer zincirlere asılı avizeler, bugün ancak bağlantı yerleri görünen eserler olmuşlar, mermer (top-1 müşebbek) de, geçen yüzyıllar içinde yok olmuştur. XVI. yüzyılın natüralist çiçek üslubunun önemli bir eseri olan kapının alındığı, saray nakkaşhanesinde hazırlanan örneğe göre yapılmış olmalıdır."¹¹⁸

¹¹⁷ Tanju Cantay, **Süleymaniye Camii** (Birinci baskı, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti. , 1989), s.26.

¹¹⁸ Cantay, **Ön.ver.** s.27.

(Resim-73) Süleymaniye Camii -Mermer Laleli Kapı, Taç Kapısı,

<http://www.tas-istanbul.com/yapilar/suleymaniye-kapilari/> [17.11.2018]

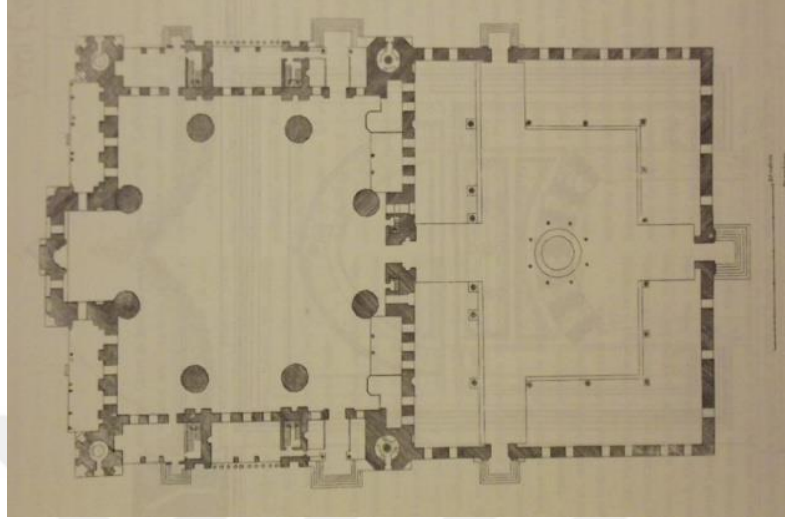
"Süleymaniye camii minarelerinin on şerefeli olmasını, Kanuni'nin onuncu Osmanlı hükümdarı olması ile açıklanmıştır. Süleymaniye Camii'nin inşası ile ilgili muhasebe kayıtları, cami kubbesinde, kubbe eteğinde örgünün içine dövme demir bir kuşağın yerleştirildiğini ve kubbe örgüsünün 255 çömlek kullanıldığı söylenmektedir. Mihrabın iki yanındaki, hafif sivri kemerli renkli cam süslemeli iki üst pencere, (cam-ı kemer-i büzürg) olarak muhasebe kayıtlarına geçmiştir. Cami ve bağlı yapıların inşası ile ilgili bir muhasebe kaydı, mihrabın iki yanında yer alan iki pencerenin pirinç şebekeli olduğunu açıklamaktadır." ¹¹⁹

2.4.2.7.1.6.Selimiye Camii

Edirne'de bulunan, Osmanlı imparatorluğunun simgesi olan cami, kentin merkezinde eskiden Sarıbayır ve Kavak meydanı olarak bilinen yerdedir. Bu yerde daha öncelerde Yıldırım Bayezid'in bir saray yaptırdığı bilinmektedir. 1569-1575'te Sultan II.Selim'in emri ile yaptırılmıştır. Çok uzaktan dört minaresi ile göze çarpan

¹¹⁹ Aynı. s.28.

yapı, kurulmuş olduğu yerin seçimi ile Mimar Sinan'ın aynı zamanda usta bir şehircilik uzmanı olduğunu da gösterir. Kesme taştan yapılmış cami iç bölümü ile 1.620m²'lik tümü ile 2.475m²'lik bir alanı kaplamaktadır. ¹²⁰

(Resim-74) Edirne-Selimiye Camii- Caminin planı

" İlhan Ovalıoğlu, Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici- Ebul Faruk Önal, 2011" s.111.

Mimarlık tarihinde en geniş mekana kurulmuş yapı olarak bilinen Selimiye camisinin yerden yüksekliği 43.28 metre olan 31.30 metre çapındaki kubbesi ile ilgi çekmektedir. Ayasofya'ninkinden daha büyük olan kubbe 6 metre genişliğindeki kemerler ile birbirine bağlanan 8 büyük kolona oturmaktadır. Caminin köşelerinde dört, mihrap yerinde bir yarım kubbe merkezi kubbeyi desteklemektedir. Caminin kapladığı alan külliye ile birlikte 22.202 m²'dir. ¹²¹

¹²⁰ Özhan, Ö.n.ver, s.16.

¹²¹ Özhan, Ö.n.ver, s.16.

(Resim-75)Edirne-Selimiye Camii

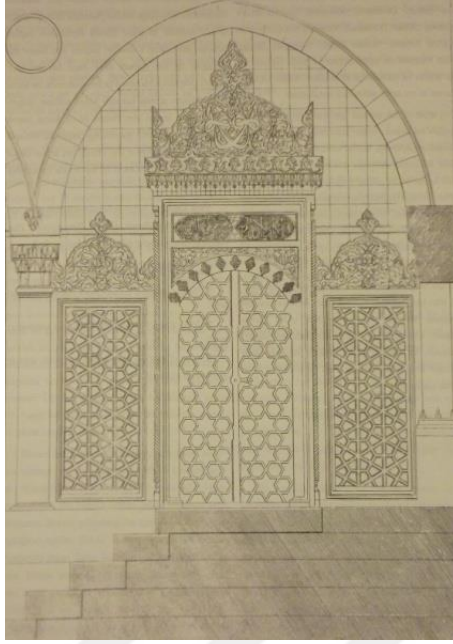
<http://www.edirnekulturturizm.gov.tr/TR-76557/selimiye-camii.html> [15.12.2018]

"Edirne Selimiye cami 70 metre 89 santim uzunluğunda 4 minare, 43 metre 28 santim yüksekliğinde 31 metre 28 santim çapında ana kubbe yer almaktadır. Mimar Sinan (ustalık eserim) dediği bu baş yapıtta, çıraklık eseri olarak tarif ettiği Şehzade ve kalfalık eseri olarak tanımladığı Süleymaniye'de kullandığı 4 ayak üzerine oturan kubbeden farklı olarak burada sekiz ayaklı çardak kullanmıştır. İstanbul'un fethinden sonra, kendisini ve kendisinden önce gelen bütün Osmanlı mimarlıklarını tahrik eden Ayasofya'yı aşma problemini bu basit teknikle çözmüştür. Yeni cami meydanın çarşı kısmında kalan Rüstem Paşa Cami'inde bu yeni uygulamasını tecrübe etmiş ve çok daha büyük ölçekte burada abideleşmiştir. Ana kubbe sekizgen çardak sayesinde onu destekleyen yarım kubbeleri izafi olarak küçültmüş, içeriden de ayak başına düşen yük miktarı azaldığından boyutları incelen taşıyıcı sistem yan duvarlara yaklaşarak kubbe altı ana hacmi güçlenmiştir."¹²²

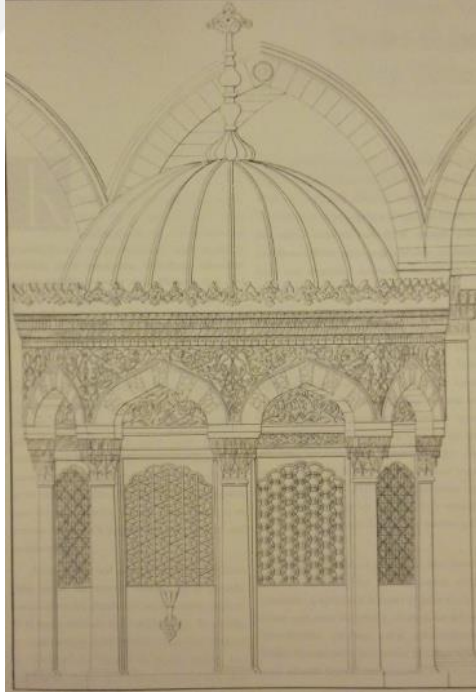
¹²² Özhan, **Ön.ver**, s.16.

(Resim-76) Edirne-Selimiye Camii-

Selimiye Caminin Padişah İçin Hususi Kapı Şekli" İlhan Ovalıoğlu, Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici-
Ebul Faruk Önal, 2011" s.116

(Resim-77) Edirne-Selimiye Camii- Caminin Avlusunda Bulunan Şadırvanın Resmi

" İlhan Ovalıoğlu Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici- Ebul Faruk Önal, 2011" s.117.

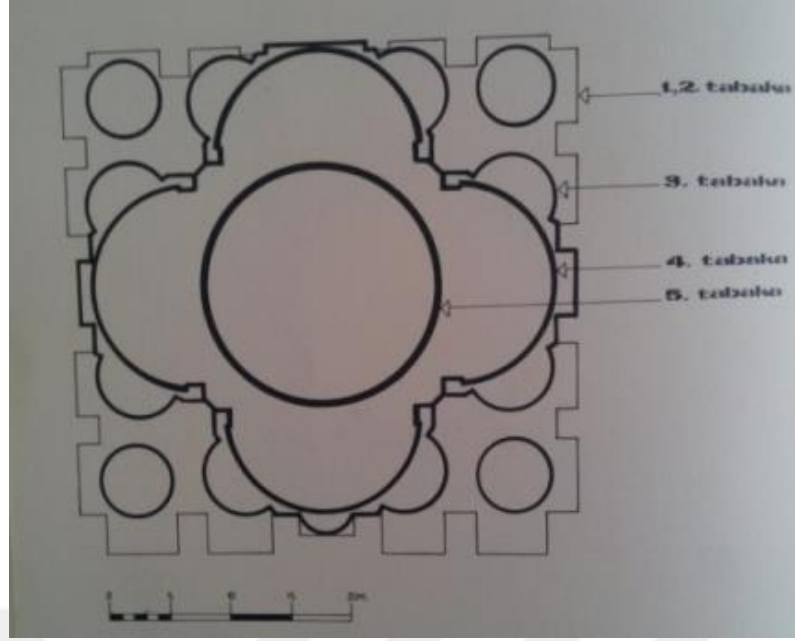
"Selimiye'ye kendisinden önce hiçbir caminin erişemediği aydınlık bir mekan kazandırmıştır. Dünya mimarlık tarihine Sinan üslubu olarak geçen uygulama (en saf kubbeli yapı tarzı) olarak kabul ediliyor ve bu uygulama bugüne kadar aşılamamıştır. Mimar Sinan burada adeta taşlarla yazmış, basit fakat bir o kadar gösterişli bir üslup yakalamıştır. Dışarıdaki simetrik, santimine kadar birbirinin aynısı dörtlü minare uygulaması da bir ilk. Mimar Sinan minarelere 19.yy da çok moda olacak incelik ve yükseklik gösterisi olarak değil, ana yapıyı bütünleyen merkezi kubbe mekanını güçlendiren öğeler olarak bakmıştır. Yine de içerden birbirinden bağımsız üç helezonik merdiven ekleyerek ustalığını göstermiştir.70 metrelik minare ve 43 metrelik kubbeden sonra avlunun ana kütleyle uyumunu sağlamak gerçekten müşküldür. Dış avluda ana kütleyle uyum içinde, kible duvarına bitişik vaziyette ve simetrik olarak inşa edilmiş iki medrese ile batı duvarında inşa edilmiş arasta hem fonksiyonel açıdan sağlamlığı artırırken, simgesel olarak ta din, ilim ve ticaretin birlikteliğinden kaynaklanan güce vurgu yapılmaktadır."¹²³

2.4.2.7.1.7.Şehzade Camii

Mimar Sinan tarafından yapılmış olan Şehzade camii İstanbul Fatih ilçesinde bulunmaktadır. "Şehzade Camii, İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan ve Mimar Sinan tarafından yapılan bir Camidir. Kanuni Süleyman'ın oğlu Şehzade Mehmed'in Saruhan valisi iken 1543 yılında 22 yaşında vefatı, babasını cidden müteessir etmiş (Şehzade-i Muazzez ve Mükerrerem ruhu şerifleri için cami, imaret, tabhane, muvakkithane, medrese ve mektepten mürekkep bir külliye) ile türbenin inşası Mimar Sinan'a havale edilmiştir. Külliyenin bulunduğu Eski Odalar civarı da Hünkarlar tarafından muvafık bulunmuştur. Genç Mimar Sinan, külliyenin inşasını (950-955) 1543-1548 senelerinde tamamlamıştır."¹²⁴

¹²³ Özhan, **Ön.ver.**, s.17.

¹²⁴ Tahsin Öz ve diğerleri, **Ön. ver.** s.233.

(Resim-78) Şehzade Camii mekan örtüsünün aşamaları

"Zeki Sönmez, 1988" s.150.

(Resim-79) Şehzade Camii, Şadırvan, Malakari Kalem İşleri,

<https://www.istanbuldakicamiler.com/sehzade-camii-fotograf-galerisi> [17.11.2018]

"Caminin planı kare şeklinde olup, namaz sathının 18.42m çapta bir esas kubbe ve kubbeyi taşıyan dört büyük kemerin hemen kilit taşları alt seviyesinde başlamak ve orta kubbe tesirini tamamlayıp devam ettirmek üzere dört fil ayağına istinada ettirilmesi ve bütün bu sistemin pandantifler, tali yarım kubbeler ve kısmen kemerler ile de desteklenmek suretiyle azametli bir kubbe sistemine ulaşılmıştır. Şehzade caminin 12 sütuna ve 16 kubbeli bir şadırvan avlusu ve bir de dış avlusu bulunmaktadır. Caminin cümle kapısı duvarın iki yanındaki ikişer şerefeli minareleri, tezyini bakımından emsalsizdir. Caminin dahili ve bilhassa şadırvan avlusundaki, malakari kalem işleri de iyidir." ¹²⁵

"Caminin, mihrap tarafında bulunan Şehzade Mehmet türbesi, genç Sinan'ın, genç Şehzadeye yaptığı bu türbe, enfes bir sanat varlığıdır. Kapı yanından başlayarak, içeride kubbe eteklerine kadar yükselen çiniler hiç bir yerde görülmeyecek renk ve desen hususiyeti taşımaktadır. Mamafih aynı sahada bulunan Rüstem Paşa, Damat İbrahim ve Destari Mustafa Paşa türbeleri de çini çeşidi itibariyle ayrı birer varlıktır. Aynı hazirede, Hatice Sultan, Şehzade Mahmut ve Fatma Sultan türbeleri de bulunmaktadır."¹²⁶

2.4.2.7.1.8.Sultanahmet Camii

Türkiye'nin kültür ve tarihi açısından önemli şehirlerinden birisi olan İstanbul da bulunan Sultanahmet camii, yedi tepeden oluşan İstanbul'un birinci tepesi sayılan yarımada da Topkapı Sarayı ve fethin sembolü Ayasofya ile birlikte ince ve zarif minareleri ile Sultanahmet camii yer almaktadır. Günümüzde ise yerli ve yabancı bir çok turistin ziyaret ettiği Sultanahmet cami ve külliyesi Sultan I.Ahmet tarafından inşa ettirilmiştir. İçerisinde 20 binden fazla çini bulunduğu için yabancılar tarafından mavi cami olarak adlandırılan eserin inşasına 1609 yılında başlanmıştır. Sultan Ahmet Han ve hocası Aziz Mahmut Hüdai Hazretleri ile birlikte temel kazma işlemlerinde bulunmuşlardır. 1616 yılında cami, 1619 yılında ise külliyesinde geri kalanı tamamlanıp ibadete açılmıştır. ¹²⁷

¹²⁵ Tahsin Öz ve diğerleri, **Ön. ver.** s.233.

¹²⁶ **Aynı.** s.234.

¹²⁷ Murat Karahan, "Sultanahmet Camii Belgeseli", (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2009) s.26.

(Resim-80) Sultanahmet Camii, Çinileri,

<http://www.sultanahmetcamii.org/tr/teknikler-ve-kullanilan-metaryeller/> [17.11.2018]

"Geç Osmanlı mimarisi eserlerinden Sultanahmet camii Mimar Sinan'ın yapı anlayışı içerisinde inşa edilmiştir. Caminin yapımı için mimarına her türlü kolaylığın sağlandığı bilinmektedir. Caminin mimarı Sinan'ın ölümünden sonra baş mimarlığa getirilen Sedefkar Mehmet Ağa'dır. Mehmet Ağa sadece mimari yeteneğe ve bilgiye sahip birisi değildir. Aynı zamanda sedefkar, ressam, şair ve müzisyen yönü ile de tanınan çok yönlü bir sanatçıdır.

Kareye yakın iki plandan oluşan Sultanahmet camii, çok geniş bir avlu ve ona eş değerde büyüklükte bir iç mekandan oluşur. Mimar Mehmet Ağa caminin seviyesini yüksek tutmakla, Ayasofya karşısına yapılan binanın daha yüksek görünmesini sağlamıştır. "¹²⁸

¹²⁸ Murat Karahan, "Sultanahmet Camii Belgeseli", (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2009) s.26.

(Resim-81) Sultanahmet camisinden Görünüm

Fotoğraf : Ahmet Muhammet Kılıç.

Külliyenin merkezini oluşturan cami, dört yarım plan şemasının başarı bir uygulamalarından birisidir. Dört kubbenin desteklediği büyük kubbe yaklaşık olarak 24 metre çapında ve yerden 43 metre yüksekliğinde olup, 5 metre çapında ise dört fil ayağının üzerinde oturmaktadır. Kubbe genişliği ve yüksekliği seyredenleri ve turistleri kendisine çekmektedir. Kubbesini süsleyen sureler ise ünlü hattatlardan Diyarbakırlı Seyyid Kasım Gubari'nin eseridir. Cami içerisi, iç mekanı oldukça ışık görür ve ferahdır. Sedefkar Mehmet Ağa ışık süzmesini kolaylaştırmak amacı içe pencereleri ve kemerleri kendine has bir stilde tasarlamıştır. Yerden kubbeye kadar 5 kat halinde toplam 260 adet renkli cam ile kaplı caminin içerisi oldukça rahatlatıcıdır. Şadırvan avlusu 26 mermer sütuna oturtulmuş 30 kubbe ile çevrilidir. Sultanahmet cami'nin bir diğer önemli özelliği ise en çok mermer kullanılan Osmanlı eseridir. ¹²⁹

---

¹²⁹ Murat Karahan, **Aynı.** s.26.

(Resim-82) Sultanahmet Camii-

https://www.sultanahmetcami.org/tarihce_h10.html tr [15.12.2018]

2.4.2.7.2. Osmanlı Dönemi Önemli Külliyesi

Külliye, caminin çevresinde bulunan camiyle birlikte yapılmış medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane, hamam, mektep vb. gibi yapıların oluşturduğu topluluk olarak adlandırılabilir. Osmanlı döneminde yapılmış olan önemli Külliye başlıca; Fatih Külliyesi, Mahmutpaşa Külliyesi, II. Bayezit Külliyesi, Hadım Ali Paşa Külliyesi, Davut Paşa Külliyesi, Haseki Külliyesi, Şehzade Külliyesi, Mihrimah Sultan Külliyesi, Süleymaniye Külliyesi, Yeni Valide Külliyesi, Kara Mustafa Paşa Külliyesi, Nuruosmaniye Külliyesi, Eyüp Sultan Külliyesi gibi daha bir çok Külliye vardır.

"Fatih külliyesi Osmanlı mimarlık tarihinde en basit geometri ile etkileyici bir simetri elde eden yapılar grubu olarak kabul edilmektedir. Kareye yakın 200x200 m. 44 dönüm arazinin köşelerinin kesiştiği yerde caminin ana kapısı yer almaktadır. Caminin sağında ve solunda ayna simetriği olarak sekiz medrese (Akdeniz ve Karadeniz medreseleri) ve caminin güney doğu ve batısında kare planlı simetrik avlusu darüşşifa ve tabhane yerleştirilmiştir. Külliye'nin mimarı Atik Sinan'dır."¹³⁰

¹³⁰ Özhan, **Ön.ver.** s.46.

"II. Beyazıt'ın sadrazamı Davut Paşa'nın kendi adıyla anılan külliye camisinde de ilk dikkati çeken şey ana mekanda büyük köşe mukarnaları. Bu camide Ali Paşa camisinden farklı olarak yirmi metre çaplı ve yüksek bir taşıyıcı siteme sahip büyük kubbe kullanımı ile geniş bir ibadet mekanı hedeflenmiştir. Dönemin vezirlerinden Bali Paşanın 1504 yılında yaptırdığı cami ise iki yanda kemerli galeri kullanılmasıyla diğer vezir camilerinden farklılaşmaktadır."¹³¹

"III. Ahmed'in annesi için Üsküdar'da yapılan Yeni Valide külliyesi, Rüstem Paşa'da kullanılan sekizgen taşıyıcı kasağa rağmen köşe kubbelerinin belirginleştirilmiş olması, mihrap duvarında vurgulanan taşıyıcı payandalar ve manastır tonozlu son cemaat yeri gibi yenilikler Taşıyor. 18. asırda standart hale gelen yükseklik oranı fazla mimari tasarım bu cami ile başlamıştır. Türbeler içinde çok güzel bir örnek olan Gülnuş Sultan'ın üstü açık türbesi cami hariminde yer almaktadır."¹³²

2.4.2.7.3. Osmanlı Dönemi Önemli Sarayları

"Saray kelimesi Farsça kökenlidir ve İngilizcesi *palace* yada *court*'dur. İtalyancada Avrupa coğrafyasında bulunan sarayları ifade etmek *palazzo* kelimesi kullanılırken, doğu saraylarını ifade etmek için ise *serrare* yani (içe kapalı) anlamı taşıyan fiil kökenli *serraglio* kullanılmaktadır. Yine İtalyancada (haram) anlamı taşıyan (içe kapalılığı) ifade etmek için kullanılan *serrare* fiilinin Farsça kökenli sarayın, *serraglio* olarak kullanılmasından ötürü bu dile girdiği bilinmektedir.

Osmanlı kaynaklarında saray kavramının, padişaha aidiyeti belirtecek bir şekilde, *Saray-ı hümayun* olarak isimlendirildiği görülmektedir. *Hümayun* kelimesinin Osmanlıca sözlüklerde karşılığı mübarek, kutlu, padişaha ait olarak geçmektedir. Kamus-ı Turki'de hükümdaran hazretinin konutu olarak geçen saray kavramının, erken ve Klasik Osmanlı dünyasında, diğer bir deyiş ile Modernleşme Dönemi öncesinde (sultanın resmi makamı ve oturma yeri) yani hem ikametgahı ve hem de yönetim merkezi olarak şekillendirmiş olduğu anlaşılmaktadır."¹³³

¹³¹ Aynı. s.47.

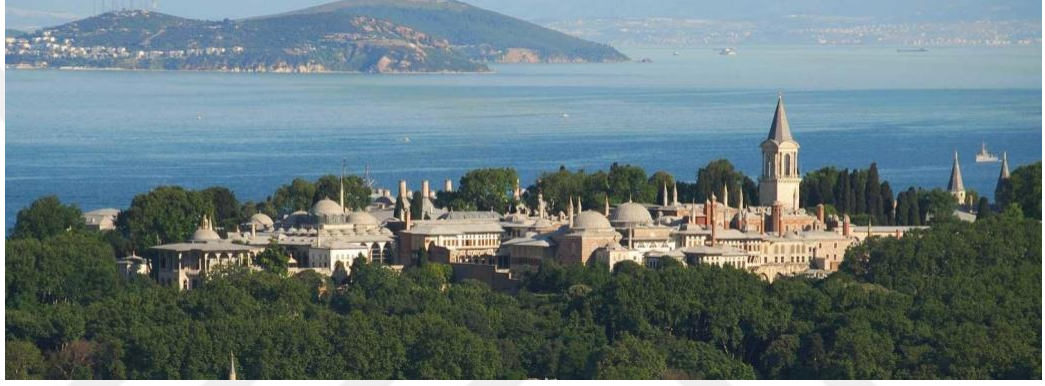
¹³² Aynı. s.61.

¹³³ Zafer Sağdıç, Üç Osmanlı Sarayında İşlev ve Mimarlık Bağlantısı, (Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2006), s.4-6.

2.4.2.7.3.1.Topkapı Sarayı

"Osmanlı kaynaklarında 19. yüzyıla kadar *Saray-ı Cedid-i Amire* ya da *Yeni Saray* denen, bugün ise Topkapı Sarayı olarak bilinen bu sarayın yapımından sonra *Forum Tauri*'deki saray *Saray-i Atik* ya da Eski Saray adını almıştır. Bu yeni proje için II. Mehmed'in seçtiği 592.600 metrekarelik arazi halkın *zeytunluk* dediği ancak artık kısmen bir konut alanı olarak kullanılan eski Bizans akropolü idi. Sultan, bu araziye birçok ülkelerde dolaşmış, başka hükümdarların saraylarını görmüş mühendis ve danışmanlarıyla *müşavere* ettikten, yörede su olup olmadığını ve yapım masraflarını belirlemek için bir araştırma yaptıktan sonra seçmiştir."¹³⁴

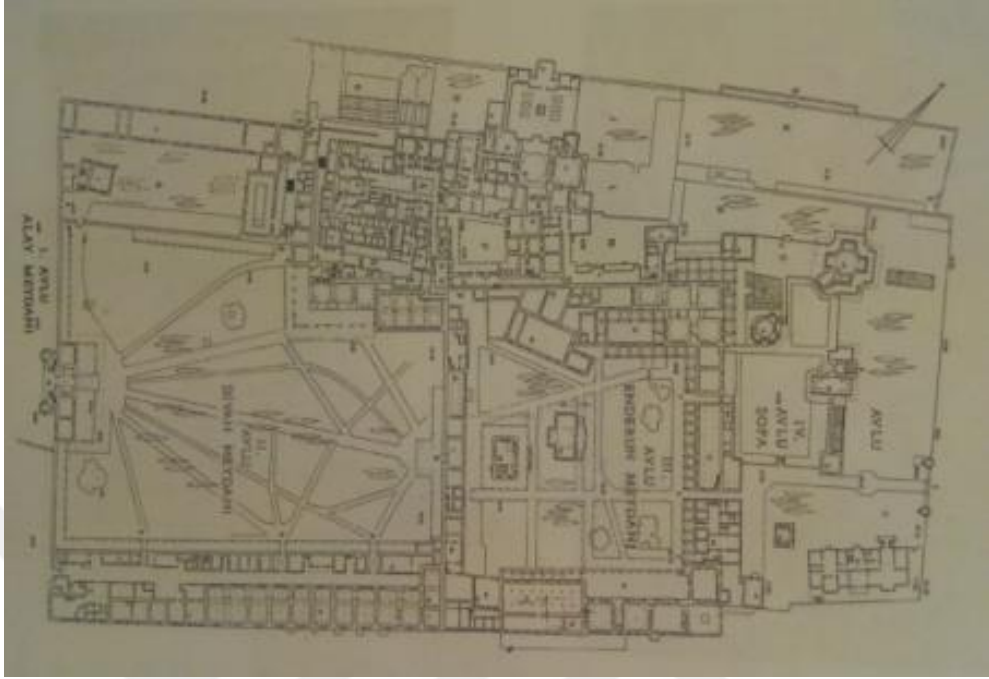
(Resim-83) Topkapı Sarayı-

<http://www.topkapisarayi.gov.tr/tr> [18.11.2018]

"Topkapı sarayı Karadeniz boğazının karşısında liman ağzında kurulmuştur.Yarım adanın bu tarafı Osmanlı padişahlarının beşyüz yıllık yaşanmış tarihi ile Sarayburnu adını almıştır. Bu sarayın temeli 15. asır ortalarında Fatih Sultan Mehmet tarafından atılmıştır. 19. asrın ortalarında ise binanın son kısmını Abdülmecid yaptırmıştır. Saray 15. ve 19. asırlardaki her dönemin zevkli mimari eserlerini barındırmaktadır. Bir kale duvarı sarayı şehirden ayırmaktadır, bu duvarın deniz kenarındaki kısmı, Bizans yapısı olan surlardır. Kara üzerinde bulunan kısmı ise Fatih tarafından yaptırılmıştır. Tarihi kaynaklarda sur-ı Hakani ismini almıştır. Sarayın şehir merkezine açılan ve tek büyük merasim kapısı Bab-ı Hümayun bu Sur-ı Hakani üzerinde ve Ayasofyanın tam karşısındadır. Önünde küçük bir meydan olup

¹³⁴ Gülrü Necipoğlu, **15. ve 16. yüzyılda Topkapı Sarayı Mimari, Tören ve İktidar**, Çeviren:Ruşen Sezer (1.Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. ,Ocak 2007) s.28.

18. asırda Sultan III. Ahmed bu meydanın tam ortasına kendi adı ile anılan bir çeşme yaptırmıştır."¹³⁵

(Resim-84) İstanbul, Topkapı Sarayı Yerleşim Planı-

Doğan Kuban, 2002, s.162.

Gülru Necipoğlu'nun *15. ve 16. yüzyılda Topkapı Sarayı Mimari, Tören ve İktidar* adlı eserinde " Birinci avlu duvarla kuşatılmış sarayı kente bağlayan, görkemli alayların başladığı ve bittiği yer olduğundan, halk arasında Alay Meydanı diye bilinirdi. Kentin alay yolu Ayasofya'nın yanındaki, birinci avlunun ana girişi Bab-ı Hümayun'a bağlıdır. Resmi ziyaretçi, iki kuleli Orta Kapının önünde atından inip eşiğe geçtiğinde kendisini kapının diğer cephesindeki 10 sütunlu görkemli bir revakta bulurdu. İşte bu revaktan görünen yer ikinci avluydu. Kapının dış cephesinde hakim olan askeri güç fikri ile içteki bahçeli avlunun, cennetsi görünümü arasında çarpıcı bir karşıtlık vardı. Kapı; birinci avludan, çimen ekilmiş, başlıca yapı ve kapıları birbirine bağlayan çapraz taş yolların arasında yüksek selvilerin sıralandığı, duvarlarla çevrilmiş dikdörtgen bir bahçeden oluşan ikinci avluya geçişi belirlemekteydi. "¹³⁶

¹³⁵ Reşad Ekrem Koçu, (Topkapı Sarayı, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., 1. Baskı, İstanbul Ansiklopedisi Kütüphanesi, Neşriyat Kollektif Şti., Ekim 2014), s.17.

¹³⁶ Gülru Necipoğlu, **Ön.Ver.** s.59..62.

2.4.2.7.3.2.Yıldız Sarayı

"Yıldız uzun asırlardır Beşiktaş Tepesi ismiyle anılmaktadır. Sahil boyunca uzanan bu koruluk tepe Hazine-i Hassa'ya ait yani Padişah ailesinin malı olup hükümdarların özel av ve gezinti yeri olarak bilinmektedir. Bilhassa Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) ve onu takip eden birçokları bu yeşil ve manzaralı tepeye rağbet etmişler, hatta kasırlar, köşkler, parklar, bahçeler ve çeşmeler gibi sanat eserleriyle bezemişlerdir. İşte bu güzellikleri iledir ki önceleri zaman zaman oturlan Yıldız bilahare daimi ikametkâh olmuştur. Kısacası Yıldız Bayezid'deki Eski Saray, Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe'den sonra Osmanoğulları'nın İstanbul'daki dördüncü ikametgâhı olmuştur."¹³⁷

(Resim-85) Yıldız Sarayı,

<https://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/yildiz-sarayi-muzesi> [18.11.2018]

"Osmanlı saraylarının sonuncusu olan Yıldız sarayı Boğaziçini gören bir tepeden başlayarak Beşiktaş ve Ortaköy arasında yayılan ortalama 5000 metre kare bir alan içerisinde bulunan köşkler, yönetim, hizmet yapıları, bahçe ve parklar bütünüdür. II. Abdülhamid'in 33 yıl süren liderliği süresince en görkemli haline ulaşarak şehir içinde şehir niteliği taşıyan Yıldız sarayı Dolmabahçe sarayı gibi bir bütün olarak tasarlanmayıp, uzun zamanlar süresince ihtiyaca göre eklenen mimarilerden oluşmaktadır. İç donanımı bezemesi ve mekan örgütlenmesi gibi yapılanan Topkapı sarayından da farklı bir kimlik kazanmıştır. Bizans ve Osmanlı

¹³⁷ Tahsin Öz ve diğerleri, **Ön. ver.** s.244.

döneminde sarayın bulunduğu bölgenin geniş bir ormanlık arazi olmasından dolayı Kanuni döneminden başlayarak padişahların av ve mesire yeri haline gelmiştir."¹³⁸

(Resim-86) Yıldız Sarayı İçerisi

<http://www.millisaraylar.gov.tr/saraylar/yildiz-sarayi-sale> [18.11.2018]

"Geniş Yıldız bahçeleri kadar marangozhane, dökümhane, kilithane ve çini atölyesi gibi atölyeler ve nihayet resim ve müzik salonları, fotoğrafane, tiyatro ve kütüphane hünkarın boş vakitlerinde eğlendiği yerlerdir. Yıldız Sarayı da tıpkı Topkapı gibi çeşitli köşklere kurulmuştur. 10.000 kadar insanın yaşadığı bu küçük ve şahane şehirde hünkarın şahsi korunmasıyla vazifeli olan tüfekçiler ve Beşiktaş Muhafızlığı yanında Yıldız duvarları dışında yerleşmiş olan I. Ordu veya Hassa Ordusu vardı."¹³⁹

2.4.2.7.3.3. Dolmabahçe Sarayı

"Bugün Dolmabahçe Sarayının bulunduğu alan liman iken 17.yüzyılda doldurulup saraya ait bir bahçeye dönüştürülmüş, bundan dolayı da Dolmabahçe olarak adlandırılmıştır. Alanda saraya ait yapılaşmanın 2. Beyazıd (1481-1512) dönemine kadar uzanıldığı düşünülmektedir. 17. yüzyılın sonunda sarayın harem dairesinin büyük bir kısmının yıktırıldığı, yeni yapılar ve bazı onarımlar yapıldığı bilinmektedir. 4.Mehmed (1648-1687) döneminde Çinili köşk ve bir çok yapı inşa edilmiştir. Çinili Köşk Dolmabahçe Sarayının yapımı sırasında uzun süre muhafaza edilmiş daha sonra yıkılmıştır. 3. Ahmed döneminde (1703-1730) has bahçe ile yapılar bütünleştirilerek çevresi duvarlarla çevrilmiş ve Beşiktaş Sarayı-ı Hümayunu

¹³⁸ Draşan Uğuryol, Yıldız Sarayı (Yıldız Teknik Üniversitesi) Bahçesindeki Çeşmeler: Belgeleme ve Koruma Önerileri, (Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 2011), s.3.

¹³⁹Tahsin Öz ve diğerleri, **Ön.Ver** . s.244.

adını almıştır. Sultan Abdülmecid döneminde (1839-1861) Beşiktaş Sahil Sarayı yıktırılarak yerine kagir Dolmabahçe Sarayı yaptırılmıştır. Sarayın yapım ve sonrası dönemine ait belgelerin bir kısmında Beşiktaş Sarayı olarak bahsedilmeye devam edildiğini görmekteyiz."¹⁴⁰

(Resim-87) Dolmabahçe Sarayı,

<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR-165607/dolmabahce-sarayi.html> [18.11.2018]

"Dolmabahçe sarayı tek bir bina içerisinde toplanmış, birbirine bağlı bir bütünün parçaları olan bu yapılar topluluğunun içerisinde; kabul salonunun hemen yanında bekleme salonları yer almakta, anıtsal merdivenler ve tiyatro benzeri antrelerden geçilmesi gibi batılı kullanım ve yerleşim düzeni prensipleri ile koltuk ve ağır kanepeler, dekoratif masalar, büyük avizeler ve ayaklı kristal şamdanlar gibi Avrupa eşyaları ile donatılmıştır."¹⁴¹

¹⁴⁰ Jale Beşkonaklı, "Dolmabahçe Sarayı'nda Endirekt Koruma Yöntemleri", (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2010), s.23.

¹⁴¹ Çelik Gülersoy, (Dolmabahçe, Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III, İstanbul Kitaplığı, 1984), s.156

(Resim-88) Dolmabahçe Sarayı Kapısı-

Çelik Gülersoy, s.166.

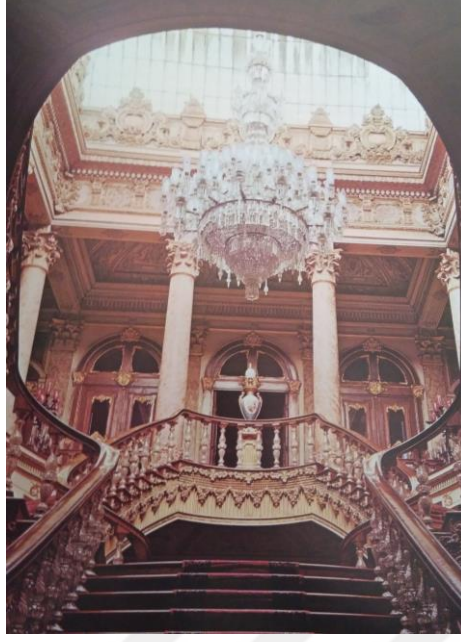
"İstanbul boğazının Marmara denizine yakın batı kıyısında, Fındıklı ile Beşiktaş arasında yaklaşık olarak 250.000 m2 bir alan üzerine kurulan Dolmabahçe Sarayı isminden de anlaşılacağı üzere sığ bir koyun doldurulması ile oluşan dolgu zemin üzerine inşa edilmiştir. Çok eskiden de bir yerleşim bölgesi olduğu biline sarayın da inşa edildiği alan ve yakın çevresi bazı antik kaynaklarda 'İasonion' olarak geçmektedir." ¹⁴²

"Saray kısacası, inşaat en mükemmel şekilde uygulanmış, detaylar en uygun çözümleri getirecek nitelikte planlanmıştır. Bu nedenledir ki, büyük yapı, uzun süre terk edilmiş olmasına rağmen, (II. Abdülhamid bu sarayda sadece 45 gün kalmış, daha sonra yıldız sarayına çekilerek, 33 sene gibi uzun bir süre, Sarayı kaderiyle baş başa bırakmıştır), bünyesinin sağlamlığı mükemmelliği sayesinde, ayakta kalmıştır."

¹⁴³

¹⁴² Burcu Kaşif, "Osmanlı Sarayları'nda Dış Mekan Tasarımı Üzerine Bir Değerlendirme Dolmabahçe ve Yıldız Örnekleri, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2010), s.176.

¹⁴³ Çelik Gülersoy, **Ön.Ver.** s.159.

(Resim-89) Dolmabahçe Sarayı Merdivenleri,

Çelik Gülersoy, s.176.

2.4.2.7.4. Osmanlı Dönemi Önemli Türbeleri

Önemli türbeler; Mimar Sinan türbesi, Kanuni Sultan Süleyman türbesi, Hürrem Sultan türbesi ve Şehzade Mehmet türbesi olarak bilinmektedir.

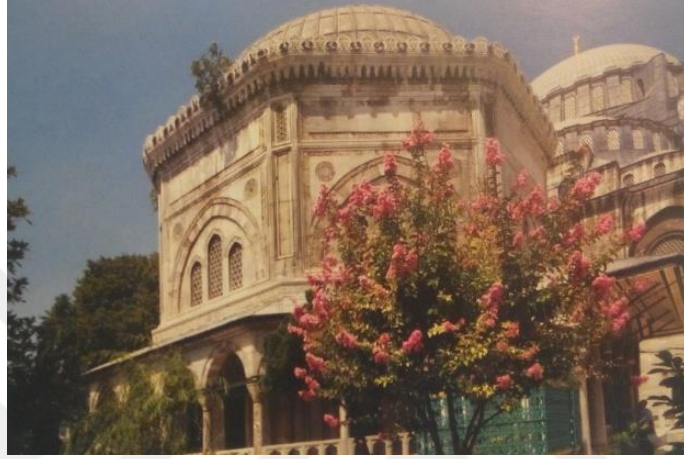
"Mimar Sinan vakfiyesi, Mimar Sinan Türbesi'nin yerinin, Mimar Sinan'ın sağlığında evinin yanında, Ağa Kapısının karşı köşesinde hazırlandığını, kafes oymalı mermer bir şebeke ile çevrildiğini açıklar. Mimar Sinan Türbesi burma kavuklu mezar taşı ile Mimar Sinan'ın ölümünden sonra yapılmıştır. Hacet penceresi üzerinde yer alan 1588 (Hicri 996) tarihli kitabeyi şair ve nakkaş Şai Mustafa Çelebi yazmıştır." ¹⁴⁴

"Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesi eşi Hürrem Sultan'ın türbesinin hemen yanında yer almaktadır ve Kanuni'nin ölümünden sonra Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Süleymaniye Külliyesinin duvarlarla kaplı haziresine gidiş yolunda, geç Roma mezar geleneğinin tamamen Sinan'a özgü görkemli yorumlaması ile benzersiz olan Kanuni Türbesi, cami yönü üzerinde kibleye paralel bir şekilde ayarlanıp konumlanmıştır. Mimar Sinan bu yapısı ile Osmanlı mezar yapı tipi kubbeli türbeyi kare veya çokgen gövde, kubbe ve girişten oluşan klasik plandan çıkararak inşa

¹⁴⁴ Cantay, **Ön.ver.** s.48.

etmiştir. Ve köşeleri pahlı sekizgen gövdeyi çevreleyen 28 sütunlu ve iç mekanda köşelere yerleştirilen sekiz bağımsız sütunla yeni bir düzenlemeye taşımıştır.

Türbe içerisinde ortada padişaha ait olan büyük bir sanduka ve iki yanında ise hanım ve sultanların yattığı sandukalar bulunmaktadır. Padişahın hemen sağında kızı Mihrimah Sultan (1522-1578) yatmaktadır ve yanlarında ise annesi ve kızı izleyerek devam etmektedir. ¹⁴⁵

(Resim-90) İstanbul- Kanuni Sultan Süleyman'ın Türbesi

" Meltem Cansever, 2009" s.122.

"Hürrem Sultan'ın ölümü üzerine 1558 yılında inşa edilen Hürrem Sultan Türbesi, Süleymaniye vakfiyesinde hayranlıkla anlatılan ve cennet ile ilgili benzetmelerle tanıtılan bir yapı olarak yer almıştır. Vakfiyede Kadın Efendi Türbesi adı ile anılan yapıyı, Risale-i tezkiret ülebniye ve Tuhfet ül- mimarin Haseki Sultan Türbesi olarak vermişlerdir. Cami ve bağlı yapıların inşası ile ilgili muhasebe kayıtları, türbenin pirinç şebekeli 7 penceresi olduğunu, 8 üst pencerenin renkli cam süslemeli pencereler olarak yapıldığını bildirirler. Yapının giriş revakı ve mekan, bahar ağaçları ile, ölüm düşüncesinden uzak bir çini süsleme ile değerlendirilmiştir. Yapının kubbe kitabesini Hattat Hasan Çelebi yazmış, türbeye kubbeden inen altın varak kaplı bir top konmuştur." ¹⁴⁶

¹⁴⁵ Cantay, **Ön.ver.** s.48.

¹⁴⁶ **Aynı.** s.47.

"Kanuni Sultan Süleyman, oğlu Şehzade Mehmed vefat ettiğinde, oğlunun adını yaşatacak şekilde onun hatırasına en kısa zamanda en güzel bir türbenin yapılması için Mimar Sinan'a emir vermiştir. Sultan Süleyman'ın babalık sevgi ve duyguları sebebiyle üzüntü ve kederinin ne derece yükseldiğini anlatılamaz. Bunun için kendisine ait caminin yanında, son derece güzel bir gül bahçesi içinde türbe yapılmıştır. Şehzadenin vefatı ve türbenin yapım tarihleri, meşhur hattat tarafından türbenin ön yüzüne yazılmıştır. Gelecek yılın tarihi de rakam ile gösterilmiştir.¹⁴⁷

Şehzade Türbesi sekiz köşeli bir tabana oturtulmuş sekizgen mimari bir yapıdır. Her tarafı çepeçevre kabartma köşelerle bezenmiştir. Uzunluğuna ikinci sıranın pencerelerine kadar çıkan duvar içinde çeşitli figürler ile taştan oyulmuş bir divanhane vardır ki bunun üstü yuvarlaktır.

"Türbenin etrafı çok güzel işlenmiş mermerlerden yapılmış olup, üç basamaklı bir merdiven ile çıkılır. Camlı ve direkli sofadan içeri girilir. Buradan kaplama iç kısma geçilir. Bu bölüm ikisi yeşil ve ikisi pembe dört direk tutturulmuştur. Zemin sıra taşlarla döşelidir. Kapının üzerindeki tarih altın yıldızla yazılmıştır. Türbede iki sıra pencere vardır ve bunlar iki ayrı özelliktedir. Biri dört köşe diğeri beyaz pencerenin rengarenk (vitray) camlarından giren ışık sanki işlenmiş değerli taşların parıltısına benzer. Pencerelerin tamamı otuz ikidir. Türbenin her yüzünde dört pencere vardır. Pencerelerin arasında kalan duvarlar zeminden başlayarak üzeri mine işlenmiş kubbeye varıncaya kadar çeşitli motiflerle işlenmiş çinilerle süslenmiştir."¹⁴⁸

2.4.2.7.5. Osmanlı Dönemi Önemli Savunma Yapıları

Hisar önemli konumları bölgeleri düşmanlardan korumak ve savunma amaçlı yapılmış yüksek duvarlı ve kuleli çevresinde ise koruyucu tuzaklar bulunan kaleler olarak bilinmektedir.

"Türkler Orhan Bey döneminde Boğaz kıyılarına geldiler. Fakat İstanbul'da ilk Türk kalesi Anadolu Hisarı, Güzelcehisar, Neşri'ye göre Karadeniz kıyısında Şile'nin alınmasından sonra yapılmıştır (1395). Yıldırım'ın Anadolu kıyısında Göksu ağzına yaptırdığı hisar, eski tarihlerde çok kez adı geçen ve kalıntılarına Anadolu'nun

¹⁴⁷ İlhan Ovalıoğlu, Cevat Ekici, Raşit Gündoğdu, Ebul Faruk Önal, **Osmanlı Mimarisi** (Birinci basım, İstanbul: Çamlıca Basım Yayım, 2011), s.95.

¹⁴⁸ Ovalıoğlu ve diğerleri, **Ön.ver.** s.96.

ve Balkanların pek çok yerinde rastlanan küçük savunma yapılarının karakteristik ve en çok bilinen örneklerinden biridir. Etrafındaki hisar peçesi denilen küçük surlar Fatih'in İstanbul fethinden önce Boğazkesen Hisarını (Rumeli Hisarı) yaptırdığı sırada eklenmiştir. Bu küçük hisar sadece Yıldırım'ın bir gözetleme noktası, belki casusları için bir sığınak, fakat her şeyden önce gelecek için bir işarettir. O sırada kıyıları dolmamış olan Göksu üzerinde ve güneyinde boğaza dayalı büyük bir kaya çıkıntısı üzerine inşa edilmiş hisar düzgün bir iç kule ve onu çevreleyen, üzerine oturduğu kayanın biçimine kesinlikle uyan, adeta onunla bütünleşen bir çevre duvarından oluşmaktadır. "¹⁴⁹

(Resim-91) Anadoluhisarı, İstanbul, Gravür (A.Gabriel) "Doğan Kuban, 2007" s.170.

"Hisar'ın kapısı, kıyıları dolmadan önce burada bir girinti yapıp kayaya ulaşan dereye dayanmaktadır. 4 m kalınlığındaki dış duvar içindeki girişten kuleyi çeviren 5-6 m genişliğindeki iç bahçeye geçiliyor ve doğu cephesinden kuleye giriliyordu. Giriş katının üzerinde sonuncusu tonozla örtülü üç ahşap döşemeli kat vardı. En üstte mazgallı duvarlarla çevrili savunma katı bulunuyordu. Dış duvarların su kenarında olanları ortalama 9.50 m yüksekliğindedir. Kara tarafındaki görkemli duvar iki burç arasında 15 m'ye yükselir. Dış duvarlar üzerindeki seğirdim 1.50 m genişliğindedir. İç kulenin en üst platformu dış duvarlardan 4 m daha yüksektedir. İri moloz taşlarla düzensiz olarak yapılmış dış duvarlar kullanılan olağan üstü harcın özelliğine bağlı olarak daha sonra yapılan Fatih dönemi hisar peçesine göre daha az bozularak günümüze gelmişlerdir."¹⁵⁰

¹⁴⁹ Doğan Kuban, **Osmanlı Mimari** (Birinci basım, İstanbul: Yem yayın, 2007), s.169.

¹⁵⁰ **Aynı.** s.171.

(Resim-92) Anadoluhisarı (Güzelcehisar),

"Tahsin Öz ve diğerleri, 1969" s.193.

Anadolu Hisarı; "Niğbolu Savaşından sonra, İstanbul kapılarına gelen Yıldırım Beyazıt, saldırılara hazırlanmış ve Göksu deresinin ağzına (Güzelcehisar) da denilen bu hisarı yaptırmıştır. Yapımı 1393 yılına rastlamaktadır. Bu hisar engebeli bir alanda, yarım daire biçiminde, köşeli kulelerden meydana gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet, Rumeli Hisarını ele aldığı zaman, onarım ve eklemeler yaptırmıştır. Hatta, bu gibi hisarların içinde bulunması gelenekleşmiş olan caminin bulunmadığını görerek, hisara yakın tek kubbeli bir de cami yaptırmıştır. Ne yazık ki, bu cami yolun açılması sırasında yıkıldığından, 1883'te bugünkü cami yaptırılmıştır."¹⁵¹

(Resim-93) Anadoluhisarı (Güzelcehisar),

<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR-202459/anadolu-hisari-muzesi.html> [15.12.2018]

¹⁵¹ Tahsin Öz ve diğerleri, **Ön.ver.** s.216

"Osmanlı padişahları, İstanbul'u almak için, Bizans'ı dört kere kuşatırlar fakat değişik sebeplerle hepsi sonuçsuz kalır. İstanbul boğazının en dar yerinde, Anadolu yakasında Yıldırım Beyazıd tarafından yaptırılan, vaktiyle, 'Akça Hisar, Güzelce Hisar, Yenice Kale' gibi isimlerle anılan Anadolu Hisarı da, aynı amaç için inşa edilmiştir. İstanbul'u fethetmeyi kutsal bir gaye edilen II. Sultan Mehmed (Fatih), Anadolu Hisarının tam karşısında, Rumeli yakasında, bir hisar yaptırmaya karar verir. Rumeli Hisarı planı, sarp arazinin durumuna paralel olarak, bir çok girinti ve çıkıntı içerir. Hisar içi sahası, yaklaşık 150x125 metre büyüklüğündedir."¹⁵²

(Resim-94) Rumelihisarı

"Tahsin Öz ve diğerleri, 1969" s.217.

"Surların çevresi kuzeyden güneye kadar, 250 metre uzunluğunda; doğudan batıya kadar 150 metre genişliğindedir. Hisarda Arapça ve Farsça iki yapı yazıtı bulunmakta olup, bunlar (856) 1452 tarihini göstermektedir. Hisarın dağ kapısı, Diz dar kapısı, Hisarpeçe kapısı, Sel kapısı, Koluk kapı adları verilen beş kapısı vardır. Büyük kulelerden sağ tepedeki Sarıca Paşa kulesidir ve 27 metre yüksekliğindedir. Kıyıya yakın olanı Halil Paşa kulesi, karşı taraftaki tepede bulunan da Zağanos Paşa kulesidir. Duvar kalınlıkları 6-7 metre olup, içlerinde katlar ve topların yerleştiği bölümler bulunmakta idi. Bunların ayrı olarak 14 de burç bulunmaktadır. Rumeli Hisarının merkezi bir noktasında bulunan Bizans çağına ait bir sarnıç muhafaza edilmiş ve içine bir cami yaptırılmıştır. Minaresi çok zarif olup, merdivenleri bir ağaç kütüğünün içi oyulmak sureti ile meydana getirilmiştir. Bu özelliği ile dikkate değer bir eserdir."¹⁵³

¹⁵² Y.Mimar- Cahide Tamer, **Rumeli Hisarı Restorasyonu (Belgelerle-Anılarla)**, (Birinci basım, İstanbul: Türkiye Turing Otomobil Kurumu, 2001) , s.4.

¹⁵³ Y.Mimar- Cahide Tamer, **Ön.Ver.** s.217.

(Resim-95) Rumeli Hisarının planı (A. Gabrielden)

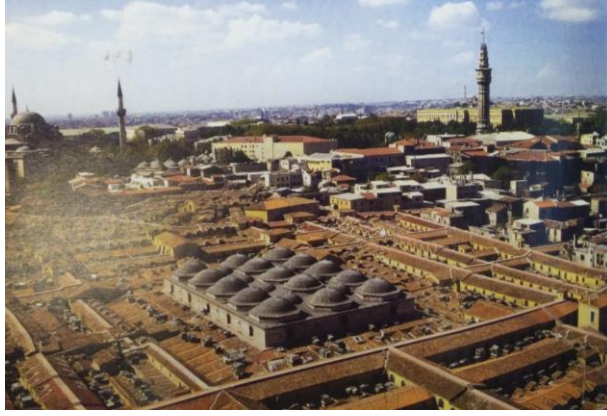
"Tahsin Öz ve diğerleri, 1969" s.217.

2.4.2.7.6. Osmanlı Dönemi Önemli Çarşıları

Osmanlı döneminde şehirleşme açısından ihtiyaçları görmek ve çeşitli ticaretler yapılmasından dolayı çarşıların rolü büyüktür. Günümüzde de çarşılar, pazarlar gibi örneklendirmek mümkündür. Ama Osmanlı döneminde ise her dönemdeki gibi mimari unsurlara çok önem verilmiş ve görkemli planlar ile yapılmış çarşılar mevcuttur bunların en önemlileri kapalı çarşı ve mısır çarşısıdır.

"Türk geleneklerine ve Şehircilik mimarisine göre yerleşmeler daima bir iktisadi merkez etrafında olurdu. Onun için şehirler kurulurken evvela bir kapalı çarşının temeli atılırdı. Bu sebeptendir ki üstü kapalı pazar yerlerini Türk şehirlerinin çoğunda görmekteyiz. Nuruosmaniye ile Bayezid ve Mahmutpaşa arasında 30.700 metre kare yer kaplayan büyük çarşı veya Kapalıçarşı'nın çekirdeği olan İç Bedesten veya Bezastan Bizans devrinden kalmadır. Bezaz, bez yani kumaş ve mensucattan gelmedir. Bezazstan da bu gibi malzemenin satıldığı yerdir."¹⁵⁴

¹⁵⁴ Tahsin Öz ve diğerleri, **Ön.ver.** s.219-220.

(Resim-96) Kapalı Çarşı "Süleyman Faruk Göncüoğlu, s.82.

"1 Temmuz 1825 yılındaki büyük Hocapaşa yangınında bir kere daha yanan çarşı tekrar tamir görmüşse de 10 Temmuz 1310/ 1894'deki Büyük depremde yeniden harap olmuştu. Sultan Abdülmecid II. nin emriyle tekrar onararak 1898'de yeniden alışverişe açılmıştır. Kapalıçarşı da 3000 kadar dükkan vardır, çevresinde bulunan hanlardaki oda ve dükkanlar da bunlara katılırsa 4000 dükkan kadar etmektedir. Kapalıçarşı da ayrıca 5 cami, 1 okul, 7 çeşme, 1 dolaplı kuyu, 1 acı akarsu, 1 sebil, 1 şadırvan vardır. 61 sokak üzerine yapılmış olan bu büyük çarşının tam 13 kapısı vardır. Bedesten, İç Bedesten, Kuyumcular gibi çeşitli bölümlere ayrılmış çarşının önemli bir kısmı da eski kullanılmış eşyanın alınıp satıldığı yerdir ki halk buraya Bitpazarı'ndan galat olarak Bitpazarı veya Bayat pazarı da demektedir."¹⁵⁵

"İstanbul'un en eski ve özgün çarşılarından birisi olan Mısır çarşısı Eminönü meydanında açılmaktadır. Yeni caminin batısında yer alıp L plan şeklinde bir yapıya sahiptir. Turhan Hatice Sultan vakfından olan çarşı, 1664 yılında açılan Yeni caminin bitiminden bir yıl sonra tamamlanmıştır. Mısır çarşısına valide çarşısı ve yeni çarşıda denilmektedir, ancak mısır çarşısı olarak anılmasının nedeni Kahireden alınan vergilerle meydana gelmesidir. Mısır çarşısı altı kapılıdır ve mimarı da Hassa Baş mimarı Mustafa Ağa dır. Haseki kapısındaki kısım iki katlı bir plana sahiptir. Üst katlar çarşı lonca yönetimi, çarşı hancısı ve bekçilerine aittir. Bu bölüm çarşı içerisindeki anlaşmazlıkların denetlemelerin ve yapılan usulsüzlüklerin görüşülüp tartışıldığı yerdir. Deniz yolu ile özellikle Mısır seferli gelen baharat ve çeşitli malların satış merkezi olan Mısır çarşısında bu dönemlerde 100 dükkan vardı. 49

¹⁵⁵ Tahsin Öz ve diğerleri, **Ön.ver.** s.219-220.

dükanda aktarlar geri kalanda ise yorgancı ve pamukçular bulunmaktaydı. Bu gün ise çarşıda kuyumcu, baharatçı, çeyizci gibi ürünleri satan 94 dükkan bulunmaktadır." ¹⁵⁶

(Resim-97) Mısır Çarşısı, 23.10.1943.

"Süleyman Faruk Göncüoğlu, s.85.

"Burada eskiden Ceneviz ve Venediklilere ait bir Kapalıçarşı varsa da harap olmuştur. Bilahare Yeni cami yapılırken Sultan Mehmet IV. (1648-1687) nin annesi Turhan Valide Sultan 1660'da bu harap çarşığı onarttırarak bir medrese halinde Camie vakfetmiştir. Böylece uzun müddet medrese olarak kullanılan çarşı bir talebe isyanı sebebiyle Padişahın emriyle yeniden çarşıya çevrilmiştir, ve Mısır Çarşısı ismini almıştır. Mısırçarşısı ismi buradaki aktar ve kökçülerde baharat ve tıbbi otlar satılmasından gelmektedir. Çünkü sağlık ve ile ilgili bu gibi maddeler uzun asırlar bize Şark'tan, Hindistan'dan ve Arabistan'dan ve Mısır yolu ile gelmekteydi. Ta 1942 yılına kadar bu şekilde kullanılan çarşı o tarihte Evkafça onarılarak yeniden halka açılmışsa da artık herhangi bir çarşıdan farksızdır. Eski aktar ve kökçülerden ancak birkaç tanesi kalmıştır." ¹⁵⁷

¹⁵⁶ Süleyman Faruk Göncüoğlu, **Yolu İstanbul'dan Geçen Kervan'ın Sarayları**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul'a Yönelik Araştırmalar, 2. Baskı, 2012, İstanbul), s.85.

¹⁵⁷ Tahsin Öz ve diğerleri, **Ön.ver.** s.221.

2.4.3.Mimar Sinan ve Mimari Eserleri

"Osmanlı imparatorluğunun en parlak devrinin büyük mimarı, dünya çapında ismini duyuran sanatkar olan mimar Sinan 1490 yılında Kayseri'ye bağlı Ağırnas köyünde dünyaya gelmiştir. Sinan 1512 de devşirme olarak alınıp acemi oğlanlar mektebine verilmiştir. 1521 tarihli Belgrad seferinden önce yeni çeri olmuştur. Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferine katıldığı belirtilmektedir. Sinan ordu içerisinde yetişme çağında iken İran, Suriye, Irak, Mısır, Balkanlarda, Macaristan ve Güney Avusturyayı görmüştür. Sultan Süleyman'ın İran seferinde Van gölü sahilinde keşif yapmak için üç kadirge yaparak içine top ve tüfekler yerleştirip askerler ile karşıya geçerek düşman ahvalini anlayıp geldiğini anlatmaktadır. 1538 Karabudan seferinde Prut nehri üzerinde kirli ve bataklık arazide kazık çakılması mümkün olmadığı halde Sinan bu bölgeye köprü kurarak Sultan taktirine layık görülür ve Tuna üzerinde de köprüler kurmuştur. Ordu içerisinde istihkamacı olarak görev yapan Sinan mimar olarak yetişmesini tamamlayıp 1539 yılında mimarbaşı seçilmiştir. Bu esnada tam 50 yaşına girmiştir. Ömrünün geriye kalan 50 yılına ise Sinan 364 tane eser sığdırmıştır."¹⁵⁸

"Sinan gittiği ülkelerdeki yapıları incelemekten kendini alamazdı. Buralarda gördüğü tekli ve çoklu kubbeli yapılar onu oldukça etkilemiştir. Bu özenle yapılan incelemeleri ülkemizde daha da geliştirerek mimari yapılarında uygulamıştır. Ve dünya çapında tanınan, konuşulan bir mimar olmuştur. Bununla ilgili İsmet İnönü'nün tarihe geçen cümlesi de (Sinan'ın eşsiz olan ve belki de eşsiz kalacak olan eserlerini her Türk'e belletmek, bütün dünyaya öğretmek bizim için tatlı ve şerefli bir vazifedir), cümlesi de Sinan'ın ne kadar başarılı bir mimar olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır."¹⁵⁹

"Beceri ve başarılarını sürekli tazeleyen Sinan başta Edirne ve İstanbul olmak üzere Osmanlı devletinin geniş coğrafyası üzerindeki şehirleri birbirinden güzel eserler ile süslemiştir. Sinan'ın yapmış olduğu mimariler kentsel planı yönlendirici özelliklere sahiptir. Ayrıca eşsiz güzellikteki bu yapılar yapılmış olduğu kentlerinde simgesi haline gelmiştir. Sinan'ın camii, mescit, kervansaray, türbe, medrese,

---

¹⁵⁸ Prof. Dr. Oktay Aslanapa, **Mimar Sinan**, Kültür Bakanlığı Yayınları/1349, Türk Büyükleri Dizisi/141, Ankara, 1992, s.4-5.

¹⁵⁹ Ekrem Akurgal, **Sanat Tarihi Bakımından Sinan**, Cilt-2, Sayı-3, DOI: 10.1501/Dtcfder_0000000456 Yayın Tarihi: 1944, s.2-3.

hamam, imaret, su kemeri ve köprü gibi değişik programlı her türden eseri Anadolu'nun bir çok kentinden başka, Irak, Suriye, Filistin, Sudi Arabistan, Kırım, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Yugoslavya ve Yunanistan gibi ülkelerin kentlerini süslemektedir. Sinan Osmanlı toprakları üstünde kendinden önce yapılmış olan bir çok eseri de restore ederek günümüze ulaşmalarını sağlamıştır. Hangi döneme ait olursa olsun her türden eseri incelemiş ve bunlardan yararlanmıştır. Bizans döneminin İstanbul'da bulunan en büyük eseri olan Ayasofya'nın bile günümüze ulaşması II. Selim'in fermanı ile Sinan'ın yaptığı restorasyon sayesinde olmuştur. ¹⁶⁰

"Akılcı mekan düzenleme ve akıcı planlama tasarımı anlayışı doğrultusunda ilerleyen Sinan rasyonel bakış açısından dolayı faydacı ve işlevsel yaklaşımından dolayı çağdaş olabilmıştır. Sinan sürekli arayış içinde olsa da hiç bir zaman tekrara düşmemiştir. Önem verdiği örtü elemanı kubbeyi alt mekan tasarımı ile birlikte geliştirmeye yönelmiştir. Bu sayede mekan bütünlüğünü sağlayarak örtü elemanına ulaşmaya çalışmış, kubbelerin düzenini bir bütün olarak ele almıştır. Arayışları sayesinde kubbenin gelişimini en üst düzeye kadar zorlamış ve özellikle Edirne Selimiye camisinde büyük bir zafere ulaşmıştır. Kubbeyi zirveye taşıyan büyük mimar bu sayede 16.yy klasik dönem Osmanlı mimarisinin simgesi haline gelmiştir. Küçük yaşlarda devşirilerek Kayseri'den İstanbul'a getirilen Sinan yeniçeri ocağında yetişmiştir." ¹⁶¹

"Sinan 14, 18 yaşları arasında Yavuz Sultan Selim zamanında yeniçeri yapılmak için devşirilen oğlanlardandır. Devşirme işlemi ile çocukların bir kısmı yeni çeri olurken bir kısmı da devlet hizmetinde çalıştırılmıştır. Sinan da bu zamanlarda dülgerliği istemiş ustalarını dikkatle izleyip inşaatlarda çalışmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yeniçeri olarak 1521 Belgrat 1522 Rodos seferlerine yaya olarak katılmıştır. Yaya olark katıldığı bu seferlerde Atlisekban olmuş 1526 Mhoaç Savaşından sonra yaya başı rütbesine yükseltilmiştir. Zemberekçi başı olarak 1529 Viyana kuşatması 1532 Alman seferine katılmış 1534 İran ve Bağdat seferlerinde bulunmuştur. Keşif amacı ile Van gölünü geçmek için malzeme ve alet sıkıntılarına rağmen toplu tüfekli 3 kadirga inşa etmiş hatta

---

¹⁶⁰ Prof. Dr. Suphi Saatçi, (Y.Mimar) **Bir Osmanlı Mucizesi Mimar Sinan**, Ötüken Neşriyat A.Ş. Yayın Nu: 618, Kültür Serisi:286, İstanbul, 2005, s.10-11.

¹⁶¹ Prof. Dr. Suphi Saatçi, **Ön.Ver.** s.11.

kaptanlığını yaparak karşı sahile geçip düşman hakkında bilgi toplamıştır. Katıldığı önceki savaşlarda da yeteneğini gösterdiği mühendislik alanındaki başarıları sebebi ile haseki rütbesine getirilmiştir. Korfuz ve Purya seferinde Prut nehri üzerine kısa sürede bataklıkta inşa etmiş olduğu köprü Sinan'a büyük bir ün kazandırmıştır. 1539 da Mimarbaşı acem Ali'sinin ölümü üzerine Sadrazam Lütfi Paşa Sinan'ı Mimarbaşılığa getirmiştir. Göreve atanmasında Sinan'ın daha önceki yapı işlerinde çok başarılı olması rol oynamıştır. Sinan Mimarbaşılığa olgun bir yaşta getirdiği için katıldığı seferler sırasında görmüş olduğu doğu ve batıdaki çeşitli kültür eserleri karşılaştığı acele çözüm bekleyen sorunlar askerlikte kazandığı disiplin denetim ve örgütlenme bilgisi ona büyük bir görgü ve deneyim kazandırmış, tasarım ve yöneticilik yeteneklerini geliştirmiştir. 50 yıl gibi uzun bir süre çalışan Sinan bu dönem içinde 477 yapıyı tasarlamış tasarımın denetlemiş inşa etmiş veya onarmıştır.

"¹⁶²

"Oktay Aslanapa'nın Osmanlı Devri Mimarisi isimli kitabında ise; "Orduda bir istihkamacı olarak çalışan Sinan, mühendis ve mimar olarak yetişmesini tamamlayıp, 1539 yılında mimarbaşı seçildiği zaman 50 yaşına gelmişti. Bundan sonra geçen elli yıllık devrede, Sinan bütün imparatorluk ülkesinde şaşılacak bir süratle sayısız eserler meydana getirmiştir. Bunların sayıları 364'ü bulmaktadır. Gittiği yerlerde gördüğü eserleri yakından inceleyen Sinan, bunlardan edindiği fikirleri, Türk mimarisi içinde eritip olgunlaştırmıştır."¹⁶³ diye açıklanmıştır.

"Mimar Sinan'ın 470'e yakın eserlerinden ön plana çıkan önemli bazı yapıları incelemek gerekirse külliye Haseki Külliyesi, Haseki Hürrem Sultan için yapılan bu külliye Sinan'ın mimarbaşı olduktan sonra ele aldığı ilk büyük yapılar topluluğudur. Cami, medrese, sıbyan mektebi ve imaretten oluşur. Yapıların birbiri ile açılı bir şekilde yerleşmesi zengin perspektiflerin görülmesini sağlamıştır. Süleymaniye Külliyesi, Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. İstanbul yarımadasının en yüksek tepesinden birinde yer almaktadır. Kent silüeti içinde doruk noktası oluşturmuştur. Cami ile diğer yapılar istinat duvarları ve teraslar düzenlenerek oturtulmuş simetrik bir kompozisyon tasarlamıştır. En büyük Osmanlı külliyesinden bir tanesidir. Üsküdar da bulunan Atik Valide Külliyesi, II Selimin

---

¹⁶²Y.Mimar, Reha Günay, **Mimar Sinan**, Yem Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, Kasım, 2012, s.24...176.

¹⁶³ Oktay Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İnkılap Kitap Evi, 2. Basım, İstanbul, 2004, s.202.

karısı olan Nurbanı Sultan tarafından yaptırılmıştır. Cami, medrese, tekke, hastane, taphane, kervansaray, imaret, hamam ve sıbyan mektebinden oluşmuştur. İmaret, taphane, kervansaray, hastane önemli bir sosyal merkez olarak beraber düzenlenmiştir." ¹⁶⁴

"Mimar Sinan ilk eserlerinde Osmanlı mimarisinin İznik, Bursa, Edirne geleneğine bağlanarak mekan araştırmalarına başlamıştır. Şam Beylerbeyi (Suriye Valisi) Hüsrev Paşa adına Halep'te 1536/37' de yaptığı Hüsreviye külliyesi, ilk eseri olarak ilgi çeker." ¹⁶⁵

(Resim-98) Hüsreviye Külliyesi,

Oktay Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, s.202.

"Camilere örnek vermek gerekirse; Rüstempaşa camisi, Rüstempaşanın ölümünden sonra yaptırılan bu caminin üzerleri aynalı tonozlarla örtülmüştür. Yan maffileri orta mekana kadar devam eder köşelere ise kubbe konulmuş fakat ağırlık kuleleri konulmamıştır. ¹⁶⁶

¹⁶⁴Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.s.170...172.**

¹⁶⁵ Oktay Aslanapa, **Ön.Ver. s.202.**

¹⁶⁶Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.s.170...176.**

(Resim-99) Rüstem Paşa Camii

Reha Günay, Mimar Sinan, s.102.

Sokollu camisi, eğimli bir arazi üzerine kurulmuş sokaklarla ilişkisi çok iyi çözümlenmiştir. Özellikle dersane altından avluya giriş ilginç bir düzenlemedir. Selimiye Camisi, Sinan'ın tasarladığı 4 dayanağa oturan yarım kubbeli camilerin en büyüğüdür. 3100m² olan bu cami Ayasofya'da da kullanılan mihrap doğrultusunda iki yarım kubbenin kullanılması özelliğine sahiptir.¹⁶⁷

(Resim-100) Selimiye Camii

Reha Günay, Mimar Sinan, s.106.

¹⁶⁷Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.**s.170...176.

Çok ayaklı ve çok kubbeli camilere tek örnek, Kasımpaşa'da bulunan Piyale Paşa Camisidir. Penceresiz kubbe paralel ikişer sıra halinde sütunlara oturtulmuştur. Önemli özelliği ise mihrap cephesindeki dışa taşkın payandaların ince mihrap duvarının taşımayacağı kubbe yüklerini taşımasıdır. ¹⁶⁸

(Resim-101)Piyale Paşa Camii

Reha Günay, Mimar Sinan, s.124.

Medreseler, Şemsi Ahmet Paşa medresesi, bu medresenin revakları kıyı çizgisi ile dik açı yapacak şekilde denize doğru çevrilmiştir. Eyüp- Zal Mahmut Paşa medresesi, sokağa bakan kanat girintili çıkıntılı ve farklı boyutta odalarla tasarlanarak yol çizgisine uydurulmuştur. Türbeler; Hayreddin Paşa Türbesi, dilimli kubbesi ve kasnağı renkli taşlarla bezeli cephesi çinili iç mekana sahip özellikleri olan bir türbedir. ¹⁶⁹

¹⁶⁸Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.s.170...176.**

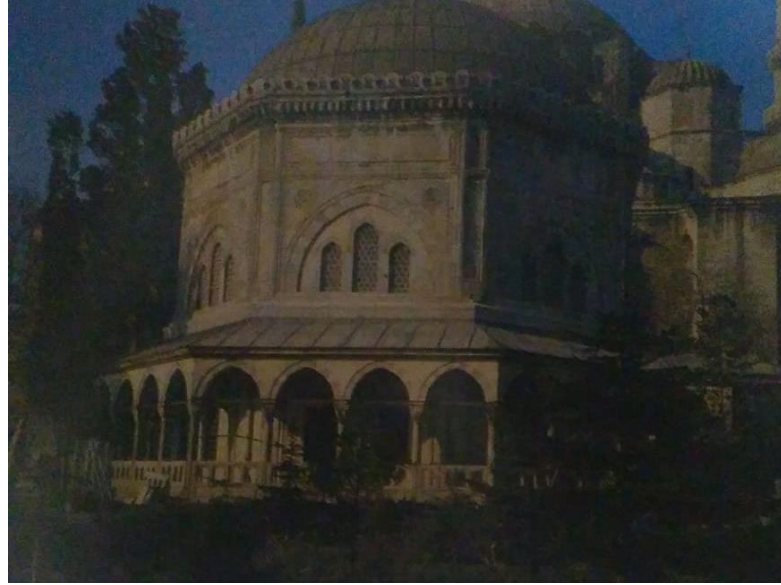
¹⁶⁹Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.s.170...176.**

(Resim-102) Hayreddin Paşa Türbesi

Gözde Ramazanoğlu, Mimar Sinan'da Tezyinat Anlayışı, s.15.

Kanuni Sultan Süleyman türbesi, Sinan'ın türbeleri içinde geleneksel biçimlerden ayrılarak adeta antikiteye uzanan en önemli türbesidir. Sekizgen gövdeli bu türbenin alt bölümü dıştan revaklarla çevrilidir. Sütunlar dış duvarlara geniş karınlı kemerler ile bağlanmıştır.¹⁷⁰

(Resim-103) Kanuni Sultan Süleyman Türbesi

Gözde Ramazanoğlu, Mimar Sinan'da Tezyinat Anlayışı, s.28.

¹⁷⁰Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.**s.170...176.

İmaretler; Şehzade İmaretı, bu imaret kare planlı bir avlunun iki yanında yer alan altışar kubbeli iki kütlede oluşur ve mutfaklar dört yemekhanesi iki kubbeli olup bir çok depoya da sahiptir. Atik Valide İmaretı, bu imaret kervansaray ve taphane ile beraber simetrik bir plana sahiptir. İmaretin avlusu T biçimli olup üç yanı revaklıdır. Darüşşifalar; Hafsa Sultan Darüşşifası, bu darüşşifa Sinan'ın ilk yaptığı hastanedir. Çeşitli hastalıklar ve ruh hastalıklarının tedavı edildiği merkezdir. Kare planlı revaksız bir medrese planına sahiptir. ¹⁷¹

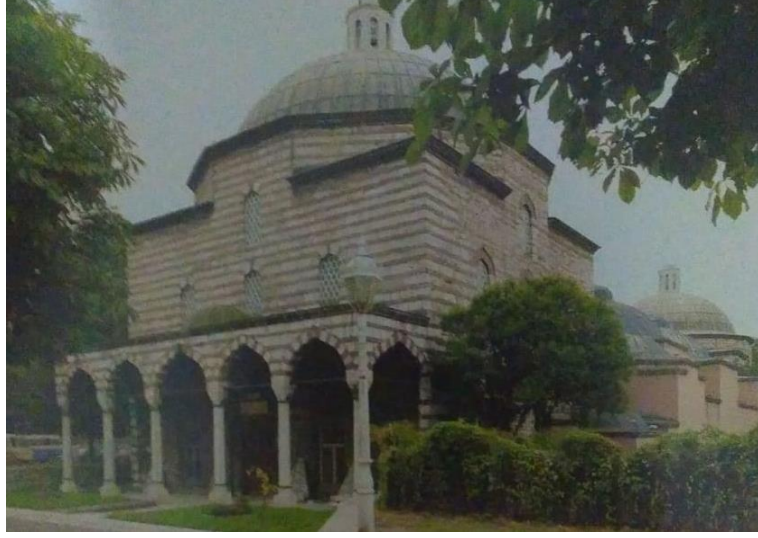
(Resim-104) Hafsa Sultan Darüşşifası

Reha Günay, Mimar Sinan, s.159.

Hamam; Haseki Hürrem Sultan Hamamı, Sinan bütün mimarlık deneyimlerinde uyguladığı merkezi kubbeli şemayı bu hamam sıcaklığı içinde kullanarak orta sofa ve halvetleri tek bir mekan içinde toplamıştır. Bu amaçla halvet duvarları alçak tutulmuş, çevredeki mekanlar ise tonoz ve küçük kubbeler ile örtülmüştür. ¹⁷²

¹⁷¹Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.**s.170...176.

¹⁷²Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.**s.170...176.

(Resim-105) Haseki Hürrem Sultan Hamamı

Reha Günay, Mimar Sinan, s.162.

Kervansaraylar hanlar; Edirne Rüstem paşa Kervansarayı, bir kent hanı ve bir menzil hanının birleşiminden oluşmasıyla önemli bir özellik kazanmıştır. Sultan Süleyman Kervansarayı, uzun dikdörtgen bir yapı olup içerisi üç sıra direklidir. Kısa cepheleri üçgen alınlıklı ve pencerelidir. Ahşap çatısı iki yöne eğimli ve çatılıdır.¹⁷³

(Resim-106) Sultan Süleyman Kervansarayı

Reha Günay, Mimar Sinan, s.167.

¹⁷³Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.**s.170...176.

Taphaneler; gezici dervişlerin barındığı cami içindeki odalar yani zaviyeler sonraları camiye bitişik taphanelere dönüşmüştür. Şehzade taphanesi, kubbeli ve fenerli bir giriş holünün iki yanında kubbeli ikişer odadan oluşan kervansarayın yanında yer alan çifte bir yapıdır. Süleymaniye Taphanesi, bu taphane avlulu ve revaklı olarak dikkat çekmektedir. Kompozisyonları ve oranları ile görkemli bir yapıdır. Köprüler; Sultan Süleyman köprüsü, boyları birbirinden farklı dört köprüden oluşan bir dizi olup toplam 336 metre uzunluğundadır. Kitabesinde Sinan'ın adı olan tek köprüdür. Harami dere Kapı Ağası köprüsü, tarihi bilinmeyen bu köprü'nün özelliği tek hörgüçlü, üç gözlü ve 75 metre uzunluğunda olmasıdır. ¹⁷⁴

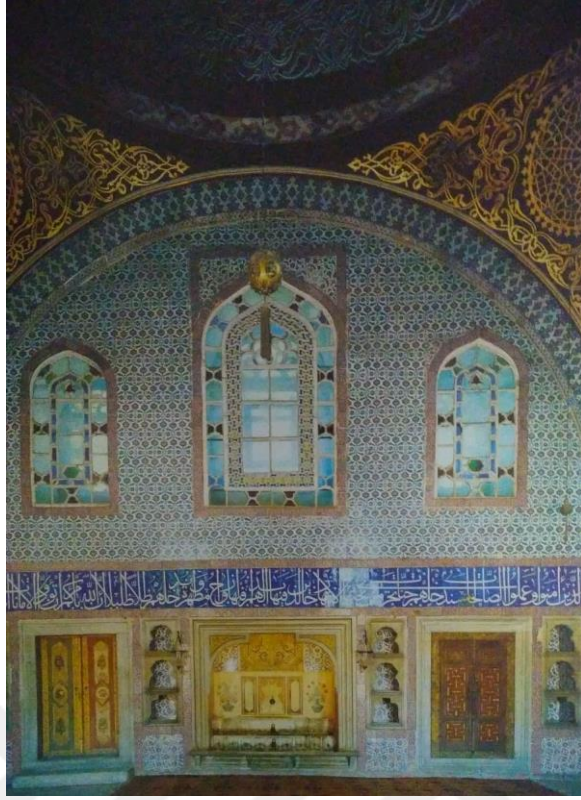
(Resim-107) Harami dere Kapı Ağası köprüsü

<https://islamansiklopedisi.org.tr/haramidere-koprusu>

Su yapıları; Mağlova kemeri, 260 metre uzunluğunda 36 metre yüksekliğinde üst üste iki sıra kemerlidir. Ayaklar arasında bulunan yayaların geçeceği bir geçit köprü görevi de yapmaktadır. Sinan'ın yaptığı ilk kemerin bir selde yıkılmasının hemen ardından bu kemeri daha özenli yaptığı bilinmektedir. Uzun kemer, 710 metre uzunluğunda 26 metre yüksekliğinde olan bu kemerin en büyük özelliği temellerinin Roma döneminden kalmasıdır. Köşkler saraylar; Topkapı Sarayı III. Murat köşkü, ön girişli olan bu köşk kare planlıdır. Pandantifli bir kubbe ile örtülmüş karşılıklı ocak ve selsebili dolap ve hücreleri tepe pencereleri olan duvarları çini ile kaplanmış bir yapıdır. Kubbesi malakari (rölyef) bezenmiştir. Bu köşkün alt katında büyük bir havuz vardır." ¹⁷⁵

¹⁷⁴Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.s.170...176.**

¹⁷⁵Y. Mimar, Reha Günay, **Ön.Ver.s.170...176.**

(Resim-108) Topkapı Sarayı III. Murat Köşkü

Reha Günay, Mimar Sinan, s.178.

Mimar Sinan Türk mimarisinde çok önemli eserler vermiş bir mimardır.Yapmış olduğu eserleri tek tek açıklayarak yazmak mümkün olmadığı için sadece yapılarının isimleri verilmiştir. Yazılmış olan eserler çeşitli kaynaklardan alınmış ve toparlanmıştır. Mimar Sinan'a ait olan bu yapıların bilinmeyenleri ve bazıları yer almamaktadır. Bilinen eserleri ve bir çoğu aşağıda verilmiştir.

"Süleymaniye Camii: İstanbul, Süleymaniye'de, Şehzade Camii: İstanbul, Saraçhane'de, Haseki Hürrem Sultan Camii: İstanbul, Avratpazarı'nda, Mihrimah Sultan Camii: İstanbul, Edirnekapi'da, Osmanşah Valide Camii: İstanbul, Aksaray'da, Sultan Bayezıd Sultan Camii: İstanbul, Yenibahçe'de, Ahmet Paşa Camii: İstanbul, Topkapı'da, Rüstem Paşa Camii: İstanbul, Tahtakale'de, Sokullu Mehmet Paşa Camii, İstanbul, Kadırğa'da, İbrahim Paşa Camii: İstanbul, Silivrikapi'da, Bali Paşa Camii: İstanbul, Hüsrevpaşa'da, Hacı Evhad Camii: İstanbul, Yedikule'de, Abdurrahman Çelebi Camii: İstanbul Molla Gürani'de, Mahmut Paşa Camii: İstanbul, Ahırkapı'da, Oda Paşa Camii: İstanbul, Yenikapı'da, Hoca Hüsrev Paşa Camii: İstanbul, Koca Mustafa Paşa'da , Hamamı Hatun Camii: İstanbul, Sulu

Manastır'da, Süleyman Paşa Camii: İstanbul, Üsküplü Çeşme'de, Ferruh Kethuda Camii: İstanbul, Balat Kapısı'da, Dırağman Yunus Camii: İstanbul, Balat'ta, Hurrem Çavuş Camii: İstanbul, Yeni bahçe'de, Ahi Çelebi Camii: İstanbul, İzmir İskelesi'nde, Süleyman Subaşı Camii: İstanbul, Unkapanı'nda, Zal Mahmut Paşa Camii: İstanbul, Eyüp'te, Nişancı Paşa Camii: İstanbul, Eyüp'te, Şah Sultan Camii: İstanbul, Eyüp'te, Emir Buhari Camii: İstanbul, Edirne kapı'da, Merkez Efendi Camii: İstanbul, Yeni kapı'da, Çavuş başı Camii: İstanbul, Sütlüce'de, Hüseyin Çelebi Camii: İstanbul, Kiremitlik'te, Kasımpaşa Camii: İstanbul, Tersane'de, Sokullu Mehmet Paşa Camii: İstanbul, Azapkapı'da, Kılıç Ali Paşa Camii: İstanbul, Tophane'de, Muhiddin Çelebi Camii: İstanbul, Tophane'de, Molla Çelebi Camii: İstanbul, Beşiktaş tophane arasında, Ebulfazl Camii: İstanbul, Tophane üstünde'de, Sinan Paşa Camii: İstanbul, Beşiktaş'ta, Mihrimah Sultan Camii: İstanbul, Üsküdar'da, Eski Valide Sultan Camii: İstanbul, Üsküdar'da, Şemsi Paşa Camii: İstanbul, Üsküdar'da , İskender Paşa Camii: İstanbul, Kanlıca'da, Çoban Mustafa Paşa Camii: Gebze'de, Pertev Paşa Camii: İzmir'de, Rüstem Paşa Camii: Sapanca'da , Mustafa Paşa Camii: Bolu'da, Ferhad Paşa Camii: Bolu'da, Mehmet Bey Camii: İzmit'te, Osman Paşa Camii: Kayseri'de, Hacı Paşa Camii: Kayseri'de, Ahmed Paşa Camii: Ankara'da, Lala Mustafa Paşa Camii: Erzurum'da, Sultan Alaattin Camii: Çorum'da, Abdül Selam Camii: İznik'te, Hüsrev Paşa Camii: Halep'te, Sultan Murat Camii: Manisa'da, Orhan Gazi Camii: Kütahya'da, Kabe-i Şerif Camii: Mekke'de, Hüseyin Paşa Camii: Kütahya'da, Rüstem Paşa Camii: Bolvadin'de, Sultan Selim Camii: Kara Pınar'da, Süleymaniye Camii: Şam'da, Selimiye Camii: Edirne'de, Taşlık Camii: Edirne'de, Mustafa Paşa Camii: Edirne'de, Haseki Sultan Camii: Edirne'de, Semiz Ali Paşa Camii: Babaeski'de, Sokullu Mehmet Paşa Camii: Burgaz'da, Sokullu Mehmet Paşa Camii: Hafsa'da, Semiz Ali Paşa Camii: Ereğli'de, Sokullu Mehmet Paşa Camii: Sofya'da, Sofu Mehmet Paşa Camii: Hersek'te, Ferhat Paşa Camii: Çatalca'da, Maktul Mustafa Paşa Camii: Budin'de, Firdevs Bey Camii: Isparta'da, Memi Kethuda Camii: Ulaşlı'da, Tatar Han Camii: Kırım'da, Rüstem Paşa Camii: Rusçuk'ta, Osman Paşa Camii: Tırhala'da, Mehmet Bey Camii: Tırhala'da, Mesih Paşa Camii: Hüsrev Paşa Camii: Van'da."¹⁷⁶

---

¹⁷⁶ Selahattin Yaşar, **Sanatı İle Dünyayı Büyüleyen Mimar Sinan Hayatı - Sanatı - Eserleri**, Yeni Asya Neşriyat, 1. Baskı, Ocak, 2011, İstanbul, s.137

"Rüstem Paşa Mescidi: Yeni Bahçe'de, İbrahim Paşa Mescidi: İsa kapısında, Sinan Paşa Mescidi: Yeni bahçe'de, Çivizade Mescidi: Topkapı'da, Emirali Mescidi: Gümrükhane'de, Mimar Sinan Mescidi: Yeni Bahçe'de, Avcıbaşı Mescidi: Gümrükhane'de, Şerifzade Mescidi, Mehmed Çelebi Mescidi, Hafız Mustafa Mescidi: Yenibahçe'de, Simkeşbaşı Mescidi: Lütüpaşa Çarşısı'nda , Hacıgizade Kızı Mescidi: Fatih'te, Çavuş Mescidi: Silivrikapı'da, Çivizade Kızı Mescidi: Davutpaşa'da, Takyeci Ahmed Mescidi: Silivrikapı'da, Hacı Nasuh Mescidi: Sarıgez'de, Kasap Hacı İvaz Mescidi, Hamza Hacı Mescidi: Ağa Çayırı'nda, Hacı Hasan Mescidi, İbrahim Paşa Zevcesi Mescidi: Kumkapı'da, Bayram Çelebi Mescidi: Langa'da, Şeyh Ferhat Mescidi: Langa'da, Kürkçübaşı Mescidi: Kumkapı'da, Kemhacılar Mescidi, Kuyumcular Mescidi, Hersek Mescidi: Ayasofya'da, Yayabaşı Mescidi: Fenerkapısı'nda, Abdi Subaşı Mescidi: Sultan Selim'de, Hacı İlyas Mescidi: Ali Paşa'da, Hüseyin Çelebi Mescidi: Sultan Selim'de, Duhanizade Mescidi: Kocamustafapaşa'da, Kadızade Mescidi: Çukurhamam'da, Hamid Efendi Mescidi: Azapkapı'da, Tüfenkhane Mescidi: Hisar'da, Saray Ağası Mescidi: Edirnekapı'da, Dökmecibaşı Mescidi: Eyüp'te, Arabacıbaşı Mescidi: Eyüp'te, Kaysunizade Mescidi: Sütlüce'de, Karcı Süleyman Mescidi: Eyüp'te, İki Mescid: İstanbul'da, Ahmet Çelebi Mescidi: Kiremitlik'te, Yahya Kethüda Mescidi: Kasımpaşa'da, Hasan Çelebi Mescidi: Kasımpaşa'da, Süheyl Mescidi: Tophane'de, İlyaszade Mescidi: Topkapı'da, Memi Kethüda Mescidi: Kasımpaşa'da, Sokullu Mehmed Paşa Mescidi: Büyükçekmece'de, Hacı Paşa Mescidi: Üsküdar'da, Saraçhane Mescidi: Hasköy'de, Sarraf Mescidi: Topkapı'da, Abdi Çelebi Mescidi: Sulumanastır'da, Üçbaş Mescidi: Gümrükhane'de."¹⁷⁷

"Süleymaniye Medresesi: İstanbul, Süleymaniye'de, Yavuz Sultan Selim Medresesi: İstanbul, Halıcılar'da, Şehzade Mehmet Medresesi: İstanbul, Hürrem Sultan Medresesi : İstanbul, Valide Sultan Medresesi: İstanbul, Mihrimah Sultan Medresesi: İstanbul, Sokullu Mehmet Paşa Medresesi: İstanbul, Osman Şah Valide Medresesi: İstanbul, Rüstempaşa Medresesi :İstanbul, Ali Paşa Medresesi: İstanbul, Sokullu Mehmet Paşa Medresesi: İstanbul, Sofu Mehmet Paşa Medresesi: İstanbul, İbrahim Paşa Medresesi: İstanbul, Sinan Paşa Medresesi: İstanbul, İskender Paşa Medresesi: İstanbul, Kasımpaşa Medresesi: İstanbul Kasımpaşa'da, İbrahim Paşa Medresesi: İstanbul, Şemşi Paşa Medresesi: İstanbul Üsküdar'da, Cafer Ağa

---

¹⁷⁷ Aynı. s.140.

Medresesi: İstanbul, Mahmud Ağa Medresesi: İstanbul, Malul Efendi Medresesi: İstanbul, Ümmüveled Medresesi: İstanbul, Avcıbaşı Medresesi :İstanbul, Hamid Efendi Medresesi: İstanbul, Firuz Ağa Medresesi: İstanbul, Hacengizade Medresesi: İstanbul, Ağazade Medresesi: İstanbul, Yahya Efendi Medresesi: İstanbul Beşiktaş'ta, Abdül Selam Bey Medresesi: İstanbul, Tuta Kadı Medresesi: İstanbul, Hekim Mehmed Çelebi Medresesi: İstanbul, Hüseyin Çelebi Medresesi: İstanbul, Emin Sinan Efendi Medresesi: İstanbul, Şahkulu Medresesi: İstanbul, Yunus Bey Medresesi: İstanbul, Karcı Süleyman Bey Medresesi: İstanbul, Hacı Hatun Medresesi: İstanbul, Şerifzade Medresesi: İstanbul, Kadı Hakim Çelebi Medresesi: İstanbul, Küçükkaraman'da, Baba Çelebi Medresesi: İstanbul, Kirmastı Medresesi: İstanbul, Sekban Ali Bey Medresesi: İstanbul, Nişancı Mehmed Bey Medresesi: İstanbul, Altıkemer'de, Hüseyin Çelebi Medresesi: İstanbul, Gülfem Hatun Medresesi: İstanbul, Üçbaş Medresesi: İstanbul, Perviz Efendi Medresesi: İstanbul, Süleymaniye Medresesi: Mekke'de, Selimiye Medresesi (külliye): Edirne'de, Selimiye Medresesi: Çorlu'da, Ali Paşa Medresesi: Babaeski'de, Mustafa Paşa Medresesi: Gebze'de, Ahmed Paşa Medresesi: İzmir, Hüsrev Kethüda Medresesi: Ankara, Süleyman Han Medresesi: Şam'da."¹⁷⁸

"Kanuni Sultan Süleyman Türbesi: Süleymaniye'de, Şehzade Mehmed Türbesi: İstanbul, Sultan II. Selim Türbesi: Ayasofya'da, Rüstem Paşa Türbesi: İstanbul, Hüsrev Paşa Türbesi: İstanbul, Şehzadeler Türbesi: İstanbul, Ahmed Paşa Türbesi: İstanbul, Mehmed Paşa Türbesi: İstanbul, Siyavuş Paşa Türbesi: İstanbul Eyüp'te, Zal Mehmed Paşa Türbesi: İstanbul, Şemsi Ahmed Paşa Türbesi: İstanbul, Yahya Efendi Türbesi: İstanbul, Eyüp'te, Arap Mehmed Paşa Türbesi: İstanbul, Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi: İstanbul, Kılıç Ali Paşa Türbesi: İstanbul, Tophane'de, Pertev Paşa Türbesi: İstanbul, Şah-ı Huban Kadın Türbesi: İstanbul, Ahmet Paşa Türbesi: İstanbul, Edirnekapı'da, Hacı Paşa Türbesi: İstanbul, Haseki Sultan Türbesi: İstanbul, Siyavuşpaşa'nın Çocukları Türbesi: İstanbul, Eyüp'te, Sokullu'nun Çocukları Türbesi: İstanbul."¹⁷⁹

"Süleymaniye İmaretı: İstanbul,Süleymaniye'de, Şehzade Mehmed İmaretı: İstanbul, Mihrimah Sultan İmaretı: İstanbul, Valide Sultan İmaretı: İstanbul, Haseki

---

¹⁷⁸ Prof. Dr. Oktay Aslanapa, **Mimar Sinan'ın Medreseleri**, Vakıf Haftası Dergisi, 6 (1989), 201-212, s.12

¹⁷⁹ Selahattin Yaşar, **Ön.Ver.** s. 141.

Sultan İmaretı: Mekke'de, Sultan Selım İmaretı, Sultan Süleyman İmaretı, Sultan Süleyman İmaretı: Çorlu'da, Muradiye İmaretı: Manisa, Rüstem Paşa İmaretı: Sapanca, Sokullu Mehmed Paşa İmaretı: Burgaz'da, Mustafa Paşa İmaretı: Gebze'de, Sokullu Mehmed Paşa İmaretı, Haseski Sultan İmaretı: Medine'de, Mustafa Paşa Köprüsü İmaretı: Edirne.

Süleymaniye Darüşşifası: Süleymaniye'de, Valide Sultan Darüşşifası: İstanbul, Haseki Sultan Darüşşifası: İstanbul.

Bend Kemerı, Uzun Kemer, Muğlava Kemer, Gözlüce Kemerı, Müderris Köyü Kemerı, Bendler.

Büyük Çekmece Köprüsü, Silivri Köprüsü, Mustafa Paşa Köprüsü, Sokullu Mehmed Paşa Köprüsü, Odabaşı Köprüsü, Kapı Ağası Köprüsü, Sokullu Mehmed Paşa Köprüsü: Sinanlı'da, Hersek Köprüsü, Sokullu Mehmed Paşa Köprüsü: Bosna.

Süleymaniye Kervansarayı: İstanbul, Rüstem Paşa Kervansarayı, Keseciler Kervansarayı, Rüstem Paşa Kervansarayı: Galata'da, Ali Paşa Kervansarayı: Bursa'da, Ali Paşa Kervansarayı: Bitpazarı'nda, Pertev Paşa Kervansarayı, Mustafa Paşa Kervansarayı: Iğın'da, Rüstem Paşa Kervansarayı: Sapanca'da, Hüsrev Kethüda Kervansarayı, Mehmed Paşa Kervansarayı, Sokullu Mehmed Paşa Kervansarayı: Burgaz'da, Ali Paşa Kervansarayı: Edirne, İbrahim Paşa Kervansarayı: İstanbul.

Eski Saray'ın yeniden yapılması, Topkapı Saray'ının yenilenmesi, Üsküdar Saray'ının yenilenmesi, Galata Saray'ının yenilenmedi, Sultan Ahmed Saray'ının yenilenmesi, İbrahim Paşa Sarayı: İstanbul, Yenikapı Saray'ının yenilenmesi, Kandilli Sarayı'nın yenilenmesi, İskender Çelebi Sarayı'nın yenilenmesi, Halkalı Sarayı'nın yenilenmesi, Rüstem Paşa Sarayı: İstanbul, Mehmed Paşa Sarayı: İstanbul, Sokullu Mehmed Paşa Sarayı: İstanbul, Rüstem Paşa Sarayı İstanbul, Siyavuş Paşa Sarayı: İstanbul, Ali Paşa Sarayı: İstanbul, Ahmed Paşa Sarayı: İstanbul, Ferhat Paşa Sarayı: İstanbul, Pertev Paşa Sarayı: İstanbul, Sinan Paşa Sarayı: İstanbul, Sofu Mehmed Paşa Sarayı: İstanbul, Mahmud Ağa Sarayı: İstanbul, Sokullu Mehmed Paşa Sarayı: İstanbul, Şah-ı Huban Kadın Sarayı: İstanbul, Pertev Paşa Sarayı: İstanbul, Ahmed Paşa Sarayı: İstanbul, Ali Paşa Sarayı: İstanbul, Mehmed Paşa Sarayı: İstanbul Mehmed Paşa Sarayı: Bosna'da, Rüstem Paşa Sarayı.

Buğday Mahzeni, Zift Mahzeni, Anbar, Anbar: Has Bahçe Yalısı'nda, Mutfak ve Kiler, Mahzen: Unkapanı'nda, İki Anbar, Kurşunlu Mahzen."¹⁸⁰

"Sultan Süleyman Hamamı, Süleymaniye Hamamı, Üsküdar Sarayı Hamamı, Sultan Süleyman Hamamı, Haseki Sultan Hamamı, Haseki Hürrem Sultan Hamamı: İstanbul, Valide Sultan Hamamı: İstanbul, Valide Sultan Hamamı: Cibali'de, Mihrimah Sultan Hamamı: İstanbul, Edirnekapı'da, Lütfi Paşa Hamamı: İstanbul, Sokullu Mehmet Paşa Hamamı: İstanbul, Sokullu Mehmet Paşa Hamamı: Edirne, Koca Mustafa Paşa Hamamı: İstanbul, İbrahim Paşa Hamamı: İstanbul, Yakup Ağa Hamamı: İstanbul, Sinan Paşa Hamamı: İstanbul, Beşiktaş'ta, Molla Çelebi Hamamı: İstanbul, Kılıç Ali Paşa Hamamı: İstanbul, Müftü Ebussud Efendi Hamamı: İstanbul, Kasım Paşa Hamamı: Hafsa'da, Merkez Efendi Hamamı: İstanbul, Nişancı Paşa Hamamı İstanbul, Hüsrev Kethüda Hamamı: İstanbul, Hamam: Çatalca'da, Rüstem Paşa Hamamı: Sapanca'da, Hüseyin Bey Hamamı: Kayseri, Sarı Kürz Hamamı: İstanbul, Hayrettin Paşa Hamamı: İstanbul, Yakup Ağa Hamamı: İstanbul, Haydar Paşa Hamamı: İstanbul, İskender Paşa Hamamı, Odabaşı Hamamı, Kethüda Kadın Hamamı, Beykoz Hamamı, Emir Buhari Hamamı: Edirnekapı'da, Hamam: Eyüp'te, Dede Hamamı, Salih Paşazade Hamamı, Sultan Süleyman Hamamı: Mekke'de, Hayrettin Paşa Hamamı: Tophane'de, Rüstem Paşa Hamamı."¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Selahattin Yaşar, **Ön.Ver.** s. 145...147.

¹⁸¹ Selahattin Yaşar, **Ön.Ver.** s. 145...147.

3.BÖLÜM

3.TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE SERAMİKTE MİMARİ UNSURLARIN KULLANIMI

Ateş Arcasoy'un *Seramik Teknolojileri* isimli eserinde ise seramik; "Organik olmayan malzemelerin oluşturduğu biçimlerin, çeşitli yöntemler ile şekil verildikten sonra, sırlanarak veya sırlanmayarak sertleşip dayanıklılık kazanmasına varacak kadar pişirilmesi bilimi ve teknolojisidir."¹⁸² olarak tanımlamıştır.

"Seramik metal olmayan element ile bir yada birden fazla metalin bir araya gelmesi sonucunda oluşan inorganik bileşiklerdir. Genel anlamda sert kayaların dış etkenler altında parçalanması sonucunda oluşan kil, kaolen vb. maddelerin yüksek sıcaklıkta pişmesi sonucu meydana gelir. Bundan dolayı halk arasında pişmiş toprağın güçlü ve sert bir malzeme olduğu bilinir. Örnek vermek gerekirse reflakter malzemeler porselen, cam, tuğla, kiremit bu grubun içerisinde yer almaktadır. Belirli bir üretim aşamasından sonra kil, deforme olmayan bazı özel etkiler dışında kolayca etkilenmeyen bir malzemeye dönüşür. Seramik malzemelerin üretim aşamasında kil içerisine bazı maddeler katılarak farklı şekillendirme yöntemleri kullanılarak kilin bünyesine uyumlu bir pişirme yöntemi geliştirilerek seramiğe istenilen işleve uygun nitelik kazandırma olanağı sağlanmaktadır."¹⁸³

3.1.Anadolu'da Seramik Sanatı Tarihine Genel Bir Bakış

"Uygurluk tarihinin gelişmişlik kriterlerinden biri olan seramiğin kullanımı Anadolu da 8000 yıl önce başlamıştır. Lidyalılar, Hititler, Urartu, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi birçok birbirini izleyen uygarlıklar, seramiği kendi deneyimlerini ekleyerek günümüze taşımışlardır. İ.Ö. 6000 de Çatak höyük'te ilk seramik üretildiğinde, uygarlığın ilklerinden ön görülen, Çin Yang-Shao kültürüne ait seramikler üretmek için 2000 yıl kadar beklemişlerdir. "¹⁸⁴

---

¹⁸² Ateş Arcasoy, **Seramik Teknolojileri** (İstanbul: Marmara Üniversitesi GSF Seramik ASD Yayınları No:2, 1983) s.1.

¹⁸³ Zafer Baykal, "Sahra Altı Batı Afrika'sında Udu Ezgileriyle Totem Mask Plastikinin Estetik Bağlamda Karşılaştırma Uygulamaları" (Yüksek Lisans Tezi, 2007), s.34.

¹⁸⁴ İlik A. Aydın, **I. Müzik Kongreleri Bildirileri** (Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları) s.425.

"Seramik formların Anadolu tarihinde gelişen değişimini takip ettiğimizde bizlere insan gelişimini anlatmaktadır. Önce avcılık yapan insanlar, sonralarda ise toplayıcılık ile yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Yerleşik yaşama geçme süreci Neolitik Devrim denilerek isimlendirilir ve İÖ. 8000-10000 yıllarına rastlanır. Tarih boyunca seramik dalında yapılmış en eski sanatsal ürünler el yapımı ürünlerdir. Neolitik devrin başlarına dek gelen seramik üretimi, özellikle günlük kullanım için üretilen çanak çömlek formunda ortaya çıkmamıştır. Anadolu insanı seramiğin dayanıklılığından etkilenerek ondan dinsel törenlerde kullanıldığı tanrı heykelleri de yapılmıştır. Günlük yaşamın her alanı, seramik üretimiyle zenginleşmiştir. Süs eşyalarından yazılı tabletlere kadar geniş bir yaşam evreni, seramikle oluşturulmuştur."¹⁸⁵

"Türk seramik ve çini sanatı İslam sanatı ve tarihi gelişimi için çok önem taşımaktadır. Seramik ve Çini sanatının geçmişi, VIII. ve IX. yüzyıllarda Uygurlara kadar varmakta ve ardından Büyük Selçuklular ile başlayıp gelişen bu sanatlar Anadolu Selçukluları ile devam etmektedir. Anadolu Selçukluları buldukları bölgenin konumu ve geçmiş kültür miraslarının vermiş olduğu etkilerle ayrıca Büyük Selçuklularında seramik sanatında kullanmış olduğu tekniklerden etkilenmişlerdir. XIII. Yüzyılda Selçuklu mimarisi Anadolu da başarılı bir şekilde ilerleme göstermiştir. Sırlı tuğla tekniği; Anadolu Selçukluları dönemindeki ilk önemli tekniktir. Bu tekniği kısaca açıklamak gerekirse; sırlı ve sırsız tuğlaların, zigzag, diogonal veya yatay-dikey olarak dizilmesi ve kullanılan renkler patlıcan moru, kobalt mavisi, siyah, firuze olarak görülmekte ve aynı dönemde, bu teknik ile birlikte düz renkli çiniler üzerinde bezemelerde ise altıgen, üçgen, dikdörtgen veya kare olarak dikkat çekmektedir."¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ Baykal, **Ön.ver.** s.34.

¹⁸⁶ Sitare Turan Bakır,No:88-2702, **İZNİK ÇİNİLERİ ve GÜLBENKYAN MÜZESİ KOLEKSİYONU**, CİLT-1,(İstanbul tarihi Doktora Tezi), İstanbul,1993,s.5-6

Çanakkale Seramikleri'nin erken örnekleri 17. yüzyıl sonlarına indirilmesinde de, İznik ve Kütahya'nın geçirdiği aşamalarla paralellik göstermektedir. Özellikle merkezi desen düzenlemelerine sahip derin tabakların bu dönemde, İznik'in eksikliğini kapatacak bir çaba ile üretilmiş olduklarını söylemektedir. Çanakkale Seramiklerinde genellikle kil ağırlıklı kırmızı çömlekçi hamuru kullanılmıştır. Astar uygulanmış örnekler çoğunluktadır. Genellikle boyalı zemin üstüne sır uygulamaları vardır. Yeşil, kahverengi, krem sır bazı özelliklerin karakteristiğini meydana getirmektedir.¹⁸⁷

"Çini süslemelerin asıl gelişmesini mimari eserlerde sergilediği dönemler olan Türk- İslam Sanatında Karahanlılar, Gazneliler, ve Harizmşahlılar'dan itibaren kullanıldığı görülmektedir. Horasan ve İran'daki XI- XII. yy. lara ait Büyük Selçuklu yapıtlarının çinilerle süslenecek kaplandığı yazılı kaynaklardan ve kalıntılar üzerindeki izlerden görülmektedir."¹⁸⁸

"Selçuklu devletinin çini sanatına katmış olduğu fazlasıyla uygulanan bir diğer teknik ise; mozaik tekniğidir. Uygulama alanları özellikle; mihraplar, kubbe içleri ve kubbe geçişleridir. Desenlerin şekillerine göre kesilen parçalar yan yana getirilerek sırsız konik yüzeyler oluşturmakta ve monte edilirken sırlı tarafları alt bölgede kalacak şekilde dizilir ve harç ile yapıştırılır. Ayrıca türbe, cami gibi dini mimari yapıların haricinde saraylar ve sivil mimari yapılarda kullanılan farklı tekniklerde bulunmaktadır. Bu teknikler minai, sıraltı tekniği ve lüster (perdah) tekniğidir; haç ve yıldız formları üzerinde uygulandığı görülmektedir. Kısaca bu teknikleri açıklamak gerekirse; minai tekniğinin özelliği saray hayatını ve hareketli minyatür sahnelerini gösteren desenlerden oluşmaktadır. Çini sanatı için geçiş dönemi sayılan Beylikler dönemi, Selçuklu geleneğini devam ettirmeye çalışmıştır. Fakat bu dönem pekte görkemli olarak kabul görmemiştir. Osmanlı Döneminde sarayın destek vermesiyle Anadolu Selçukluların bezemeleri, yeni teknikler ve üsluplarla daha da gelişmiştir. Renkli sır tekniği erken Osmanlı döneminde çinilerde kullanılan ilk teknik olarak bilinmektedir. Kırmızı renkteki beyaz astarlı hamur desenleri tamamlandıktan sonra renkli sırlarla boyanarak pişirme esnasında renklerin iç içe geçmesini önlemek için kontur aralıklarına balmumu sürülmüştür. Renk skalası

¹⁸⁷ http://seramik.kaleicimuzesi.com/canakkale_tr.php [01. 03. 2019]

¹⁸⁸ Dr. Tayyar Altıkulaç, Prof. Dr. İsmail E. Erünsal, Prof. Dr. Hayreddin Karaman, Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, Prof. Dr. M. Saim Yeprem, **Türk İslam Ansiklopedisi**, Cilt.8, Türkiye Diyanet Vakfı, İSTANBUL, 1993. s.329.

çok geniştir, kobalt, leylak, firuze, siyah, sarı, fıstık yeşili, altın yıldız gibi birçok rengi barındırmaktadır. Örneklerine; Edirne, Bursa ve İstanbul'da ki camilerde rastlarız. Selçuklu geleneğini sürdürerek basit kullanma seramiği olarak üretilen İznik seramikleri; erken Osmanlı döneminde ki kırmızı hamurlu seramikler olarak bilinmektedir."¹⁸⁹

"XVII. Yüzyılın ikinci yarısından sonra çini ve seramik üretimi Osmanlının kendi içerisindeki iç karışıklıklar, ekonomik ve siyasi karışıklıklar nedeniyle kalitesizleşmeye başlamıştır. Bu kötü durum İznik'te ki atölyelere de yansımıştır. Çini, seramik hamurlarının gittikçe kötüleşme; boya ve renklerinin ise; bulanıklaşmasına yol açmıştır."¹⁹⁰

3.2.Çağdaş Türk Seramik Sanatının Oluşum Evreleri

Çağdaş Türk Seramik sanatı olarak adlandırılan dönem 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile başlayıp günümüze kadar gelen süreçte, seramik adına yaşanan bir süreci kapsar.

"Anadolu Selçuklularıyla 13. yy. da başlayan ve Cumhuriyet dönemine kadar süren bu tarih geleneksel Türk seramik sanatı olarak anılmaktadır. İslami düşünce doğrultusunda oluşan geleneksel Türk seramiğine; Anadolu Selçukluları döneminden Beylikler dönemine kadar uzayan geleneksel üretim bezemeler süslemeler soyut bir şekilde görülmektedir. Üretim merkezlerinin sayısı Osmanlı döneminde artar ve yerleri değişir, bezeme ve süslemenin çizgisel ve tasarımsal dili batının natüralist yaklaşımlarına yönelik fakat daha soyutlayıcı bir gelişme göstermektedir. Geleneksel Türk seramik sanatı da Osmanlı devletinin gerilemesiyle bundan payına düşeni alır."¹⁹¹

"Türkiye'deki her alanda toplumun tüm kurulmuş kurum ve bireyleri üzerinde güçlü bir değişim dönemini Cumhuriyetin ilanı ile yenilenerek bir tavır ve aydınlanma sürecini getirmiştir. Bu önemli değişimin meydana gelmesi sanata da yansımış, seramik sanatında o güne dek egemen olan geleneksel üretim tarzını değiştirerek günün ihtiyaçlarına yanıt verebilecek teknolojik ve teknik anlamda

¹⁸⁹ Sitare Turan Bakır, **Ön. Ver.** s.6.

¹⁹⁰ Şebnem Akalın, Hülya Yılmaz Bilgi, **SUNA VE İNAN KIRAÇ KOLEKSİYONUNDA KÜTAHYA SERAMİKLERİ, YADİGAR-İ KÜTAHYA**, İstanbul, 1997, s.9-10

¹⁹¹ Kemal Uludağ, "Seramik Sanatının Kimlik Sorunu", **Türkiye'de Sanat Dergisi**, Mart/Nisan, Sayı:33 (1998), s.37.

kalkınmaya yönelik girişimler başlamıştır. Aynı girişimlere Cumhuriyet ilan edilmeden öncede adım atılmış fakat uzun soluklu olmamıştır. 19.yy. da bu girişimlerin en önemlisi yıldız porselenleridir. II. Abdülhamit tarafından Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde yıldız ve Beykoz da sert fayans ve porselen fabrikaları kurulmuş fakat bu fabrikalardan bir tanesi 10 yıl kadar bir diğeri ise 28 yıl kadar çalıştıktan sonra üretimlerine son verilmiştir."¹⁹²

"İsmail Hakkı Oygur 1929 da açılan çinicilik atölyesinin başına getirilir. Ayrıca Oygur, Hakkı İzzet, ve Vedat Ömer Ar, yurt dışına seramik öğrenimi için gönderilen ilk sanatçılarımızdandır. İsmail Hakkı Oygur, 1928'de Paris'de bir seramik sergisi açarak, yurt dışında sergi açan ilk Türk seramik sanatçısı olmuştur. Oygur, hakkındaki en önemli bilgilerden bir tanesi ise özel sergiler açmak isteyen Türk sanatçıların sergi salonları bulamadığı bir dönemde İstanbul'da bir sanat galerisi açarak sanatçıların sergiler açabilmesine imkan sağlamıştır."¹⁹³

"Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra sanayinin hızla gelişmesi kendi üretim şeklini oluşturarak fabrikalaşmaya başlamıştır. Sırasıyla; "1942'de Eczacıbaşı Fincan Atölyesi 1950'de Eczacıbaşı Sanat Atölyesi 1958'de Çanakkale Fayans 1958'de Gorbon Işıl 1960'da Eczacıbaşı (Mumhane) Daha sonraki yıllarda da birçok fabrika ve atölyeler açıldı. 1942-1960 tarihi arasında meydana gelen hızlı gelişim, geleneksel seramik üretim şeklini atölye gibi küçük üretimden, daha geniş kapsamlı endüstriyel üretim haline getirmiştir. Türk Seramiğinin çağdaş üretim şekli hem de seramik sektörünün oluşumu bu dönüşümle başlamıştır."¹⁹⁴

Sanatın dönüşüm süreciyle alakalı Erzen özellikle bir konudan bahsetmektedir; "Çağımızda sanatın dönüşüm süreci toplumsal bunalımlara işaret etmektedir. Bu durum, bir yerde, bunalımlar olmadığı zaman sanatsal aşama ve sosyal ilerleme de olmayacağını göstermektedir"¹⁹⁵

---

¹⁹² Mustafa Ağatekin, "Dünya'da ve Türkiye'de Çağdaş Seramik Sanatının Oluşum Süreci", **Anadolu Sanat**, Mart, Sayı:12, Eskişehir (2002),s.3.

¹⁹³ Kıymet Giray, **Türkiye'de Sanat**, Mart/Nisan, Sayı:33, İstanbul,(1998), s.25.

¹⁹⁴ Mustafa Ağatekin, "Cumhuriyet Sonrası Çağdaş Türk Seramik Sanatının Gelişimi Ve Anlatım Dili Yönünden Değerlendirilmesi", (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Eskişehir, 1993),s.20.

¹⁹⁵ Jale Erzen, "Modernizm Sonrası Sanat", Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği Yayın Dizisi-1 İstanbul , (1991), s.11.

3.3.Çağdaş Seramik Sanatında Mimari Unsurların Etkisi

Seramik sadece bir kullanım ürünü değil, aksine sanatsal anlamaları da taşıyan bir üründür. Çağdaş seramik sanatçıları çamurun çeşitlerini, farklı ham maddeleri, pişme sıcaklıklarını vb. malzemeleri kendilerine göre uyarlayıp sanatsal ürünler ortaya koyarlar. Bunlara örnek verecek olursak çıkış noktasını kendileri belirlerler ve kimi sanatçı birebir anlam yüklerken kimi sanatçıda kendine göre bir konu seçip onu soyut anlamda açıklar.

Doç. Canan Atalay Aktuğ'un *Seramik Eserlerde Evin Anlamı* isimli makalesinde evlerin sanatçılardaki anlamını; "İnsanlığın ilk dönemi için seramik kullanım eşyası olmanın dışında oyuncaklardan tabletlere, lamba, takı gibi bir çok alanda günlük hayatın ihtiyaçlarını karşılayan malzemelerden biridir. Toplumsal olayların sanayi devrimi, sanat ve zanaat hareketlerinin etkisi, sanat okullarının açılmasıyla sanat disiplini olarak gelişimini hızlandıran seramik sanatı, Dışavurumculuk, Kübizm, Gerçeküstücülük gibi bir dizi sanat akımından beslenmiştir. Sanatta 1970'li yıllarda sanat alanında varlık göstermeye başlayan Post modern süreçle modern düşünce sistemine ait taze fikirler ve kavramlar ele alınmıştır. Bu alanda eser üreten sanatçıların yerine sanatçıların bu alanda eser üreten seramik yaratı alanına bağımsız konular eklemesiyle yeni bir imge çeşitliliği meydana gelmiştir. Ev bireysel konu arayışının önemli bir hale gelmesiyle, sanatçıların seramikle bütünleştiği sayısız konulardan sadece bir tanesi olarak ön plana çıkmaktadır. İçin, dışın, düşselliğin ve yaşamın anlamını simgeleyen 'ev', seramik eserlerde sanatçının düş gücünde farklı anlam yüklemeleriyle donattığı zengin bir imgedir."¹⁹⁶ diye özetlemiştir.

Evler, yapılış ve yapı malzemeleri olarak senelerin ve yılların vermiş olduğu değişimler göstermiştir. İlk çağlardan günümüze gelene kadar bir çok çağ ve dönem geçirmiş olan evler ilk yaşam alanları olarak başlamış, günümüze de böyle gelmiş fakat görünüş bakımların daha sanatsal ve görüntüye önem verilen yapılar, evler yapılmıştır. Sanatçılarımızın bir çoğunluğu genelde mimari unsurların kesit halini alıp kendi formlarına uygulamışlardır. Bunlara örnek verecek olursak kapı, pencere, sütun ve kubbeler gibi unsurları ele almışlardır.

¹⁹⁶Doç. Canan Atalay AKTUĞ , " Seramik Eserlerde Evin Anlamı"
http://www.sanavetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/6_canan.pdf [19 Mart 2017]

Doç. Canan Atalay Aktuğ'un *Seramik Eserlerde Evin Anlamı* isimli makalesinde evin sanatçı için önemi şu şekilde özetlenmiştir; "Ev form olarak sanatçı için sanatsal anlamda kendini anlatmanın aracı bir nesnesi olmanın yanında kişisel arayışlarının bir sembolüdür. İçinde yaşanan barınağın bazı zamanlarda, anıların saklandığı mekân, koruyucu bir kabuk olarak ev, sanatkar için önemli bir ilham kaynağıdır."¹⁹⁷

3.4.Mimari Unsurları İlham Alan Seramik Sanatçıları ve Eserlerinden Örnekler

Her bir sanatçıya yer verilmemiş olsa da önemli bir takım mimari unsur çalışan sanatçılar anlatılmıştır. Füreya Koral, Cihat Burak, Burcu Karabey, Mutlu Başkaya, Fatih Karagül, İrfan Aydın, Hasan Şahbaz, Serkan Gönenç, Palma Babos, Alison Ruttan, Eric Cremers gibi bir çok sanatçı vardır.

3.4.1.Füreya KORAL

(Resim-109) Füreya KORAL

<http://www.guraymuze.com/icerik/105/fureya-koral> [15.12.2018]

"Türkiye'nin yetiştirdiği en özgün kişilikteki, nadir sanatçılardan bir tanesi de Füreya Koral'dır. 1910 İstanbul Büyükkada doğumludur. O yıllarda ise Büyükkada 8 kadar Osmanlı ailesinin gönüllü gittiği sürgün yeridir. Sarayın baskısından politik çekişmelerinden kaçan bu kalabalık ailelerinden biriside Şakirpaşa ailesidir. Füreya'nın babası General Emin Koral Atatürk'ün silah arkadaşlarındandır. Annesi ise Şakir Paşanın büyük kızı Hakiye hanımdır. Füreya Koralın çocukluğu yakın akrabalarının arasında ve yeşillikler içinde bulunan büyük bir ahşap konakta geçmiştir. 3 katlı Osmanlı konağı olan bu yapı cami ile kilise arasında inşa edilerek özel konumu nedeni ile içinde yaşayan ailenin bir çok ferdini yaşam tarzında

¹⁹⁷ AKTUĞ, **Ön.Ver.** [19 Mart 2017]

etkilemiştir. Batı ve doğu kültürünü hayat tarzlarına yansıtan aile, yaptıkları sanatta da bunu göstermişlerdir..¹⁹⁸

"Koral özgün konuları ve sanatsal seramik biçimleri duvar seramiğinden porselen objelere yansıtmak için ilk olarak 1950 de özel atölyesini kurmuştur. Özellikle küçük boyutlu evleri ile tanınan Koral pano, tabak, kadın heykelcikleri, 1970 li yıllarda ev ve insanı ele alan çalışmalar ortaya çıkarmıştır. Evin içtenliğini duygusallığını 'seramik evler', 'seramik kapı', 'mahalle' adıyla anılan serileri ile vurgulamıştır. Sanatçının seramik evleri hatıralarının izlerini taşıyan ev sıcaklığını ve düşselliği hissettiren çalışmalarıdır. Sanatçının çalışmaları ile alakalı yazmış olduğu öyküsel bir makalede Edgü, düşselliğe vurgu yapmaktadır. Ama bir insan görebilir, dedi. Böylesi bir evi olduğunu düşleyebilir. Orda oturduğunu, yaşadığını, yatıp uyduğunu, uyandığında bir düş gördüğünü... Bu evlerde çok güzel düşler görülür.

¹⁹⁹

(Resim-110) Füreya KORAL - İsimli, Evler Serisinden, 10x10x10cm

http://www.mimarizm.com/etkinlikler/sergiler/fureya-nin-izinde_128818 [20.11.2018]

¹⁹⁸ Emel Mülayim Oral, "Bir Seramik Duayenin Ardından: Füreya Koral", **Sanat/ART**, Eylül-Ekim No:22 (2007), s.100.

¹⁹⁹ Doç. Canan Atalay AKTUĞ, "Seramik Eserlerde Evin Anlamı"

http://www.sanatvetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/6_canan.pdf [19 Mart 2017]

"Türk çağdaş seramik sanatının öncüsü ve Türkiye'nin ilk kadın seramikçisi Koral'ın doğumunun 100. yılı anısına yapılan "Fürey'a merhaba" Sergisi Rabia Çapa'nın katkıları ile (11 Mayıs- 5 Haziran 2010) oluşturulmuş, sergi büyük ilgi toplamıştır. Sergiye katılımda bulunan yüzü aşkın sanatçının amacı, kuş evlerine insanların dikkatini çekmek yapılar da yeniden kuş evlerinin görülmesini sağlamak amaçlıdır. Ayrıca kuş sevgisiyle bilinen Fürey'a Koral'da anmaktadır. Sergi çerçevesinde, seramik sanatçıların kendi yorumlarıyla ortaya çıkardığı kuş evlerinden bazıları, Sadi Diren, Candegör Furtun, Ayfer Karamani, Mustafa Pilevneli, Melike Abasıyanık Kurtiç, Sevim Çizer, Ferhan Taylan Erder, Beril Anılanmert, Tüzüm Kızılcın, Güngör Güner, Binay Kaya, Zehra Çobanlı, Oya Uzuner, Emel Şölenay, Soner Genç, S. Sibel Sevim, İrfan Aydın ve Lerzan Özer'dir. Ayrıca mimar Cengiz Bektaş, heykeltıraş Seyhun Topuz, yazar Ferit Edgü ve ressam Ayşen Urfalıoğlu gibi sanatın diğer alanlarından da sanatçıların seramik kuş evleri sergide yer almıştır."²⁰⁰

Fürey'a Koral en kapsamlı ve en güncel sergisi olan retrospektif sergisi 18 Kasım 2017-28 Ocak 2018 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

"60 yıllık yolculuğuna birçok ilki sığdıran Kale Grubu, Fürey'a Koral'ın aramızdan ayrılışının 20. yılı anısına düzenlenen Fürey'a Sergisi ile son dönemde seramik alanında yapılan en kapsamlı sergiye de imza atmış oldu. Kültür sanat çevreleri ile sınırlı kalmayan sergi, herkes tarafından yoğun ilgi gördü ve Kale'nin 60. yılına yaraşır bir sosyal sorumluluk örneği olarak akıllara kazındı. İlk çağdaş seramik sanatçılarımızdan Fürey'a'yı aramızdan ayrılışının 20. yılında 'anmak kadar anlamak' ve 'anlatmak' fikrinden yola çıkarak hazırlanan sergi, görünen ve görünmeyen kahramanların emekleriyle hayata geçirildi. Serginin asıl amacı ise gelenek ile yeniliğin kesiştiği noktada, zorluklara rağmen hiç pes etmeyen Fürey'a'yı tüm yönleriyle yeni nesillerle buluşturmak, bu topraklardan çıkacak nice Fürey'a'lara ilham vermek, seramiği ve tasarımı kitlelerle buluşturmaktı. 1 seneyi aşkın süren çalışmanın ardından 18 Kasım 2017'de kapılarını açan Fürey'a Sergisi, yoğun istek üzerine 28 Ocak 2018 tarihine kadar uzatıldı. Yapılan atölyelerle yaşayan bir mekanın ötesinde, ilham alınan bir mekana dönüştü. Bu sürede 50 bini aşkın kişinin ziyaret ettiği sergi, sadece Fürey'a'nın en kapsamlı retrospektif sergisi olmakla

²⁰⁰Emel Şölenay, Öncü Çelikoğlu, "Bir Malzeme Olarak Seramiğin Kuş evlerinde Kullanılması", **Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, Sayı-2 "ISSN: 2146-7692" (2012), s.49.

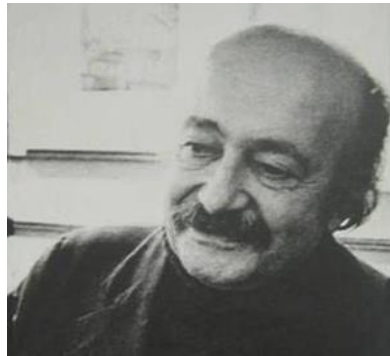
kalmadı; gençlere burs fonu da oluşturdu. Füreya buluşmaları ve çocuk atölyeleri ile de renklenmiş sergi, 7'den 97'ye herkese ulaştı, yoğun ilgi topladı ve ilham verdi."²⁰¹

(Resim-111) Füreya KORAL - Retrospektif Sergisinden, İsimli, 25x25cm,

<http://ozbeoz.com/fureyanin-izinde.html> [15.12.2018]

3.4.2.Cihat BURAK

(Resim-112) Cihat Burak

<https://www.beyaztarih.com/ansiklopedi/cihat-burak> [15.12.2018]

²⁰¹ <https://www.fureyaproject.com/proje-hakkinda/> [20.11.2018]

"Türk sanatçılar arasında seramik kuş evleri üzerine çalışan ve ilk akla gelen isimlerdendir. 1943 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olan sanatçı seramik konusunda bir çok çalışmaya sahip olmanın yanı sıra ressam, mimarlık ve yazarlık ile ilgilide çalışmaktadır. Geleneksel değerleri yapıtlarında öne çıkaran sanatçı; kuş evlerinde de geleneksel Türk mimarisinden yola çıkmıştır. Kuş evlerini mimari anlamda önemi büyük türbe ve köşk gibi yapılar için özel olarak yapan sanatçı 1994 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir."²⁰²

(Resim-113) Cihat Burak, Beylerbeyi Sarayı Deniz Köşkü Kuş Evi,

Emel Şölenay, Bir Malzeme Olan Seramiğin Kuş Evlerinde Kullanılması,
<http://dergipark.gov.tr/sanattasarim/issue/20646/220272>, s.49.

(Resim-114) Cihat Burak, Laleli Mustafa III Türbesi Kuş Evi,

Emel Şölenay, Bir Malzeme Olan Seramiğin Kuş Evlerinde Kullanılması,
<http://dergipark.gov.tr/sanattasarim/issue/20646/220272>, s.49.

²⁰² Emel Şölenay, **Ön.ver.** s.49.

3.4.3.Burcu Öztürk KARABEY

(Resim-115) Burcu Öztürk Karabey

<http://bodrumkapak.com/?a=oku&id=3197> [20.11.2018]

"1975 yılında Ankara'da doğmuştur. 1996 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü'nden mezun olmuştur. 1997 yılında yine aynı bölümde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 1999 yılında Yüksek Lisans Sanat Eseri Raporunu ve Mart 2004'te Sanatta Yeterlik Eseri Çalışması Raporunu tamamlamıştır. İlk kişisel sergisini 2003 yılında açmış olan Burcu Karabey'in eserleri; Kazakistan, Litvanya, KKTC, Hindistan, ABD, Çin, İtalya, Belçika, Mısır, Hırvatistan, Avusturya, Almanya, İspanya gibi ülkelerde sergilenmiştir. Yapıtları ile beş ödül, iki mansiyon, bir onur madalyası ve bir onursal diploması bulunan Karabey'in yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli koleksiyonlarda çalışmaları bulunmaktadır. İçinde yaşadığımız anların verilerini ve yaşamdan duyumsadıklarını çalışmalarında aktarmaya çalışan Karabey, uygulamalarının tinsel yönü ile yapılandığını vurgulamaktadır. Sanatçının çalışmaları: "Ceramic Art Perception", "500 Raku (Lark Books)", "İstanbul'un 100 Çini ve Seramik Sanatçısı (100 Hundred Tile and Ceramic Artists Of İstanbul)" gibi yayınlarda yer almıştır."²⁰³

²⁰³ <http://bodrumkapak.com/?a=oku&id=3197> [20.11.2018]

(Resim-116) Burcu Öztürk Karabey - Çadır -

<http://www.seramik.hacettepe.edu.tr/akademik/bokarabey2.htm> [19Eylül 2018]

"Burcu Öztürk Karabey' in ilk seramik eserleri kültürümüzde yer alan çadırlar ve göçebe yaşam biçimi üzerinedir. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi çadır formunu seramik form üzerinde uygulamıştır. Yapmış olduğu seramik eserleri daha sonraki senelerde ise farklı boyutlar kazanarak daha soyut eserlere dönüşmüştür. Doğa ve yaşamdaki parça-bütün ilişkisi, varoluş, iç-dünya, göçebelik, doğa, Asaf'ın ifadesi ile "yaşantılarımızı yaşam bütünlüğüne erdiren yaşancılar" gibi konular çalışmaların çıkış noktalarını oluştururken; uygulamalar özünde yapıcı bir tutumla oluşmaktadır."²⁰⁴

²⁰⁴ http://sergirehberi.com/m/sergi_detay.aspx?s_id=3555&t_id=2644&q=-Burcu-Karabey-Seramik-Sergisi&q1=-Genel-Bilgi [20.11.2018]

3.4.4.Mutlu BAŞKAYA

(Resim-117) Mutlu Başkaya

<https://tiyatrolar.com.tr/mutlu-baskaya> [20.11.2018]

"1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünden mezun olmuş ve 1994 yılında bu bölümde araştırma görevlisi olarak görevine başlamıştır. 1997 yılında yüksek lisans sanat eseri raporunu ' Muğla bacalarının çağdaş seramik yorumunda raku dokuları' konuyla tamamlamıştır. Öğretim görevliliğine 1999 da başlamıştır. Hem Türkiye de hem yurt dışında bir çok karma sergiye katılmıştır. Manises kent ödülü başta olmak üzere toplam 11 tane ödülü bulunmaktadır. 1999 - 2002 yılları arasında Milano Bergamo da bulunan Gioela Suardi atölyesinde çalışmıştır. Hollanda da 2003 yazında Kees Hogendam tarafından düzenlenen çalıştayda görev almıştır. Erasmus programı çerçevesinde Litfanya Vilnius akademisi ve Kescckemet - Macaristan uluslararası seramik merkezinde seminerler vermiş, kağıt fırın ve raku çalıştayları düzenlemiştir. Kağıt fırın çalıştayı sergisi 2008 yılında Hacettepe üniversitesi sergi salonunda gerçekleşmiştir. Seramik Türkiye dergisi sanat editörü ve seramik derneği yönetim kurulu üyesidir. Ayrıca Çin merkezli olan uluslararası seramik sanatçıları derneğinin de kurucu üyesidir. Mutlu Başkaya halen Hacettepe Üniversitesi Güzel Snatlar Fakültesi Seramik Bölümünde öğretim görevlisi olarak akademik kariyerine devam etmektedir."²⁰⁵

²⁰⁵ Mutlu Başkaya - Özgeçmiş - http://www.serfed.com/tr/content.php?content_id=572 [21 Mart 2017]

(Resim-118) İsimsiz, 2010 Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir

<https://i.pinimg.com/originals/9b/ce/b8/9bceb8eae77fe67cf8a58133cc23a4ed.jpg> [15.12.2018]

Seramik Türkiye isimli dergide Bülent Tatlıcan'ın yapmış olduğu röportajda Mutlu Başkaya şu şekilde eserlerini yorumlamıştır;

Sanat adına her ne yapılıyorsa içerikten bağımsız olmaz, olamaz. Bir düşüncenin, bir kavramın, bir sorunun yoksa nasıl sanat olur veya denir bilemem. Dolayısıyla genelde sanatsal çalışmalarım için de durum aynıdır. Ama temelinde ne var dersek toplumda beni rahatsız eden, düşündüren konular olduğunu söyleyebilirim. Mahalle baskısı, akıl tutulması, medyatik kirlenme gibi toplum üzerinde etkisi takip edilen her şey, benim sorunum haline gelebilir. Genellikle günlük hayattan nesnelere neredeyse geleneğin malzemesi sayılan seramikle birlikte kullanıyorum.²⁰⁶

Farklı nesnelere hem kendi hikâyeleri oluyor hem de birlikte yeni bir hikâye oluşturuyorlar. Bu yüzden her bir malzemenin seçimi, birbirleriyle uyumu/uyumsuzluğu ve doğrudan kavramla nasıl bir ilişki kurduğu benim için çok önemli. Örneğin; mahalle baskısı üzerine yoğunlaştığım dönemdeki çalışmalarım da merdaneyi kullanmıştım; akıl süzgeçleri olarak adlandırdığım çalışmalarım da ise çay süzgeçlerini; lavabo süzgeçlerini ise medyatik kirlenme ile ilgili çalışmalarım da tercih etmişim. Her nesneyi ya da malzemeyi tek tek saymak mümkün değil ama seramiğin yanında kullanılan nesne ya da malzemelerin; bir hikâyesinin olduğunu ve

²⁰⁶ Bülent Tatlıcan, "Mutlu Başkaya ile Sanat ve Akademik Yaşamı Hakkında Söyleşi", **Seramik Türkiye**, No-50 - ISSN 1304 - 6578 (Eylül 2016- Şubat 2017), s.69.

bir sorunun sembolü olarak kullanıldığını söyleyebilirim. Örneğin küçük led ışıklar, mercekler son zamanlarda da merdivenler gibi."²⁰⁷

Seramik Türkiye Dergisinde Bülent Tatlıcan'ın Mutlu Başkaya ile röportajında sorulan soru mimari unsurları çalışan sanatçıyı özetlemiştir. Bu röportaj;

"Sanat yaşamınız boyunca tekrarladığınız bazı konular var Örneğin merdivenler... Neden merdivenler?"

Sizin de söylediğiniz gibi konuyu tekrarlıyor olabilirim ancak biçimi tekrarlamıyorum. Daha önce de söylediğim gibi sorgu alanlarım toplumdaki sosyal sorunlar üzerine; yaşadıklarım ve başkalarının yaşadıkları... İster eski ister yeni dönemde olsun, 2007'den bu yana çalışmalarında yoğunlukla kullandığım merdivenler, "umut serisi" içinde tercih ettiğim bir sembol. Merdiveni ilk kez 1992 yılında mezuniyet çalışmalarında kullanmıştım. Bu ilk merdiven, seramik biçimlerin halat ipiyle birleşmesinden oluşurken şimdilerde metal ya da sadece seramik malzemeden yapılmış merdivenli formları tercih ediyorum. Bu merdivenlerin nereye indiği, nereden çıktığı, nereye ulaşmaya/ ulaştırmaya çalıştığı belirsiz. İzleyenin nasıl gördüğüyle ilgili, izleyene bağlı bir durum yani... Bazı çalışmalarda merdivenler formun çevresine sarılıyor, bazısında bir noktada sıfırlanıyor. Her iki durumda da başı sonu tanımsız... Umut da olabilir umutsuzluk da ama benim için Umut. Çünkü günlük politikaların insanlar üzerinde yarattığı mutsuzluk/umutsuzluk, küçük hayallerle umuda dönüşebilir. Bakış açım da bu. Bu çalışmalarım için Fatma Batukan Belge, Aydınlık gazetesindeki benimle ilgili yazısında, izleyicinin "Quo vadis" (Nereye gidiyorsun) sorusuna yanıt araması gerekiyor demişti. Her merdiven de yeniden ve yeniden izleyicinin karşısına çıkan bir soru diye belirtmişti. Biçim ne olursa olsun dışarıdan içeriye veya içeriden dışarıya uzanan merdivenler bizi umuda da götürebilir umutsuzluğa da. Bunun yanıtı izleyicide... Biz de her gün kendimize bu soruyu sormuyor muyuz?"²⁰⁸

---

²⁰⁷ Bülent Tatlıcan, "Mutlu Başkaya ile Sanat ve Akademik Yaşamı Hakkında Söyleşi", **Seramik Türkiye**, No-50 - ISSN 1304 - 6578 (Eylül 2016- Şubat 2017), s.69.

²⁰⁸ Tatlıcan, **Ön.Ver.** s.

(Resim-119) Merdiven,

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=2528

[20.11.2018]

(Resim-120) Merdivenler

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=2528

[20.11.2018]

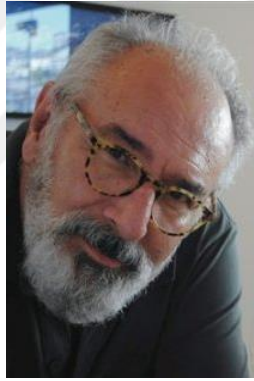

(Resim-121) “Asya’nın En Batısı ile Doğusunu Birleştiren Seramik Sanatı” Sergisi - 1-7 Temmuz 2015, Seul, Tong-In Galerisi.

<http://www.seramikturkiye.net/wp-content/uploads/2016/03/Untitled-231.jpg>

[19Eylül 2018]

3.4.5. İrfan AYDIN

(Resim-122) İrfan AYDIN

<http://sanat-magazin.com/kemalgonuleri/mine-sanat-iki-atolye-aciyor/> [20.11.2018]

"1958 yılında, İstanbul’da doğan İrfan Aydın, seramik eğitimini Mimar Sinan Üniversitesi’nde tamamlamıştır. Aydın, 1987’den itibaren birçok ulusal ve uluslararası grup sergisi, trienal, panel, workshop ve sempozyuma katılmıştır. Eserleri; Yugoslavya, Makedonya, Almanya, Yunanistan ve Türkiye’deki müzeler ile özel koleksiyonlarda bulunuyor. UNESCO – AIAP – Plastik Sanatlar Derneği üyesi olan İrfan Aydın, hâlen Mimar Sinan Üniversitesi Seramik Bölümü’nde Yardımcı Doçent olarak çalışmaktadır."²⁰⁹

²⁰⁹ İrfan Aydın , özgeçmiş- <http://www.murekkephaber.com/irfan-aydinin-apollon-ile-faresi-d-art-gallery-de/1426/> [23 Mart 2017]

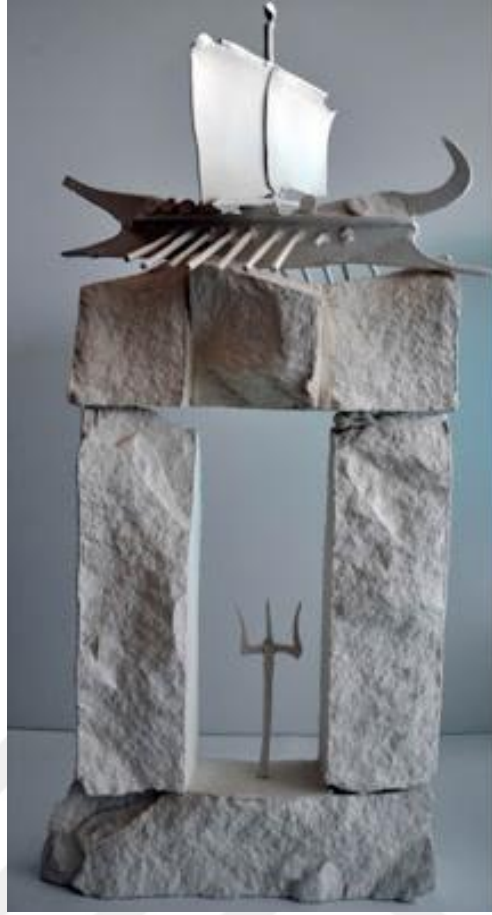

(Resim-123) İrfan Aydın, Apollon Sminthion, 2012

http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuarts/article/viewFile/5000197494/pdf_100 [19 Eylül 2018]

İrfan Aydın'ın eserleri hakkında; "Kendi alanımda katılmış olduğum çalışmalarına uzun yıllar boyunca Apollon Smintheus tapınağı bu hikayeyi günümüze taşıyan en önemli klasik dönem yapısıdır ve benim çalışmalarımın ilham kaynağıdır. Bu yapıda soyut bir hikayenin somut sonuçlarını görüyor, yaşıyor ve dokunuyorum. Sanki Homeros'la, Apollon'la, Akhilleus'la, Hektor'la, Zeus'la el sıkışıyorum. Altın oranı bana tapınağın mimarı Hermagones öğretiyor, Skopas'ın heykeline dokunarak, olayları zihnimde biçimlere dönüştürüyorum. Arada bir Homeros'a dahil olup, bazen de uzak durup sanatçı ayrıcalığımlı kullanarak kendi hikayemi yazıyorum. Apollonun tarafını Anadoluluğum ağır bastığı için tutuyor, Hektor'u Akhilleus karşısında koruyorum. Homeros'un rolünü gerçekler ve efsaneler birbiri içerisine geçtiği zaman üstleniyor ve kendime ait olan hikayemi yazmaya başlıyorum."²¹⁰

²¹⁰ http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuarts/article/viewFile/5000197494/pdf_100 [21 Mayıs 2017]

(Resim-124) İrfan Aydın, Poscidon'un Laneti, 2010,

<http://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1537174661.pdf> html [20.11.2018]

"Sanatçı İrfan Aydın'ın seramikte malzeme kullanımı, Apollon Smintheion kutsal alanı ile kurmuş olduğu bağı yansıtmaktadır. Kazı alanların da karşılaşılan beyaz mermerimsi yapılar, sanatçının kullandığı beyaz porselen çamurunun sağlamasını yapmakta ve tesadüf olmadığını göstermektedir. Kazı alanlarındaki yapıları ve o yapıların beyaz rengini eserlerinde belirgin bir biçimde vurgulamıştır. İrfan Aydın'ın çalışmalarında bulunan beyaz porselen sütunlar, şehrin eski renkli günlerinden çok uzakta olan bugünkü antik kent görünümüne gönderim yapmaktadır. Sanatçının malzemeyi kullanım biçimine dair bir bakış açısı ise İrfan Aydın'ın uzun yıllar boyunca öğretim üyesi olarak görev yaptığı, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Seramik ve Cam tasarımı bölümünün de öğrencisi olarak okumuş ve aynı kurumda öğretim üyesi olan Aygün Dinçer Kırca'nın yorumlarında görülmektedir."²¹¹

²¹¹Ayşe Günöz Balyemez, **Sanatı Besleyen Bir Disiplin: Arkeolojiden İlham Alan Seramikçiler**, Makale, <http://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1537174661.pdf> [20.11.2018]

Bülent Tatlıcan'ın *Seramik Türkiye Dergisi*'nde Seramik sanatçısı Yrd. Doç. Dr. İrfan Aydın ile yapmış olduğu röportajda seramik ürünlerin kaynağını ve bilgilerini vermektedir.

Bu röportaj; "Bize eserlerinizden bahsedermisiniz? Zamana karşı ayakta durabilen biçimlerle oynamayı seviyorum. Bu direnç esnasında meydana gelen yıpranmışlıklar kalıcı olmuş izler ve bu izlerin kısır döngüleri çalışmalarımın kurgusunu ortaya çıkartır. Genel anlamda bir yerde olan yada olmayan arasındaki dengeleri çözmeye çalışırım. Hikayeleri sadece ben bilsem de hepsinin birer tane hikayesi vardır ve orada olan şey bu hikayenin sonucudur. Bu da karşı tarafa yeniden kurgulamak için imkan sunar kendi hikayesini bu sonuca vardırır. Fakat bu bir sonuç değildir. Zaman ve hikaye değişir fakat biçim ve hikayelerimde kurgu ve anlatım değişmez. İşlerimi meydana getirme anı benim için fazlasıyla önemlidir. Ben hikayelerimi orada yaşar ve yazarım bazense bir hikayem bitmeden bir diğerine başlarım. Sonucunu seyirciye bırakırım. Bu bence bir sinema filmi gibi, özetlemek gerekirse eserlerimde var olan ile olmayana bir araya getirmeyi sonu olmayan hikayeler anlatmayı ve biçimlerle oynamayı seviyorum."²¹²

(Resim-125) İrfan Aydın, Fareli Apollon, 2009,

<http://sirinkocakceramics.blogspot.com/2018/09/sanat-besleyen-bir-disiplin.html> [20.11.2018]

²¹² Bülent Tatlıcan, "Kil Bugün Sizi Anlatır, Yarın Bir Başkasını...", *Seramik Türkiye Dergisi*, ISSN 1304-6578 Sektörel:42 (Mart- Haziran 2013), s.62.

3.4.6.Hasan ŞAHBAZ

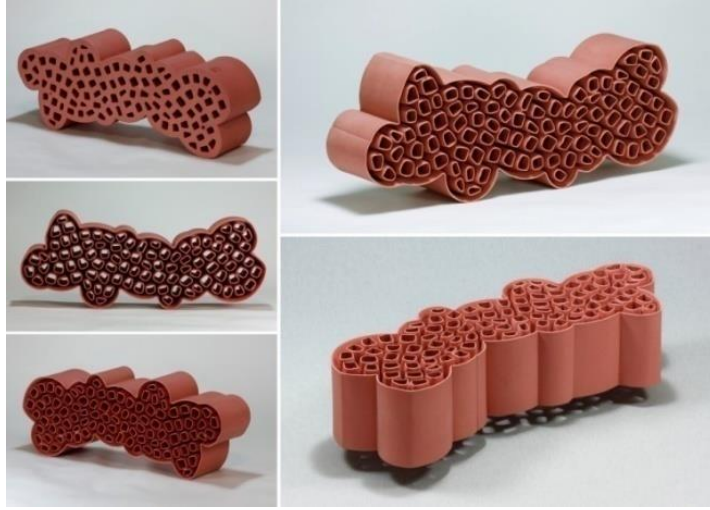
(Resim-126) Hasan Şahbaz -

<http://www.seramikturkiye.net/wp-content/uploads/2015/12/Untitlffed-4.jpg> [24 Mayıs 2017]

"1975 Konya Akşehir doğumlu Hasan Şahbaz lisans eğitimini 2001 yılında Anadolu Üniversitesi GSF Seramik bölümünden tamamlamıştır. Mezuniyetin hemen ardından Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik bölümünde öğretim görevlisi olarak mesleki hayatına başlamıştır. Yüksek lisans eğitimini 2006 yılında Anadolu Üniversitesi SBE Seramik ana sanat dalında tamamlamıştır. Yüzden fazla sergiye katılmış, Ulusal ve Uluslararası bir çok etkinlikte yer almıştır.7 kişisel sergisi olan sanatçının özel ve kamu koleksiyonlarında eserleri bulunmaktadır. Devlet resim heykel yarışması ve TRT Seramik yarışmasında almış olduğu ödülleri ile birlikte toplam 9 ödülü bulunmaktadır. Halen daha Afton Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik bölümünde akademik kariyerine devam etmektedir. "²¹³

---

²¹³ Hasan Şahbaz - Özgeçmiş - <http://www.seramikturkiye.net/?p=2578> [24 Mart 2017]

(Resim-127) “Pembe Obj” (Organik Obj Seramik Sergisi),

Boyut : 7.7 x 12.6 x 37.4 cm, 1200 °C, 2015

<http://www.aic-iac.org/en/member/hasan-sahbaz/> [20.11.2018]

Hasan Şahbaz ile yapılmış olan bir röportajda seramik eserlerini nelerden ilham aldığını ve eserlerini anlatmıştır. Röportaj şu şekildedir;

"Çalışmalarınızdan bahsedermisiniz? Eserlerinizi ortaya çıkartırken nelerden esinleniyorsunuz? Hayatınıza dokunan iyi veya kötü her şey esinlenmek için bir kaynak olabilir. Burada asıl önemli olan konu sizi etkileyen şeyleri ne kadar içselleştirdiğiniz ve bu ifadeyi ortaya koyacak doğru teknikleri yakalayıp özgün bir anlatım dili oluşturduğunuzdur. Konuyu içerik olarak ifade biçiminde yakaladığınız orijinal yaklaşımlar ve yaptığınız buluşlar eseri özgün kılar. Birbirini destekleyerek yol alan çalışma dönemlerime baktığım zaman son 10 yılımın takibi olduğunu görebiliyorum. Doğadan izler taşıyan soyut özgün form ve yüzey çalışmalarımın tabiatta yüzlerce yıllık sürece yayılan tektonik hareketler sonrasında yer kabuğunu oluşturan toprak ve kayaç katmanların üst üste gelerek, sıkışarak, bükülerek oluşturduğu çizgisel dokuların etkisiyle gerçekleştiğini söyleyebilirim. Bu sergim 2005 yılında tez döneminde denk gelen ve ikinci kişisel sergidir. Mekanlar sınırlar serisi şehirlerin yerleşim alanlarına, planlarına, mimari yapılara değinen, olası herhangi bir şehrin topografik verilerine 2010 yılında tepeden bir göz kırpması olarak değerlendirilebilir. Mekan ve sınır kavramlarına minyatür figürlerin eklendiği ' mekanlar - sınırlar - insanlar ' serisi diğer çalışmalarımı takip eden ve 5. kişisel sergimde oluşmuştur. Her zaman aklımın bir köşesinde olan fakat daha önce hiç

denemediğim paper clay tekniği (kağıt katkılı seramik çamuru) çalışma sansını da bu seri ile birlikte yakaladım. Duvar mimari yapıları oluşturan bir elemandır. İlk örnekleri kerpiç duvarlar olması ve dokularını paper clay tekniği ile yakaladığım için bu konuya tam uymuştu. Arkeoloji çalışmalarında görülen açma duvarları geometrik bir düzene göre ortaya çıkarılan yerleşim yerlerinin duvarlarının birbirleriyle kesişmesi sonucunda oluşan geometrik planlarda çalışmalarımda görülen diğer bir konu olmuştur. "²¹⁴

(Resim-128) “Pembe Objeler” (Mekanlar Sınırlar Seramik Sergisi), 1200 °C, 2011,

<http://galerisoyut.com.tr/hasan-sahbaz-2011/> [20.11.2018]

(Resim-129) Barınak Serisi - 1200 °C, - 2015

<http://www.seramikturkiye.net/wp-content/uploads/2015/12/seramik-60.jpg> [19Eylül 2018]

²¹⁴ Bülent Tatlıcan, "Seramik Sanatçısı Hasan Şahbaz ile Söyleşi...", **Seramik Türkiye Dergisi**, ISSN 1304-6578 No:47 (Mart- Ağustos 2015), s.58.

3.4.7.Serkan GÖNENÇ

(Resim-130) Serkan Gönenç

<http://mersin.edu.tr/akademik/taki-teknolojisi-ve-tasarimi-yuksekokulu/ogretim-elemanlari/sgonenc>

[31 Mayıs 2017]

"1971 yılında Çorlu/Tekirdağ'da doğdu. 1994 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik- Cam Anasanat Dalı Endüstriyel Tasarım bölümünde bölüm birincisi olarak lisans eğitimini tamamladı. 2002 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Bölümünde Yüksek Lisansını tamamladı. Sanatçı altı kişisel sergi açmış, üç ödül almıştır. 1994-2013 tarihleri arasında ulusal ve uluslararası bir çok sergi sempozyum çalışta ya katılmış ve kendi alanı ile ilgili konferans bildiriler sunmuştur. Seramik arkeolojisi restorasyon ve konservasyonu ile ilgilenmekte ve kazılara katılmaktadır. Alanı ile ilgili bir çok uygulama yapmış ve işleri özel koleksiyonlarda yer almaktadır. 1998-2004 yılları arasında Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik bölümünde 2004 yılından bu yana ise Mersin Üniversitesi Taki Teknolojisi ve Tasarımı Yüksekokulunda çalışmalarını sürdürmektedir. Türk Seramik Derneği üyesidir."

Seramik sanatçısı Serkan Gönenç eserlerinden aldığı ilham kaynağını ve konusunu; bellek mekanlar adı altında bir proje dahilinde çalışmalar yapıyorum.Yurtiçi ve yurtdışında gidip ziyaret ettiğim şehir, köy veya kasabaların özgün mimarisi bana ilham kaynağı oluyor. Bu bazen bir ev, kule, köprü ya da farklı bir mimari doku olabiliyor. Burada amaç etkilendiğim mimari yapıyı bire bir taklit etmek değil. Etkilendiğim bu mimari yapı veya detayları kendimce yorumlayıp seramikten üretiliyor. Bunu da yaparken daha çok İllüstratif bir yaklaşımla yansıtmaya çalışıyorum, diyerek anlatmıştır.

(Resim-131) Serkan GÖNENÇ, Kohila Sempozyumu 2016

<http://www.kohilasymposium.com/portfolio/items/serkan-gonenc/> [31 MAYIS 2017]

3.4.8.Hasan Numan SUÇAĞLAR

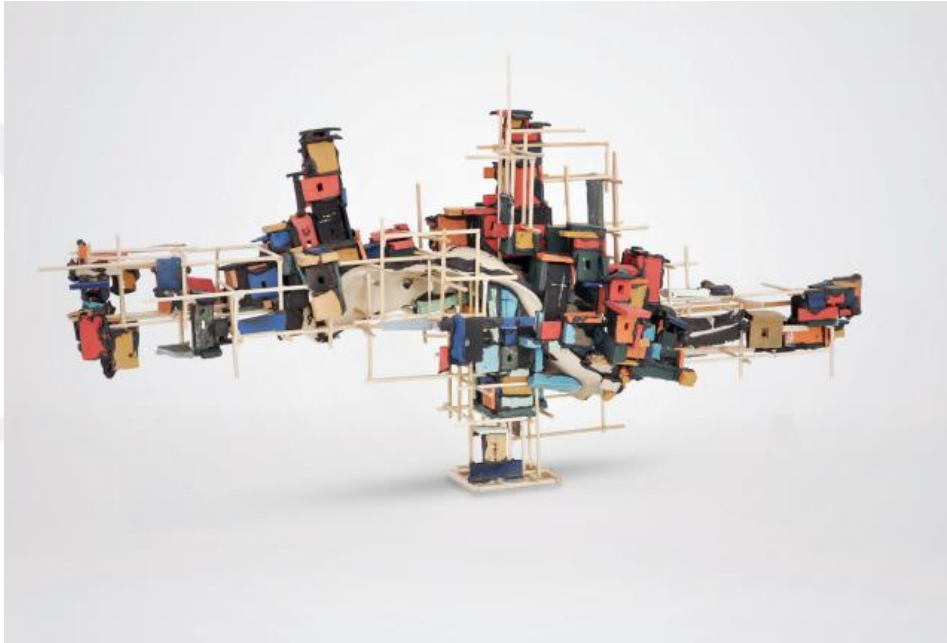

(Resim-132) Hasan Numan SUÇAĞLAR -

https://www.selcuk.edu.tr/sanat_ve_tasarim/yonetim/web/sayfa/ayrinti/50727/tr [15 Temmuz 2017]

1987 yılında Ankara'da doğmuştur. 2010 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Seramik bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Seramik bölümünde yüksek lisansını tamamlamıştır. 2014 yılında Selçuk Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Seramik Tasarımı bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlamış ve yine 2014 yılında başladığı Hacettepe Üniversitesi Seramik Ana Sanat Dalında Sanatta Yeterlilik programında eğitimine devam etmektedir. Şuan 35. madde kapsamında Hacettepe Üniversitesi Seramik Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Eserlerini kağıt katkılı seramikler kullanarak ve yüksek derecelerde pişirerek mimari yapılar kullanarak yorumlamıştır. Kağıt katkılı eserleri hafif ve kırılğan yapıya sahiptir. Kağıdın oluşturmuş olduğu dokuyu kullanarak ve renkler elde ederek mimari eserlere yorumlamıştır. Bu mimari eserler modern mimarinin kesitleri yani kapı, pencere, çatı gibi parçalardan yeni modern mimari yorumlamaktadır. Genellikle eserlerinde çatılarda daha çok uzak doğu mimarisinden kesitler görülmektedir. Ve yapmış olduğu eserler genellikle değişik pişirim teknikleri uygulanarak yapılmış ve hemen hemen hepsi yüksek derecelerde fırınlanmıştır.

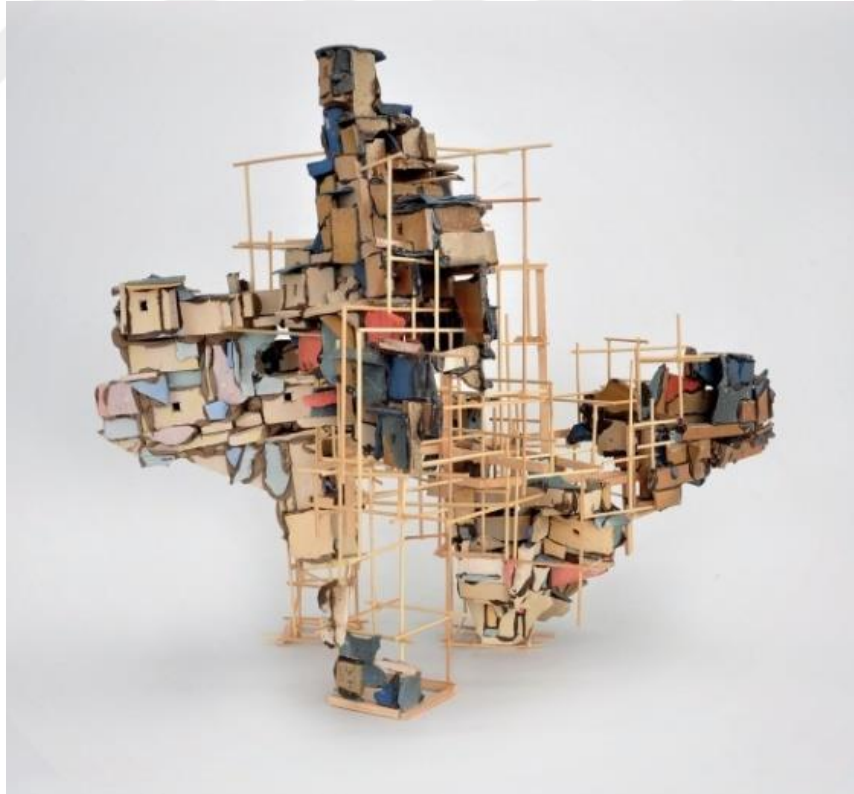
(Resim-133) Anagama Pişirimi, 1300 °C, Karışık Malzeme, 29x60x18 cm, 2017

D-Art Galeri Sergi Katalogu 27 Mart 2017

(Resim-134) Anagama Pişirimi, 1300 °C, Karışık Malzeme, 40x70x20 cm, 2017

D-Art Galeri Sergi Katalogu 19 Eylül 2018

(Resim-135) Anagama Pişirimi, 1300 °C, Karışık Malzeme, 40x50x30 cm, 2017

D-Art Galeri Sergi Katalogu 19 Eylül 2018

3.4.9.Fatih KARAGÜL

(Resim-136) Fatih Karagül

http://sergirehberi.com/artist_detay.aspx?a_id=3281&t_id=3681&q=M-Fatih-Karagul&q1=-Sergiler
[21.11.2018]

"1971 Nişantaşı İstanbul.1994 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünde Lisans eğitimini tamamladı. 1997 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans ve 2002 yılında Sanatta Yeterlik eğitimlerini tamamladı. Ulusal ve uluslararası sanatsal etkinliklerde yer aldı ve projeler gerçekleştirdi. Yaşadığı çevredeki tarihi, arkeolojik ve mitolojik değerleri ele alarak, günden güne artan tahribat ve yok oluşa tepki olarak çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Son sergisi "Hellespont", özellikle içinde bulunduğu antik Troas bölgesi ve Çanakkale boğazını tema alarak ürettiği seramik heykellerden oluşmuştur. A.B.D., Bulgaristan, K.K.T.C., Polonya, Romanya, Singapur, Slovenya, Yunanistan'da sergi, bienal, kongre, sempozyum ve çalıştaylara katıldı. 4 kişisel sergi açtı. Alanında 4 adet sanat ödülü bulunmaktadır. 1992-1997 yılları arasında Çanakkale Assos arkeolojik kazısında 6 dönem gönüllü restoratör olarak çalıştı. 1999 yılından beri Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde görev yapmaktadır."²¹⁵

"Fatih Karagül karma ve kişisel olmak üzere bir çok çeşitli sergilerde yer almıştır. Eserlerinin çıkış noktası ise deniz tanrıçası Helle'nin deniz anlamında kullanılan Hellespont (Çanakkale boğazı) antik çağlardan günümüze kim yerde gerçekler kimi yerde mitoloji ile kaynaştırıp bir çok temaya sahne olmuştur. Antik kentlerin mimarisi ve varlığı deniz ve doğal çevresi eserlerinde bir başlangıç olmuş ve heykelleri bu verilerden esinlenilerek üretilmiştir. Dokulu ve yalın yüzeylerin

²¹⁵ http://www.kedikultursanat.com/index.php?route=product/category&path=156_195 [20 Mart 2017]

zıtlığı, monotonluğu yok etmeye ve dokunun yüzeyler üzerinde oluşturmuş yıpranmışlık hissi porselen ve gre malzemesi ile şekillendirilmiştir. Eserlerin genelinde beyaz çamura rastlanmaktadır."²¹⁶

(Resim-137) Troia 2,(Tartı) Fatih Karagül, 201- Ebadlar: 60 cm gre ve porselen astar, - 1230 C°, oksidan pişirim-
http://www.kedikultursanat.com/index.php?route=product/product&path=156_195&product_id=1338
[19 Eylül 2018]

(Resim-138) Troia 1 (Tartı) - Fatih Karagül, 2015 - Ebadlar: 60 cm - gre ve porselen astar, 1230 C°, oksidan pişirim -
http://www.kedikultursanat.com/index.php?route=product/product&path=156_195&product_id=1337
[19 Eylül 2018]

²¹⁶ http://arteistanbul.com/sergiler/gecmis/57-Fatih_Karagul_Hellespont.html [21.11.2018]

(Resim-139) Kule Odeon - Fatih Karagül, 2015, - Ebad: 57 cm. - gre ve porselen astar, 1230 C°, oksidan pişirim

http://www.kedikultursanat.com/index.php?route=product/product&path=156_195&product_id=1335

[20 Mart 2017]

(Resim-140) Troia 3, Fatih Karagül, 2015, Ebadlar: 85 cm gre ve porselen astar, 1230 C°, oksidan pişirim

http://www.kedikultursanat.com/index.php?route=product/product&path=156_195&product_id=1339

[16 Mayıs2017]

3.4.10. Alison RUTTAN

(Resim-141) Alison Ruttan - <http://www.saic.edu/profiles/faculty/alisonruttan/> [25 Mart 2017]

BFA 1976 doğumlu Ruttan, Michigan Üniversitesinde Chicago Sanat Enstitüsünde yardımcı doçent'tir.

"Sergiler : Çağdaş Fotoğraf Müzesi, Chicago; Sweeney Sanat Galerisi, California Üniversitesi, Riverside; Monique Meloche Galerisi, Chicago; Hyde Park Sanat Merkezi, Chicago; Galerie Wit, Wageningen, Hollanda; Galerie TPW, Toronto; Raket Galerisi, Londra; Chicago Kültür Merkezi; Çizim Merkezi, NY; Minneapolis Sanat Enstitüsü. Kaynakça : Amerika'da Sanat; Flash Art; Chicago Tribün; Sanat Papers; Chicago Dergisi; Yeni Sanat Müfettişi . Ödüller : Illinois Sanat Konseyi; Jerome Vakfı; Art & Technology Residency, Wexner Müzesi; Sanatçılar ikamet, Vahşi Hayvan Parkı."²¹⁷

Alison, ressam, fotoğrafçı ve kameramanlık yanı sıra son zamanlarını seramiğe vermiş bir sanatçıdır. Seramik ilgisi yıllarca onu başka boyutlara getirmiş ve seramiğe farklı bir boyut getirerek kendi tarzını bulmayı başarmıştır. İnsan davranışları, kültürler, savaşlar gibi döngüsel konuları ele almış ve eserlerinde evleri konu edinmiştir. Evleri savaş sonrası yıkım halinde veya problemleri çözmeye yönelik mesajlar vererek eserler üretmeye devam etmiştir. Ve halen son işlerinde de bunlara devam ederek bir çok sergi açmıştır.

Alison Ruttan'ın kendi internet sitesi üzerinde yazmış olduğu bilgiler şu şekildedir; "Son birkaç yıldır, primat ve insan davranışlarını karşılaştıran çok disiplinli projeler üzerinde çalışıyordum. Buna olan ilgim , insan nedir sorusuyla ilintilidir? Bu soru, evrimsel biyoloji alanındaki pek çok kişiyi büyüledi, ancak sanatçılar da benzer sorular arıyor ve istiyorlar. Bu karşılaştırmaları yaparken, biyolojinin kendi davranışlarımıza yön vermesinin yanı sıra, bu dürtülerle ne kadar

²¹⁷ Alison Ruttan - <http://www.saic.edu/profiles/faculty/alisonruttan/> [25 Mart 2017]

esir olmak istiyoruz? Sorusunu daha iyi anlamak için ulaşıyorum. Çalışmalarım, bu sorulara hem ciddi hem de mizahi yanıtlar arasında dönüşümlü geçiyor."²¹⁸

"Bu projelerin araştırılması beni ilkel bilimci Frans de Waal ve Amy Pollick'le tanıştığım Atlanta'daki Yerkes Primate Araştırma Merkezi'ne götürdü. Araştırma kendi primatlarındaki cesurca iletişim üzerine yoğunlaşıyor. Bunu, Escondido, California'daki Vahşi Hayvan Parkı'ndaki bir ikametgahla takip edebildim. WAP'ta günümüzde halen devam eden serimizin bir parçası olan bonobo ömrü boyunca birçok video ve fotoğraf çekildi. Bu konudaki ilk ilgim, primat sosyal yapılarında bulunan insan saldırganlığının köklerine odaklanmaya odaklanmış olsa da, artık kendi akrabalarım kadar geniş bir davranış yelpazesine ilgi duymaya başladım."²¹⁹

(Resim-142) Alison Ruttan - Enstalasyon serisi-

<https://www.cityofchicago.org/content/dam/city/depts/dca/CCC%20Exhibits/AlisonRuttan600.jpg>

[19 Eylül 2018]

(Resim-143) Alison Ruttan - Enstalasyon serisi-

<https://www.cityofchicago.org/content/dam/city/depts/dca/CCC%20Exhibits/AlisonRuttan6005.jpg>

[25 Mart 2017]

²¹⁸ Alison Ruttan Hakkında bilgi - <http://www.alisonruttan.com/about.html> [25 Mart 2017]

²¹⁹ Ayni. <http://www.alisonruttan.com/about.html> [25 Mart 2017]

3.4.11.Palma BABOS

(Resim-144) Palmo BABOS -

http://www.minalunk.hu/Budaors/index.php?n=5&tartalom_id=10598&area=&print=1

[15 Temmuz 2017]

Palma Babos 1961 yılı Macaristan doğumludur.

"Hem seramik sanatçısı hem de endüstriyel tasarımcı olarak ulusal ve uluslararası birincilik ödülü alan Pálma Babos, porselen plastisitesi ve işlevselliği ile uzun soluklu bir aşk ilişkisindedir. Porselenlerle ifade etmeye ilk karşılaşması üniversitedeyken gerçekleşmiştir. Porselen objeler oluşturma süreci bir sanat yazımı ile karşılaştırılabilir. Bu yaratıcı hareketlerin her biri sıkı kurallarla ve kil veya kelimeyle malzemelerin dayattığı daha katı disiplinle kontrol edilir. Elinden gelenin en iyisi, her ikisinin de nihai sonucu, en üst düzenin ruh barınağı sanatı olabilir. Yıllar geçtikçe, bu materyalle çok çalışmış, onunla hayal edebileceği en gerçekçi şey kendisidir."²²⁰

(Resim-145) Babos Palma - kuleler - <https://projectarchitectour.wordpress.com/wonderlijkewereld/babos-palma/> [19 Eylül 2018]

²²⁰ Palma Babos - <http://www.pulsceramics.com/exhibitions/palma-babos-jin-eui-kim-2016/> [24 Mart 2017]

"Bu Kule Heykelleri ve görülen ve görülemeyen - onlara ait yaşayan bireyler hem bir soru ve hem de bir meydan okumaya neden olmaktadır. Sanatçı hepimizi bekleyen gelecekteki bir azap görüntüleri yarattı mı? Veya bu parçalar doğal ya da insan yapımı bir tufandan kurtulamayan sınınamaz insan yaratıcı ruhuyla ilgili bir açıklama mıdır? Gelecekteki Hatıralar, Dumanlı Kent, Çökmekte Olan Kule, Beyaz Şehri ve Porselen Şehri gibi başlıklar, yaşayanları - sanat ve bilim yaratan bir toplumu oluşturan bireyler ve çiftler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmayı merak ediyor."²²¹

(Resim-146) Palma Babos - kuleler - <http://www.pulsceramics.com/exhibitions/palma-babos-jin-eui-kim-2016/> [19 Eylül 2018]

"Gökdelen yapıları ile tanınan Pálma Babos, yaklaşık 4 yıllık bir yokluğun ardından PULS'e geri döndü. Babos hem seramik sanatçısı hem de endüstriyel tasarımcı olarak uluslararası bir ödül kazandı. İmzacı kırılğan, ancak kuleleri 'olarak bilinen yapıları inşa ediyor. "Ne tür bir şehir bu?" izleyici onun heykellerine bakarken merak edecektir. Bir felaketin veya gelecekteki bir mahkumun görsel bir temsilidir mi? Yoksa karmaşık tutkularla dolu bir bina mı? Babos binaları, insanları isimsiz fakat kaçınılmaz güç altında hareket edip parçalayıp çöktüğü için çeviriyor."²²²

²²¹ Palma Babos - <http://www.pulsceramics.com/exhibitions/palma-babos-jin-eui-kim-2016/> [24 Mart 2017]

²²² Palma Babos - <http://www.pulsceramics.com/exhibitions/palma-babos-jin-eui-kim-2016/> [24 Mart 2017]

3.4.12.Eric CREMERS

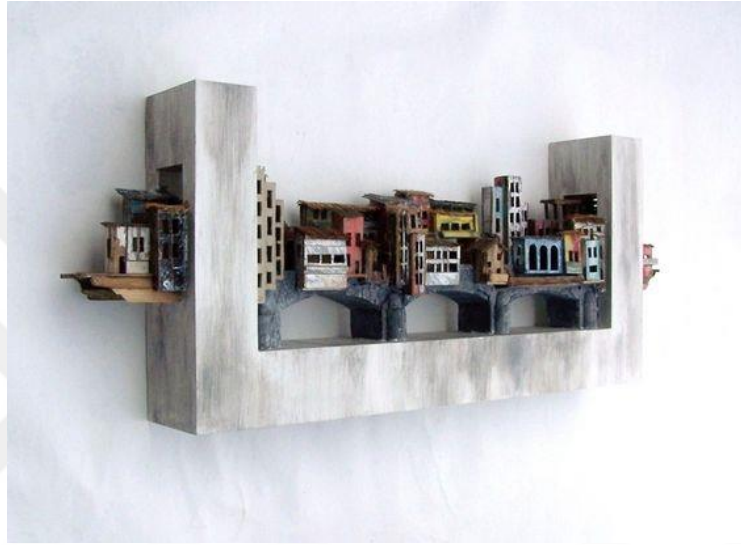
(Resim-147) Eric Cremers -

<https://onbeperktondernemen.wordpress.com/ondernemers/creatievelingen/eric-cremers/>

[25 Mart 2017]

1953 yılında Hollanda'nın Maastricht Şehrinde de doğmuştur, seramik sanatçısı orta öğreniminden başlayarak görsel sanatlar üzerine eğitim görmüştür. 28 yıllık bir görsel sanatlar geçmişi vardır. 1979 yılında Tilburg Güzel Sanatlar Akademisini tamamlamıştır. 2009 yılından bu güne de seramik sanatçısı olarak bilinmektedir. Çalışmaları seneler içerisinde değişimler göstermiş ve gecekondulardan etkilendiği için seramik çalışmalarına da kullanmıştır. Seramiğin yanı sıra farklı malzemelerde de yararlanarak ürünler üretmeye devam etmektedir. Bir çok sergisi ve alanında çalışmaları yer almaktadır.

Eric Cremers sanata girişinden buyana tarih boyunca izler bırakan yapılardan etkilenmiştir. Bunlar ise eski tapınaklar, mumyalar ve mezarları ayrıca yapmaya çalıştığı batıklardır. Eric'in ilham kaynağı ise yapmış olduğu seyahatlerdir. Bu seyahatlerde dünyanın her yerinde yapılan mimari yapıların nasıl şekillendiğini gösteren habitatlar Eric'in mimari yapılarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ele almış olduğu asıl konusu ise Favela yani yığılmış gecekondular mahalleleri olmuştur.²²³

(Resim-148) Eric Cremers - Gecekondular serisi -

https://www.exto.nl/werk/15658131_old+bridge/a:1:%7Bs:4:%22page%22%3Bi:2%3B%7D.html

[19 Eylül 2018]

---

²²³ <https://ericcremers.exto.org/> [21.11.2018]

(Resim-149) Eric Cremers - Gecekondular serisi

https://fbcdn-sphotos-g-a.akamaihd.net/hphotos-ak-ash2/550256_197683127045020_1382337543_n.jpg

[25 Mart 2017]

(Resim-150) Eric Cremers - Gecekondular, Geçit

https://ericcremers.exto.org/kunstwerk/277021114_The+crossing.html#.W_XcVegzbDc [21.11.2018]

4.BÖLÜM

4.UYGULAMALAR

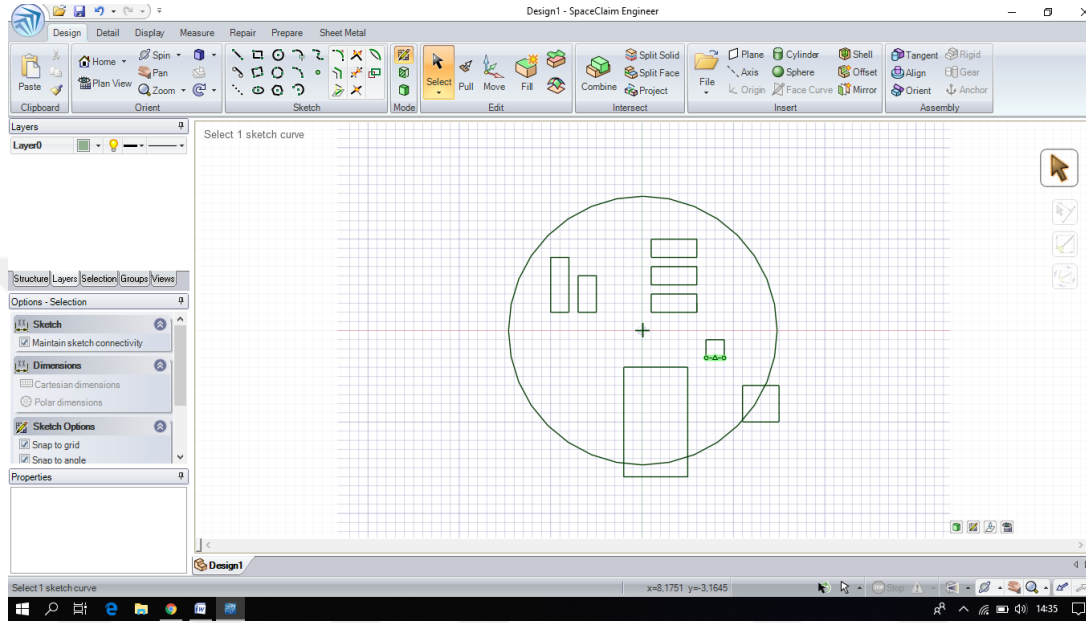
Mimari, eski bir diğer adı ile yaşam alanları ilk çağlardan günümüze kadar farklı değişimler göstermiş ve yaşam alanı statüsünden çıkıp sanatsal eserlere dönüşüm göstermiştir. İlk olarak sadece yaşamlarını sürdürebilmeleri için yapılmış olan bu yapılar daha sonraki dönemlerde, kimi uygarlıklar tarafından kendini ispat etme ve gösterme çabaları ile devasa yapılara da dönüşmüştür. Bunlara örnek verecek olursak savunma amaçlı yapılan kaleler, ibadet için yapılmış olan camiiler, konaklama ve pazar gibi ihtiyaç amaçlı yapılan kervansaraylar sadece yaşama amacı güdülerek inşa edilen evler, konaklar, daha sonrasında binalar gibi yapılardır. Bu yapıların kendi içerisinde de farklı özellikleri ve sanatsal görünimleri vardır. Bunlar ise pencereleri, sütunları, merdivenleri, çatıları, kapıları vb. bir çok ince ayrıntıları bulunmaktadır.

Mimari yapılar yaşam alanı olarak gösterilmiş fakat form olarak ele alındığı zaman her birisi birer sanatsal eserdir. Fakat bazı yapılar klasik bir biçimde olduğu sadece ihtiyaca bağlı planmış olduğundan fazla sanatsal özellik ve görüntü göstermezler. Tez konum olan Türk Mimari yapılarında; en çok etkilendiğim yapılar Selçuklu ve Osmanlı döneminde inşa edilmiş olup günümüze de canlı örneklerini sunmuş olan cami, kervansaray, kaleler gibi yapıların sütunları, pencere ve kubbeleridir. Uygulamalarımda ise bu yapıların bazı kesitlerini ele alıp mimari unsurlardan ilham alarak seramik heykeller ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

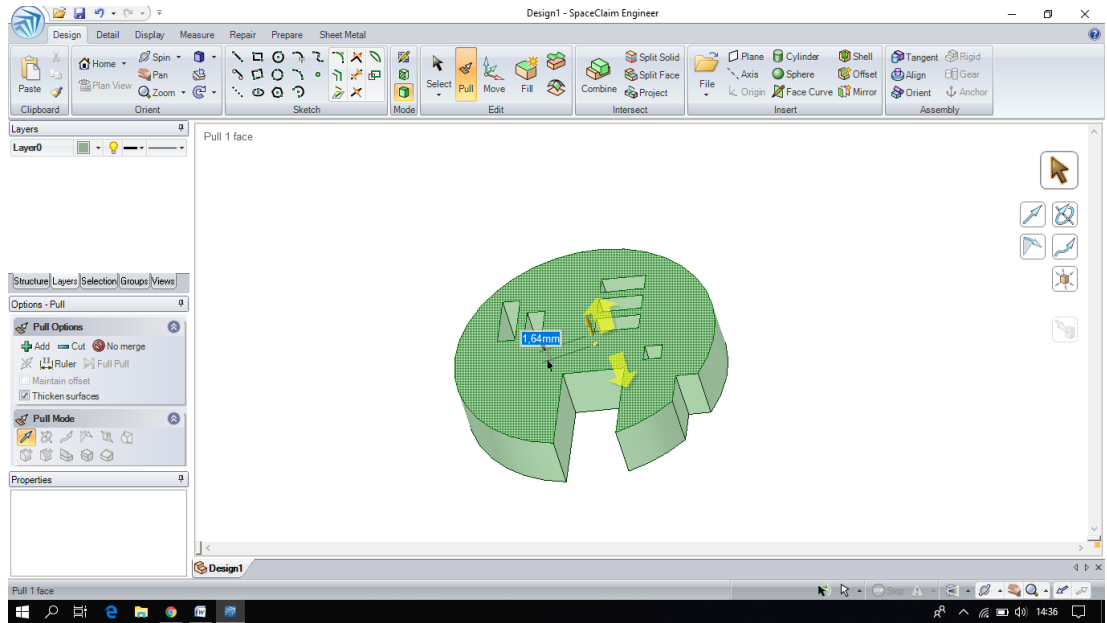
4.1.Uygulamada Tasarım Süreci

Tasarım sürecinde bilgisayar ortamında modelleme yapılarak formların genel görüntüleri tasarlanmıştır. Bu tasarımlar mimari öğeler kullanılarak tasarlanmış ve eserler bu yönde gelişim göstermiştir. Mimari yapıların pencere, kapı ve kubbe biçiminden yola çıkarak tasarımlar yapılmıştır. Bilgisayar ortamında yapılan tasarımlar ise Space Claim 2011 isimli programda çizilmiştir.

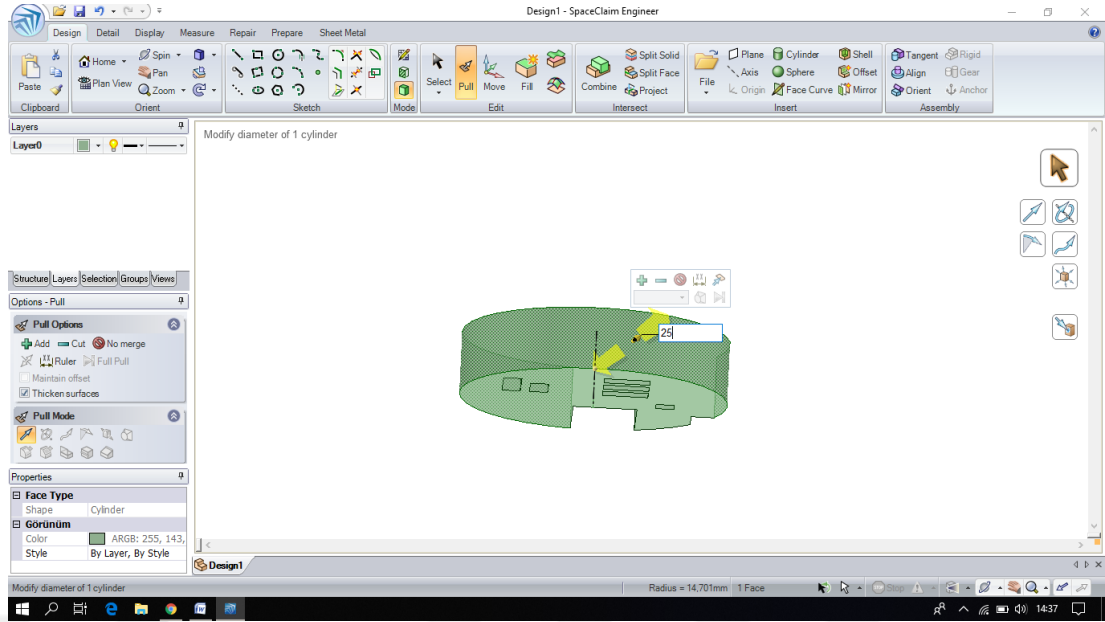
Tasarım sürecinde kullanılan programda ilk olarak tasarımın bir taslağı ölçüleri belirtilerek çizilir, yani bu çizim diğer bir anlamıyla teknik resim'i olur. Daha sonra çizilen tasarım 3 boyutlu değişim araçları kullanılarak derinlik, yükseklik, açı gibi boyutlandırmalar yapılır. Yapılan boyutlandırma sonrasında tasarımın ölçüleri kesinleştirilerek açılar kontrol edilir. Ve sonuç olarak bire bir ölçülü hazır şablonu ortaya çıkmış olur. Aşağıda tasarım sürecinin görselleri ve aşamaları gösterilmiştir.

(Resim-151)Teknik Resim, Taslak Aşaması, Program Space Claim 2011

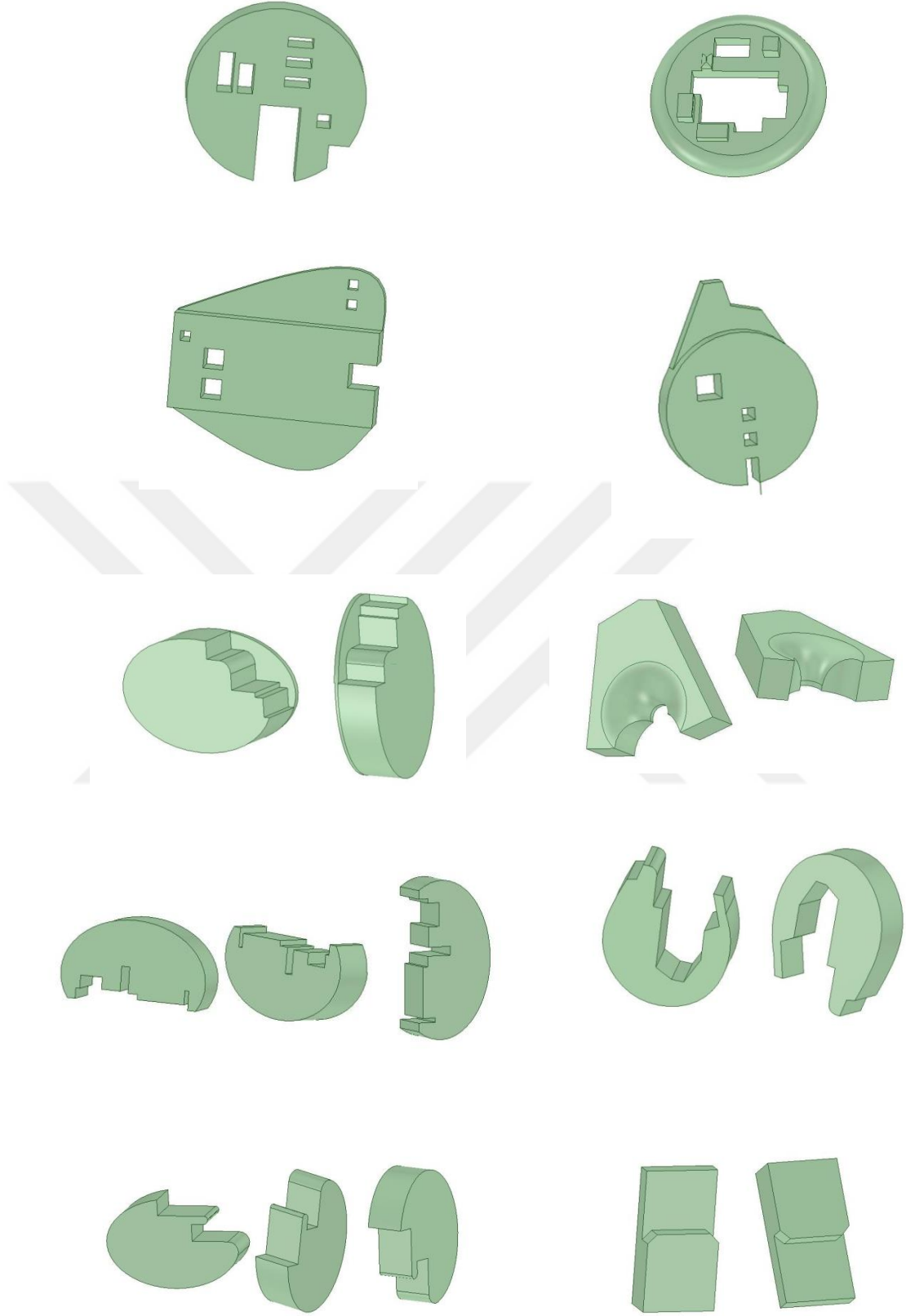
(Resim-152)Tasarım Boyutlandırma Aşaması, Program Space Claim 2011

(Resim-153)Ölçülendirme Aşaması, Son Aşama Program Space Claim 2011

Mimari eserlerin kesitler ve detaylardan yola çıkılarak seramik formlarda özgün ve soyut biçimde tasarımlar yapılmıştır. Bu kesitler kapı, pencere, kubbe, merdiven, minber, mihrap gibi kesitler olup bilgisayar ortamında (Space Claim) programında tasarlanmıştır.

(Resim-154) Tasarım Süreci, Tasarlanmış Eserlerin Son Görünümü, Program: Space Claim 2011

4.2.Uygulama Süreci

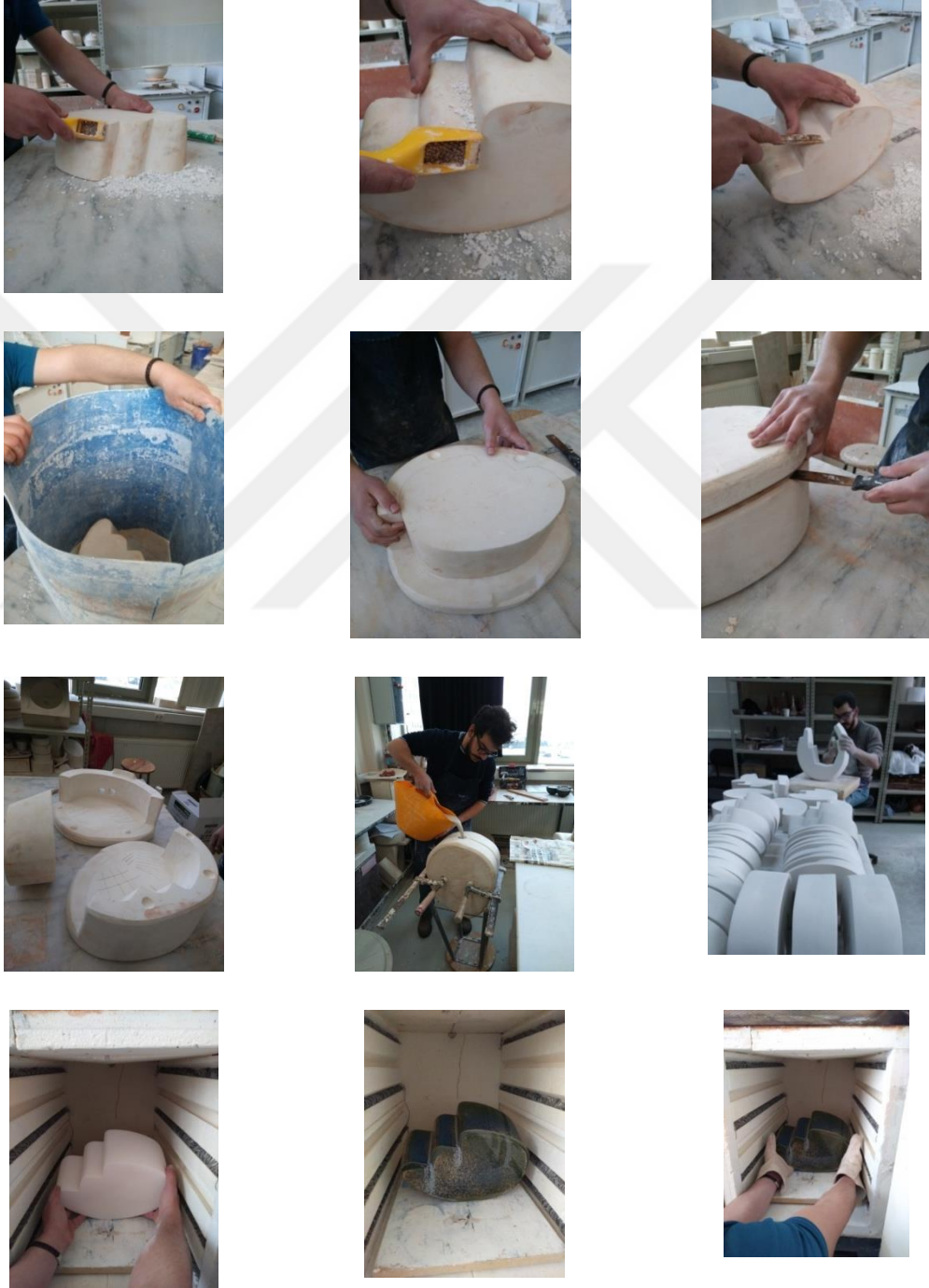
Uygulama sürecinde çamurun hazırlanmasından başlanıp modelleme, kalıp alma, döküm alma, el ile şekillendirme, fırınlama, sırlama ve son olarak sır pişirimi yapılarak çalışmalar tamamlanmıştır. Yapılmış olan eserlerin tasarım sürecinden sonra modelleme aşamasına geçilmiştir. Modelleme aşaması tasarıma bağlı kalınarak eserin ölçüleri göz önünde bulundurulup alçı ile modelleme yapılmıştır. İlk olarak etrafı desteklenmiş olan kalıp halindeki bir alana alçı dökülerek ve alçının donmasından sonra çıkartılmış şablon alçıya geçirilerek ilk aşaması tamamlanmıştır. Daha sonrasında alçı farklı kesme ve oyma gibi malzemeler kullanılarak şekillendirilmiştir. Şekillenen modelin daha sonrasında alçı kullanılarak kalıbı alınmıştır. Kalıplar bir kaç gün kurutulmaya bırakıldıktan sonra, yüksek dereceli beyaz döküm çamuru ile dökümleri alınmıştır.

Bazı ürünlerde döküm alınırken diğer ürünlerde ise yüksek dereceli şamot çamuru ve kırmızı çamur ile modelleme yapılmıştır. Kırmızı çamur ile yapılan şekillendirmeler sadece model aşamasında kullanılmıştır. Modelden sonra alçıda uygulanan aşamalar aynı şekilde yapılmıştır. Şamot çamuru ile yapılan ürünler ise direk tasarımı yapılan ürünün şablonuna bağlı kalınarak el ile şekillendirilmiştir. El ile şekillendirilen eserler plaka yöntemi ile yapılmış ve daha sonrasında birleştirilip hazır hale getirilmiştir.

Eserlerin yapım sürecinde en çok zorlayan aşama döküm aşaması olmuştur. Bunun nedeni ise dökülen döküm çamurunun içerisindeki cam suyu oranıdır. Bu oranı ayarlayana kadar bir çok eser kalıp içerinden deforme olmuş şekilde çıkmıştır. Denemeler yapılarak en sağlam çamur elde edilip başarılı bir şekilde üretim yapılmıştır. Üretim esnasında bir çok eser kırılmış kimisi ise rötuş aşamasında bozulmuştur. Sağlam çıkarılan ürünler fırınlanıp bir kez daha rötuş işlemi yapıp sırlamaya hazır hale getirilmiştir.Yapılmış olan eserler ilk pişirim olan bisküvi pişiriminde 1000°C de fırınlanmıştır. Fırınlanan ürünler tasarımlara göre sırlanarak sergiye hazır hale getirilmiştir. Fırınlama işlemi ve diğer tüm aşamalar öğrencisi olduğum Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü atölyelerinde yapılmıştır.Çalışmalar kendi aralarında dörder, ikişer, tek ve on bir parça gruplar halinde yapılmıştır. Toplamda 30 parça iş mevcuttur kendi gruplarına ayrıldığı zaman ise 11 adet iş görülmektedir. Eserler kimi stant üzerinde kimisi ise duvar da

sergilenecek şekilde tasarlanmıştır. Çalışmalar üç aylık bir süreçte tasarım ve modelleme iki aylık bir süreçte kalıp, döküm ve el ile şekillendirme son olarak da bir ay içerisinde rötuş, fırınlama ve sırlama işlemi uygulanmıştır. Toplamda altı ay kadar süren bir çalışma süreci olmuştur.

Uygulama süreci aşağıda resimler halinde genel olarak gösterilmiştir.

(Resim-155) Uygulama Süreci ve Aşamaları

Sırlama aşamasında yapılmış olan tasarıma göre renkler belirlenmiş ve sırlama işlemi yapılmıştır. Bu aşama ise hazır halde gelen sırların içerisine deneme yöntemi ile bir takım oksitler ilave edilerek renk kombinasyonları yapılmıştır. Denemeler beyaz döküm çamuru ve şamot çamuru yüzeylerinde uygulanıp yüksek dereceli fırınlamalar sayesinde bulunmuştur. Sırların kendi derecelerinden daha yüksek derecelere çıkartılarak orijinalliğini bozup ve içerisine katılan oksitlerle desteklenip yeni sırlar üretilmiştir. Sırlama işlemi her üründe pistole yani hava tabancası ile sırlanmıştır. Denemelerde bu yöntem ile belirlenmiş ve denenmiştir. Sırlama işleminde yaşanan zorluklar ise yüksek dereceler yüzünden sırnın daha fazla akışkan olması ve yüzeye yapışmasıdır. Bunun önlemini eserlerin bazı bölümlerinde sır yoğun bazı bölümlerinde sır az şekilde sırlanarak aşılmıştır. Az gelen yerler alt kısımları oluşturmuştur. Sırlamada bazı eserlerde ise ilk olarak opak hazır sır üzerine oksitlerle değişime uğramış hazır sır ilavesi ile sırlama yapılmış, bazılarında ise tam tersi uygulanmıştır. Sırlar hazır olduğundan dolayı ve içerisine az miktarlarda oksit katıldığı için kısa süreli karışım için değirmen kullanılmıştır.

Kullanılan hazır sırların kodları: A0452 - A1084 - A1085 - AS0478 - AS0436 - AS1081 - A771 - AS4014 - A1093 - 445A - 422 - 421 - 725 - 448 - 466A - 748 - 2016 - 2242 - 2147 - 357 - 353 - 372.

Kodları verilmiş olan hazır sırlara 0,1 - 0,2 - 0,5 - 1,0 - 0,7 - oranlarında kobalt oksit, mangan oksit, demir oksit ve bakır oksit gibi oksitler uygulanmıştır. Her bir bünyede farklı etkiler bırakmaktadır. Her bir sırdan farklı bir kaç renk elde edilmiştir. Kodları verilen hazır sırların pişme sıcaklığı 1020 - 1080 °C dir. Denemeler ve uygulanan ürünler ise 1100 - 1140 °C de fırınlanarak sırların etkileri değiştirilmiştir. Uygulanan sırların deneme aşamaları ve sırlama aşamasından görünümler aşağıda genel olarak verilmiştir.

(Resim-156) Uygulanmış Sır ve Hazırlama Aşamaları, Şamot çamuru, Beyaz Döküm Çamuru

1100 °C -1140 °C

4.3.Uygulamalar

Kültür öğelerimizden biri olan Türk mimari yapıların tarihsel süreç içinde gelişen özellikleri, çeşitlilik gösteren mimari unsur ve öğelerini ortaya çıkartarak sanatsal açıdan incelenmiş ve bu öğeler doğrultusunda çağdaş seramik eserlere soyut bir biçimde uyarlanıp yapılmıştır. Eserlerde kubbe, pencere, kapı ve yapının genel formu soyut bir biçimde ele alınıp ürünlerde gösterilmiştir. Eserlerin geneli yuvarlak, oval yapılar olmasındaki amaç ise; Türk mimarisindeki kubbe yapılarının tarihteki yerinin büyük önem taşımasıdır.

Aşağıdaki çalışmada kubbenin yuvarlak yapısından yola çıkılarak ve pencerelerinde eklenmesi sonucu soyut bir seramik form elde edilmiştir. Şamot çamuru ile şekillendirip hazırlanmış olup artistik sır ile sırlanmıştır. Cami kapılarının genelinde iç bölgelerinin maviliği ve dış yüzeyinin gök yüzü ile buluşması temel alınmıştır.

(Resim-157) Kapıdaki Mavi, El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 11x58x58cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-158) Kapıdaki Mavi, El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 11x58x58cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Eyvanlı kapı isimli çalışma Türk mimarisinin benzersiz kapı şekillerinden esinlenilmiş ve kapının üst oval kısımları eserde yan bölgelerde soyut bir biçimde vurgulanmıştır. Eser şamot çamuru ile şekillendirilmiş ve kapıların eski renk esintileri artistik sır ile verilmiştir.

(Resim-159) Eyvanlı Kapı, El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 11x48x55cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-160)Eyvanlı Kapı, El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 11x48x55cm, 1140°C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Çıkış isimli eser minarelerin içerisindeki dar merdivenleri temsil etmektedir. Yuvarlak yapısı ile minarenin kesit halini, üzerindeki eklenti ile de merdiven yapısını ele almıştır. Şamot çamuru ile şekillendirilip altın sarısı bir artistik sır ile minarelerin Türk mimarisindeki değeri anlatılmıştır.

(Resim-161)Çıkış , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 12x57x68cm, 1140°C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-162)Çıkış , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 12x57x68cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Kubbeler isimli eserde kuş bakışı kubbe görüntüsü ve bulunan alanın avlusu soyut bir biçimde anlatılmıştır.Eserde şamot çamuru kullanılmış ve eskimiş bir eser görünümü artistik sır ile verilmiştir.

(Resim-163)Kubbeler , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 14x56x56cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Soyut kubbe isimli eserde kubbenin iç boşluğunu temel alınmış ve çağdaş seramikte soyut bir biçimde vurgulanmıştır. Eser şamot çamuru ile şekillendirilip daha açık bir renk tonu ile sırlanmıştır.

(Resim-164) Soyut Kubbe , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 10x35x47cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-165) Soyut Kubbe , El İle Şekillendirme, Şamot Çamuru, 10x35x47cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Aşağıdaki eserde minarelerin günümüzdeki değişim halleri temel alınmıştır. Alışılmışlık dışına çıkıp daha modern yapılaşmalar günümüzde görülmektedir. Eserin yuvarlak yapısı minarenin kesitini iki yana uzanan bölmeleri yapısını temsil eder. Eser kalıp yöntemi ile üretilmiş olup döküm çamuru ile yapılmıştır. İki eserinde farklı sırları eskiyi ve yeniye anlatmaktadır.

(Resim-166)Değişim, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, 12x55x46cm, 12x55x46cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-167)Değişim, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, 12x55x46cm, 12x55x46cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Surlar isimli çalışmada; Türk mimarisinde büyük önem taşıyan, askeri anlamda da savunma aracı olan surlar, kaleler örnek alınmıştır. Savunma aracı olarak yapılmış olan surlar temel anlamda birer sanat eseridir. Bu yapıların bir çoğu günümüze kadar gelmiş bir çoğu ise geçirmiş olduğu savaşlarda ve doğa olaylarında yok olmuştur. Eserler kalıp yöntemi ile çoğaltılıp birbirine yakın farklı surlar ile renklendirilmiştir.

(Resim-168) Surlar, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 15x30x40cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-169) Surlar, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru, Tek Birim: 15x30x40cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-170)Surlar, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim: 15x30x40cm,
1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Merdivenler Türk mimarisinde bir çok alanda, eserde farklılık göstermiştir. Gerek Anadolu da gerekse Anadolu dışında bulunan yapılarda benzersiz örnekleri bulunmaktadır. Bu örneklerden yola çıkılarak soyut seramik ile buluşmuş ve ortaya merdivenler isimli çalışma çıkmıştır. Kalıp yöntemi ile çoğaltılmış, artistik surlar ile renklendirilmiştir.

(Resim-171)Merdivenler, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim:
12x35x25cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-172) Merdivenler, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim:
12x35x25cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Kervansaray isimli eserde; kervansarayların genel yapıları ele alınmıştır. İbadethaneler, konaklama alanları, alışveriş yapılacak çarşıları bulunmaktadır. Eserin oval yapısı ile tek bir yapıyı, alt bölmeleri ile de içerisindeki yapı topluluğu temel alınarak tasarlanmıştır. Eserler kalıp yöntemi ile çoğaltılıp farklı sınırlar ile renklenmiştir.

(Resim-173) Kervansaray, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim:
12x45x25cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-174) Kervansaray, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim:
12x45x25cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

Modern yapı isimli eserde günümüz mimarisinden alıntılar ve Türk mimarisinden bir birleşim oluşturmaktadır. Türk mimarisinin geneli birer sanat eseridir ve bu eserlerin günümüze yansımaları olmuştur. Bu bağlamda eserde hem eski hem yeni yapılaşma soyut bir biçimde ele alınmıştır. Eserler kalıp yöntemi ile çoğaltılmış ve renk konusunda koyu tondan açık tona yani geçmişten günümüze olarak bağlantı kurulmuştur.

(Resim-175) Modern Yapı, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim:
15x35x25cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç

Fotoğraf: Ferhat Aslan

(Resim-176)Modern Yapı, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim:
12x45x25cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç Fotoğraf: Ferhat Aslan

Kalıplaşmış yapı isimli çalışmada anlatılmak istenen her dönemde yapılarda kendine ait bir takım değişimler olmuş fakat kalıplaşmış halde günümüze kadar gelen bir takım detaylar vardır. Bu detaylar yapısal olarak her dönemde görülen pencere, kapı, kubbe ve eyvanların değişse bile alt yapısının aynı olduğuna bir örnektir. Mimar Sinan'ın eserlerindeki gibi kalıp aynı fakat görünüm değişiktir, buda kullanılan sıklarda gösterilmiştir. Alt yapı aynı olmasına rağmen, renk bile eserin farklı görünmesini sağlamaktadır.

(Resim-177)Kalıplaşmış Yapı, Kalıp Yolu İle Şekillendirme, Beyaz Döküm Çamuru,Tek Birim:
20x35x12cm, 1140 °C, 2017

Ahmet Muhammet Kılıç, Fotoğraf: Ferhat Aslan

SONUÇ

Anadolu'da Cumhuriyet Dönemine Kadar Türk - Mimari Yapıların Araştırılması ve Seramik Malzeme ile Uygulamalar : İsimli tez konusunda anlatılan konu, temel olarak ele alınırsa; Mimari denildiği zaman ilk çıkışında insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri amacıyla yapılan yapılardır, barınaklardır. Bu yapılar ilk uygarlıklardan günümüze çeşitli faktörler ve çeşitlilikle gelmiş ve günümüzde de üretimlerine devam edilmektedir. İlk yaşayan insanlarda barınabilmeleri için mağara ve daha sonrasında seyyar taşınabilen çadırlar, tahta veya doğadan yararlandıkları materyallerle yaşam alanları inşa etmişlerdir. Bu yapıların daha sonrasında kalıcı olarak inşa edilmiş ve günümüze kadar bir kısmı gelmiş bir kısmı ise gelememiştir.

Araştırma genel olarak kitap kaynakları kullanılarak analiz edilmiştir. Mimarinin tanımından başlanıp günümüze kadar dönemler halinde Türk mimarisi anlatılmış ve dönemlerin önemli mimari yapıları ele alınıp üç boyutlu soyut seramik formlarda yorumlanmıştır. Türk mimarisi Anadolu ve Anadolu dışında görülmektedir. Bu dönemlerin en çok eser ve yapı veren yerleri ise Anadolu'dadır. İlk Türk devletlerinden olan Karahanlılar'dan başlanarak günümüze kadar bir çok Türk mimari eseri vermiş dönem vardır. Bunların ilk dönemlerinde kalıcı olarak günümüze ulaşamayan bir çok eser de vardır. Nedeni ise zamandan yıpranmalar, yapılan savaşlar, doğal faktörler ve el değiştirme yani başkaları tarafından ele geçirilmiş olmasıdır. Bir çoğu da son zamanda restore edilmiş ve kurtarılmıştır.

Anadolu'da Türk mimarisinin en çok eser veren dönemleri de Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devletidir. Zamanın değerli mimarı Mimar Sinan eserleri ile bir çok şaheser ortaya çıkarmış ve halen günümüzde de bu şaheserler görülmektedir. Anlatılmak istenilen bu ve bunun gibi yapıların sadece bir obje yada ihtiyaç amaçlı yapılmasından ziyade bir sanat eseri olarak tanımlamak daha açıklayıcıdır, her bir eser, her bir yapı bunlar; cami, kervansaray, saray, su yapıları, sivil yapılar, kaleler, savunma amaçlı yapılar, türbeler gibi bir çok yapı çeşidi esasında sadece bir form olarak tanımlanmalıdır. Yapılarda göze hitap eden bir çok unsur vardır bu unsurlar yapıların kapılarından pencerelerine kadar özenle seçilmiş bir mühendislik, mimarlık eseridir.

Eserleri incelerken gerek canlı bire bir olarak ya da kitaplarda, yazılı kaynaklardan alınarak yazılmış ve bu eserlerinde fotoğrafları incelenip, yapı planları çıkarılıp soyut tasarımlar üretilmiştir. Bu tasarımları yeni yorumlar ekleyerek biçim, form düzenini bozarak yeni sanat eserlerine dönüştürüp sergiye hazır hale getirilmiştir. Bunun için de yapıları iyi analiz edip en belirgin özellikleri seçilip çizimleri yapıp, daha sonrasında ise gerekli malzemeler belirlenerek ve üç boyutlu seramik formlarda uygulama yapılmıştır.

Yazı kısmında; yazılı kaynaklar ve yer yer elektronik kaynaklar alınmıştır. Yazılı kaynaklardan dipnotlar, fotoğraflar, planlar alınıp incelenip uygulamada katkısı belirlenip tasarlanmıştır. Daha sonrasında ise yapılardan kesitler alınıp çeşitli yorumlar ile gerekli malzeme belirlenmiştir. Araştırmada uygulanan teknik kalıp yöntemi ve elle şekillendirilmiştir. Kalıp yöntemi ile yapılan eserler dijital ortamda çizimleri yapıp tasarlandıktan sonra ölçülerine sadık kalınarak üretilmiştir. Elle şekillendirilen eserlerde ise yine aynı yöntem dahilinde yapılmıştır. Kullanılan sırlar özel reçeteler ile hazırlanıp demeler sonucunda belirlenmiştir.

Tez çalışmasında hedeflenen amaç Türk mimari yapıları, yapı planlamaları, kullanılan gereçler ve hangi amaçla yapıldıklarını, hangi amaçlarla kullanıldıklarını anlatmak ve günümüzde önemini yetirmemesini sağlamak, gelecek kuşaklara aktarmaktır. Geçmişten günümüze zenginleşerek gelen mimari yapılar sanat çerçevesinde önemli bir yer almıştır. Toplumsal açıdan sadece kullanım amaçlı olarak görülen ve tarihe eşlik eden bu sanat akımının geleceğe ışık tutan bir sembol olduğunu unutmamalıyız.

KAYNAKÇA

Atilla CİMCOZ, **Mimaride Estetik**, 211.Cilt, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Yayınları

Ateş Arcasoy, **Seramik Teknolojileri** (İstanbul: Marmara Üniversitesi GSF Seramik ASD Yayınları No:2, 1983)

Bülent BATUMAN, **Mimarlığın ABC'si**(Birinci basım. İstanbul: Say yayınları, 2012)

Baykan GÜNAY, **Türkiye Mimarlığı Gelenek, Yöre, Doğu, Batı** (TMMOB Şehir Plancıları Odası yayın evi, 2005)

Çelik Gülersoy, **(Dolmabahçe, Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III**, (İstanbul Kitaplığı, 1984)

Dr. Cevdet Emin EKİNCİ, **Yapı ve Tasarımcının İnşaat El Kitabı** (Genişletilmiş 5. basım. Data yayınları)

Doğan Kuban, **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana hatları** (Birinci baskı, İstanbul: Yapı Kredi yayınları, 2004)

Doğan Kuban, **Osmanlı Mimari** (Birinci basım, İstanbul: Yem yayın, 2007)

Ekrem Akurgal, **Sanat Tarihi Bakımından Sinan**, Cilt-2, Sayı-3, DOI: 10.1501/Dtcfder_0000000456 Yayın Tarihi: 1944

Gülru Necipoğlu, **15. ve 16. yüzyılda Topkapı Sarayı Mimari, Tören ve İktidar**, Çeviren:Ruşen Sezer (1.Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. ,Ocak 2007)

Gönül ÖNEY, **Beylikler Devri Sanatı XIV-XV. Yüzyıl (1300-1453)** (XXIV. Dizi-Sa.9, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989)

Hasan BEGEÇ, **Mimarlık Bilgisi** (Birinci basım. İstanbul: Yalın yayıncılık, 2012)

Hüseyin TEKİNOĞLU, **Selçuklu Tarihi** (İstanbul: Kamer yayınları, 2015)

Hakkı ÖNKAL, **Selçuklu-Osmanlı Sultanları ve Türbeleri** (Birinci basım. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1999)

Hakan Özhan, **Gezi Rehberi Türkiye** (Yayın numarası 364, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014)

İbrahim Kafesoğlu, **Orta Doğu'da Kurulmuş Türk Devletleri**, (Birinci Cilt, Ankara: Türk Dünyası El Kitabı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992)

İlhan Ovalıoğlu, Raşit Gündoğdu, Cevat Ekici- Ebul Faruk Önal, **Osmanlı Mimarisi Usul-i Mi'mari-i Osmani** (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın/ 75, 2011)

İlhan Ovalıoğlu, Cevat Ekici, Raşit Gündoğdu, Ebul Faruk Önal, **Osmanlı Mimarisi** (Birinci basım, İstanbul: Çamlıca Basım Yayım, 2011)

İlik A. Aydın, **I. Müzik Kongreleri Bildirileri** (Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları)

Lorraine Farrelly, **Mimarlığın Temelleri** , Çeviren: Neslihan Şık (Literatür Yayıncılık, 2011)

Mustafa Bektaşoğlu, **Anadolu'da TÜRK İSLAM SANATI** (Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları:769, Mayıs 2009)

Murat Aykaç ERGİNÖZ, **İlk Çağ'dan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi** (Birinci basım, İstanbul: Arion yayınevi, 2010)

Mehmet Önder, **Şaheserler Konuştukça** (Birinci basım, Ankara: Kültür yayınları, 1996)

Meltem Cansever, **Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Mimari Şaheser** (Birinci baskı. İstanbul: NTV yayınları, 2009)

Oktay Aslanapa, **Osmanlı Mimarisi** (Birinci baskı-5.000 adet, Kültür yayınları, 1996)

Oktay Aslanapa, **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi** (İkinci baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2007)

Oktay Aslanapa, (**Osmanlı Devri Mimarisi**, İnkılap Kitap Evi, 2. Basım, İstanbul, 2004)

Prof. Dr. İlker ÖZDEMİR, **Yapı Elemanları Ders Notları** (Gözden geçirilmiş, düzenlenmiş ve güncel basım. Eskişehir: Osman Gazi Üniversitesi Eskişehir Teknoloji Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yayın no:TA 97-002-İÖ)

Prof. Dr. Zeki Başar, **Tarih Boyunca Çeşitli Hizmetleriyle Camilerimiz** (Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları: 491, 1977)

Prof. Dr. Oktay Aslanapa, **Mimar Sinan**, Kültür Bakanlığı Yayınları/1349, Türk Büyükleri Dizisi/141, Ankara, 1992

Prof. Dr. Oktay Aslanapa,(**Mimar Sinan**, Kültür Bakanlığı Yayınları/1349, Türk Büyükleri Dizisi/141, Ankara, 1992)

Prof. Dr. Suphi Saatçi, (Y.Mimar)(**Bir Osmanlı Mucizesi Mimar Sinan**, Ötüken Neşriyat A.Ş. Yayın Nu: 618, Kültür Serisi:286, İstanbul, 2005)

Prof. Dr. Oktay Aslanapa, (**Mimar Sinan'ın Medreseleri**, Vakıf Haftası Dergisi, 6 (1989), 201-212)

Reşad Ekrem Koçu, (**Topkapı Sarayı**, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., 1. Baskı, İstanbul Ansiklopedisi Kütüphanesi, Neşriyat Kollektif Şti., Ekim 2014)

Robert Hillenbrand, **İslam Sanatı ve Mimarlığı**, Çeviren:Çiğdem Kafescioğlu (Birinci basım, İstanbul: Homer Kitabevi Yayıncılık Ltd. Şti. , 2005)

Süleyman Faruk Göncüoğlu, **Yolu İstanbul'dan Geçen Kervan'ın Sarayları**, (İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2012-17, 2. Baskı, 2012)

Süleyman Faruk Göncüoğlu, (**Yolu İstanbul'dan Geçen Kervan'ın Sarayları**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul'a Yönelik Araştırmalar, 2. Baskı, 2012, İstanbul)

Selahattin Yaşar, **Sanatı İle Dünyayı Büyüleyen Mimar Sinan Hayatı - Sanatı - Eserleri**, Yeni Asya Neşriyat, 1. Baskı, Ocak, 2011, İstanbul)

Şebnem Akalın, Hülya Yılmaz Bilgi, **Suna Ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri**, KÜTAHYA,İstanbul,1997

Tahsin Öz ve diğerkleri, **İstanbul İl Yıllığı 1967** (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969)

Tanju Cantay, **Süleymaniye Camii** (Birinci baskı, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti. , 1989)

Utarit İZGİ, **Mimarlıkta Süreç Kavramlar-İlişkiler** (Birinci basım. İstanbul: Yapı Endüstrisi Merkezi Yayınları, Yem Yayınları, 1999)

Üstün ALTAÇ, **Türk Mimarlığı** (Birinci basım. İstanbul: İletişim yayıncılık, 1992)

Yılmaz Can, Recep Gün, **İslam Sanatına Giriş**, (İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Basım, 2015)

Yılmaz Can ve Recep Gün, **Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği** (İstanbul: Kayıhan Yayınları, İkinci Baskı, 2011)

Y.Mimar- Cahide Tamer, **Rumeli Hisarı Restorasyonu (Belgelerle-Anılarla)**, (Birinci basım, İstanbul: Türkiye Turing Otomobil Kurumu, 2001)

Y.Mimar, Reha Günay, (**Mimar Sinan**, Yem Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, Kasım, 2012)

Zeki Sönmez, **Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı Ve Sanatı** (Birinci baskı, İstanbul: Kültür Yayınları, 1988)

ANSİKLOPEDİLER

Başkan, Dr. Azmi Özcan, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. Yeni Bosna, İstanbul, 1997

Dr. Tayyar Altıkulaç, Prof. Dr. İsmail E. Erünsal, Prof. Dr. Hayreddin Karaman, Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, Prof. Dr. M. Saim Yeprem, **Türk İslam Ansiklopedisi**, Cilt.8, Türkiye Diyanet Vakfı, İSTANBUL, 1993

DERGİLER

Bülent Tatlıcan, "Mutlu Başkaya ile Sanat ve Akademik Yaşamı Hakkında Söyleşi", **Seramik Türkiye**, No-50 - ISSN 1304 - 6578 (Eylül 2016- Şubat 2017)

Bülent Tatlıcan, "Kil Bugün Sizi Anlatır, Yarın Bir Başkasını...", **Seramik Türkiye Dergisi**, ISSN 1304-6578 Sektörel:42 (Mart- Haziran 2013)

Bülent Tatlıcan, "Seramik Sanatçısı Hasan Şahbaz ile Söyleşi...", **Seramik Türkiye Dergisi**, ISSN 1304-6578 No:47 (Mart- Ağustos 2015)

Emel Mülayim Oral, "Bir Seramik Duayeninin Ardından: Füreya Koral", **Sanat/ART**, Eylül-Ekim No:22 (2007)

Emel Şölenay, Öncü Çelikoğlu, "**Bir Malzeme Olarak Seramiğin Kuş evlerinde Kullanılması**", Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Sayı-2 "ISSN: 2146-7692" (2012)

Ekrem Akurgal, **Sanat Tarihi Bakımından Sinan**, Cilt-2, Sayı-3, DOI: 10.1501/Dtcfder_0000000456 Yayın Tarihi: 1944

Jale Erzen, "**Modernizm Sonrası Sanat**", Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği Yayın Dizisi-1 İstanbul , (1991)

Kıymet Giray, **Türkiye'de Sanat**, Mart/Nisan, Sayı:33, İstanbul,(1998)

Kemal Uludağ, "Seramik Sanatının Kimlik Sorunu", **Türkiye'de Sanat Dergisi**, Mart/Nisan, Sayı:33 (1998)

Mustafa Ağatekin, "Dünya'da ve Türkiye'de Çağdaş Seramik Sanatının Oluşum Süreci", **Anadolu Sanat**, Mart, Sayı:12, Eskişehir (2002)

TEZLER

Ahmad Javid NOORULHAK, "**İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine Kadar Afganistan'ın İslamlaşma Süreci**" , (Yüksek Lisans Tezi, 2005)

Burcu Kaşif, "**Osmanlı Sarayları'nda Dış Mekan Tasarımı Üzerine Bir Değerlendirme Dolmabahçe ve Yıldız Örnekleri**, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2010)

Draşan Uğuryol, "**Yıldız Sarayı (Yıldız Teknik Üniversitesi) Bahçesindeki Çeşmeler: Belgeleme ve Koruma Önerileri**, (Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 2011)

Gülşah Cebioğlu, "**İstanbul'da Yeniden İşlev Verilen 16. Yüzyıl Çarşı Hamamlarına Yönelik Bir Araştırma: Ağa Hamamı -Samatya, Ortaköy Hamamı-Beşiktaş,Büyük Yeşil Direkli Hamam- Üsküdar**", (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2013)

Jale Beşkonaklı, "**Dolmabahçe Sarayı'nda Endirekt Koruma Yöntemleri**", (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2010)

Kishimjan ESHENKULOVA, "**Timurlular Devri Medrese Eğitimi ve Ulum El-eva'il (Matematik, Astronomi ve Tıp**" , (Yüksek Lisans Tezi, 2001)

Mustafa Ağatekin, "**Cumhuriyet Sonrası Çağdaş Türk Seramik Sanatının Gelişimi Ve Anlatım Dili Yönünden Değerlendirilmesi**",(Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Eskişehir, 1993)

Murat Karahan, "**Sultanahmet Camii Belgeseli**", (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2009)

Nusret Algan, "**Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları**", (Yayınlanmış Sanatta Yeterlilik Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008)

Sitare Turan Bakır,No:88-2702, **İZNİK ÇİNİLERİ ve GÜLBENKYAN MÜZESİ KOLEKSİYONU**, CİLT-1,(İstanbul tarihi Doktora Tezi), İstanbul,1993

Şerife Özkan, "**Medrese Tabirinin İlk Defa Ortaya Çıkışı, Selçuklular Zamanında Medreselerin Kuruluş Sebepleri ve Medrese Eğitimi**", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007)

Zafer Sağdıç, **Üç Osmanlı Sarayında İşlev ve Mimarlık Bağlantısı**, (Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2006)

Zafer Baykal, "**Sahra Altı Batı Afrika'sında Udu Ezgileriyle Totem Mask Plastikinin Estetik Bağlamda Karşılaştırma Uygulamaları**" (Yüksek Lisans Tezi, 2007)

İNTERNET

Ayşe Günöz Balyemez, **Sanatı Besleyen Bir Disiplin: Arkeolojiden İlham Alan Seramikçiler**, Makale, <http://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1537174661.pdf> [20.11.2018]

Alison Ruttan - <http://www.saic.edu/profiles/faculty/alisonruttan/> [25 Mart 2017]

Alison Ruttan Hakkında bilgi - <http://www.alisonruttan.com/about.html> [25 Mart 2017]

Doç. Canan Atalay AKTUĞ , " Seramik Eserlerde Evin Anlamı" http://www.sanatvetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/6_canan.pdf [19 Mart 2017]

Doç. Canan Atalay AKTUĞ , " Seramik Eserlerde Evin Anlamı" http://www.sanatvetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/6_canan.pdf [19 Mart 2017]

Hasan Şahbaz - Özgeçmiş - <http://www.seramikturkiye.net/?p=2578> [24 Mart 2017]

<https://www.haberler.com/isid-musul-da-tarihi-camiyi-havaya-ucurdu-9756825-haberi/> [16.11.2018]

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-163968/silvan-malabadi-koprusu-diyarbakir-2016.html> [13.11.2018]

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=070046&idno2=c070033#2> [12.11.2018]

<https://islamansiklopedisi.org.tr/minare> [12.11.2018]

<http://www.islamansiklopedisi.info/> [12.11.2018]

<http://rehber.ihya.org/yenirehber/turbe.html> [12.11.2018]

<http://www.sivas.gov.tr/divrigi-ulu-camii-ve-darussifasi> [26 Mayıs 2016]

http://www.turkcebilgi.com/nuruosmaniye_camii [22 Mayıs 2016]

http://www.sanatvetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/6_deniz.pdf Sanat ve Tasarım Makale, [15.03.2016]

<https://www.fureyaproject.com/proje-hakkinda/> [20.11.2018]

<http://bodrumkapak.com/?a=oku&id=3197> [20.11.2018]

http://sergirehberi.com/m/sergi_detay.aspx?s_id=3555&t_id=2644&q=-Burcu-Karabey-Seramik-Sergisi&q1=-Genel-Bilgi [20.11.2018]

Mutlu Başkaya - Özgeçmiş - http://www.serfed.com/tr/content.php?content_id=572 [21 Mart 2017]

İrfan Aydın , özgeçmiş- <http://www.murekkephaber.com/irfan-aydinin-apollon-ile-faresi-d-art-gallery-de/1426/> [23 Mart 2017]

http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuarts/article/viewFile/5000197494/pdf_100 [21 Mayıs 2017]

http://www.kedikultursanat.com/index.php?route=product/category&path=156_195 [20 Mart 2017]1

http://arteistanbul.com/sergiler/gecmis/57-Fatih_Karagul_Hellespont.html [21.11.2018]

Palma Babos - <http://www.pulsceramics.com/exhibitions/palma-babos-jin-eui-kim-2016/> [24 Mart 2017]

Palma Babos - <http://www.pulsceramics.com/exhibitions/palma-babos-jin-eui-kim-2016/> [24 Mart 2017]

http://seramik.kaleicimuzesi.com/canakkale_tr.php